

EURÓPSKA
KOMISIA

V Bruseli 26. 2. 2020
SWD(2020) 524 final

PRACOVNÝ DOKUMENT ÚTVAROV KOMISIE

Správa o krajine za rok 2020 – Slovensko

Spríevodný dokument

**OZNÁMENIE KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU, EURÓPSKEJ RADE,
RADE, EURÓPSKEJ CENTRÁLNEJ BANKE A EUROSKUPINE**

**Európsky semester 2020: Posúdenie pokroku dosiahnutého v oblasti štrukturálnych
reforiem, predchádzania a nápravy makroekonomických nerovnováh a výsledky
hlbkových preskúmaní na základe nariadenia (EÚ) č. 1176/2011**

{COM(2020) 150 final}

OBSAH

Zhrnutie	3
1. Hospodárska situácia a výhľad	8
2. Pokrok dosiahnutý pri odporúčaniach pre jednotlivé krajiny	19
3. Reformné priority	24
3.1. Verejné financie a dane	24
3.2. Finančný sektor	30
3.3. Trh práce, vzdelávanie a sociálne politiky	35
3.4. Konkurencieschopnosť, reformy a investície	46
3.5. Environmentálna udržateľnosť	58
A. Tabuľka s prehľadom	62
B. Analýza Komisie týkajúca sa udržateľnosti dlhovej služby a fiškálne riziká	70
C. Štandardné tabuľky	71
D. Investičné poradenstvo v súvislosti s Fondom na spravodlivú transformáciu na roky 2021 – 2027 pre Slovensko	72
E. Pokrok pri dosahovaní cieľov udržateľného rozvoja (SDG)	79
Odkazy	84

ZOZNAM TABULIEK

1.1. Kľúčové ekonomické ukazovatele – Slovensko	18
2.1. Tabuľka so zhrnutím posúdenia odporúčaní pre jednotlivé krajiny (CSR) za rok 2019	21
C.1. Ukazovatele finančného trhu	71
C.2. Hlavné ukazovatele sociálneho prehľadu	72
C.3. Ukazovatele trhu práce a vzdelávania	73
C.4. Ukazovatele sociálneho začlenenia a zdravia	74
C.5. Ukazovatele výkonnosti produktových trhov a politické ukazovatele	75
C.6. Ekologický rast	76

ZOZNAM GRAFOV

1.1. Rast reálneho HDP a jeho zložky	8
1.2. HDP na obyvateľa v štandarde kúpnej sily	8
1.3. Vývoj produktivity práce a nedostatky (hrubá pridaná hodnota na odpracovanú hodinu v PPS)	9

1.4.	Rozčlenenie miery zmeny jednotkových nákladov práce	10
1.5.	Vývoj produktivity práce podľa regiónov	10
1.6.	Jednotkové náklady práce podľa sektorov	11
1.7.	Rozčlenenie čistej medzinárodnej investičnej pozície	12
1.8.	Zamestnanosť podľa odvetví, medziročná zmena	12
1.9.	Beveridgova krivka, 2000 – 2018	13
1.10.	Regionálne rozdiely	14
1.11.	Inflácia spotrebiteľských cien	14
1.12.	Vývoj indexu cien nehnuteľností na bývanie a úvery PFI na kúpu bývania	15
2.1.	Celkové viacročné vykonávanie odporúčaní pre jednotlivé krajiny za roky 2011 – 2019 (CSR) do dnešného dňa	19
3.1.1.	Zmeny v štruktúre daní na Slovensku a v EÚ v rozmedzí rokov 2008 až 2018 (v percentuálnych bodoch)	24
3.1.2.	Prijatie do nemocničnej starostlivosti pri diagnózach citlivých na ambulantnú starostlivosť, vekovo štandardizovaná miera na 100 000 obyvateľov	29
3.2.1.	Výstavba bytov a zníženie počtu obytných jednotiek	32
3.2.2.	Dlh domácností ako % HDP	34
3.3.1.	Miera nezamestnanosti podľa okresov (september 2019)	35
3.3.2.	Rodové rozdiely v zamestnanosti podľa vekovej skupiny, 2018	36
3.3.3.	Úrovně rizika chudoby a sociálneho vylúčenia (AROPE) podľa vekových skupín	37
3.3.4.	Osoby, ktoré predčasne ukončili školskú dochádzku, vek 18 – 24 rokov (%)	42
3.4.1.	Produktivita práce vo výrobe v porovnaní s trhovými službami	46
3.4.2.	Vývoj v oblasti tvorby hrubého fixného kapitálu	46
3.4.3.	Prílev priamych zahraničných investícií a repatriácia ziskov	47
3.4.4.	Ukazovatele index regionálnej konkurencieschopnosti (RCI) 2019: porovnanie priemeru EÚ, Bratislavského kraja a Východného Slovenska	47

ZOZNAM RÁMČEKOV

1.1.	Automobilový priemysel	16
2.1.	Fondy a programy EÚ riešia štrukturálne problémy a podporujú rast a konkurencieschopnosť na Slovensku	23
3.3.1.	Monitorovanie výkonnosti vzhľadom na Európsky pilier sociálnych práv	45

ZHRNUTIE

Príležitosti Slovenska na rast spočívajú v udržateľnejšom hospodárstve s vyššou pridanou hodnotou. Slovensko zaznamenalo v posledných desaťročiach značný hospodársky rast a dostihovalo priemer EÚ vďaka realizácii významných reforiem a štrukturálnych zmien. V nadväznosti na oslabovanie konvergenčie smerom k priemeru EÚ sa hospodárstvo krajiny a jeho fiškálna udržateľnosť ocitajú tvárou v tvár pred dlhodobými výzvami, ako napríklad starnutie obyvateľstva, zmena klímy a digitálna transformácia. Zachovanie rastu produktivity, ktorý tvorí základ hospodárskej konvergenčie Slovenska, si tak bude vyžadovať nepretržité štrukturálne reformy a cieľené investície do infraštruktúry, výskumu a inovácií. Zlepšovanie kvality a inkluzívnosti systému vzdelávania a odbornej prípravy, znižovanie regionálnych rozdielov a zvyšovanie kvality verejných inštitúcií môžu Slovensku pomôcť ochrániť si svoju konkurencieschopnosť, posunúť sa nahor v hodnotovom reťazci a dosiahnuť väčšiu udržateľnosť. Inteligentná doprava a energetika krajiny, ktoré by boli charakterizované nízkymi emisiami uhlíka, môžu prispieť k ekologizácii hospodárstva ⁽¹⁾.

Silný hospodársky rozmach posledných rokov momentálne slabne a nahrádza ho pomalší rast. Po tom, ako slovenské hospodárstvo zaznamenalo v roku 2018 rast o 4,0 %, sa odhaduje, že v roku 2019 narástlo o 2,3 % a že v rokoch 2020 a 2021 bude rásť podobným tempom. V situácii rekordne nízkej nezamestnanosti a rastúcich miezd budú ďalej rásť aj príjmy domácností a súkromná spotreba. Po menej dynamických výsledkoch v roku 2019, ktoré boli spôsobené slabším dopytom a výrobnými zmenami v automobilovom priemysle, ktorý je kľúčovou súčasťou slovenského hospodárstva, je pravdepodobné, že obchod sa opäť zotaví.

Pokrok Slovenska pri dobiehaní priemeru EÚ sa spomalil. Po období rýchleho zblížovania po

pristúpení krajiny k EÚ sa HDP na obyvateľa v štandarde kúpnej sily pohybuje od roku 2010 na úrovni 72 % až 77 % priemeru EÚ. Tempo dobiehania priemeru EÚ v krajine v súčasnosti zaostáva za tempom, ktoré zaznamenávajú partneri v regióne strednej a východnej Európy. Súvisí to čiastočne s pretrvávajúcimi nedostatkami v oblasti produktivity práce oproti priemeru EÚ. Prispelo k tomu pravdepodobne aj suboptimálne využívanie dostupných finančných prostriedkov EÚ na Slovensku. Medzi hlavným mestom Slovenska a jeho ďalšími regiónmi okrem toho stále existuje značná rozvojová medzera. Tento problém by mohlo pomôcť vyriešiť, ak by sa zlepšila kľúčová infraštruktúra a verejné služby a posilnili prepojenia miest s vidiekom. Stratégie a reformy sú na Slovensku pomerne jasne formulované a účinné na papieri, no ich implementácia je naďalej často slabá.

Situácia na trhu práce sa ďalej zlepšuje a mzdy rýchlo rastú. Rast zamestnanosti spôsobil, že miera nezamestnanosti je aktuálne na rekordne nízkej úrovni. Nedostatok pracovníkov spôsobil, že dochádza k výraznému zvyšovaniu miezd a náklady práce teraz rastú rýchlejšie než produktivita. Hoci rast miezd pomohol zlepšiť životnú úroveň, v niektorých odvetviach to môže mať negatívny vplyv na konkurencieschopnosť, ak tomuto rastu nebudú sekundovať investície, inovácie a rozvoj lepších zručností, ktoré zodpovedajú budúcim potrebám trhu práce. Za pozitívnymi všeobecnými trendmi sa skrývajú výrazné rodové rozdiely v zamestnanosti a platoch, ako aj regionálne rozdiely, ktoré majú vplyv najmä na marginalizované rómske komunity. Dlhodobá nezamestnanosť vo všeobecnosti klesá, no stále je vysoká v prípade mladých ľudí a vo východných regiónoch.

Domácnosti sú čoraz viac zadlžené, čo by mohlo potenciálne ohroziť finančnú stabilitu. Dlh domácností dosiahol v druhom štvrtroku 2019 rekordne vysokú úroveň 42,8 % HDP, a to v dôsledku rastúcich cien nehnuteľností a následne i vyšších hypoték. Ceny nehnuteľností na bývanie budú podľa očakávaní ďalej rásť rýchlejším tempom než disponibilné príjmy, čím dôjde k zníženiu ich cenovej dostupnosti. Napriek nárastu aktivity v oblasti výstavby pokračuje v dôsledku obmedzení na strane ponuky ďalšie zvyšovanie cien, čo je čiastočne spôsobené zdĺhavými postupmi získavania stavebných povolení. Infláciu cien nehnuteľností na bývanie by mohli zmierniť ďalšie

⁽¹⁾ V tejto správe sa posudzuje hospodárstvo Slovenska v kontexte ročnej stratégie udržateľného rastu, ktorá bola uverejnená 17. decembra 2019 a ktorú vypracovala Európska komisia. V tomto dokumente Komisia vytyčuje novú stratégiu, ako riešiť nielen krátkodobé hospodárske problémy, ale aj dlhodobé hospodárske výzvy. Tento nový hospodársky program konkurencieschopnej udržateľnosti je postavený na štyroch pilieroch: environmentálna udržateľnosť, rast produktivity, spravodlivosť a makroekonomická stabilita.

opatrenia, ktoré by boli zamerané na zvýšenie ponuky bývania a rozvoj trhu s nájomným bývaním a nájomnými bytmi vo verejnom vlastníctve. Vďaka lepším spojeniam verejnej dopravy by sa znížil dopyt po bývaní vo väčších mestách.

V mnohých oblastiach politiky sú potrebné investície. Modernizácia siete nemocníc môže prispieť k ďalšiemu zlepšovaniu výsledkov v oblasti zdravotníctva. Rozširovanie pokrytia širokopásmovým prístupom a zvyšovanie jeho rýchlosti umožní lepši a rovnaký prístup k internetu. Renováciou energeticky slabo účinných budov a rozšírením možností verejnej dopravy by sa hospodárstvo mohlo prepracovať k environmentálne udržateľnejšiemu smerovaniu. Všeobecnejšie povedané, pre priaznivejšie investičné prostredie je zároveň dôležité podporovať aj dobrú správu vecí verejných a kvalitné podnikateľské prostredie.

Slovensko dosiahlo obmedzený ⁽²⁾ pokrok pri plnení odporúčaní pre jednotlivé krajiny z roku 2019.

K určitému pokroku došlo v týchto oblastiach:

- zefektívňovanie justičného systému;
- uplatňovanie kvalitatívnych kritérií a kritérií nákladov na životný cyklus vo verejnom obstarávaní;

K obmedzenému pokroku došlo v týchto oblastiach:

- ochrana dlhodobej fiškálnej udržateľnosti zdravotníctva a dôchodkového systému;
- zlepšovanie kvality a inkluzívnosti vzdelávania;
- zlepšovanie prístupu k cenovo dostupnej a kvalitnej starostlivosti o deti a dlhodobej starostlivosti;
- podpora integrácie znevýhodnených skupín, najmä rómskych občanov;
- zameranie sa na hospodársku politiku súvisiacu s investíciami;

⁽²⁾ Informácie o úrovni pokroku a opatreniach prijatých na riešenie politického poradenstva v každej príslušnej podčasti odporúčania pre jednotlivé krajiny sú prezentované v tabuľke s prehľadom v prílohe.

- odhaľovanie a stíhanie korupcie.

Sociálny prehľad, o ktorý sa opiera Európsky pilier sociálnych práv, poukazuje v prípade Slovenska na určité výzvy. Rodové rozdiely v zamestnanosti sú vysoké a naďalej rastú, čo znamená, že ženy v reprodukčnom veku majú nižšiu mieru ekonomickej aktivity. Slovensko sa snaží riešiť túto otázku úpravou dávok počas rodičovskej dovolenky. Hoci je blízko priemeru, podiel osôb, ktoré predčasne ukončili vzdelávanie a odbornú prípravu, sa v posledných rokoch výrazne zvýšil a medzi rómskymi obyvateľmi je veľmi vysoký. Inkluzívnosť vzdelávania je naďalej výzvou najmä pre rómske deti a deti s osobitnými vzdelávacími potrebami. Pozitívom však je, že príjmová nerovnosť a podiel obyvateľov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením sú naďalej na nízkej úrovni.

Pokiaľ ide o pokrok pri dosahovaní národných cieľov stratégie Európa 2020, na základe doposiaľ dostupných údajov Slovensko v súčasnosti splňa, alebo je na dobrej ceste k splneniu cieľov v oblasti miery zamestnanosti, emisií skleníkových plynov a znižovania počtu osôb ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením. Na to, aby sa dosiahol cieľ v oblasti energie z obnoviteľných zdrojov, by bolo potrebné urýchlene prijať ďalšie opatrenia. Pokiaľ ide o ciele v oblasti energetickej efektívnosti, zatiaľ čo cieľ v oblasti spotreby primárnych zdrojov energie je na dosah, Slovensko pravdepodobne nesplní svoj cieľ v oblasti konečnej spotreby energie. Zdá sa, že ciele v oblasti intenzity výskumu a vývoja a terciárneho vzdelávania neboli splnené, no v prípade terciárneho vzdelávania sa Slovensko k ich splneniu jednoznačne blíži. Hoci je počet žiakov a študentov, ktorí predčasne ukončili školskú dochádzku, stále v medziach cieľovej hodnoty, ich počet sa zvyšuje, z čoho vyplýva, že výsledky Slovenska sa v tejto oblasti stále zhoršujú.

Hoci Slovensko dosiahlo pokrok smerom k splneniu cieľov udržateľného rozvoja (SDG), určité problémy pretrvávajú. Slovensko dosahuje v porovnaní s priemerom EÚ lepšie výsledky v oblasti viacerých sociálnych SDG vrátane znižovania chudoby (SDG1) a nerovností (SDG10). Pokrok bol dosiahnutý aj v oblasti dobrého zdravia a blahobytu ľudí (SDG3) a kvalitného vzdelania (SDG4), hoci Slovensko v týchto ukazovateľoch zaostáva za priemerom EÚ. Na udržateľný rozvoj Slovenska majú však negatívny vplyv

environmentálne tlaky a meniaci sa klíma, pričom v oblasti spotreby energie s nízkymi emisiami a produktivity zdrojov došlo k menej priaznivému vývoju. Slovensko preto stále čelí problémom v oblasti posilňovania opatrení v oblasti klímy (SDG13), cenovo dostupnej a čistej energie (SDG7) a zodpovednejšej spotreby a výroby (SDG12) ⁽³⁾.

V tejto správe sa analyzujú nasledujúce kľúčové štrukturálne otázky, ktorými sa poukazuje na osobitné výzvy pre slovenské hospodárstvo:

- **V prostredí viacerých rizík dochádza len k pomalému zlepšovaniu verejných financií a súčasnému rýchlemu rastu výdavkov.** Príjmy profitovali zo solídneho rastu zamestnanosti a zlepšeného výberu dane z pridanej hodnoty, hoci výpadky príjmov z DPH sú stále vysoké. Dane z nehnuteľností, spotreby a environmentálne dane stále zohrávajú len obmedzenú úlohu. Vďaka digitálnym službám sa má dosiahnuť zefektívnenie daňovej správy, pričom v dôsledku preskúmaní výdavkov dochádza k postupnému zlepšovaniu rozdeľovania zdrojov.
- **Starnutie obyvateľstva, nedávne dôchodkové reformy a systém zdravotnej starostlivosti sú oblasti, s ktorými sa spája riziko ohrozenia dlhodobej udržateľnosti verejných financií.** Obyvateľstvo má podľa prognóz rýchlo starnúť v dôsledku zvyšovania strednej dĺžky života a nízkej plodnosti. Nedávne reformy, ktorými sa ohraničil vek odchodu do dôchodku a zvýšil minimálny dôchodok, znamenajú vyššie strednodobé a dlhodobé verejné výdavky. Nadmerné využívanie nemocničnej starostlivosti znižuje efektívnosť zdravotníctva, no komplexná reforma zameraná na modernizáciu siete nemocníc bola pozastavená. Efektívnosť systému zdravotnej starostlivosti však pomohlo zlepšiť niekoľko opatrení.

⁽³⁾ V rámci rozsahu svojho právneho základu môže európsky semester pomôcť stimulovať národné hospodárske politiky a politiky zamestnanosti smerom k dosiahnutiu cieľov udržateľného rozvoja OSN (SDG) tak, že bude monitorovať pokrok a zabezpečovať užšiu koordináciu vnútroštátneho úsilia. Táto správa obsahuje hlbšiu analýzu a monitorovanie cieľov udržateľného rozvoja. V novej prílohe (PRÍLOHA E) je prezentované štatistické posúdenie trendov v súvislosti s cieľmi udržateľného rozvoja na Slovensku v priebehu posledných piatich rokov na základe súboru ukazovateľov EÚ týkajúcich sa cieľov udržateľného rozvoja, ktoré vypracoval Eurostat.

- **Sektor bankovníctva je naďalej celkovo zdravý a dostatočne kapitalizovaný, no výzvami preň budú rastúce ceny bývania a zadlženosť domácností.** Banky sú naďalej ziskové, no v dôsledku nízkych úrokových sadzieb sa znížili ich ziskové marže a nedávne zdvojnásobenie bankového odvodu ešte viac negatívne ovplyvní ich ziskovosť. Ceny nehnuteľností na bývanie ďalej rastú, čo má za následok miernu, no zvyšujúcu sa mieru nadhodnotenia nehnuteľností, klesajúcu cenovú dostupnosť bývania a rastúcu zadlženosť domácností. Makroprudenciálne opatrenia prispeli k spomaleniu rastu zadlženosti. Ďalšie opatrenia v rôznych oblastiach môžu pomôcť nastoliť rovnováhu ponuky a dopytu v oblasti bývania, znížiť zadlženosť domácností a zredukovať finančné riziká.
- **Účinnosť rámca boja proti praniu špinavých peňazí si vyžaduje zlepšenie.** Napriek ambicióznym plánom zameraným na posilňovanie prevencie, vyšetrovania a stíhania prípadov prania špinavých peňazí je chápanie týchto rizík stále nízke. Účinnosť dohľadu v tejto oblasti znižujú obmedzené ľudské zdroje a nedostatočná odborná príprava. Pri krokoch, ktoré boli prijaté v rámci akčného plánu vlády, ešte neboli špecifikované nástroje potrebné na to, aby sa dali účinne identifikovať a stíhať prípady prania špinavých peňazí a konfiškovať príslušné aktíva.
- **Slovensko disponuje silným pracovným trhom, no pretrvávajú tu štrukturálne nedostatky a rozdiely.** Miera zamestnanosti krajiny dosiahla rekordne vysokú úroveň 73,3 %. Počet žien, ktoré pracujú alebo si prácu hľadajú, sa postupne zvyšuje, no stále existujú značné rodové rozdiely v oblasti zamestnanosti i miezd. Dlhodobá nezamestnanosť klesá, no stále vysoká najmä vo východných regiónoch, čo je spôsobené aj nedostatkom integrovaných služieb zamestnanosti a sociálnych služieb pre zraniteľné skupiny, ktoré sú najviac vzdialené od trhu práce. Podiel osôb ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením je nízky, no určité skupiny a regióny sú obzvlášť zraniteľné.
- **Ukazuje sa, že je náročné prerušiť pretrvávajúci cyklus chudoby, pričom prístup občanov k sociálnym a základným**

službám je nerovnomerný. Veľká časť rómskeho obyvateľstva žije v chudobe alebo v biednych bytových podmienkach a ich prístup k sociálnym a základným službám sťažuje chýbajúca infraštruktúra. Chudoba detí, najmä v rómskych komunitách, je jedným z hlavných dôvodov toho, že sú deti umiestňovaní do štátnej starostlivosti v rodinnom prostredí. V oblasti formálnej dlhodobej starostlivosti prevládajú aj naďalej rezidenčné zariadenia a proces deinštitucionalizácie starostlivosti o osoby so zdravotným postihnutím napreduje pomaly. Existuje nedostatok finančných zdrojov a neexistuje jasný a integrovaný prístup k rastúcemu dopytu po zdravotnej starostlivosti a sociálnym službám v dlhodobej starostlivosti. Prístup ku kvalitnej zdravotnej starostlivosti, najmä v oblasti primárnej starostlivosti, je naďalej pomerne slabý a nerovnomerný.

- **Nízka kvalita systému vzdelávania a odbornej prípravy a nerovnosti v ňom bránia krajine v tom, aby dosiahla svoj hospodársky potenciál.** V oblasti základných zručností dosahujú študenti aj naďalej slabé výsledky a pretrvávajú výrazné vzdelanostné nerovnosti, pričom na výsledky v oblasti vzdelania a zamestnanosti má značný vplyv sociálno-ekonomické zázemie. Investície do vzdelávania a odbornej prípravy sú aj naďalej nedostatočné, čo má vplyv na výsledky v oblasti vzdelávania na všetkých jeho úrovniach vrátane odborného a celoživotného vzdelávania. Napriek ďalšiemu zvyšovaniu plátov učiteľov je povolanie učiteľa stále neatraktívne a učiteľov je nedostatok. Nízka inkluzívnosť vzdelávania prispieva aj k cyklu chudoby, ktorý bol zaznamenaný v určitých častiach krajiny. Ide o veľkú výzvu najmä v prípade rómskej menšiny, čo je spôsobené najmä pretrvávajúcim nedostatkom systémových opatrení zameraných na zlepšenie inklúzie rómskych detí. Povinný vek začatia predškolskej dochádzky sa od roku 2021 zníži, čo znamená, že vzdelávanie a starostlivosť v ranom detstve budú musieť byť prístupnejšie, kvalitnejšie a inkluzívnejšie. Keďže kvalita vysokoškolského vzdelávania je naďalej nízka, boli prijaté reformné opatrenia systému zabezpečovania kvality.
- **Ak sa zabezpečí vhodnosť regulačného rámca alepší situácia v oblasti výskumu a vývoja, digitálna transformácia by mohla krajine**

ponúknuť značné príležitosti. Prípadné budúce technologické zmeny budú mať s veľkou pravdepodobnosťou vplyv na hospodárstvo Slovenska viac než v prípade iných krajín. Napriek tomu sú však verejné i súkromné investície do výskumu a vývoja stále nízke. Nízka kvalita verejného výskumu a obmedzená spolupráca s podnikmi, ktorú možno čiastočne vysvetliť neefektívnosťou vyplývajúcou z roztriešteného systému správy a riadenia, obmedzuje rozvoj a spoločné využívanie vedomostí a zručností.

- **Podnikateľské prostredie sa pomaly zhoršuje tak v medzinárodných rebríčkoch, ako aj podľa vnímania miestnych podnikateľov.** Popri špecifických nedostatkoch, ako napríklad zdĺhavé procesy získavania stavebných povolení a riešenia platobnej neschopnosti, môžu prílev investícií sťažovať aj časté zmeny regulačného rámca a ich nízka predvídateľnosť. Pozitívnejším zistením je, že záujem verejných obstarávateľov o väčšiu mieru využívania kvalitatívnych kritérií a kritérií nákladov na životný cyklus pri verejnom obstarávaní stúpa, hoci zásadné zlepšenia sa v praxi ešte neprejavili.
- **Celková účinnosť verejných inštitúcií a verejnej správy je na Slovensku stále nízka.** Napriek reformnému úsiliu sa slovenská verejná správa vyznačuje oproti iným krajinám EÚ podpriemernými výsledkami. Nedostatky existujú najmä v oblasti koordinácie tvorby politiky, koncipovania právnych predpisov a zabezpečovania vysokej výkonnosti štátnej služby, riadenia ľudských zdrojov a poskytovania služieb. Digitalizácia verejných služieb napreduje, no miera ich využívania je stále nízka. Napriek určitému pokroku čelí súdnictvo v oblasti celkovej integrity naďalej špecifickým problémom. Naliehavou výzvou sa navyše stalo stíhanie prípadov korupcie na vysokej úrovni, no zdá sa, že úsilie o zlepšenie rámca na predchádzanie korupcii a uskutočnenie plánovaných reforiem je nedostatočné.
- **Environmentálne tlaky a výzvy majú na udržateľný rast Slovenska negatívny vplyv.** Klimatická transformácia si vyžaduje zintenzívnenie úsilia a cieľené investície, z čoho vyplýva potreba prijať významné hospodárske

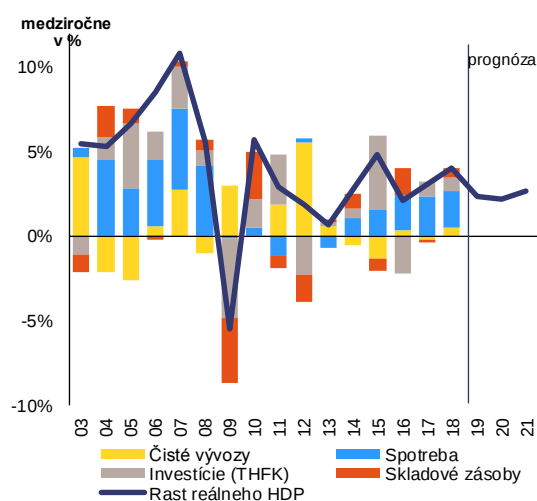
a sociálne rozhodnutia. V súčasnosti plánované investície a finančné prostriedky určené na zmierňovanie zmeny klímy a prispôbenie sa jej nemusia postačovať, pričom obzvlášť nedostatočne rozvinuté sú najmä súkromné financie a kapitálové trhy. Prioritou zostáva investovanie do zvyšovania energetickej efektívnosti budov. Priaznivejšie prostredie by mohlo pomôcť zvýšiť podiel energie z obnoviteľných zdrojov na dodávke energie. Vážnym problémom pre zdravie obyvateľstva je znečistenie ovzdušia zo spaľovania tuhých palív a nárast emisií z dopravy. Slovensko sa navyše musí prispôsobiť zmene klímy, a to tak, že začne riešiť rastúce riziká a počítat' s nimi. Dosiahnuť v oblasti využívania prírodných zdrojov väčšiu udržateľnosť by pomohol aj prechod k obehovejšiemu hospodárstvu. Návrh Komisie týkajúci sa Mechanizmu spravodlivej transformácie v rámci ďalšieho viacročného finančného rámca na roky 2021 – 2027 zahŕňa Fond na spravodlivú transformáciu, ktorý je špecializovaným programom pre spravodlivú transformáciu v rámci programu InvestEU, a nový úverový nástroj verejného sektora zriadený v spolupráci s Európskou investičnou bankou. Jeho cieľom je zabezpečiť, aby bol prechod na klimatickú neutralitu v EÚ spravodlivý, a dosiahnuť sa to má tak, že regiónom Slovenska najviac postihnutým touto zmenou sa pomôže riešiť súvisiace sociálne a hospodárske dôsledky. Kľúčové priority podpory z Fondu na spravodlivú transformáciu sú identifikované v prílohe D, ktorá vychádza z analýzy výziev v oblasti transformácie uvedených v tejto správe.

1. HOSPODÁRSKA SITUÁCIA A VÝHLAD

Vývoj hospodárskeho rastu

Silnú hospodársku expanziu zaznamenanú v posledných rokoch vystriedal pomalší rast. Slovensko zaznamenalo po hospodárskej kríze z roku 2009 pôsobivý hospodársky rast. Po tom, ako krajina zaznamenala v roku 2018 hospodársky rast (meraný reálnym HDP) na úrovni 4,0 %, sa táto úroveň v roku 2019 podľa odhadov výrazne znížila na 2,3 % (graf 1.1). Príčinou bol hlavne nižší čistý vývoz, ktorý bol spôsobený tak nižším zahraničným dopytom, ako aj dočasnými domácimi faktormi, ako napríklad zmeny a meškania vo výrobe v rozsiahlym a na vývoz orientovanom automobilovom priemysle. Domáci dopyt je napriek tomu výrazný a súkromnú spotrebu podporuje aj rekordne nízka nezamestnanosť a silný nárast miezd. Odhaduje sa, že investičná aktivita sa po silnom raste v predchádzajúcich rokoch v roku 2019 oslabila.

Graf 1.1: Rast reálneho HDP a jeho zložky

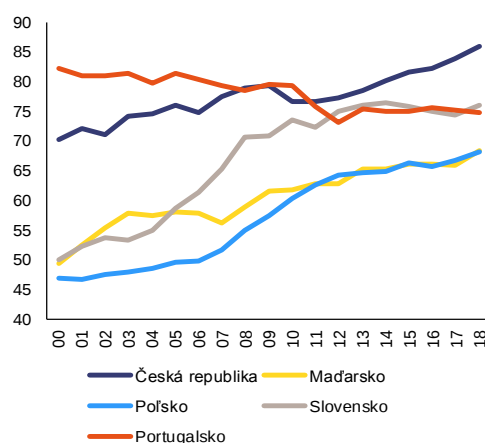

Zdroj: Eurostat, prognóza Európskej komisie zo zimy 2020

V dôsledku obnovenia intenzity vývozu a zvolnenia domáceho dopytu má hospodárstvo krajiny v roku 2020 zaznamenať rast na úrovni 2,2 % a v roku 2021 na úrovni 2,6 %. Podľa prognózy Komisie zo zimy sa rast súkromnej spotreby pravdepodobne mierne spomalí, pretože dochádza k spomaľovaniu miery vytvárania pracovných miest i k spomaľovaniu rastu reálnych miezd. Očakáva sa, že vývoz i obchodná bilancia sa v rokoch 2020 – 2021 pomaly zotavia. Nové výrobné kapacity a konkurencieschopný sektor vývozu pomáhajú Slovensku opäť získavať podiel na trhu.

Konvergencia smerom k priemeru EÚ sa za posledné desaťročie spomalila, hoci v roku 2018 došlo k jej miernemu nárastu. HDP na obyvateľa, meraný na základe štandardov kúpnej sily, sa od roku 2010 pohyboval na úrovni od 72 % do 77 % priemeru EÚ, čo približne zodpovedalo hrubému národnému dôchodku na obyvateľa (graf 1.2). Reálny HDP na obyvateľa presiahol v rokoch 2010 až 2018 priemer EÚ kumulatívne o viac než 13,2 percentuálneho bodu, čo je výrazne menej než 50,1 percentuálneho bodu v rokoch 2000 – 2010. Vďaka pomerne rýchlemu hospodárskemu rastu Slovenska, ktorý znásobuje mierna inflácia, však môže dôjsť k obnoveniu konvergenencie.

Graf 1.2: HDP na obyvateľa v štandarde kúpnej sily

Zdroj: AMECO

Potenciálny rast

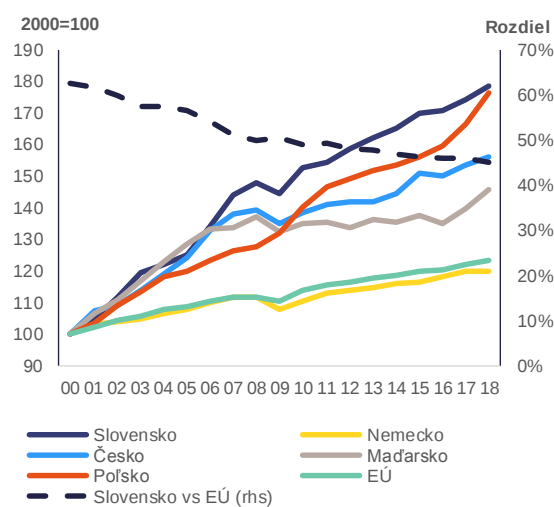
Hospodársky rast je aktuálne pod úrovňou svojho potenciálu. Nedávna investičná aktivita stimulovala potenciálny rast súbežne s rastom skutočného HDP. Pomalší domáci a zahraničný dopyt však dotlačili zložku cyklického rastu do záporných čísel. Celkovo je hospodársky rast následkom štrukturálneho rastu. V dôsledku toho pravdepodobne dôjde k spomaleniu doteraz zaznamenaného vysokého rastu miezd. Očakáva sa, že v strednodobom horizonte sa hospodársky rast vráti na úroveň svojho potenciálu.

Potenciálny rast si v nadchádzajúcich niekoľkých rokoch podľa predpokladov zachová stabilné tempo na úrovni takmer 3 %. Stimuluje ho najmä rast celkovej produktivity faktorov a akumulácia kapitálu. Ďalšie prehlbovanie základného imania a investovanie do nehmotného kapitálu a technológií

s vysokou pridanou hodnotou môže krajine pomôcť pri diverzifikácii hospodárstva, posilňovaní jeho odolnosti a udržiavaní či dokonca zvyšovaní potenciálneho rastu. V dlhodobom horizonte však pravdepodobne dôjde k situácii, keď bude mať na potenciálny rast negatívny vplyv situácia na trhu práce: z demografickej projekcie vyplýva, že do roku 2050 pravdepodobne dôjde k 12-percentnému zníženiu počtu obyvateľov v produktívnom veku, čo je jeden z najnepriaznivejších ukazovateľov v EÚ. Navyše sa prejavuje trend smerujúci k nižšiemu počtu odpracovaných hodín na osobu. Aktuálne tieto trendy stále vo veľkej miere kompenzuje rastúca miera zamestnanosti, ktorá v treťom štvrtroku 2019 dosiahla 73,3 % (medziročný nárast o 1,2 percentuálneho bodu). Dlhodobý potenciálny rast Slovenska budú určovať transformačné zmeny, ako napríklad automatizácia a ekologická transformácia, ako aj schopnosť krajiny reagovať na ne.

Produktivita

Graf 1.3: Vývoj produktivity práce a nedostatky (hrubá pridaná hodnota na odpracovanú hodinu v PPS)

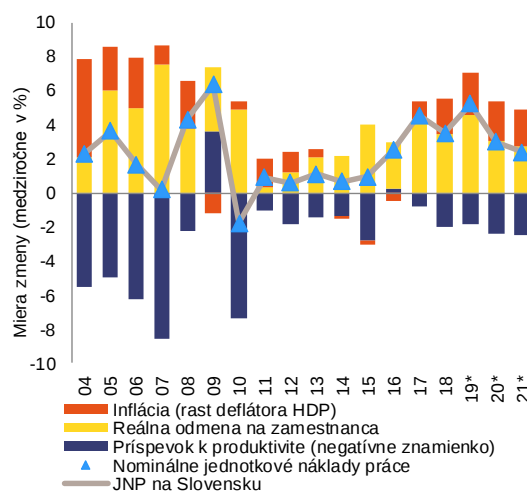
Zdroj: Eurostat

Na zachovanie rastu produktivity – ktorý je základom rýchlej hospodárskej konvergenie Slovenska – bude potrebné vynakladať nepretržité úsilie. Celková produktivita faktorov rástla na Slovensku v rozmedzí rokov 1996 – 2018 ročne v priemere o 2,1 %, pričom v EÚ to bolo len 0,7 %. Rast produktivity práce (graf 1.3) bol podobne pôsobivý a rozdiel v produktivite oproti priemeru EÚ sa od roku 2000 výrazne znížil, hoci od roku 2009 nie až tak markantne. Hospodársky rast bol založený na priemyselnej špecializácii – ktorá sa dosiahla za

pomoci priamych zahraničných investícií – a atraktívnych nákladov práce. V roku 2018 predstavovala výroba 20 % HDP, pričom v EÚ to bolo 14,6 %. Keďže niektoré z týchto odvetví, ako napríklad automobilový priemysel, stoja pred rozsiahlymi štrukturálnymi zmenami globálneho charakteru a keďže domáce jednotkové náklady práce stúpajú, ďalšia konvergencia bude závisieť od schopnosti krajiny ďalej zvyšovať konkurencieschopnosť a produktivitu – napríklad tak, že sa prehĺbia zásoby kapitálu, vyrieši nesúlady medzi ponúkanými a požadovanými zručnosťami a zlepši situácia v oblasti vzdelávania (pozri oddiel 3.3).

Tempo rastu miezd je rýchlejšie než tempo rastu produktivity práce, v dôsledku čoho dochádza k rastu jednotkových nákladov práce. Nominálne jednotkové náklady práce vzrástli v roku 2017 o 4,5 %, v roku 2018 o 3,5 % a v roku 2019 odhadom o 5,2 % (graf 1.4). Dôvodom tohto rastu je nárast odmien za prácu a predpokladá sa, že v roku 2019 dosiahne svoju najvyššiu hodnotu od finančnej krízy, konkrétne 7,7 %. Výraznou mierou k tomu síce prispel vysoký nárast miezd vo verejnom sektore, no hlavnou príčinou tohto vývoja je prehrievajúci sa pracovný trh a nedostatok pracovnej sily zaznamenaný v niekoľkých odvetviach. Možno očakávať, že súbežne s celkovým hospodárskym rastom sa bude spomaľovať aj rast miezd, takže tlaky by sa v nadchádzajúcich rokoch mohli zmierniť.

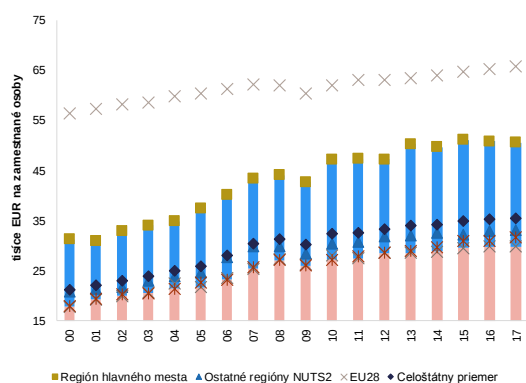
Graf 1.4: Rozčlenenie miery zmeny jednotkových nákladov práce

Zdroj: AMECO

Produktivita všetkých slovenských regiónov postupne dobieha priemer EÚ, no rozdiel medzi hlavným mestom a ostatnými časťami krajiny je naďalej markantný. V roku 2017 predstavovala reálna hrubá pridaná hodnota na pracovníka v Bratislave 50 500 EUR, pričom priemer celej krajiny bol 35 400 EUR. Všetky regióny Slovenska vykazujú v oblasti rastu podobný trend, no výkonnosť Bratislavy je vždy výrazne nad celoštátnym priemerom. Dôvodom je, že Bratislava má celkovo lepšiu infraštruktúru, vykazuje vyššiu efektívnosť na trhu práce, lepšiu schopnosť prilákať viac kvalifikovaných pracovníkov a spoločnosti s vyššou pridanou hodnotou a konkurencieschopnejší ekosystém v oblasti inovácií (graf 1.5).

Graf 1.5: Vývoj produktivity práce podľa regiónov

Zdroj: Eurostat, výpočty Európskej komisie

Spotreba domácností

Solídny rast reálneho disponibilného príjmu domácností podporuje silnú súkromnú spotrebu. Po viacerých rokoch výrazného rastu zamestnanosti sa miera vytvárania pracovných miest v roku 2019 spomalila a v rokoch 2020 – 2021 pravdepodobne dôjde k jej ďalšiemu zmierneniu. Hoci sa očakáva, že pozitívny vplyv tvorby pracovných miest na disponibilný príjem domácností sa zoslabí, výrazný rast miezd by mal aj naďalej podporovať zisky a príjmy. Celkovo sa predpokladá, že spotreba domácností bude rásť tempom výrazne nad 2 % v reálnom vyjadrení, v dôsledku čoho sa miera úspor domácností ustáli na úrovni takmer 10 %.

Investície

Rast investícií má podľa očakávaní pokračovať, pričom prominentnejšími sa stanú verejné investície. Celkové investície sa od roku 2015 vrátili na úroveň pred krízy a dokonca ju prevýšili. Rast investícií bol v roku 2019 podľa odhadov utlmený v dôsledku miernejšieho hospodárskeho výhľadu a v nadväznosti na rozsiahle súkromné investície v roku 2018, ktoré boli spojené s výstavbou nového automobilového závodu. Očakáva sa, že investície budú v nadchádzajúcich rokoch rásť podobným tempom. Verejné investície majú v strednodobom horizonte začať zohrávať prominentnejšiu úlohu vďaka niekoľkým významným verejným investičným projektom a z dôvodu blížaceho sa konca programového obdobia na financovanie z prostriedkov EÚ.

Výkonnosť obchodu a konkurencieschopnosť

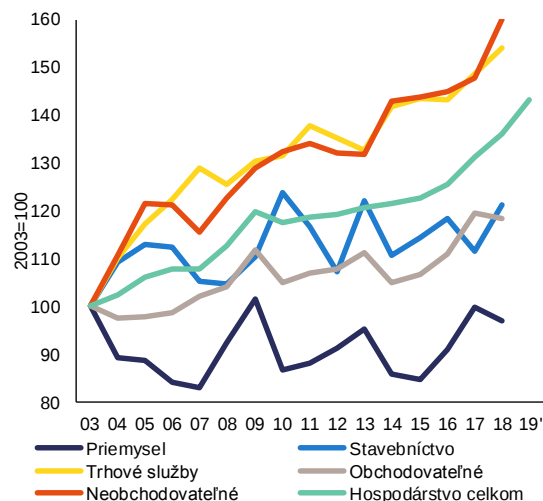
Zahraničný obchod sa po menej dynamických výsledkoch z roku 2019 pravdepodobne zotaví. Slovensko je citlivé na obchodné prostredie, pretože ide o malé a veľmi otvorené hospodárstvo: V roku 2018 pripadalo na vývoz 93,6 % HDP (EÚ: 46,2 %) a na dovoz 92,9 % HDP (EÚ: 42,7 %). Vývoz bol v roku 2019 ovplyvnený klesajúcim zahraničným dopytom zo strany kľúčových obchodných partnerov EÚ, najmä Nemecka, ktoré je najväčším obchodným partnerom Slovenska a na ktoré v roku 2018 pripadalo 22 % slovenského vývozu. Toto spomalenie prehĺbili dočasné domáce výrobné faktory (pozri ďalej). V nadväznosti na postupné vytrácanie sa týchto faktorov sa vývoz pravdepodobne postupne zotaví. Keďže na dovoz malo toto spomalenie menší vplyv, obchodná bilancia sa v roku 2019 podľa očakávaní dostane do záporných čísiel, no v roku 2021 by mal byť opäť zaznamenaný prebytok. Pozitívny vplyv nových investícií na vývoznú kapacitu a obchodnú výkonnosť Slovenska sa podľa očakávaní prejaví v rokoch 2020 – 2021. To by malo viesť k zvýšeniu podielu na vývoznom trhu po tom, ako v roku 2019 dôjde podľa očakávaní k jeho miernemu poklesu. Neistota na globálnych obchodných trhoch by však mala tento výhľad zmierniť.

Hnacou silou hospodárskych výsledkov Slovenska je automobilový priemysel. Toto odvetvie predstavuje približne štvrtinu celkového vývozu a takmer tretinu, ak sa zarátajú aj automobilové príslušenstvo. V roku 2018 pripadali na automobilový priemysel viac než dve tretiny

rastu vývozu. V roku 2019 zaznamenalo toto odvetvie oveľa menšiu dynamiku, čo negatívne zapôsobilo na rast vývozu. V druhom štvrtroku 2019 vývoz klesol prudšie než zahraničný dopyt. Tento pokles možno vysvetliť dočasnými domácimi faktormi, ktoré však podľa očakávaní postupne zaniknú. Patria medzi ne: a) zmeny vo výrobných linkách s cieľom reagovať na meniace sa preferencie spotrebiteľov a dosiahnuť súlad s novými emisnými normami; a b) dlhší čas, než sa očakávalo, pre nábeh určitých výrobných kapacít. Automobilový priemysel sa vo všeobecnosti nachádza na kritickom rázcestí, pričom budúcu výrobu a vývoz Slovenska (rámček 1.1) môže výrazne ovplyvniť prechod na alternatívne spôsoby pohonu. Je dôležité, aby sa Slovensko na túto výzvu pripravilo.

Vyvážajúce sektory si aj napriek zhoršovaniu reálneho efektívneho výmenného kurzu relatívne dobre zachovali svoju cenovú konkurencieschopnosť. Reálny efektívny výmenný kurz založený na jednotkových nákladoch práce zaznamenal oslabenie hlavne z dôvodu nárastu nákladov práce, pričom priemerné nominálne mzdy sa zvýšili v kontexte rekordne nízkej nezamestnanosti a zvýšenej inflácie. Náklady práce majú ďalej rásť, no ich rast bude v strednodobom horizonte pravdepodobne zmierňovať očakávané spomalenie hospodárskeho rastu. Podobný obraz možno pozorovať aj v prípade reálneho efektívneho výmenného kurzu založeného na indexe spotrebiteľských cien. V oblasti vývozu bol však zaznamenaný menší vplyv, pretože rast produktivity v odvetviach orientovaných na vývoz vo všeobecnosti vykompenzoval nárast odmeňovania zamestnancov (graf 1.6). Výsledky Slovenska v oblasti vývozu tak boli v skutočnosti relatívne dobre izolované od priemerného rastu jednotkových nákladov práce, ktorý bol najvýraznejší v oblasti trhových služieb. Nárast jednotkových nákladov práce možno vysvetliť nízkym rastom produktivity, a to aj napriek miernemu rastu miezd v tomto sektore (pozri ďalej).

Graf 1.6: Jednotkové náklady práce podľa sektorov

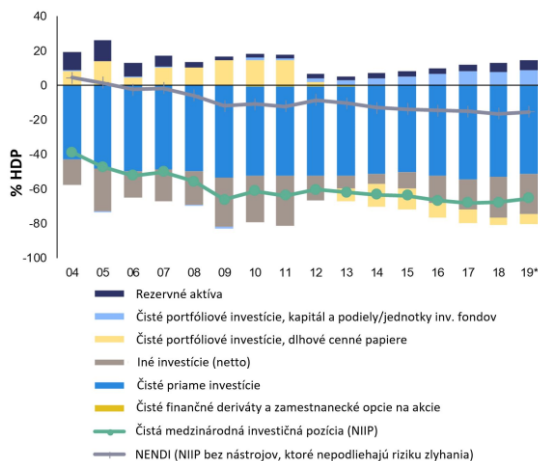
Zdroj: Eurostat, výpočty Európskej komisie

Zahraničná pozícia

V dôsledku stabilného prílevu priamych zahraničných investícií došlo k vzniku rozsiahlej zápornej čistej medzinárodnej investičnej pozície. Čistý stav prichádzajúcich priamych zahraničných investícií ako podiel na HDP zostane v roku 2019 podľa predpokladov vo všeobecnosti stabilný na úrovni –51,1 % (graf 1.7). Do veľkej miery sa tak podieľa na pomerne vysokej zápornej čistej medzinárodnej investičnej pozícii krajiny, ktorá sa v roku 2019 podľa odhadov mierne zlepšila na –65,7 % ⁽⁴⁾. Keďže priame zahraničné investície sú bezpečnejšou a stabilnejšou formou investičného nástroja, pretože nemôžu zlyhať, takáto čistá medzinárodná investičná pozícia je preto do veľkej miery bezproblémová. Ak nepočítame nástroje, ktoré nemôžu zlyhať, čisté zahraničné záväzky majú v roku 2019 podľa odhadov predstavovať len –15,6 % HDP, čo je mierne zhoršenie počas posledného desaťročia. Celkovo sa predpokladá, že vysoký rast nominálneho HDP povedie v nadchádzajúcich rokoch k miernemu zlepšeniu zahraničnej pozície.

⁽⁴⁾ Napriek tomu však ostáva pod úrovňou prudenciálnej referenčnej hodnoty –50 % a referenčnej hodnoty založenej na základných ukazovateľoch –7 %.

Graf 1.7: Rozčlenenie čistej medzinárodnej investičnej pozície

Zdroj: Eurostat

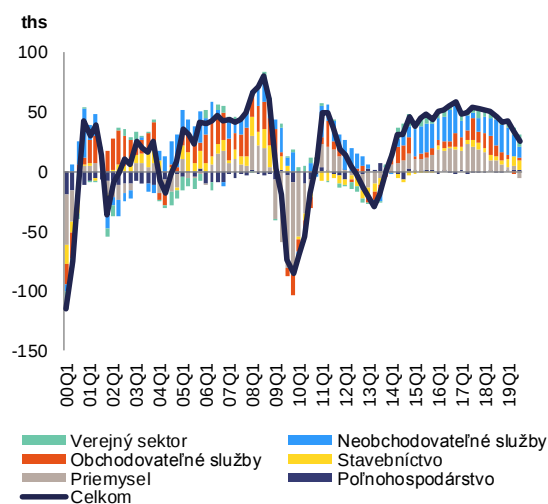
Saldo bežného účtu podľa očakávaní zotrúva v deficite. Odhaduje sa, že v roku 2019 bolo na úrovni $-2,4\%$, resp. na úrovni $-0,6\%$ v cyklicky upravenom vyjadrení, čo je iba mierne pod úrovňou $-0,2\%$, ako je vysvetlená základnými ukazovateľmi. Je to výsledkom odlevu dividend, ktoré vyplývajú z veľkého objemu priamych zahraničných investícií. Očakáva sa, že v dôsledku slabého vývozu v roku 2019 dôjde k zhoršeniu negatívneho príspevku bilancie príjmov k bežnému účtu, hoci len dočasne. Zároveň sa očakáva, že zlepšovanie obchodnej bilancie – aj v dôsledku nárastu počtu výrobných zariadení – povedie v strednodobom horizonte k zmierneniu deficitu bežného účtu.

Trh práce a sociálna situácia

Zamestnanosť sa naďalej zvyšovala, najmä v dôsledku zlepšovania v sektoroch služieb a stavebníctva. V treťom štvrtroku 2019 dosiahla zamestnanosť osôb vo veku 20 – 64 rokov $73,3\%$ (medziročná zmena $0,8$ percentuálneho bodu) a miera nezamestnanosti poklesla v štvrtom štvrtroku 2019 medziročne o $0,4$ percentuálneho bodu na $5,7\%$. Najväčší medziročný nárast zamestnanosti bol zaznamenaný v oblasti informačných technológií ($5,3\%$), v stavebníctve ($5,1\%$) a v sektore odborných a technických služieb ($2,5\%$; pozri graf 1.8). Podľa Štatistického úradu Slovenskej republiky dochádza po piatich rokoch stabilného rastu zamestnanosti v automobilovom priemysle k stagnácii. Silný dopyt po pracovnej sile sprevádzalo zvyšovanie miery účasti na trhu práce

(vo vekovej skupine 20 – 64 rokov medziročný nárast o $0,4$ percentuálneho bodu).

Graf 1.8: Zamestnanosť podľa odvetví, medziročná zmena

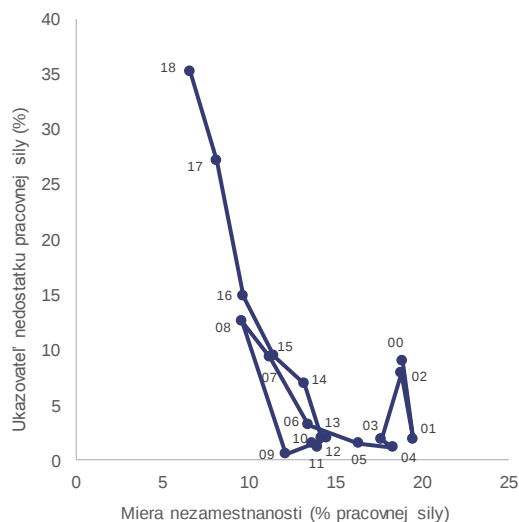

Zdroj: Eurostat

Pokles nezamestnanosti znamená, že nedostatok pracovných síl zostáva výrazný, hoci sa údaje stabilizujú. Počet voľných pracovných miest evidovaných v decembri 2019 na úradoch práce dosiahol 92 300, pričom ich najväčšia koncentrácia je na západe krajiny. Na rozdiel od toho v niekoľkých okresoch juhovýchodného Slovenska bol počet voľných pracovných miest nižší než počet uchádzačov o zamestnanie (IFP, 2019). Ukazovateľ nedostatku pracovnej sily, ako ho znázorňuje Beveridgova krivka (graf 1.9), dosiahol vrchol v roku 2018, no v treťom štvrtroku 2019 klesol o 10 percentuálnych bodov.

Prehrievajúci sa pracovný trh spôsobil výrazný rast plátov. V dôsledku nedostatku pracovných síl narástli v roku 2018 nominálne odmeny zamestnancov o $5,3\%$ a očakáva sa, že v roku 2019 ďalej rástli o $6,8\%$. Mzdy vo verejnom sektore rástli v roku 2018 rýchlejšie ($6,6\%$) než mzdy v súkromnom sektore ($5,1\%$). V súkromnom sektore bol najvýraznejší rast miezd zaznamenaný v stavebníctve ($7,7\%$) a priemysle ($7,4\%$), zatiaľ čo v odvetví služieb – najmä v trhových službách ($3,5\%$) – bol zaznamenaný miernejší rast. Celkovo sa očakáva, že vplyv nedávneho zvyšovania miezd na konkurencieschopnosť zostane obmedzený (pozri produktivitu vyššie).

Graf 1.9: Beveridgová krivka, 2000 – 2018

1) Ročné údaje na základe priemeru za štyri štvrťroky.

Zdroj: Eurostat, VZPS a Európska komisia, obchodné a spotrebiteľské prieskumy EÚ. Údaje sú sezónne očistené.

Napriek celkovo pozitívnym výsledkom na trhu práce čelia určité skupiny nevýhodám a rozdiely medzi východom a západom krajiny sú nad'alej markantné. Nezamestnanosť osôb s nízkou kvalifikáciou je jedna z najvyšších v EÚ a v roku 2018 sa pohybovala na úrovni 29,8 % (13,3 % v EÚ). Situácia je obzvlášť závažná v prípade mladých ľudí s nízkou kvalifikáciou (43,5 % oproti 21,1 % v EÚ). Pretrvávajú veľké regionálne rozdiely, pričom vo východných regiónoch existuje pomerne horšia situácia naprieč všetkými pracovnými tržmi a sociálnymi ukazovateľmi. Situácia je obzvlášť kritická v prípade marginalizovaných rómskych komunít (pozri oddiel 3.3).

Miera chudoby je nad'alej nízka, no závažným problémom v niektorých regiónoch je stále sociálne vylúčenie. Podiel obyvateľov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením v roku 2018 zostal nezmenený na úrovni 16,3 %, čo je výrazne pod priemerom EÚ na úrovni 21,9 %. Napriek tomu však takmer 200 000 rómskych občanov žije v marginalizovaných komunitách, často bez prístupu k základnej infraštruktúre a verejným službám.

Príjmy a majetok sú pomerne rovnomerne rozdelené, nerovnosť v oblasti príležitostí je však

nad'alej vysoká. Ukazovateľ S80/S20, ktorým sa meria pomer príjmov najbohatších 20 % domácností k najchudobnejším 20 %, je v prípade Slovenska medzi najnižšími v EÚ (3,0 oproti priemeru EÚ na úrovni 5,2 v roku 2018). Príčinou nie je ani tak redistribučný efekt daňovo-dávkového systému, ale skôr nízke mzdové rozpätie. Hrubý disponibilný príjem domácnosti na obyvateľa rástol v rozmedzí rokov 2010 až 2018 len približne polovičným tempom oproti HDP na obyvateľa, z čoho vyplýva, že zvýšené príjmy dosiahli domácnosti len v obmedzenej miere, t. j. nízka inkluzívnosť rastu. Majetková nerovnosť je takisto jednou z najnižších v EÚ, čo je čiastočne dôsledkom vysokej miery vlastníctva nehnuteľností na bývanie. Nerovnosť príležitostí však zostáva vysoká, ako to ukazuje napríklad silný vplyv sociálno-ekonomického zázemia na vzdelávacie výsledky.

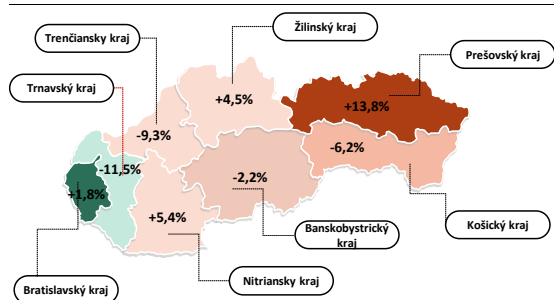
Regionálne rozdiely

Regionálne rozdiely sú nad'alej výrazné. Prejavom markantných hospodárskych rozdielov medzi regiónmi sú nedostatočná infraštruktúra a slabé prepojenia medzi mestami a vidiekom (oddiel 3.4.2). V roku 2017 sa HDP na osobu (na základe štandardov kúpnej sily) pohyboval v rozmedzí od 179 % priemeru EÚ v regióne hlavného mesta až po 54 % priemeru EÚ v menej rozvinutom regióne Východného Slovenska. Regionálne rozdiely sú menej výrazné, ak porovnáme čistý disponibilný príjem, ktorého výška sa v roku 2017 pohybovala od 87 % na východe krajiny až po 153 % v Bratislavskom kraji. Odzrkadľuje to nízku mieru evidencie vnútroštátnej migrácie a dôležitosť dochádzania za prácou a štátnych transferov, pričom ide pravdepodobne o relevantnejší ukazovateľ rozdielov. Štandardy kúpnej sily sa navyše stanovujú na celoštátnej úrovni, zatiaľ čo rozdiely v životných nákladoch v jednotlivých regiónoch môžu tento rozdiel ešte znižovať. Podrobnejšia analýza by zároveň mohla odhaliť ďalšie vnútroregionálne rozdiely, napr. medzi hlavnými mestami regiónov a vidieckejšími oblasťami.

Napriek celkovej konvergencii smerom k priemernému príjmu EÚ bola konvergencia vo vnútri samotnej krajiny nevýrazná. Vďaka silnému hospodárskemu rastu Slovenska je pôsobivá aj konvergencia krajiny smerom k priemeru EÚ, odkedy sa krajina stala členom EÚ, pričom všetkých osem regiónov NUTS 3 – ktoré sú

podobnej veľkosti z hľadiska počtu obyvateľov – rastie rýchlejšie, než je priemer EÚ. Región hlavného mesta Bratislavy rástol v rozmedzí rokov 2007 – 2016 približne tak rýchlo, ako je celoštátny priemer, teda asi o 31 %. Najchudobnejší región krajiny, Prešovský, zaznamenal najvýraznejší rast, keď celoštátny priemer prekonal o 13,9 %. Celkovo je však regionálny rozptyl príjmov v roku 2017 stále na podobnej úrovni, ako bol v roku 2007 (pozri graf 1.10).

Graf 1.10: Regionálne rozdiely

1) Vytieňované polia: HDP na obyvateľa v PPS ako % celoštátneho priemeru; údaje v %: kumulatívny rast v porovnaní s celoštátnym priemerom za roky 2007 – 2016.

Zdroj: Eurostat, výpočty Európskej komisie

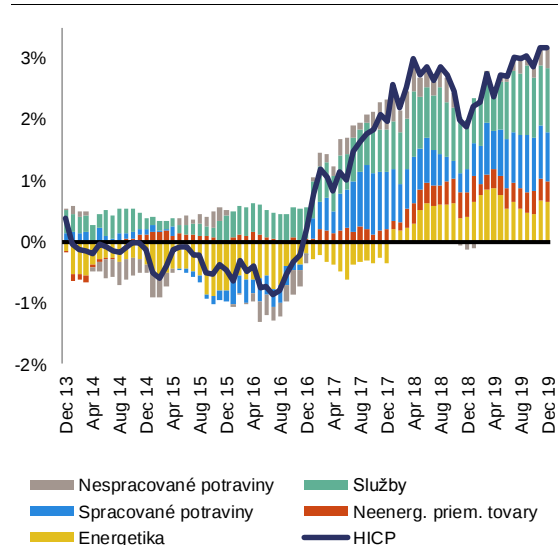
Hospodárske a sociálne ukazovatele vykazujú rozsiahle regionálne rozdiely, hoci vývoj na trhu práce ukazuje určitú konvergenciu. Pokiaľ ide o ukazovatele pracovného trhu a sociálnej inklúzie, územné rozdiely sú naďalej výrazné, pričom zaostáva najmä východ a juhovýchod krajiny. S výnimkou regiónu hlavného mesta bol rast populácie v období rokov 2010 – 2016 pod priemerom EÚ vo všetkých regiónoch Slovenska. Región hlavného mesta zároveň dosahuje lepšie výsledky než všetky ostatné regióny, a to vo veľkom počte hospodárskych ukazovateľov, ako napríklad úroveň investícií, produktivita práce a mzdy. V rokoch 2013 – 2018 však všetky regióny zaznamenali výraznejší rast miezd než Bratislavský kraj, hoci z nižšieho začiatočného stavu. Hoci je regionálny rozptyl v miere zamestnanosti naďalej značný, z nedávneho silného rastu zamestnanosti najviac profitovali regióny s vysokou nezamestnanosťou.

Inflácia

Maloobchodné ceny vzrástli v roku 2019 o 2,8 % a očakáva sa, že tento rast sa zmierni. K celkovej inflácii výraznou mierou prispievajú služby, potraviny a energie. Sektor služieb zostane podľa

predpokladov kľúčovou hnacou silou dynamiky cien, keďže má pokračovať rýchly rast miezd, ktorý sa prejaví aj na cenách služieb. Očakáva sa, že inflačné tlaky vyplývajúce z cien energie a potravín sa budú zmiernovať. Nepriemyselný energetický tovar na druhej strane pravdepodobne nebude k celkovému nárastu cien prispievať až takou mierou. Celkovo sa očakáva, že rast spotrebiteľských cien sa ustáli na hodnote 2,5 % v roku 2020 a 2,2 % v roku 2021.

Graf 1.11: Inflácia spotrebiteľských cien

Zdroj: Eurostat

Úverový rast

Dlh domácností sa naďalej zvyšuje a v budúcnosti by mohol prerásť v systémové riziko. V prvom polroku 2019 dosiahol rekordne vysokú úroveň 42,8 % HDP, čo je nad úrovňou základnej referenčnej hodnoty 28 %, no stále pod úrovňou prudenciálnej referenčnej hodnoty 55 % ⁽⁵⁾ (oddiel 3.2). Po značnom náraste v rokoch 2016 a 2017, ktorý bol čiastočne spôsobený rastúcimi cenami bývania, sa jeho rast v prvom polroku 2019 výrazne spomalil. Napriek tomu je však stále jedným z najvyšších v EÚ. Spomalenie bolo spôsobené hlavne sprísnením makroprudenciálnych opatrení, postupným nasýtením trhu s úvermi a tým,

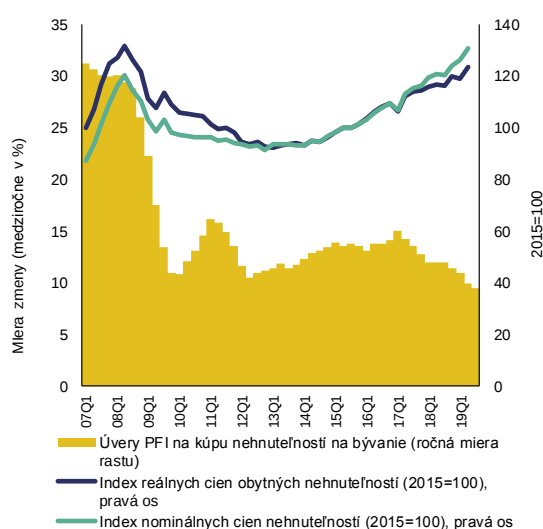
⁽⁵⁾ Prudenciálna referenčná hodnota je odhad hodnoty dlhu, nad úrovňou ktorej nastáva vyššia pravdepodobnosť bankovej krízy. Základná referenčná hodnota odkazuje na hodnotu dlhu, ktorá by sa mala sledovať počas strednodobého až dlhodobého horizontu s ohľadom na základné charakteristické znaky krajiny.

že došlo k stabilizácii priemernej úrokovej sadzby, ktorá je však stále nízka.

Trh s bývaním

Ceny nehnuteľností na bývanie naďalej rastú. Reálne ceny nehnuteľností na bývanie rastú stabilným tempom v dôsledku obmedzení na strane ponuky a silného dopytu, čím dochádza k zníženiu cenovej dostupnosti, hoci stále sú pod vrcholom pred krízy. Výstavba sa výrazne zvýšila, no je nepravdepodobné, že by v blízkej budúcnosti plne uspokojila dopyt. Trh s nájomným bývaním je zároveň príliš malý, čo obmedzuje mobilitu najmä dočasných pracovníkov a študentov.

Graf 1.12: Vývoj indexu cien nehnuteľností na bývanie a úvery PFI na kúpu bývania

Zdroj: Eurostat, ECB a výpočty Európskej komisie.

Verejné financie

Očakáva sa, že konsolidačné úsilie bolo v roku 2019 nedostatočné. Očakáva sa, že deficit klesol z 1,1 % HDP v roku 2018 na 0,9 % v roku 2019. Silný pracovný trh posilnil príjmy, najmä príspevky na sociálne zabezpečenie. Výber dane z pridanej hodnoty rástol rýchlejšie než spotreba domácností, čo naznačuje zlepšenie miery výberu dane. Rýchlym tempom však rástli aj bežné výdavky vrátane odmien zamestnancov, sociálnych transferov, dotácií a iných bežných transferov. Vzástli aj verejné investície, k čomu došlo čiastočne aj vďaka vyššiemu čerpaniu finančných prostriedkov EÚ. Následkom toho sa štrukturálne saldo zlepšilo len nepatrne.

V oblasti verejných financií existujú ďalšie riziká. Predpokladá sa, že deficit verejných financií vzrastie v roku 2020 na 1,2 % HDP. Priame dane majú rásť pomalšie v dôsledku zvýšenia odpočítateľných položiek, zníženia sadzby dane z príjmov pre samostatne zárobkovo činné osoby a malé podniky, vyšších odpočtov na výskum a vývoj a rýchlejšieho odpisovania vozidiel na elektrický pohon. Oneskorenie implementácie so sebou nesie riziko ohrozenia príjmov z nepriamych daní z online elektronických registračných pokladníc a palivových prísad, pričom znížená sadzba DPH pre určité potraviny bude mať negatívny vplyv na daňové príjmy. Medzi riziká v oblasti výdavkov na rok 2020 patrí ďalšie zvyšovanie miezd vo verejnom sektore, ďalšie sociálne dávky a miera čerpania finančných prostriedkov EÚ a súvisiace investície. Očakáva sa, že pomer dlhu k HDP klesne v rokoch 2020 – 2021 na úroveň takmer 47 % a menej.

Ciele udržateľného rozvoja

Hoci Slovensko dosiahlo pokrok smerom k splneniu cieľov udržateľného rozvoja (SDG), pretrvávajú viacero problémov. Počas posledných piatich rokov bol zaznamenaný pokrok takmer pri všetkých cieľoch udržateľného rozvoja. Slovensko dosahuje lepšie výsledky, než je priemer EÚ, v oblasti viacerých sociálnych SDG vrátane chudoby (SDG1), znižovania nerovností (SDG10) a úplného odstránenia hladu (SDG2). Hoci stále nedosahuje úroveň priemeru EÚ, pokrok bol zaznamenaný aj v oblasti dobrého zdravia a blahobytu ľudí (SDG3) a kvalitného vzdelávania (SDG4), napriek tomu však pretrvávajú určité výzvy (pozri odsek 3.3). Na udržateľný rozvoj Slovenska majú však negatívny vplyv environmentálne tlaky a meniaci sa klíma, pričom v oblasti spotreby energie s nízkymi emisiami a produktivity zdrojov došlo k menej priaznivému vývoju. Produktivita zdrojov je pod priemerom EÚ. Pretrvávajú preto výzvy súvisiace s posilňovaním opatrení v oblasti klímy (SDG13) a zlepšovaním stavu ekosystémov pri spomaľovaní degradácie pôdy a zachovávaní biodiverzity (SDG15), cenovo dostupnou a čistou energiou (SDG7) a zodpovednejšou spotrebou a výrobou (SDG12).

Rámček 1.1: Automobilový priemysel

Automobilový priemysel patrí medzi najväčšie odvetvia na Slovensku a významne sa podieľa na celkovej zamestnanosti. V roku 2018 naň pripadalo 14,3 % celkovej produkcie, čo v porovnaní s rokom 2010 predstavovalo zvýšenie o 5,4 percentuálneho bodu, a jeho podiel na celkovej zamestnanosti predstavoval 8,5 % ⁽¹⁾ (PEI, 2019). Vyznačuje sa tým, že ho tvorí niekoľko veľkých zahraničných výrobcov automobilov, ako sú Volkswagen, Jaguar LandRover, Kia Motors a Groupe PSA, ktorí sú orientovaní na vývoz, dosahujú vysokú produktivitu a ich ťažiskom je montáž. Popri nich existuje značný počet veľkých a malých podnikov, ktoré dodávajú automobilové komponenty veľkým automobilovým spoločnostiam a vyvážajú do Nemecka a do susedných krajín regionálneho automobilového klastra krajín strednej a východnej Európy. V roku 2018 pripadalo na toto odvetvie 26,9 % celkového vývozu v porovnaní so 7,5 % v EÚ, takže tento priemysel je obzvlášť exponovaný voči externým otarasom. Podobný problém však majú aj iné krajiny patriace do tohto regionálneho automobilového klastra, ako sú Česká republika a Maďarsko. Odvetvie automobilovej výroby je okrem toho vysokokoncentrované v západnej časti krajiny, čo prispieva k regionálnym rozdielom.

Ak sa má zvýšiť pridaná hodnota odvetvia, bude nutné pomôcť domácim podnikom, aby postúpili v hodnotovom reťazci, a to prostredníctvom zlepšenia koordinácie s výskumnými inštitúciami, riadenia výskumu a vývoja a dopravnej infraštruktúry. Na automobilové odvetvie Slovenska pripadalo v roku 2018 len 5,2 % celkovej hrubej pridanej hodnoty, čo je dosť málo vzhľadom na jeho podiel na celkovej produkcii. Môže za to hlavne veľkosť a otvorenosť hospodárstva a špecializácia odvetvia na činnosti s malou pridanou hodnotou, ako aj vysoká intenzita dovozu a nízka inovačná kapacita v domácich podnikoch. Hoci zahraničné automobilové spoločnosti vynakladajú najväčší podiel výdavkov na výskum a vývoj a inovácie v danom odvetví, tieto investície sú cielené prevažne na zlepšenie výrobných procesov bez vysokej domácej technologickej difúzie, čím sa obmedzuje schopnosť odvetvia ponúkať znalostne intenzívne služby (Pavlínek P., 2014; Szcurek M. a Tomaszewski M., 2017; Drahokoupil J. and Fabo B., 2019). V roku 2019 vláda zaviedla „super odpočty výdavkov“ pre oprávnené náklady na výskum a vývoj, v rozmedzí od 100 do 150 % do konca roka 2019 a do 200 % v roku 2020, ako aj zásadu „iba jedna novelizácia obchodných zákonov za rok“ ako limit, ktorý má prispieť k stabilnému podnikateľskému prostrediu (MMF, 2019a) Regulačné zaťaženie však stále môže brzdiť investície. Domáce podniky by mohlo podporiť zlepšenie koordinácie medzi výskumnými inštitúciami a automobilovými spoločnosťami, ako aj posilnenie riadenia výskumu a vývoja. Modernizácia dopravného systému – napr. v oblasti kvality infraštruktúry, zefektívnenia colného konania a plnenia termínov dodávok – takisto prispeje k pritiahnutiu investícií, a to najmä do odľahlejších oblastí (MMF, 2019a).

Riešenie problému nedostatku pracovných síl s potrebnými zručnosťami už v rámci sekundárneho a terciárneho vzdelávania by automobilovému priemyslu mohlo pomôcť posunúť sa vyššie v hodnotovom reťazci. Podľa OECD je nedostatok pracovných síl zjavný najmä v oblasti STEM⁽²⁾ a IT a 58 % výrobcov pôvodných zariadení to označuje za hlavný rizikový faktor ohrozujúci perspektívny rast odvetvia (PWC, 2019). Spoločnosti takisto najímajú zahraničných pracovníkov alebo organizujú programy odbornej prípravy, aby kompenzovali nedostatok domácich pracovných síl. S tým sú však spojené značné náklady, ktoré vznikajú najmä menším podnikom v dodávateľskom reťazci. Údaje OECD napriek tomu poukazujú na skutočnosť, že na Slovensku prechádza odbornou prípravou poskytovanou daným podnikom menej ako 20 % zamestnancov

⁽¹⁾ Pri zohľadnení priamej aj nepriamej zamestnanosti.

⁽²⁾ STEM je skratkou pre odbory veda, technológia, inžinierstvo a matematika.

(pokračovanie na ďalšej strane)

Rámček (pokračovanie)

s nízkou úrovňou zručností. Napríklad v Českej republike je to na porovnanie približne 40 %. Okrem toho neexistuje žiadna národná stratégia pre sociálnu inklúziu a integráciu migrujúcich pracovníkov, takže táto záťaž zostáva na pleciach obcí. Keďže situácia na trhu práce je napätá, vyvíja sa snaha zmierniť nedostatok pracovných síl prostredníctvom štátom financovaného programu rekvalifikácie nezamestnaných pre potreby automobilového priemyslu. Opatrenia na podporu systému duálneho odborného vzdelávania majú za úlohu zmierniť nesúlad medzi ponúkanými a požadovanými zručnosťami, ale ich implementácia prebiehala doteraz pomaly. Prínosom by bolo aj skvalitnenie terciárneho vzdelávania, zosúladienie vyššieho vzdelávania s potrebnými technickými zručnosťami a poskytovanie kariérneho poradenstva v školách. Jedným z takýchto príkladov je profesijne orientovaný bakalársky študijný program, ktorý Slovenská technická univerzita realizuje spolu so spoločnosťou Volkswagen. Pri zosúladovaní ponúkaných a požadovaných pracovných miest by mohla pomôcť podpora podmienok pre regionálnu pracovnú mobilitu, a to aj vo forme rozvoja trhu s nájomným bývaním prostredníctvom investícií do nájomných bytov vo verejnom vlastníctve, ako aj vo forme lepšieho dopravného spojenia na účely dochádzania do zamestnania.

Na jednej sa strane sa vynakladá úsilie na posilnenie výroby elektrických vozidiel, no na druhej strane rast elektromobility automobilový priemysel ohrozuje. Aby krajiny zvládli transformáciu zo spaľovacích motorov na elektrické vozidlá, budú musieť zlepšiť svoje ekosystémy výskumu a vývoja, investovať do infraštruktúry a rozvíjať správny súbor zručností. Predpokladá sa, že elektrické vozidlá budú do roku 2030 predstavovať 60 % celkovo predaných vozidiel. To významne pretransformuje priemysel, keďže sa odhaduje, že takmer 60 % obsahu elektrického vozidla nepochádza z tradičného hodnotového reťazca (UBS, 2017). Elektromobilita pravdepodobne prispeje aj k zníženiu počtu pracovných miest potrebných vo výrobe vzhľadom na nižšiu mechanickú komplexnosť elektrických vozidiel, takže potreba cielenej odbornej prípravy a rekvalifikácie bude ešte naliehavejšia (Fredriksson, G a kol., 2018). Spoločnosti Kia, Groupe PSA a Volkswagen v súčasnosti už vyrábajú elektrické vozidlá, zatiaľ čo Jaguar LandRover zvažuje ich zahrnutie do svojho portfólia. V roku 2019 vláda prijala plán rozvoja elektromobility na podporu prechodu na elektrické vozidlá vrátane právnych predpisov o výskume a vývoji v oblasti výskumu batérií pre elektrické vozidlá. Prognózy ukazujú, že do roku 2025 budú elektrické vozidlá predstavovať 11 % celkovej produkcie automobilov (T&E, 2019). Tento prechod môže prispieť k pokroku pri realizácii opatrení v oblasti klímy (SDG13), ďalej v oblasti čistejšej energie (SDG7) a inovácií a infraštruktúry (SDG9).

Slovensko zaostáva za ostatnými krajinami EÚ vo vytváraní hodnotového reťazca pre batérie. Batérie predstavujú 30 – 48 % celkových nákladov na výrobu elektrického vozidla, a preto sú hlavnou súčasťou budúceho automobilového hodnotového reťazca. Slovensko aj EÚ sú v súčasnosti závislé od dovozu batérií a surovín z Číny. Slovenská batériová aliancia vznikla v októbri 2018, aby pomohla s budovaním konkurencieschopného batériového ekosystému a pritiahnutím zainteresovaných strán. Napriek tomu sa predpokladá, že výroba batérií do elektrických vozidiel dosiahne na Slovensku do roku 2021 úroveň okolo 100 MWh, čo je v porovnaní so susednými krajinami nízka hodnota [25 GWh v Maďarsku; 52 GWh v Poľsku⁽¹⁾] a značne nižšia hodnota než očakávaný dopyt po batériách do elektrických vozidiel v EÚ, ktorý podľa odhadov dosiahne do roku 2025 úroveň 400 GWh⁽²⁾.

⁽¹⁾ Založené na interných odhadoch Komisie.

⁽²⁾ Podľa prognóz InnoEnergy.

Tabuľka 1.1: Kľúčové ekonomické ukazovatele – Slovensko

	2004-07	2008-12	2013-16	2017	2018	prognóza		
						2019	2020	2021
Skutočný HDP (medziročne)	7,8	2,0	2,6	3,0	4,0	2,3	2,2	2,6
Potenciálny rast (medziročne)	5,7	3,7	2,1	2,2	2,6	2,6	2,8	2,9
Súkromná spotreba (medziročne)	6,5	1,2	1,8	4,3	3,9	.	.	.
Verejná spotreba (medziročne)	2,1	1,8	3,3	1,0	0,2	.	.	.
Tvorba hrubého fixného kapitálu (medziročne)	9,9	-1,6	3,5	3,9	3,7	.	.	.
Vývoz tovarov a služieb (medziročne)	17,7	4,1	5,3	3,5	5,4	.	.	.
Dovoz tovarov a služieb (medziročne)	16,5	1,6	5,9	3,9	5,0	.	.	.
Príspevok rastu HDP:								
Domáci dopyt (medziročne)	6,4	0,6	2,3	3,4	3,0	.	.	.
Skladové zásoby (medziročne)	0,6	-0,6	0,4	-0,2	0,5	.	.	.
Čistý vývoz (medziročne)	0,7	2,0	-0,2	-0,2	0,5	.	.	.
Príspevok k potenciálnemu rastu HDP:								
Celkovo práca (hodín) (medziročne)	0,3	0,7	0,1	0,0	0,2	0,2	0,3	0,3
Akumulácia kapitálu (medziročne)	1,1	0,9	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0	1,0
Celková produktivita faktorov (medziročne)	4,3	2,1	1,1	1,2	1,3	1,4	1,5	1,6
Produkčná medzera	1,5	-0,5	-1,9	0,3	1,7	1,8	1,6	1,5
Miera nezamestnanosti	14,9	12,8	12,2	8,1	6,5	5,8	5,7	5,6
Deflátor HDP (medziročne)	3,1	1,0	-0,1	1,2	2,0	2,4	2,3	2,2
Harmonizovaný index spotrebiteľských cien (HICP, medziročne)	4,1	2,7	0,1	1,4	2,5	2,8	2,5	2,2
Nominálna odmena na zamestnanca (medziročne)	8,4	3,8	2,6	5,4	5,6	7,1	5,4	4,9
Produktivita práce (reálna, zamestnaná osoba, medziročne)	6,3	1,7	1,3	0,8	2,0	.	.	.
Jednotkové náklady práce (ULC, celé hospodárstvo, medziročne)	1,9	2,0	1,3	4,5	3,5	5,2	3,0	2,4
Reálne jednotkové náklady práce (medziročne)	-1,1	1,0	1,4	3,3	1,4	2,7	0,6	0,2
Reálny efektívny výmenný kurz (ULC, medziročne)	6,1	2,2	0,4	3,7	1,9	2,0	0,5	0,4
Reálny efektívny výmenný kurz (HICP, medziročne)	6,7	2,3	-0,2	-0,1	2,0	0,7	0,4	0,2
Čisté úspory domácností (čisté úspory ako % čistého disponibilného príjmu)	0,6	1,6	2,0	2,5	2,6	.	.	.
Konsolidovaný tok súkromných úverov (% HDP)	7,0	4,3	6,1	9,6	2,0	.	.	.
Konsolidovaný dlh súkromného sektora (% HDP)	51,9	67,8	80,9	94,5	90,9	.	.	.
z toho konsolidovaný dlh domácností (% HDP)	13,1	24,7	33,7	41,1	42,3	.	.	.
z toho konsolidovaný dlh nefinančných spoločností (% HDP)	38,8	43,1	47,2	53,3	48,6	.	.	.
Hrubé nesplácané dlhy (% z celkových dlhových nástrojov a celkových dlhov a záloh) ⁽²⁾	1,5	3,4	3,8	3,3	2,7	.	.	.
Spoločnosti, čisté pôžičky poskytnuté (+) alebo prijaté (-) (% HDP)	-2,6	3,6	4,0	-2,4	-1,0	-2,7	-2,9	-1,9
Spoločnosti, hrubý prevádzkový prebytok (% HDP)	30,9	30,6	30,9	27,7	27,9	27,4	27,4	28,3
Domácnosti, čisté pôžičky poskytnuté (+) alebo prijaté (-) (% HDP)	-0,1	0,7	0,7	0,8	0,7	1,5	1,6	1,1
Deflovaný index cien nehnuteľností na bývanie (medziročne)	.	-3,6	4,7	4,4	4,9	.	.	.
Investície do bývania (% HDP)	3,0	3,0	2,9	3,2	3,4	.	.	.
Saldo bežného účtu (% HDP), platobná bilancia	-7,2	-3,7	-0,5	-1,9	-2,6	-3,4	-3,7	-3,3
Obchodná bilancia (% HDP), platobná bilancia	-2,8	-0,2	2,9	1,8	0,8	.	.	.
Obchodovanie s tovarom a službami (medziročne)	-0,7	-1,2	-0,3	-0,6	-0,6	-0,4	-0,2	-0,2
Saldo kapitálového účtu (% HDP)	0,2	1,3	1,8	0,1	1,4	.	.	.
Čistá medzinárodná investičná pozícia (% HDP)	-47,2	-61,7	-64,1	-68,3	-68,1	.	.	.
NENDI - čistá medzinárodná investičná pozícia bez nástrojov, ktoré nepodliehajú riziku zlyhania (% HDP) ⁽¹⁾	0,3	-10,0	-13,1	-15,2	-16,5	.	.	.
Závazky vyplývajúce z medzinárodnej investičnej pozície bez nástrojov, ktoré nepodliehajú riziku zlyhania (% HDP) ⁽¹⁾	43,4	57,4	69,6	88,1	93,5	.	.	.
Vývozná výkonnosť v porovnaní s pokročilými krajinami (zmena v % za 5 rokov)	83,9	16,3	5,5	2,3	1,1	.	.	.
Podiel na vývoznom trhu s produktmi a službami (medziročne)	7,7	-2,2	1,6	-1,3	3,1	-0,1	0,6	0,9
Čistý príliv priamych zahraničných investícií (% HDP)	-5,7	-2,0	0,0	-2,8	-0,9	.	.	.
Saldo verejných financií (% HDP)	-2,7	-5,4	-2,8	-1,0	-1,1	-0,9	-1,2	-1,3
Štrukturálne rozpočtové saldo (% HDP)	.	.	-2,1	-1,1	-1,7	-1,6	-1,8	-1,8
Hrubý dlh verejných financií (% HDP)	34,6	40,2	53,0	51,3	49,4	48,1	47,3	46,9
Pomer daní k HDP (%) ⁽³⁾	30,5	28,9	32,3	34,3	34,3	34,5	34,5	34,0
Miera zdanenia slobodného pracovníka, ktorý zarába priemernú mzdu (%) ⁽⁴⁾	22,0	22,3	23,0	23,6	23,9	.	.	.
Miera zdanenia slobodného pracovníka, ktorý zarába 50 % priemernej mzdy (%) ⁽⁴⁾	14,2	14,7	15,3	16,1	17,1	.	.	.

(1) Domáce bankové skupiny a samostatné banky, dcérske spoločnosti kontrolované zahraničnými bankami z EÚ a mimo EÚ a pobočky kontrolované zahraničnými bankami z EÚ a mimo EÚ.

(2) Čistá medzinárodná investičná pozícia bez priamych investícií a portfóliových kapitálových akcií.

(3) Ukazovateľ daní k HDP zahŕňa imputované sociálne príspevky, a teda sa líši od ukazovateľa daní k HDP používaného v oddiele, ktorý sa týka zdaňovania.

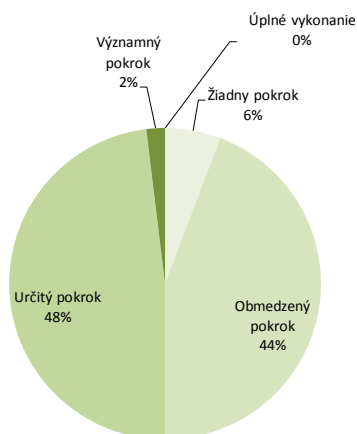
(4) Vymedzené ako daň z príjmu z hrubých mzdových zárobkov plus príspevky zamestnanca na sociálne zabezpečenie mínus univerzálne peňažné dávky, vyjadrené ako percentuálny podiel hrubej mzdy.

Zdroj: Eurostat a ECB k 4. februáru 2019, ak sú údaje k dispozícii; Európska komisia v prípade údajov z prognóz (zimná prognóza 2020 pre reálny HDP a HICP, inak jesenná prognóza 2019)

2. POKROK DOSIAHNUTÝ PRI ODPORÚČANIACH PRE JEDNOTLIVÉ KRAJINY

Od začiatku európskeho semestra v roku 2011 zaznamenalo 50 % všetkých odporúčaní pre jednotlivé krajiny určených Slovensku aspoň „určitý pokrok“. 50 % týchto odporúčaní zaznamenalo „obmedzený“ alebo „žiadny pokrok“ (pozri graf 2.1). Určitý pokrok sa napríklad dosiahol v oblasti reforiem systému zdravotnej starostlivosti a pri skvalitňovaní a zefektívňovaní súdnictva.

Graf 2.1: Celkové viacročné vykonávanie odporúčaní pre jednotlivé krajiny za roky 2011 – 2019 (CSR) do dnešného dňa

* Celkové posúdenie odporúčaní pre jednotlivé krajiny súvisiacich s fiškálnou politikou nezahŕňa súlad s Paktom stability a rastu.

** Každoročné posúdenie z roku 2011: rozličné kategórie posudzovania odporúčaní pre jednotlivé krajiny.

** Viacročné posúdenie odporúčaní pre jednotlivé krajiny sa sústreďuje na ich vykonávanie od prvého prijatia CSR až do uverejnenia správy o krajine za rok 2020.

Zdroj: Európska komisia

Napriek pokroku, ktorý sa dosiahol v oblasti reforiem zdravotnej starostlivosti, pretrvávajú obavy týkajúce sa udržateľnosti verejných financií. Reforma týkajúca sa modernizácie siete nemocníc bola síce koncom decembra pozastavená, no orgány zdravotnej starostlivosti uskutočnili ďalšie preskúmanie výdavkov a niektoré zlepšenia už boli postupne realizované. V priebehu roku 2019 sa dosiahli ročné úspory na nákladoch vo výške približne 130 mil. EUR. Dlhodobá fiškálna udržateľnosť však bola ohrozená v dôsledku: i) dôchodkovej reformy, ktorá odstránila automatickú úpravu zákonného veku odchodu do dôchodku na základe strednej dĺžky života a ktorá stanovila strop veku odchodu do dôchodku na úrovni maximálne

64 rokov, a ii) rozhodnutia NR SR spred dvoch rokov, ktorým sa minimálne dôchodky zvýšili na 33 % priemernej mzdy a ktorým sa zrušilo predchádzajúce previazanie výšky dôchodku so životným minimom. Fiškálna konsolidácia je dôsledkom výrazného rastu príjmov, ktorému sekunduje rýchly a dane generujúci hospodársky rast. Ďalším podporným faktorom je zároveň politické úsilie, ktorého cieľom je zlepšiť výber daní a znížiť mieru daňových podvodov. V dôsledku úprav na strane výdavkov bola však ďalšia konsolidácia obmedzená.

Opatrenia zamerané na skvalitňovanie a zvyšovanie inkluzívnosti vzdelávania vykazujú obmedzený pokrok, a potrebné je tak ďalšie systémové úsilie. K dispozícii je čoraz viac detských škôlok, no miera prihlasovania detí do nich je stále nízka, najmä v prípade rómskych detí. Výsledky v oblasti vzdelávania na stredoškolskej úrovni sú naďalej slabé a výrazne na ne vplyva sociálno-ekonomické zázemie študentov. Slovensko aktuálne implementuje program reforiem školstva na roky 2018 – 2027. Medzi kľúčové opatrenia prijaté alebo ohlásené v roku 2019 patrilo zníženie predškolského veku na 5 rokov od roku 2021, nový zákon o pedagogických zamestnancoch, zriadenie strediska pre inkluzívne vzdelávanie, nová akreditačná agentúra a nové právne predpisy zamerané na skvalitňovanie vysokoškolského vzdelávania. Implementáciu a vplyv týchto nových opatrení bude treba monitorovať. Napriek nedávnomu zvyšovaniu platu učiteľov ostávajú tieto platy nízke, a to tak v porovnaní s inými pracovníkmi s terciárnym vzdelaním, ako aj v medzinárodnom porovnaní.

Vo sfére hospodárskej politiky zameranej na investície došlo k zlepšeniu v niektorých oblastiach, ako napríklad energetická efektívnosť, a aktuálne prebieha reforma postupov verejného obstarávania. Investovaniu napomáhajú rozličné opatrenia, ako napríklad vyššie daňovo odpočítateľné sumy v oblasti výskumu a vývoja. Investície do renovácie viacbytových budov prinášajú dobré výsledky. Vláda sa formálne dohodla s prevádzkovateľmi telekomunikačných sietí, že nepokryté oblasti budú čoskoro napojené na širokopásmový internet. Na investície však naďalej negatívne vplyva administratívne a regulačné

prostredie a v dôsledku slabého riadenia v oblasti čerpania finančných prostriedkov EÚ na výskum a vývoj dochádza na Slovensku k brzdeniu prílevu investícií do tejto oblasti. Okrem toho stúpa aj záujem verejných obstarávateľov o intenzívnejšie využívanie kvalitatívnych kritérií a kalkulácie nákladov na životný cyklus. Úrad pre verejné obstarávanie a ústredný koordinačný orgán sa naďalej snažia poskytovať metodiku a odbornú prípravu, hoci na výsledky sa stále len čaká, keďže vzdelávanie a vykonávanie zmien si vyžadujú čas.

Tabuľka 2.1: Tabuľka so zhrnutím posúdenia odporúčaní pre jednotlivé krajiny (CSR) za rok 2019

Slovensko	Celkové posúdenie pokroku dosiahnutého pri plnení odporúčaní pre jednotlivé krajiny na rok 2019: Obmedzený pokrok
Odporúčanie pre jednotlivé krajiny 1: <i>Dosiahnuť strednodobý rozpočtový cieľ v roku 2020.</i> <i>Zabezpečiť dlhodobú udržateľnosť verejných financií, a to najmä systému zdravotnej starostlivosti a dôchodkového systému.</i>	Obmedzený pokrok* - Hodnotenie súladu s Paktom stability a rastu sa doplní na jar, keď budú k dispozícii konečné údaje za rok 2019. - Obmedzený pokrok sa dosiahol pri zabezpečení udržateľnosti verejných financií, a to najmä systému zdravotnej starostlivosti
Odporúčanie pre jednotlivé krajiny 2: <i>Zlepšiť kvalitu a inkluzívnosť vzdelávania na všetkých úrovniach a posilniť zručnosti.</i> <i>Zlepšiť prístup k cenovo dostupnej a kvalitnej starostlivosti o deti a dlhodobej starostlivosti.</i> <i>Podporovať integráciu znevýhodnených skupín, najmä Rómov.</i>	Obmedzený pokrok - Slovensko dosiahlo obmedzený pokrok pri zlepšovaní kvality a inkluzívnosti vzdelávania. - Pri zlepšovaní prístupu k cenovo dostupnej a kvalitnej starostlivosti o deti a dlhodobej starostlivosti sa dosiahol obmedzený pokrok. - Obmedzený pokrok bol zaznamenaný pri podpore integrácie znevýhodnených skupín obyvateľstva.
Odporúčanie pre jednotlivé krajiny 3: <i>Zamerať hospodársku politiku súvisiacu s investíciami na zdravotnú starostlivosť;</i> <i>Výskum a inovácie</i> <i>Doprava, najmä jej udržateľnosť</i> <i>Digitálna infraštruktúra</i> <i>Energetická účinnosť</i> <i>Konkurencieschopnosť malých a stredných podnikov</i> <i>Sociálne bývanie, pri zohľadnení regionálnych rozdielov</i> <i>Častejšie využívanie kvalitatívnych kritérií a kalkulácie nákladov na celý životný cyklus vo verejnom obstarávaní</i>	Obmedzený pokrok - Pri zameraní hospodárskej politiky súvisiacej s investíciami na zdravotnú starostlivosť bol dosiahnutý obmedzený pokrok. - Pri zameraní hospodárskej politiky súvisiacej s investíciami na výskum a inovácie bol dosiahnutý obmedzený pokrok. - Pri zameraní hospodárskej politiky súvisiacej s investíciami na dopravu, najmä jej udržateľnosť, bol dosiahnutý obmedzený pokrok. - Pri zameraní hospodárskej politiky súvisiacej s investíciami na digitálnu infraštruktúru bol dosiahnutý obmedzený pokrok. - Pri zameraní hospodárskej politiky súvisiacej s investíciami na energetickú účinnosť bol dosiahnutý obmedzený pokrok. - Pri zameraní hospodárskej politiky súvisiacej s investíciami na konkurencieschopnosť malých a stredných podnikov bol dosiahnutý obmedzený pokrok. - Pri zameraní hospodárskej politiky súvisiacej s investíciami na sociálne bývanie, pri zohľadnení regionálnych rozdielov, bol dosiahnutý obmedzený pokrok. - Určitý pokrok sa dosiahol pri častejšom využívaní kvalitatívnych kritérií a kalkulácie nákladov na celý životný cyklus vo verejnom obstarávaní.
Odporúčanie pre jednotlivé krajiny 4: <i>Nadalej zlepšovať účinnosť justičného systému a zamerať sa na posilnenie jeho nezávislosti, a to aj pri vymenúvaní sudcov.</i> <i>Zvýšiť úsilie zamerané na odhaľovanie a stíhanie korupcie, a to najmä v prípadoch korupcie veľkého rozsahu.</i>	Určitý pokrok - Slovensko zaznamenalo určitý pokrok pri zvyšovaní účinnosti justičného systému, najmä pokiaľ ide o jeho kvalitu a efektívnosť. - Obmedzený pokrok sa dosiahol pri zvyšovaní úsilia zameraného na odhaľovanie a stíhanie korupcie.

* Toto celkové posúdenie CSR 1 nezahŕňa posúdenie dodržiavania Paktu stability a rastu.

Zdroj: Európska komisia

Pre CSR 3 regulačný rámec tvoriaci základ pre programovanie finančných prostriedkov pre politiku súdržnosti EÚ na roky 2021 – 2027 ešte spoluzákonnodarcovia neprijali, pričom sa čaká, okrem iného, na dohodu o viacročnom finančnom rámci (VFR).

Kvalita a efektívnosť súdnictva sa zlepšili, no snahy v oblasti odhaľovania a stíhania korupcie sú stále nedostatočné. Zintenzívnenie reformných činností má pozitívny vplyv na kvalitu súdnictva, napr. pokiaľ ide o zlepšenie online prístupu k rozsudkom. Pokiaľ ide o efektívnosť, k zlepšeniu došlo v oblasti dĺžky konaní a miery vyriešenia prípadov v občianskoprávných a obchodných veciach, pričom dobre funguje aj správne súdnictvo. Pokiaľ ide o posilnenie nezávislosti súdnictva vrátane vymenúvania sudcov, jedným z pozitívnych zistení je, že prezidentka 10. októbra 2019 vymenovala zostávajúcich šesť sudcov Ústavného súdu, čím úspešne ukončila patovú situáciu, ktorá existovala od februára 2019. Ústavný súd je tak zložený z 13 sudcov, ako je to stanovené v ústave SR, a je teda plne uznášaniaschopný. V druhom polroku 2019 sa však naďalej prehlbovali dlhodobé obavy v súvislosti s celkovou integritou justície na Slovensku v dôsledku čoraz väčšieho počtu dôkazov, že medzi bielymi goliermi a politickou garnitúrou a jednotlivými sudcami a prokurátormi vrátane bývalého generálneho prokurátora existujú úzke väzby. Najväčšou výzvou pre krajinu je tak naďalej vysoká miera nedôvery v nezávislosť súdov, pričom výsledky Slovenska v tejto oblasti sú spomedzi členských štátov EÚ naďalej jedny z najslabších. Pokrok v oblasti boja proti korupcii je navyše stále obmedzený. Štatistiky v oblasti trestnej činnosti kolíšu, no nepoukazujú na žiadne výslovné zlepšenie. Objavujú sa správy o zintenzívnenom úsilí v oblasti trestania právnických osôb.

Slovensko dosiahlo určitý pokrok pri plnení odporúčaní pre jednotlivé krajiny z roku 2019 ⁽⁶⁾. Obmedzený pokrok bol zaznamenaný v oblasti fiškálno-štrukturálnej časti prvého odporúčania pre jednotlivé krajiny, keď došlo k príslušnému pokroku pri zlepšovaní nákladovej účinnosti systému zdravotnej starostlivosti. Obmedzený pokrok možno vidieť aj v oblasti druhého odporúčania pre jednotlivé krajiny, keďže sa zavádzajú rozličné opatrenia a programy podporované z Európskeho sociálneho fondu. Pri riešení tretieho odporúčania sa dosiahol len obmedzený pokrok, keďže na hospodársku politiku zameranú na investície sa

sústredovalo len niekoľko opatrení. Určitý pokrok sa dosiahol v súvislosti s tým, že orgány začali vo verejnom obstarávaní častejšie využívať kvalitatívne kritériá a kalkuláciu nákladov na celý životný cyklus. V boji proti korupcii sa dosiahol iba obmedzený pokrok. Určitý pokrok sa dosiahol pri skvalitňovaní a zefektívňovaní súdnictva.

Na žiadosť členského štátu môže Komisia prostredníctvom Programu na podporu štrukturálnych reforiem poskytnúť individualizované odborné poradenstvo s cieľom pomôcť pri navrhovaní a vykonávaní reforiem zameraných na podporu rastu. Takáto podpora bola Slovensku od roku 2016 poskytnutá pri 26 podporných projektoch. V roku 2019 bolo realizovaných niekoľko projektov. Komisia napríklad pomohla Slovensku vypracovať akčný plán v oblasti transformácie uholného regiónu Horná Nitra, ktorý vláda prijala 3. júla 2019. Zároveň pomohla Slovensku navrhnuť stratégiu a podrobný plán vykonávania v oblasti podpory dobrovoľnej daňovej disciplíny. Komisia ďalej pomohla Slovensku vypracovať stratégiu a plán transformácie IT architektúry pre ministerstvo spravodlivosti. V roku 2019 začali práce na vykonávaní odporúčaní pre súdnictvo, na zlepšovaní dobrej správy a riadenia na miestnej úrovni a na návrhu schémy pracovnej mobility.

⁽⁶⁾ Informácie o úrovni pokroku a opatreniach prijatých na riešenie politického poradenstva v každej príslušnej podčasti odporúčania pre jednotlivé krajiny sú prezentované v tabuľke s prehľadom v prílohe. Toto celkové posúdenie nezahŕňa posúdenie dodržiavania Paktu stability a rastu.

Rámček 2.1: Fondy a programy EÚ riešia štrukturálne problémy a podporujú rast a konkurencieschopnosť na Slovensku

Slovensko je jednou z krajín, ktoré najviac profitujú z podpory EÚ. Finančné prostriedky pridelené Slovensku v rámci prostriedkov EÚ na oblasť politiky súdržnosti⁽¹⁾ dosahujú v rámci súčasného viacročného rámca výšku 17,23 mld. EUR, čo zodpovedá asi 2,8 % HDP ročne. Do konca roka 2019 bolo 14,62 mld. EUR (asi 85 % celkovej plánovanej sumy) pridelených na konkrétne projekty a bolo oznámené, že 5,23 mld. EUR bolo vynaložených na vybrané projekty⁽²⁾, čo poukazuje na veľmi obmedzenú úroveň čerpania pod priemerom EÚ v dôsledku veľmi slabej výkonnosti implementačnej štruktúry na Slovensku.

Financovanie politiky súdržnosti EÚ je okrem vytvárania viac harmonizovaného rozvoja prostredníctvom zníženia hospodárskych, sociálnych a územných rozdielov zamerané aj na riešenie štrukturálnych problémov na Slovensku. Programy politiky súdržnosti pre Slovensko vyčlenili 2,84 mld. EUR na inteligentný rast, 6,74 mld. EUR na udržateľný rast a udržateľnú dopravu a 3,44 mld. EUR na inkluzívny rast. V roku 2019 bolo na základe preskúmania výkonnosti⁽³⁾ sprístupnených 468 mil. EUR v rámci vykonávania priorít pre Slovensko.

Financovanie politiky súdržnosti EÚ prispieva k rozsiahlym zmenám slovenského hospodárstva podporou rastu a zamestnanosti, a to prostredníctvom investícií do výskumu, technologického rozvoja a inovácií, konkurencieschopnosti podnikov, udržateľnej dopravy, zamestnanosti a mobility pracovnej sily. Do roku 2019 investície podporované z Európskeho fondu regionálneho rozvoja a z Kohézneho fondu už viedli k výstavbe alebo modernizácii 123 km ciest, a to na regionálnej úrovni, ako aj v rámci siete TEN-T, pričom podpora sa poskytla už 3 219 podnikom vrátane 1 581 začínajúcich podnikov. Finančné prostriedky takisto prispeli k zníženiu emisií skleníkových plynov o viac ako 54 000 ton CO₂. ESF podporil reformu systému duálneho odborného vzdelávania a prípravy, v rámci ktorej sa odstránil rozdiel medzi ponukou zručností, ktoré sú predmetom vzdelávania a technickej odbornej prípravy, a dopytom po zručnostiach zo strany (prevažne automobilového) priemyslu. Počet zapísaných nových učňov štvornásobne vzrástol zo 422 v školskom roku 2015/2016 na 1 615 v školskom roku 2018/2019. Keďže zlý prístup k zdravotnej starostlivosti je dôležitou prekážkou pre marginalizované rómske komunity, ESF financoval iniciatívu „Zdravé regióny“ na odstránenie tohto nedostatku prostredníctvom financovania viac ako 250 zdravotníckych asistentov, ktorí si vymieňajú informácie a rady o zdravotnej starostlivosti.

K riešeniu investičných potrieb prispievajú aj fondy určené na podporu poľnohospodárstva a rybného hospodárstva a iné programy EÚ. Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka (EPFRV) dáva k dispozícii celkovo 2,1 mld. EUR a Európsky námorný a rybársky fond (ENRF) spolu 17 mil. EUR (vrátane spolufinancovania zo štátnych zdrojov). Slovensko využíva aj iné programy EÚ, ako napríklad Nástroj na prepájanie Európy, z ktorého prideliť finančné prostriedky EÚ vo výške 713 mil. EUR na konkrétne projekty týkajúce sa strategických dopravných sietí, a program Horizont 2020, v rámci ktorého sa prideliť finančné prostriedky EÚ vo výške 99 mil. EUR (vrátane približne 20 mil. EUR pre 70 MSP).

Finančné prostriedky EÚ pomáhajú mobilizovať dôležité súkromné investície. Samotné programy podporované z európskych štrukturálnych a investičných fondov (EŠIF) ⁽⁴⁾ mobilizujú dodatočný kapitál prostredníctvom viazania približne 898 mil. EUR vo forme úverov, záruk a kapitálu⁽⁵⁾, čo predstavuje 6 % všetkých schválených pridelených prostriedkov z EŠIF. EÚ podporuje investície na Slovensku aj prostredníctvom Európskeho fondu pre strategické investície (EFSD).

(1) Európsky fond regionálneho rozvoja, Kohézny fond, Európsky sociálny fond, iniciatíva na podporu zamestnanosti mladých ľudí vrátane spolufinancovania zo štátnych zdrojov.

(2) <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/SK>

(3) V rámci preskúmania výkonnosti [článok 22 nariadenia (EÚ) č. 1303/2013] sa 5 – 7 % celkových pridelených zdrojov uvoľní na vykonávanie prioritných osí operačných programov, čo zahŕňa spolufinancovanie zo štátnych zdrojov.

(4) Európsky fond regionálneho rozvoja, Kohézny fond, Európsky sociálny fond, Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka a Európsky námorný a rybársky fond.

(5) Predkladanie správ o finančných nástrojoch na základe článku 46 nariadenia 1303/2013, termín predloženia 31. 12. 2018.

3. REFORMNÉ PRIORITY

3.1. VEREJNÉ FINANČIE A DANE

3.1.1. DANE

Pomer štrukturálneho deficitu i fiškálnych príjmov Slovenska k jeho DPH sa pomaly znižuje. Deficit verejných financií klesol z 2,5 % HDP v roku 2016 na 1,1 % v roku 2018 a verejný dlh sa v rovnakom období znížil o 2,6 percentuálneho bodu na 49,4 % HDP. V roku 2018 bol pomer daňových príjmov k HDP na úrovni 34,1 % HDP, t. j. pod priemerom EÚ, ktorý bol 39,2 %. Predpokladá sa, že tento pomer zostane v rokoch 2019 a 2020 relatívne stabilný (prognóza Komisie z jesene 2019).

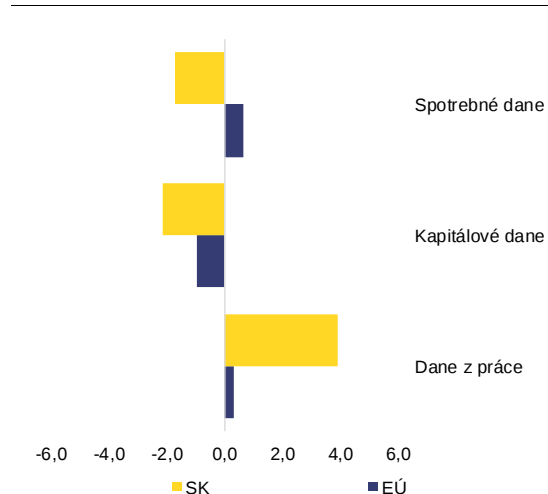
Najväčším zdrojom daňových príjmov sú najmä príjmy z daní z práce. V roku 2018 predstavovali 53,4 % daňových príjmov (EÚ: 49,9 %) ⁽⁷⁾. Je to dôsledkom najmä výrazne vyššieho podielu sociálnych príspevkov na celkovom zdaňovaní (43,3 %) než v EÚ (31,1 %). Pod priemerom EÚ je aj podiel spotrebných daní na celkových daňových príjmoch, hoci ich podiel na HDP bol takmer rovnaký. Na rozdiel od toho podiel príjmov z daní z kapitálu na celkovom zdaňovaní je výrazne pod priemerom EÚ (13,4 % oproti priemeru EÚ na úrovni 21,6 %). V rozmedzí rokov 2008 až 2018 došlo k nárastu podielu daní z práce na celkových daňových príjmoch o 5,8 percentuálneho bodu, zatiaľ čo podiel daní z kapitálu zostal stabilný a podiel spotrebných daní klesol o 5,2 percentuálneho bodu (graf 3.1.1).

Dane z nehnuteľností, spotreby a environmentálne dane zohrávajú obmedzenú úlohu. V prípade Slovenska na ne pripadá nižší podiel na HDP než celkovo v EÚ (14,2 % oproti 16,1 % v roku 2018). Pomerne nízka implicitná daňová sadzba ⁽⁸⁾ naznačuje potenciálny priestor na prechod od daní z práce na zdaňovanie majetku a environmentálne dane, ktoré sa považujú za menej škodlivé pre hospodársky rast. V tomto kontexte by

bolo treba zohľadniť otázky týkajúce sa nerovnosti a účinkov prerozdelenia takýchto reforiem ⁽⁹⁾.

Ak by sa základ dane z periodických daní z nehnuteľností uviedol do súladu s trhovými hodnotami, mohli by sa zvýšiť príjmy bez toho, aby sa zvýšili aj sadzby dane. Ak pravidelne nedochádza k aktualizácii základu dane, časom dôjde k jeho erózii, pričom sa zároveň podporí nárast cien nehnuteľností a vyvolajú sa potenciálne nespravodlivé účinky.

Graf 3.1.1: Zmeny v štruktúre daní na Slovensku a v EÚ v rozmedzí rokov 2008 až 2018 (v percentuálnych bodoch)

Zdroj: Správa o trendoch v zdaňovaní za rok 2019, Európska komisia

Environmentálne dane ako celok v roku 2018 predstavovali 2,5 % HDP. Implicitná sadzba dane z energie bola v roku 2017 na úrovni 164,3 ⁽¹⁰⁾, teda jedna z najnižších v EÚ. Hoci zdaňovanie energií bolo nad priemerom EÚ (2,2 % HDP; EÚ: 1,9 %), stále existuje priestor na zvýšenie daní z dopravy

⁽⁷⁾ Dane z práce pozostávajú z daní z príjmov fyzických osôb a príspevkov na sociálne zabezpečenie.

⁽⁸⁾ Implicitná sadzba dane zo spotreby predstavuje pomer príjmov zo spotrebných daní k celkovým výdavkom domácností na spotrebu (t. j. základ dane zo spotreby).

⁽⁹⁾ Zamestnanci a zamestnávateľia by mohli mať osôh z daňového posunu preč od zdaňovania práce, no iné osoby, napríklad dôchodcovia, by tento osôh nepocítili. Zvyšovanie spotrebných daní z energie môže byť krokom späť, ak ho nebudú sprevádzať opatrenia na zvýšenie zraniteľných častí obyvateľstva.

⁽¹⁰⁾ Tento ukazovateľ je vymedzený ako pomer medzi príjmami z daní z energií a konečnou energetickou spotrebou v kalendárnom roku. Príjmy z daní z energií sa merajú v eurách (deflovaná hodnota) a spotreba energie sa meria v tonách ropného ekvivalentu (TOE).

(0,3 % v roku 2018; EÚ: 0,5 %) a zo zdrojov znečistenia (0,03 % v roku 2018; EÚ: 0,08 %). Dôležité je, aby sa rozlišovalo medzi daňovými sadzbami na základe obsahu uhlíka v zdroji energie a aby sa sadzby indexovali vzhľadom na infláciu, čo by mohlo zároveň v spotrebiteľoch podporiť environmentálne zodpovednejšie vzorce správania. Sadzby spotrebnej dane z motorovej nafty sú výrazne nižšie než sadzby dane z bezolovnatého benzínu, a to aj napriek tomu, že nafta má vyšší obsah uhlíka a energie než bezolovnatý benzín. Daňový systém zároveň uprednostňuje súkromné využívanie firemných automobilov, ktoré svojou podstatou ide proti stimulom, ktoré poskytuje zdaňovanie energie a vozidiel s cieľom znížiť spotrebu paliva. V roku 2020 sa očakáva diskusia o reforme environmentálneho zdaňovania ⁽¹¹⁾.

Znížením daňovo-odvodového zaťaženia práce sa môže zlepšiť sociálna inklúzia prostredníctvom zamestnania ⁽¹²⁾. Daňovo-odvodové zaťaženie pracovníkov s nízkymi príjmami je na úrovni 36,5 %, čo je výrazne nad váženým priemerom EÚ vo výške 32,5 %. Vyplýva z toho, že zdaňovanie práce môže mať vplyv na zamestnanosť osôb z najzraniteľnejších skupín. Zamestnanosť pracovníkov s nízkou kvalifikáciou bola v roku 2018 na úrovni 36,4 %, čo je jedna z najnižších úrovní v EÚ. Zdaňovanie práce je navrhnuté tak, že druhé zárobkovo činné osoby v domácnosti môže odrádzať od nástupu do práce ⁽¹³⁾. Charakteristické znaky zdaňovania na základe rodinného príjmu môžu navyše spôsobiť, že bude dochádzať k nerovnému daňovému zaobchádzaniu s jednotlivcami v rámci domácnosti ⁽¹⁴⁾. Pomerne malý rozdiel medzi daňovo-odvodovým zaťažením na 50 % a 167 % priemernej mzdy tiež naznačuje, že progresivita daní je pod priemerom EÚ.

⁽¹¹⁾ Spoločný analytický projekt ministerstva životného prostredia a ministerstva financií má byť podľa predpokladov vzorom takejto reformy, no na rok 2020 sa neplánuje žiadna podstatná reforma.

⁽¹²⁾ Daňovo-odvodové zaťaženie je rozdiel medzi nákladmi zamestnávateľa na pracovnú silu a čistou mzdou zamestnanca vrátane dávok zo štátnych programov sociálneho zabezpečenia.

⁽¹³⁾ Ich priemerná sadzba dane je o 9 % vyššia než priemerná sadzba dane jednej zárobkovo činnnej osoby (každá sa nachádza na 67. percentile priemernej mzdy).

⁽¹⁴⁾ Keďže hlavná zárobkovo činná osoba požíva výhody spojené s prvkami systému založeného na rodinnom príjme vrátane nižších daňových pásiem, nepracujúci partner alebo druhá zárobkovo činná osoba – keď začne zarábať viac – podlieha vyššej skutočnej sadzbe dane.

Pomer daňových výdavkov k HDP sa podľa očakávaní zvýši z 1,4 % v roku 2018 na 1,7 % v roku 2021. Toto zvýšenie oproti roku 2018 je spôsobené hlavne zavedením dovolenkových poukazov, nepeňažného príspevku na ubytovanie a zníženej sadzby DPH na ubytovanie. Hlavný vplyv v roku 2020 bude pochádzať zo: zavedenia zníženej sadzby DPH na vybrané potraviny; zníženej sadzby dane pre podnikateľov s obrátom do 100 000 EUR ⁽¹⁵⁾; oslobodenia od dane v prípade vecných dávok pre zamestnancov; zvýšenia osobitných odvodov v prípade oprávnených nákladov na výskum a vývoj zo 100 % na 150 % do konca roku 2019 a na 200 % v roku 2020, a daňových odpočtov aktív počas doby odpisovania pre mikrodaňovníkov (od roku 2021) ⁽¹⁶⁾. Daňové výdavky nemusia nevyhnutne predstavovať účinnejšiu politiku než ciele výdavkové opatrenia, ako napríklad stimuly na podporu investícií alebo ciele výhody pre domácnosti s nízkym príjmom. Daňové výdavky na podporu zamestnanosti však pravdepodobne poskytnú finančnú motiváciu začať pracovať, zotrvať v pracovnom pomere, zvýšiť pracovné úsilie a investovať do odbornej prípravy (Barrios S. a kol., 2015).

Výber DPH sa výrazne zlepšil, no výpadok príjmov z DPH je naďalej veľmi vysoký. Výpadok príjmov z DPH ⁽¹⁷⁾ je viac než dvojnásobkom priemeru EÚ (23,0 % oproti 10,9 % v roku 2017) (Centre for Social and Economic Research, 2018). Nárast dodržiavania predpisov o DPH naznačuje, že politické opatrenia zavedené v posledných rokoch sa začali prejavovať. Jedným z opatrení, ktoré dokázalo zvýšiť výber DPH a viesť boj proti daňovým podvodom, je napríklad povinné používanie elektronických registračných pokladníc pre všetky zdaniteľné osoby, s online pripojením na finančnú správu (eKasa) od roku 2020. Toto opatrenie malo byť zavedené už v roku 2019 (Ministerstvo financií, 2019a), no bolo odložené

⁽¹⁵⁾ Daň z príjmov právnických osôb sa zníži na 15 % v prípade spoločností, ktorých príjem je nižší ako 100 000 EUR ročne. Toto opatrenie nadobudne účinnosť v roku 2020.

⁽¹⁶⁾ Táto nová kategória zdaňovania bola zavedená novelou posledného zákona o dani z príjmov. Vztahuje sa na každú fyzickú alebo právnickú osobu s obrátom do 49 790 EUR. (Ministerstvo financií, 2019a, s. 29 – 30).

⁽¹⁷⁾ Ukazovateľ vyjadruje stratu príjmov v dôsledku nedodržiavania predpisov o DPH, no zároveň zahŕňa aj stratu na DPH v dôsledku napr. platobnej neschopnosti, konkurzu, administratívnych pochybení a zákonnej optimalizácie dane.

z dôvodu nedostatku dostupných registračných pokladní⁽¹⁸⁾. Zavedenie nanomarkerov by mohlo potenciálne znížiť daňovú medzeru v oblasti spotrebných daní z minerálnych olejov, ktorá je stále vysoká⁽¹⁹⁾.

Využívaním digitálnych služieb by sa aktuálne vyriešila potreba zefektívniť daňovú správu. Daňovníkom sa postupne začínajú ponúkať služby telefonických centier, virtuálny diskusný robot pre klientov (Taxana) a predvyplnené formuláre pre daňové záznamy, ktoré sa majú predkladať prostredníctvom aplikácie *eDane*. Správne a súdne poplatky môžu byť zaplatené prostredníctvom nového platobného systému *eKolak*, a to tak na Slovensku, ako aj zo zahraničia. Nová politika schválená v februári 2019 sa zameriava na zjednodušenie postupov v oblasti podnikateľských start-upov. Návrh na zmenu zákona o dani z príjmov bol prijatý s cieľom uľahčiť malým a stredným podnikom dodržiavanie daňovej povinnosti (Ministerstvo financií, 2019a).

V oblasti dodržiavania daňových predpisov sú stále problematické audítorské činnosti a krízová kontrola. V súčasnosti sa testuje, či sa Spoločné analytické centrum môže používať ako analytický nástroj hodnotenia rizika v oblasti ciel a zároveň sa testuje, či sa index spoľahlivosti zdanenia môže používať pre diferencovaný prístup k daňovníkom. Špecializovaný daňový úrad bude najlepšie hodnoteným daňovníkom z radov podnikateľov ponúkať individualizované služby. Od týchto opatrení možno očakávať merateľné pozitívne výsledky.

3.1.2. FIŠKÁLNY RÁMEC

Posúdenia vyplývajúce z preskúmaní výdavkov sa len postupne integrujú do rozpočtového procesu⁽²⁰⁾. V roku 2019 boli uverejnené záverečné správy o poľnohospodárstve, zdravotníctve a priebežná správa o marginalizovaných skupinách. O záverečnej správe o druhom preskúmaní výdavkov na zdravie

sa pojednávalo v rámci rozpočtu verejnej správy na roky 2020 – 2022. Hoci sa s tým pôvodne počítalo od roku 2020, momentálne to vyzerá tak, že rozpočet na výdavky na verejné zdravotné poistenie bude organizovaný podrobnejším programovým spôsobom s merateľnými ukazovateľmi pre vybrané oblasti zdravotníctva až od roku 2021. Problematické je stále uskutočňovanie preskúmaní výdavkov, ktoré sú naviazané na rozpočtový proces.

Viacročné výdavkové stropy by podporili lepšie plánovanie a plnenie rozpočtu a v strednodobom horizonte by pomohli zlepšiť fiškálnu disciplínu. Závazné výdavkové stropy vrátane daňových výdavkov by fiškálnej politike umožnili fungovať proticyklicky a počas hospodárskeho poklesu by chránili investície. Ústavný zákon o rozpočtovej zodpovednosti, ktorý bol prijatý v roku 2011, sa vzťahuje na stanovovanie výdavkových stropov verejných financií. Vláda schválila na rok 2020 horné ohraničenie výdavkov zhruba na úrovni schváleného rozpočtu. Je to prvýkrát, keď bol zavedený výdavkový strop.

Prognózovacie výbory a slovenská fiškálna rada posilnili fiškálny rámec, no určité nedostatky pretrvávajú. Tieto výbory fungujú už vyše desať rokov, vďaka čomu došlo k zlepšeniu dôveryhodnosti rozpočtových predpokladov. Napriek tomu však pretrvávajú určité nedostatky, napr. neúplné pokrytie daňových kategórií podľa ESA2010⁽²¹⁾, dostupnosť štatistických údajov pre RRZ⁽²²⁾ a komplexnosť údajov (napr. neexistuje posúdenie nedaňových príjmov)].

3.1.3. ANALÝZA UDRŽATEĽNOSTI DLHOVEJ SLUŽBY A FIŠKÁLNE RIZIKÁ

Starnutie obyvateľstva so sebou nesie riziko ohrozenia dlhodobej udržateľnosti verejných financií. Ukazovateľ medzery fiškálnej udržateľnosti S2 poukazuje na stredne dlhodobé riziko (Európska komisia 2020a), zatiaľ čo ukazovateľ S1 poukazuje na nízke strednodobé riziko v prognózach dlhu. Bolo by potrebné dosiahnuť kumulované zlepšenie primárneho štrukturálneho salda o 3,8 percentuálneho bodu HDP, aby sa v dlhodobom horizonte dosiahla stabilizácia pomeru dlhu k HDP. Výdavky na dôchodky a zdravotnú starostlivosť sú hlavnou

⁽¹⁸⁾ Podnikateľom s nízkym počtom hotovostných transakcií, pre ktorých by nákup registračnej pokladne bol príliš nákladný, je zároveň bezplatne ponúknutá virtuálna registračná pokladňa.

⁽¹⁹⁾ Odhaduje sa medzi 13,7 % a 16,8 % v roku 2017 – Daňový report SR 2018 (Ministerstvo financií, 2018)

⁽²⁰⁾ Slovensko začalo uskutočňovať preskúmanie výdavkov v roku 2016 s podporou Programu na podporu štrukturálnych reforiem EÚ.

⁽²¹⁾ Európsky systém národných a regionálnych účtov.

⁽²²⁾ Rada pre rozpočtovú zodpovednosť.

zložkou nákladov spojených so starnutím obyvateľstva, pričom spoločný príspevok predstavuje 2 percentuálne body HDP.

Podľa prognóz sa má v dôsledku zvyšovania strednej dĺžky života a nízkej plodnosti index ekonomickej závislosti poproduktívnej zložky do roku 2060 strojnásobiť. Zatiaľ čo v roku 2016 pripadali na každých 10 zamestnaných osôb len približne dve neaktívne osoby staršie ako 65 rokov, demografická projekcia naznačuje, že do roku 2060 bude na každých 10 zamestnaných osôb pripadať približne šesť neaktívnych osôb, čo je jeden z najvyšších indexov v EÚ. Prispieva k tomu niekoľko trendov. Podľa prognóz sa stredná dĺžka života pri narodení zvýši do roku 2060 zo 73,7 na 82,6 roka v prípade mužov a z 80,7 na 87,8 roka u žien, čím sa zvýši podiel obyvateľov vo veku nad 65 a nad 80 rokov. Miera plodnosti zostane pod úrovňou prirodzenej zachovnej hodnoty 2,1, pričom sa predpokladá, že sa zvýši z 1,40 dieťaťa na ženu v roku 2016 na 1,79 v roku 2060. Preto sa predpokladá, že počet obyvateľov klesne z 5,45 milióna v roku 2019 na 5,1 milióna v roku 2060, a podiel obyvateľstva v produktívnom veku sa podľa prognóz do roku 2060 zníži o 16,1 percentuálneho bodu (Európska komisia, 2018a, Eurostat 2019a).

Dôchodky

Nedávne reformy stanovujú strop veku odchodu do dôchodku a zvyšujú minimálne dôchodky. Právne predpisy z roku 2019 odstránili automatickú úpravu zákonného veku odchodu do dôchodku na základe strednej dĺžky života a stanovili strop veku odchodu do dôchodku na úrovni 64 rokov, pričom ženám tiež priznávajú možnosť odísť do dôchodku o pol roka skôr za každé dieťa (rátajú sa maximálne tri deti). V dôsledku toho sa zákonný vek odchodu do dôchodku bude naďalej zvyšovať, aj keď pomalšie, a to až do roku 2030, kedy dosiahne úroveň 64 rokov, a potom sa stabilizuje na tejto úrovni. Oficiálne odhady vplyvu reformy ešte nie sú k dispozícii. V októbri 2019 parlament stanovil minimálny dôchodok vo výške 33 % priemernej mzdy za dva predchádzajúce roky pre tých, ktorí do systému platili aspoň 30 uznaných rokov, čím sa oslabilo predchádzajúce previazanie so životným minimom. Táto zmena bola prijatá v parlamente bez odbornej diskusie.

Reformy zvyšujú riziko pre dlhodobú fiškálnu udržateľnosť.

Odhady predbežnej komisie/pracovnej skupiny pre starnutie obyvateľstva poukazujú na zvyšovanie výdavkov v dlhodobom horizonte o 5,2 percentuálneho bodu HDP (z 8,6 % v roku 2016 na 13,8 % v roku 2070 namiesto 9,8 % v roku 2070, ako to bolo uvedené v správe o starnutí obyvateľstva z roku 2018). Kompenzačné opatrenia zatiaľ neboli predložené. Strop veku odchodu do dôchodku a zvyšovanie minimálnych dôchodkov môže mať vplyv na riziko chudoby alebo sociálneho vylúčenia starších osôb (ktoré v súčasnosti patrí medzi najnižšie v EÚ) a na celkovú mieru náhrady (v súčasnosti na úrovni 62 % a nad priemerom EÚ) (Európska komisia, 2018b) ⁽²³⁾.

Zdravotná starostlivosť

Efektívnosť systému zdravotnej starostlivosti pomohlo zlepšiť niekoľko opatrení. V kontexte preskúmania viacročných výdavkov v súvislosti s realizáciou projektu „Hodnota za peniaze“ slovenské orgány implementovali niekoľko opatrení na optimalizáciu stanovovania cien a obstarávania liekov a zdravotníckeho tovaru, ako aj na obmedzenie ich nadmernej spotreby. Do polovice roku 2019 sa dosiahli úspory na nákladoch na úrovni 116 miliónov EUR. V oblasti diagnostiky a laboratórnych testov môže zavádzanie elektronického systému kontroly priniesť okamžité úspory vo výške 10 mil. EUR ročne.

Nadmerné opieranie sa o nemocničnú starostlivosť v rámci systému zdravotnej starostlivosti znižuje jeho efektívnosť. Napriek pokračujúcemu úsiliu zameranému na zoštíhlenie sektora nemocníc je počet lôžok akútnej starostlivosti (5,8 v porovnaní s 5,0 na 1 000 osôb v EÚ) v nemocniciach naďalej vysoký, rovnako aj miera prepustenia pacientov z nemocníc (195,7 v porovnaní so 179,3 na 1 000 osôb v EÚ v roku 2017). To spolu s jednou z najnižších mier využívaní lôžok v EÚ (67,8 % v porovnaní so 77 % v EÚ v roku 2017) poukazuje na to, že slovenský systém zdravotnej starostlivosti sa v nadmernej miere opiera o nemocničnú starostlivosť, čo je prekážkou pri dosahovaní účinnosti. Projekt Hodnota za peniaze našiel priestor pre možné dodatočné úspory vo výške najmenej 0,5 mld. EUR ročne (t. j. 10 % výdavkov na

⁽²³⁾ Táto celková miera náhrady ukazuje výšku dôchodku ako podiel zárobkov v desaťročí pred odchodom do dôchodku.

zdravotníctvo) a určil opatrenia, ktoré by mohli znížiť zbytočné výdavky o 148 mil. EUR už v roku 2020 (Ministerstvo financií, 2019b).

Komplexná reforma, ktorou sa mala zmodernizovať sieť nemocníc, bola pozastavená.

V roku 2018 slovenské zdravotnícke orgány vypracovali návrh reformy, ktorou sa malo zracionalizovať poskytovanie nemocničných služieb prostredníctvom územnej a funkčnej koncentrácie kapacity poskytovania akútnej starostlivosti. Reforma mala vytvoriť sieť nemocníc, ktoré mali byť rozmiestnené v celej krajine v závislosti od rozsahu a komplexnosti poskytovaných služieb starostlivosti (Ministerstvo zdravotníctva, 2018). Pokiaľ bude túto reformu sprevádzať zodpovedajúce rozšírenie služieb základnej, núdzovej a dlhodobej starostlivosti, mohla by zlepšiť kvalitu starostlivosti a zvýšiť efektívnosť slovenského zdravotníctva. V súčasnosti nie je isté, kedy sa reforma prijme, pretože vláda stiahla legislatívny návrh z parlamentu po tom, ako bol odložený, a jeho prijatie za súčasného zloženia parlamentu bolo nepravdepodobné.

Štátne nemocnice naďalej akumulujú dlh napriek tomu, že ich vlády opakovane zachraňujú

Pravidelné kumulovanie dlhu štátnych nemocníc je dlhodobým problémom v sektore slovenského zdravotníctva. Posledné kolo trojstupňového programu na vyrovnanie dlhu, ktorý vláda iniciovala koncom roka 2017, sa začalo v októbri 2019. Napriek tomu, že program vyžadoval od príjemcov plnenie plánu ozdravenia (so sankciami za porušenie), kumulovanie dlhu v prípade 13 fakultných a univerzitných nemocníc počas tohto obdobia pokračovalo. Hoci sa to dá čiastočne vysvetliť neoptimálnym využívaním zdrojov, ministerstvo zdravotníctva vo svojej analýze scenárov odhaduje, že dokonca aj po vykonaní všetkých opatrení naplánovaných v projekte Hodnota za peniaze by platby od zdravotných poisťovní ešte stále nepokryli približne 70 mil. EUR nákladov nemocníc (Ministerstvo financií, 2019b). Tento vývoj je signálom, že vládne regulačné nástroje sú neprimerané vo vzťahu k zmluvným praktikám zdravotných poisťovní a že mechanizmus nemocničných platieb, ktorý poskytuje slabé stimuly na dosiahnutie nákladovej efektívnosti, je takisto nevhodný. Očakáva sa, že postupné zavedenie systému nemocničných platieb založeného na skupinách súvisiacich diagnóz (DRG), ktorý by mal byť plne funkčný do roku

2022, zvýši transparentnosť výdavkov nemocníc, bude stimulovať riadenie nákladov a lepšie zosúladi pridelovanie zdrojov nemocniciam s ich skutočnými nákladmi na služby (Európska komisia, 2019a).

Napriek opatreniam vlády súčasné nedostatky v primárnej starostlivosti obmedzujú potenciál Slovenska zlepšiť kvalitu a efektívnosť zdravotnej starostlivosti.

Vzhľadom na rastúci výskyt chronických ochorení medzi obyvateľstvom Slovenskej republiky a vzhľadom na mieru ambulantných konzultácií, ktorá je vyššia ako priemer EÚ, poukazuje vysoká miera hospitalizácie za podmienok senzitivných na ambulantnú starostlivosť (pozri graf 3.1.2) na neefektívnosť primárnej a ambulantnej starostlivosti odborných lekárov. Možno to čiastočne vysvetliť nízkym počtom všeobecných lekárov a ich nerovnomerným geografickým rozložením. Úzky súbor právomocí, ktoré majú všeobecní lekári, v spojení s platobným mechanizmom, ktorý ponúka slabé stimuly na poskytovanie definitívnej starostlivosti, a iné technické obmedzenia sú dôvodom toho, že všeobecní lekári nie sú schopní účinne pôsobiť ako subjekt rozhodujúci o tom, kedy pacienta zveriť do rúk odbornému lekárovi (Svetová banka, 2018). Orgány preto navrhli v posledných rokoch skromný súbor opatrení, aby rozšírili právomoc všeobecných lekárov v oblasti predpisovania liekov a liečby a ponúkli stimuly pre tých všeobecných lekárov, ktorí obsadia voľné pracovné miesta vo vzdialených oblastiach. Pokiaľ ide o infraštruktúru, v oblastiach s nedostatočnou dostupnosťou týchto služieb sa rozvíjajú centrá integrovanej starostlivosti, ktoré sa financujú aj z prostriedkov EÚ s cieľom zmodernizovať poskytovanie primárnej starostlivosti.

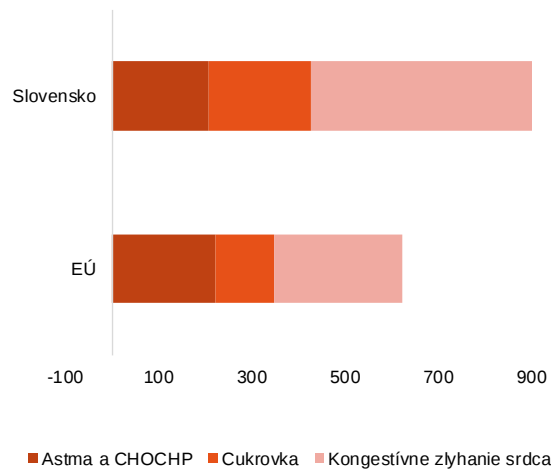
Značná preventabilná úmrtnosť odráža vysoký výskyt rizikových faktorov a nízke výdavky na prevenciu.

Veľkým problémom v oblasti verejného zdravia je vysoký výskyt rizikových faktorov, ako je fajčenie a zlé stravovacie návyky obyvateľstva. Negatívny vplyv týchto rizikových faktorov na zdravie obyvateľstva sa prejavuje v nadpriemernom počte úmrtí na Slovensku v dôsledku preventabilných príčin⁽²⁴⁾ (2,44 v porovnaní s 1,61 na 1 000 osôb v EÚ). Z toho vyplýva, že tu existuje

⁽²⁴⁾ Preventabilná úmrtnosť je definovaná ako úmrtie, ktorému sa dá väčšinou predísť prostredníctvom intervencií verejného zdravotníctva a primárnej prevencie.

značný priestor pre intervencie verejného zdravotníctva s cieľom prispieť k zníženiu predčasných úmrtí. Súčasné deficity v podpore zdravia a prevencii chorôb čiastočne súvisia s nízkou úrovňou výdavkov na prevenciu na Slovensku, ktorá bola na úrovni 1 % bežných výdavkov na zdravotníctvo v roku 2017 a jednou z najnižších v EÚ (3 %).

Graf 3.1.2: Prijatie do nemocničnej starostlivosti pri diagnózach citlivých na ambulantnú starostlivosť, vekovo štandardizovaná miera na 100 000 obyvateľov

Zdroj: Eurostat, 2017

Súčasný a očakávaný nedostatok pracovnej sily v zdravotníctve je významný, najmä pokiaľ ide o všeobecných lekárov a zdravotné sestry. Predpokladá sa, že ak nedôjde k žiadnym zmenám v politike, do roku 2030 bude Slovensku chýbať viac ako 3 000 lekárov (20 % aktívnych lekárov) a 9 900 zdravotných sestier (33 % aktívnych zdravotných sestier) (Ministerstvo zdravotníctva, 2018b). Hoci je počet lekárov v roku 2017 porovnateľný s priemerom EÚ (3,4 v porovnaní s 3,6 na 1 000 osôb v EÚ), pomer všeobecných lekárov k špecialistom je výrazne nižší. To spolu s čoraz vyšším priemerným vekom všeobecných lekárov (57 rokov v roku 2016, Ministerstvo financií, 2019b) a nízkym počtom absolventov medicíny, ktorí sa špecializujú na všeobecné lekárstvo (9 % v porovnaní so 17 % v EÚ, Svetová banka, 2018), zvyšuje obavy v súvislosti s počtom všeobecných lekárov v budúcnosti. Okrem toho je počet zdravotných sestier na Slovensku výrazne nižší ako priemer EÚ (5,7 v porovnaní s 8,5 na 1 000 osôb; OECD/Európske stredisko pre

monitorovanie systémov a politík v oblasti zdravia, 2019). Vzhľadom na tieto riziká vláda zintenzívnila úsilie zamerané na riešenie nedostatku pracovníkov v zdravotníctve a na zlepšenie ich udržania. Okrem zvyšovania plátov nelekárskeho personálu vláda zvýšila kapacitu univerzít zameraných na odbornú prípravu študentov medicíny, rozšírila rezidentský program v oblasti všeobecného lekárstva, ktorý sa realizuje od roku 2013, a zaviedla štipendium pre študentov ošetrovateľstva, ktoré je podmienené akceptovaním následného vykonania päťročnej praxe na Slovensku (Ministerstvo financií, 2019b).

3.2. FINANČNÝ SEKTOR

Bankový sektor

Sektor bankovníctva je na Slovensku naďalej celkovo zdravý a dostatočne kapitalizovaný. Na banky v zahraničnom vlastníctve pripadá viac než 90-percentný trhový podiel. Celková kapitalizácia bankového sektora sa v roku 2018 mierne znížila, no celkovo zostala v posledných rokoch stabilná. Dôvodom je nerozdelenie zisku, ktoré stabilizovalo celkový podiel kapitálu na úrovni 18,2 % v júni 2019, čo zodpovedá priemeru eurozóny. Hodnota vlastného kapitálu Tier 1 (CET1) sa v roku 2018 mierne znížila, ale v roku 2019 sa zotavila a v prvej polovici roku 2019 bola na úrovni 16,0 %, t. j. nad priemerom eurozóny. Proticyklický kapitálový vankúš zavedený v roku 2015, ktorý bol odvtedy niekoľkokrát zvýšený, sa od 1. augusta 2020 zvýši na 2 %. Rovnako ako v prípade mnohých členských štátov môže Bazilej III zvýšiť kapitálové požiadavky.

Makroprudenciálne opatrenia prispeli k obmedzeniu rastu hypoték Centrálna banka zaviedla aj limity týkajúce sa dlžníkov v roku 2014, ktoré odvtedy opakovane sprísnila⁽²⁵⁾. V dôsledku toho pomer výšky úveru k hodnote nehnuteľnosti pri vzniku výrazne klesol a zadlžovanie sa spomalilo. Väčšina hypotekárnych veriteľov si volí dlhšie obdobia s pevne stanovenou úrokovou sadzbou s cieľom obmedziť svoju zraniteľnosť v prípade nárastu úrokových sadzieb. Týmto makroprudenciálnymi opatreniami sa spomalilo agregované poskytovanie hypoték (pozri oddiel o bývaní uvedený ďalej v texte). Účinnosť boja proti prehrievaniu a atraktívnosti úverov na financovanie nákupu nehnuteľností by sa mohla posilniť zvýšením zdanenia majetku (pozri oddiel 3.1).

Banky sú aj naďalej ziskové, ale nižšie úrokové sadzby znížili ich rozpätia zisku. Rentabilita

vlastného kapitálu (ROE) bola pomerne stabilná na úrovni približne 10 % do konca roka 2018, ale odvtedy klesla na úroveň 8,5 % v dôsledku nižších úrokových sadzieb a následne aj nižších sprostredkovateľských marží. Aj keď je čistý príjem z úrokov aj naďalej hlavným zdrojom zisku, banky si zachovali svoje miery zisku rozširovaním svojej úverovej aktivity (väčšinou prostredníctvom úverov na bývanie). To sa premietlo do zvýšenia pomeru úverov k vkladom z približne 90 % na konci roka 2016 na 101,5 % v prvej polovici roka 2019, čo je však stále výrazne nižšia úroveň než priemer eurozóny. Hospodárska súťaž v oblasti hypotekárnych úverov sa zvýšila: v decembri 2018 bolo 61 % nových hypoték sprostredkovaných prostredníctvom hypotekárnych sprostredkovateľov, čo stlačalo kreditnú maržu. Napriek tejto kompresii, príjmy zo sprostredkovania zostali vďaka objemovému efektu vysoké. Rast úverov poskytovaných súkromnému sektoru sa spomalil z 10,6 % v júni 2018 na 7,1 % v júli 2019. V systéme, v ktorom banky závisia hlavne od príjmov zo sprostredkovania, zaznamenali menšie banky so slabšou kvalitou aktív neúmerne vysoký pokles ziskovosti, zatiaľ čo ziskovosť systémových bánk sa držala dobre.

Nedávne zdvojnásobenie bankového odvodu ďalej zníži ziskovosť. Keďže sa daň mala do roku 2020 zrušiť, banky stanovili svoje dlhodobé úrokové sadzby úverov na základe iných predpokladov. Zdvojnásobenie dane nie je časovo obmedzené. Keďže sa daň vyberá nezávisle od ziskov, môže mať za následok zníženie makrofinančnej stability, pretože viac bánk posunie do stratovej zóny. Môže tiež posilniť procyklickosť, keďže základ odvodu je nezávislý od inherentnej rizikovosti bankových aktív (Európska centrálna banka, 2019).

Podiel nesplácaných úverov zostáva pod priemerom. V posledných rokoch sa výrazne znížil, a to z približne 5 % v roku 2016 na 3,1 % v júni 2019, čo je pod priemerom eurozóny na úrovni 3,6 %. Podobne sa podiel krytia v posledných troch rokoch stabilne zvyšoval a v júni 2019 dosiahol úroveň 69,4 %. Makroekonomické spomalenie a súčasné finančné podmienky by však mohli predstavovať riziko. Hoci špirálové prepojenie medzi cenami nehnuteľností a hypotekárnymi úvermi, ktoré je ovplyvnené súčasnými úverovými podmienkami a potrebou bánk rozšíriť klientské portfóliá, nie je také silné,

⁽²⁵⁾ Po sprísnení podmienok v roku 2018 sa uplatňujú tieto obmedzenia:

1. Len 20 % úverov môže presiahnuť 80-percentný pomer výšky úveru k hodnote nehnuteľnosti.
2. Limit pomeru dlhovej služby k príjmu stanovuje, že súčet všetkých splátok úveru v rámci jednej domácnosti nesmie presiahnuť 80 % disponibilného príjmu po odpočítaní vnútroštátneho príspevku na náklady na živobytie.
3. Strop pomeru dlhu k príjmu bol stanovený na osemmásobok ročného príjmu. Zavádza sa postupne od roku 2018. Prekročiť túto prahovú hodnotu smie 5 % nových úverov.
4. Limity splatnosti sú 30 rokov v prípade hypoték a 8 rokov v prípade spotrebiteľských úverov.
5. Každá splátka musí obsahovať splátky istiny.

mohlo by mať negatívny dosah na strednodobý výhľad.

Analýza citlivosti týkajúca sa rozšíreného prostredia nízkych úrokových sadzieb poukazuje na potenciálny prudký pokles ziskov bankového sektora do roku 2021. Z analýzy vykonanej centrálnou bankou vyplýva, že podľa základného scenára – t. j. s úrokovými sadzbami na úrovni z roku 2018 – by zisky klesli z 594 mil. EUR na konci roka 2018 (čo zodpovedá rentabilite vlastného kapitálu vo výške 9,3 %) na 485 mil. EUR do konca roku 2021, čo predstavuje priemerný pokles o 18 % pre bankový systém ako celok. V druhom scenári sa skúma, čo by sa stalo, keby úrokové sadzby úverov na bývanie postupne klesli z 1,6 % na 1,0 %. Podľa tohto scenára by sa zisky do roku 2021 znížili o 32 %. Najzávažnejším scenárom je zhoršenie kvality aktív v kombinácii so zvýšením podielu nesplácaných úverov z 3,2 % na 5,2 %. V tomto prípade by existoval diferencovaný vplyv, pričom zisky veľkých bánk by sa znížili o 18 %, zatiaľ čo menšie banky by zaznamenali malé straty.

Boj proti praniu špinavých peňazí

Obmedzené chápanie rizík prania špinavých peňazí a nedostatočný dohľad majú za následok nedostatočné oznamovanie prípadov odborníkmi zapojenými do zakladania spoločností. Napriek rozsiahlemu využívaniu spoločností v rámci systémov prania špinavých peňazí, odborníci zapojení do procesu zakladania spoločností oznamujú len veľmi málo podozrivých transakcií⁽²⁶⁾: v roku 2018 od nich pochádzali len štyri z 2 509 oznámení prijatých finančnou spravodajskou jednotkou (Ministerstvo vnútra, 2019a). Hoci účinný dohľad nad týmito odborníkmi by mohol zlepšiť oznamovanie z ich strany, na tieto úlohy je pridelených len päť zamestnancov, pričom ich odborná príprava je obmedzená.

Nedostatočné včasné odhaľovanie trestnej činnosti a neprimeraný právny rámec obmedzujú prokurátorov konajúcich v prípadoch prania špinavých peňazí. Napriek vysokým mieram usvedčenia boli prípady prania špinavých peňazí donedávna spojené len s menej závažnými trestnými činmi. Prebiehajúce konania sa týkajú väčších prípadov, no vyžadujú si značné

úsilie na vykonanie rýchlych finančných vyšetrovaní a vyšetrovaní trestných činov, keďže obmedzené chápanie nových trendov v činnostiach medzinárodnej organizovanej trestnej činnosti (prevažne hospodárskej trestnej činnosti) bráni včasnému odhaľovaniu a cieleným vyšetrovaniam⁽²⁷⁾. Absencia silného rámca pre sankcie a konfiškácie takisto obmedzuje schopnosť orgánov presadzovania práva vymáhať príjmy z prania špinavých peňazí.

Vláda oznámila svoj zámer posilniť svoj systém predchádzania a sankcií, no dosiahnutý pokrok bol doposiaľ obmedzený. Na základe nedostatkov zistených vo vnútroštátnom posúdení rizika vypracovala vláda začiatkom roka 2019 akčný plán boja proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu. Harmonogram plnenia cieľov akčného plánu je ambiciózny a jeho zámerom je mať rámec boja proti praniu špinavých peňazí pripravený do júna 2020. Pokrok bol obmedzený a parlament dvakrát zamietol úsilie o posilnenie systému sankcií. Finančnej spravodajskej jednotke neboli doteraz pridelení žiadni ďalší pracovníci, ktorí by sa zaoberali úlohami dohľadu. Nebola poskytnutá žiadna nová odborná príprava s cieľom pomôcť vyšetrovateľom lepšie sa zamerať na činnosti medzinárodnej organizovanej trestnej činnosti. Oneskorená transpozícia 5. smernice o boji proti praniu špinavých peňazí takisto oberá príslušné orgány o kľúčové nástroje, ako je centrálny register bankových účtov.

Bývanie

Ceny nehnuteľností na bývanie naďalej rastú. V reálnom vyjadrení narástli ceny nehnuteľností na bývanie medziročne v treťom štvrtroku 2019 o 8,6 %, čo je druhá najvyššia miera rastu od krízy. V roku 2019 narástli ceny nehnuteľností na bývanie o 5,7 % v reálnom vyjadrení, čo je mierne rýchlejší rast, než aký bol zaznamenaný v roku 2018 (+5,0 %) a v roku 2017 (+4,4 %). Tento rast cien bol zaznamenaný vo väčšine regiónov a pri všetkých typoch obytných jednotiek, čím sa ceny dostali približne na najvyššie úrovne, aké bývali pred krízou. Miery rastu boli v rôznych regiónoch skôr homogénne, s výnimkou Košíc, kde sa ceny od roku 2018 medziročne znížili v priemere o 3,3 %. Bratislava má oveľa vyššiu úroveň cien v porovnaní

⁽²⁶⁾ Fungujú ako strážcovia a majú včasnejší a úplnejší prístup k informáciám, čo by mohlo byť účinnejšie, než upozorňovanie zo strany bánk.

⁽²⁷⁾ Tieto nedostatky boli identifikované v Akčnom pláne boja proti praniu špinavých peňazí na obdobie rokov 2019 – 2022: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23812/1>

so zvyškom krajiny – 2 148 EUR za 1 m² v roku 2018, čo je 1 100 EUR za 1 m² nad celoštátnym priemerom.

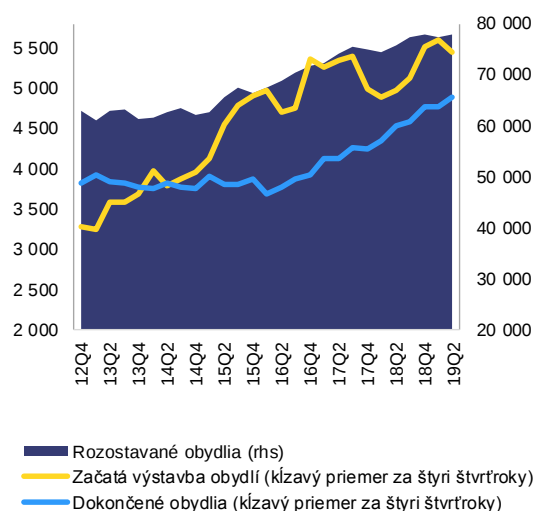
Slovensko má nízky, no stále rastúci a kladný rozdiel v ocenení nehnuteľného majetku. Podľa interných výpočtov Komisie predstavovalo v roku 2018 nadhodnotenie slovenského trhu s bývaním 4,8 %, čo predstavuje nárast o 3,8 percentuálneho bodu v porovnaní s rokom 2017. Napriek nárastu sa rozdiel v ocenení stále drží približne na úrovni dlhodobého priemeru a nárast je hlavne dôsledkom pomeru ceny k výške nájomného, ktorý sa v roku 2018 zvýšil o 7,8 percentuálneho bodu (pozri graf 3.2.1). To zahŕňa aj skutočnosť, že ceny nehnuteľností na bývanie rástli rýchlejšie než nájomné, hoci na tento ukazovateľ sa nemožno bezvýhradne spoliehať, pretože trh s nájomným bývaním je malý a zväčša obmedzený na bratislavský región. Odhady centrálnej banky poukazujú na nadhodnotenie o približne 12,5 % v druhej polovici roku 2019 (NBS, 2019).

Neustále zvyšovanie cien malo vplyv na cenovú dostupnosť bez ohľadu na klesajúce úrokové sadzby. Medziročný rast deflovaných cien nehnuteľností na bývanie prevýšil od roku 2014 rast reálnych miezd v priemere o päť percentuálnych bodov, čím sa zhoršila cenová dostupnosť napriek nižším nákladom na financovanie. Podľa súčasnej úrovne príjmu je na kúpu bytu o rozlohe 100m² v priemere potrebných 8,1 roka, čo je v porovnaní s priemerom EÚ nízke číslo. Problémy s cenovou dostupnosťou sú najakútnejšie v Bratislavskom kraji, kde so zreteľom na regionálnu úroveň príjmu v porovnaní s priemerom krajiny je na kúpu bývania potrebných o 39 % viac príjmových rokov⁽²⁸⁾.

Napriek zvýšeniu výstavby, nízky počet nových nehnuteľností aj naďalej posilňuje rast cien. V roku 2018 počet dokončených obytných jednotiek výrazne vzrástol – medziročne o 10,6 %, čo predstavuje viac ako 22000 obydľí a je to najvyššia úroveň od začiatku krízy. Počet obydľí, ktorých výstavba sa začala, predstihol od roku 2015 počet dokončených obydľí, takže sa zvýšil počet obytných jednotiek nachádzajúcich sa vo výstavbe. Napriek tomu značná časť obytných jednotiek nachádzajúcich sa vo výstavbe už bola predaná, čo

naznačuje, že úroveň výstavby nemusí stále stačiť na pokrytie silného dopytu (NBS, 2019b).

Graf 3.2.1: Výstavba bytov a zníženie počtu obytných jednotiek

Zdroj: Štatistický úrad SR

Zdlhavý postup udeľovania stavebných povolení spomaľuje reakcieschopnosť na strane ponuky. Počet vydaných stavebných povolení po miernom náraste v rokoch 2017 až 2018 v roku 2019 klesol. V druhom štvrtroku 2019 bolo vydaných približne 4 335 stavebných povolení, čo je podstatne menej, ako bol ich najvyšší počet pred krízou (7 143 v treťom štvrtroku 2018). Slovensko sa aj naďalej nachádza na najvyššej priečke v rámci OECD, pokiaľ ide o počet dní potrebných na získanie stavebného povolenia: Priemerne 300 dní, t. j. takmer dvojnásobok priemeru EÚ (174,6 dňa) (Svetová banka, 2019). Obmedzuje to schopnosť ponuky rýchlo sa prispôsobiť zmenám dopytu. Očakáva sa, že sa postup udeľovania stavebných povolení zefektívni po implementácii troch balíkov opatrení na zníženie administratívneho a regulačného zaťaženia (pozri oddiel 3.4.4), ale bude trvať určitý čas, než sa vplyv opatrení prejaví.

Nedostatočne rozvinutý trh s nájomným bývaním zvyšuje dopyt v sektore nehnuteľností a bráni mobilite pracovnej sily. Približne 90,1 % ľudí na Slovensku má vlastné bývanie, čo je o viac ako 24 percentuálnych bodov nad priemerom EÚ (Eurostat). Ide o kombinovaný výsledok: a) nedostatku verejného nájomného bývania; b) právneho rámca, ktorý uprednostňuje vlastníctvo nehnuteľnosti pred jej prenájomom; a c) veľkej miery

⁽²⁸⁾ Odvodené od regionálnej úrovne miezd a ceny za 1m² v prípade bytov v jednotlivých regiónoch.

odpredaja bytov do súkromného vlastníctva po páde komunistického režimu. Takýto malý trh s nájomným bývaním znižuje mobilitu študentov a dočasných pracovníkov. Napríklad 84,2 % ľudí vo veku od 18 do 29 rokov žije so svojimi rodičmi v porovnaní s 68,2 % v EÚ (údaje Eurostatu). Keďže majitelia nehnuteľností sú viac viazaní na svoje bývanie a svoj región v dôsledku vysokých transakčných nákladov, veľký podiel vlastníctva bývania môže takisto zvyšovať neefektívnosť zosúladovania ponúkaných a požadovaných pracovných miest v jednotlivých regiónoch a viesť k väčším regionálnym rozdielom v nezamestnanosti v prípade nepriaznivých hospodárskych otrasov (pozri oddiel 3.3). Nedostatok alternatívnych možností bývania tiež presunul dopyt do sektora nehnuteľností, čím sa zvýšil tlak na ceny.

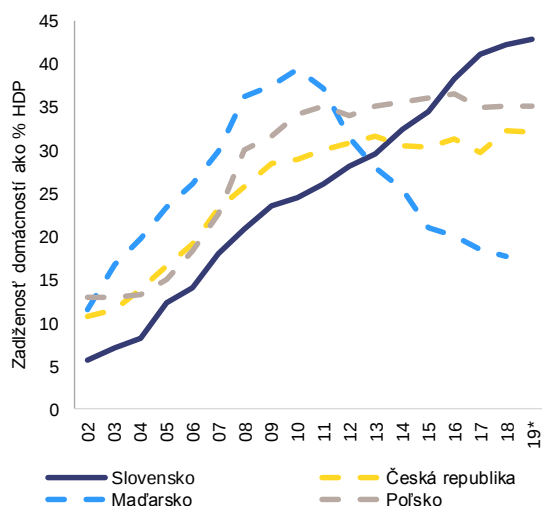
Investovanie do nájomných bytov vo verejnom vlastníctve a úprava právneho rámca by mohli pomôcť rozvinúť trh s nájomným bývaním. Podľa Štatistického úradu Slovenskej republiky sa počet nájomných bytov vo verejnom vlastníctve postupne znižoval z 1 545 dokončených obytných jednotiek v roku 2012 na 195 v roku 2018. Investície do nájomných bytov vo verejnom vlastníctve by mohli posilniť nedostatočnú ponuku a pomôcť dočasným pracovníkom, ako aj osobám s nižším príjmom, keďže ide o bývanie za nižšie náklady, než aké sú pri čisto trhovom základe. Pomôcť môže aj zjednodušenie administratívnych postupov pre obce a regióny s cieľom získať ciele financovanie. Opatrenia prijaté na riešenie týchto výziev sa týkajú obstarávania ubytovní pre zamestnancov a daňového oslobodenia nepeňažných príjmov s cieľom čiastočne zamestnávateľovi kompenzovať náklady na ubytovanie. S účinnosťou od januára 2020 sa zlepšili úverové podmienky na získanie nájomných bytov tak pre podniky, ako aj pre miestne samosprávy, a to aj tak, že sa zvýšili prahové hodnoty úverov a nákladov. Lepšia infraštruktúra verejnej dopravy (pozri oddiel 3.4.2), ktorá môže podporiť prímestskú dopravu, by mohla znížiť dopyt a cenový tlak v hlavných mestách a znížiť zadlženosť domácností prostredníctvom účinného zvyšovania ponuky pozemkov. Práva prenajímateľa aj nájomcu možno posilniť ochranou vlastníckych práv prenajímateľov pri súčasnom zaistení stability a predvídateľnosti pre nájomníkov (Európska komisia, 2015).

Súkromná zadlženosť

Úvery domácností naďalej rastú, ale pomalším tempom. Úvery domácností sa od vstupu Slovenska do EÚ v roku 2004 neustále zvyšovali, najmä v porovnaní s partnerskými krajinami (pozri graf 3.2.2.). V treťom štvrtroku 2019 dosiahol dlh domácností najvyššiu rekordnú úroveň 43,4 % HDP, čo je stále pod prudenciálnou referenčnou hodnotou Komisie vo výške 55 %, ale nad referenčnou hodnotou založenou na základnom kapitáli (28 %). Tento rast bol výsledkom prostredia s nízkou úrokovou sadzbou, silnej výkonnosti trhu práce a stúpajúcich príjmov, ktoré podnecovali domácnosti k tomu, aby si vzali úvery. Nízke kreditné marže v bankovom sektore takisto vytvorili stimuly na zvýšenie úverovej činnosti bánk. V roku 2019 sa však rast spomalil a pomer dlhu domácností k HDP rástol medziročne v priemere o 2,7 %, čo je oveľa nižší rast než dlhodobý priemer na úrovni 11,3 %.

Makroprudenciálne pravidlá prispeli k pomalšiemu rastu dlhu domácností. Spomalenie dlhu domácností možno pripísať najmä zmierneniu rastu úverov na kúpu nehnuteľnosti na bývanie, pri ktorom sa zaznamenalo zníženie na úroveň 10 % v roku 2019 v porovnaní s 12 % v roku 2018. Makroprudenciálne opatrenia prijaté centrálnou bankou prispeli k spomaleniu rastu týchto úverov zvýšením prahu na poskytnutie úveru pre najrizikovejších dlžníkov, ktoré sa dosiahol najmä zavedením stropu pre pomer dlhovej služby k príjmu (NBS, 2019a). Limity pre pomer výšky úveru k hodnote zabezpečenia takisto pomohli zmierniť rast pomeru výšky úveru k hodnote nehnuteľnosti v čase vzniku a riziko nesplácania v prípade poklesu hospodárskej aktivity (NBS, 2019). Okrem týchto opatrení k pomalšiemu rastu úverov na bývanie významne prispela aj stabilnejšia priemerná úroková miera v spojení s postupnou saturáciou úverového trhu, keďže miera rozšírenia úverov sa výrazne zvýšila a úvery na bývanie sú sústredené v mladšej vekovej kohorte. V dôsledku rýchleho splácania úverov sa znížil aj rast spotrebiteľských úverov, a to na úroveň 1,2 % v roku 2019 (v porovnaní s 13,4 % v roku 2018).

Graf 3.2.2: Dlh domácností ako % HDP

Zdroj: Eurostat

Hoci sa rast zadlženia domácností spomalil, pretrvalo viacero rizík pre finančnú stabilitu. Po prvé, prostredie s nízkymi úrokovými sadzbami naďalej prispieva k zvýšenému dopytu po úveroch. Rast cien nehnuteľností, ku ktorému došlo v druhej polovici roka 2019, bude pravdepodobne naďalej zvyšovať hodnotu úverov, ktoré si vzali domácnosti. Malo by sa to osobitne monitorovať, keďže domácnosti, ktoré si berú úvery s vysokým pomerom dlhu k príjmu (DTI) a pomerom výšky úveru k hodnote zabezpečenia (LTV), majú aj iné rizikové charakteristiky, ako sú relatívne nízky príjem a dlhšie doby splatnosti (NBS, 2019b). Okrem toho nezanedbateľný podiel úverov so súčasne vysokými limitmi pomeru dlhu k príjmu a pomeru výšky úveru k hodnote zabezpečenia takisto poukazuje na základné riziká na trhu. Rastúci priemerný vek dlžníkov v čase splatnosti úveru by tiež mohol byť výzvou, pretože redukuje možnosť využitia priestoru pre predĺženie doby trvania úveru ako prostriedku na zníženie splátok dlžníkov v ťažkostiach. Všetky tieto faktory spolu s nízkym pomerom čistých finančných aktív k HDP by mohli viesť k finančnej nestabilite, ak dôjde k negatívnym hospodárskym šokom. NBS tak v januári 2020 znížila limit pomeru dlhovej služby k príjmu z 80 % na 60 %.

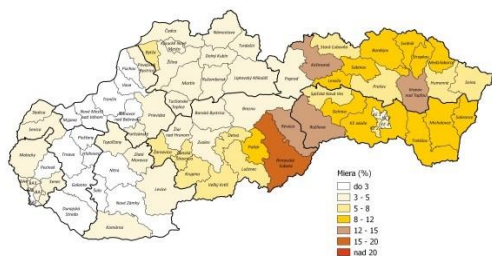
3.3. TRH PRÁCE, VZDELÁVANIE A SOCIÁLNE POLITIKY

Výkonnosť trhu práce

Výkonnosť trhu práce sa naďalej zlepšovala vzhľadom na neustály rast zamestnanosti. Miera zamestnanosti sa v období od tretieho štvrťroku 2018 do tretieho štvrťroku 2019 ďalej zvýšila približne o 30 000 ľudí, čo zodpovedá priemernému nárastu o 2,3 %. Miera zamestnanosti (u ľudí vo veku 20 – 64 rokov) kulminovala na úrovni 73,3 %, čo je o 0,8 percentuálneho bodu viac ako jeden rok predtým a nad úrovňou cieľa stratégie Európa 2020 vo výške 72 %. Toto zlepšenie miery zamestnanosti možno čiastočne vysvetliť neustálym poklesom populácie v produktívnom veku, ktorý sa začal v roku 2012 a v posledných šiestich rokoch dosahoval 4,1 %. V treťom štvrťroku 2019 bola miera nezamestnanosti na úrovni 157 000 ľudí, čo predstavuje približne 40 % z úrovni dosiahnutých v roku 2013, keď sa oživenie začínalo, pričom miera nezamestnanosti ďalej klesla na 5,7 % (o 0,4 percentuálneho bodu menej než rok predtým).

Graf 3.3.1: Miera nezamestnanosti podľa okresov (september 2019)

Miera evidovanej nezamestnanosti v okresoch SR k 30.09.2019

Zdroj: Ústredie práce sociálnych vecí a rodiny SR

Za pozitívnymi trendmi sa skrývajú výrazné regionálne rozdiely. V roku 2018 predstavoval rozdiel medzi mierami zamestnanosti v regiónoch s najlepšimi a najhoršími výsledkami viac než 10 percentuálnych bodov. Najviac sa darilo Bratislave (79,9 %), nasledovalo Západné Slovensko (73,9 %), Stredné Slovensko (71,9 %) a Východné Slovensko (68,1 %). Podobne aj v prípade nezamestnanosti bola jej miera v Bratislave (2,9 %) viac než o 7 percentuálnych bodov nižšia než na Východnom Slovensku (10,1 %). Upozorňujeme, že v niektorých okresoch miera nezamestnanosti dosahuje 20 % (pozri graf 3.3.1). Tieto rozdiely možno sčasti vysvetliť umiestnením najväčších výrobcov automobilov, ktorí – vrátane dodávateľského

reťazca – predstavujú odhadom 8,5 % celkovej zamestnanosti (rámček 1.1).

Znevýhodnení občania na pracovnom trhu

Podiel mladých ľudí, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy (NEET), sa v roku 2018 naďalej približoval priemeru EÚ. Vo vekovej skupine 15 – 29 rokov predstavoval podiel ľudí, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy, 14,6 % v porovnaní s priemerom EÚ (12,9 %); Záruka pre mladých ľudí by týmto skupinám mohla pomôcť, ale jej realizácia je z veľkej časti založená na projektoch a implementuje sa prostredníctvom tradičného systému aktívnych politík trhu práce, a preto nie je systémovo koordinovaná s opatreniami v oblasti sociálnej politiky. Napríklad, uchádzačom o zamestnanie, ktorí sú vo verejnom systéme zamestnanosti klasifikovaní ako nespolupracujúci, sa ruší registrácia, čo sťažuje ďalšie sledovanie a sťažuje oslovenie mladých ľudí, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy.

Dlhodobá nezamestnanosť klesá, no stále je vysoká najmä v prípade mladých ľudí a vo východných regiónoch. V pomere k aktívnemu obyvateľstvu sa počet dlhodobo nezamestnaných v treťom štvrťroku 2019 medziročne znížil o 0,9 percentuálneho bodu na 3 %, čo je stále nad priemerom EÚ (2,5 %). Dlhodobá nezamestnanosť zostáva aj naďalej problémom pre mladých ľudí: táto miera je stále výrazne nad priemerom EÚ (6,6 % v porovnaní s 3,3 %) a poukazuje na regionálne rozdiely (2,1 % na Západnom Slovensku v porovnaní s 10 % na Východnom Slovensku). Miera nezamestnanosti a dlhodobej nezamestnanosti je aj naďalej zvlášť vysoká medzi rómskym obyvateľstvom.

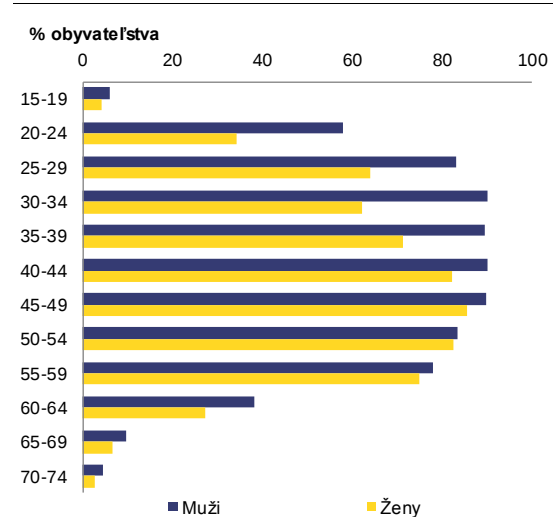
Sociálne podnikanie nadobúda význam ako nástroj na boj proti dlhodobej nezamestnanosti marginalizovaných skupín. Počet sociálnych podnikov ⁽²⁹⁾ a ich zamestnancov sa postupne zvyšoval, pričom existuje 38 takýchto registrovaných podnikov v porovnaní so 7 podnikmi v roku 2018. Z týchto 38 sociálnych podnikov 32

⁽²⁹⁾ Sociálne podniky spájajú podnikateľskú činnosť so sociálnym účelom, t. j. viac ako na maximalizáciu zisku pre majiteľov alebo akcionárov sa zameriavajú na svoj sociálny vplyv.

zamestnáva spolu 452 marginalizovaných Rómov (Ministerstvo vnútra, 2019b). Finančné prostriedky EÚ vyčlenené na podporu sociálnych podnikov však zostávajú do veľkej miery nevyužitú.

Výdavky na aktívne politiky trhu práce sú nízke a napriek určitému pokroku existuje v oblasti poskytovania služieb zraniteľným skupinám stále priestor na zlepšenie. Výdavky (kategórie LMP 2 – 7) dosiahli úroveň 0,185 % HDP v roku 2017, čo je menej než polovica priemeru EÚ. Súčasne s poklesom nezamestnanosti a so zvýšením podpory z Európskeho sociálneho fondu pre zamestnancov verejných služieb zamestnanosti sa počet prípadov pripadajúcich na jedného zamestnanca výrazne znížil (z 550 – 620 žiadateľov v roku 2014 na 220 žiadateľov v roku 2018). Využívanie individuálneho poradenstva je však naďalej obmedzené. Spolupráca medzi verejnými službami zamestnanosti a sociálnymi službami pre skupiny, ktoré sú najviac vzdialené od trhu práce, je slabá a zapojenie mimovládnych poskytovateľov a externých inštitúcií (napr. poskytovateľov chránených pracovísk, centier pre bezdomovcov a drogov závislé osoby) je aj naďalej nestatočné (Kešelová a kol., 2018). Stimuly pre zamestnanosť sú stále dominantným aktívnym politickým nástrojom trhu práce na Slovensku. Preškoloňovacie kurzy sa ponúkajú oprávneným uchádzačom o zamestnanie v rámci programov REPAS+ a KOMPAS+, ale ponuka odbornej prípravy prispôbenej ľuďom s nízkou kvalifikáciou je obmedzená, pričom chýba systémová podpora kompenzačného vzdelávania (Kešelová a kol., 2018). Ide o problém z dôvodu vysokej miery nezamestnanosti nízkokvalifikovaných ľudí, ktorí sú registrovaní na aktivačné práce bez komponentu zvyšovania úrovne zručností (Ministerstvo financií, 2019c).

Graf 3.3.2: **Rodové rozdiely v zamestnanosti podľa vekovej skupiny, 2018**

Zdroj: Eurostat

Situácia žien na trhu práce sa postupne zlepšuje, no rodové rozdiely v zamestnanosti a odmeňovaní sú naďalej výrazné. Napriek tomu, že celkový rodový rozdiel v zamestnanosti má blízko k priemeru EÚ, tieto číselné údaje maskujú výrazné rozdiely súvisiace s vekom: rozdiel je pomerne malý vo vekovej skupine nad 40 rokov (1 percentuálny bod až 7,8 percentuálneho bodu v závislosti od kohorty), ale je značný vo vekovej skupine 20 – 39 rokov (18,3 až 27,9 percentuálneho bodu, pozri graf 3.3.2). Účast' mladších žien na trhu práce je aj naďalej nízka a obmedzuje ju plnenie rodinných povinností (čo je podporované dlhou platenou materskou dovolenkou)⁽³⁰⁾, nedostatok zariadení starostlivosti o deti, najmä v prípade detí do 3 rokov, a nízke využívanie pružných pracovných podmienok. Účast' na vzdelávaní a starostlivosti v ranom detstve je jednou z najnižších v EÚ a počet zariadení starostlivosti o deti vo veku do 3 rokov je nedostatočný v celej krajine. Podiel žien, ktoré nie sú aktívne v dôsledku

⁽³⁰⁾ Dávky v materstve si môžu nárokovat' aj otcovia. Počet otcov, ktorí si ich nárokovujú, rýchlo rastie, hoci ide o rast z veľmi nízkej úrovne – z 292 mužov v roku 2014 na viac ako 10 000 v roku 2018. Počínajúc rokom 2020 sa rodičovský príspevok zvýšil z 220,70 EUR na 270 EUR v prípade rodiča a na 370 EUR v prípade rodiča, ktorému boli pred vznikom nároku na rodičovský príspevok vyplácané dávky v materstve. JRC (2019) odhaduje, že zvýšenie bude mať za následok zvýšenie priemerného ekvivalentného disponibilného príjmu pre všetky decily a bude mať iba malý pozitívny efekt na rozdiel medzi ohrozením chudobou a chudobou a silnejší efekt na rodiny, v ktorých sa nachádza len jeden rodič.

povinností spojených so starostlivosťou o dieťa, bol v roku 2018 na úrovni 38,1 %, čo je výrazne nad priemerom EÚ (31,8 %). Podobne ako vo väčšine východoeurópskych krajín zostáva podiel žien pracujúcich na čiastočný úväzok pod 10 %.

Sektorová segregácia prispieva k vysokému rodovému rozdielu v odmeňovaní. Neupravený rodový rozdiel v odmeňovaní, ktorý bol v roku 2018 na úrovni 19,8 %, a teda vyšší ako priemer EÚ (16 %), sa za posledný rok zvýšil. Ženy sú nadmerne zastúpené vo verejnom sektore (72 %), pričom obsadzujú aj relatívne slabo platené pracovné miesta v oblastiach, ako sú vzdelávanie, zdravotná starostlivosť, sociálne služby a verejná správa. V súkromnom sektore zastávajú ženy len 42 % pozícií. Minuloročný nárast platov zavedený v odvetviach, v ktorých prevládajú ženy, pomáha odstrániť rodové rozdiely v odmeňovaní. Rodový rozdiel v dôchodkoch je nižší ako 10 % a patrí medzi najnižšie v EÚ.

Sociálny dialóg

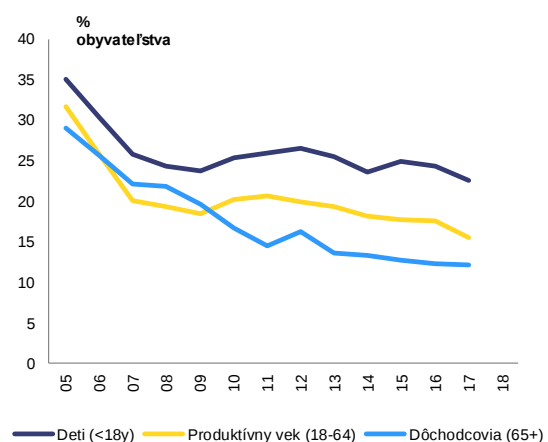
Kolektívne vyjednávanie má dobrú inštitucionálnu štruktúru. Čoraz viac otázok sa však rieši prostredníctvom právnych predpisov, pričom sa obchádzajú sociálni partneri. Odborové zväzy aj zamestnávateľia v čoraz väčšej miere sledujú svoje ciele prostredníctvom iných mechanizmov, ako je kolektívne vyjednávanie, a to cez politický lobizmus, verejné protesty a mediálne kampane, keďže sa zdá, že legislatívne zmeny sú efektívnejším spôsobom na dosiahnutie želaného cieľa (Müller T. a kol., 2019). Kapacita sociálnych partnerov je vo veľkej miere závislá od finančnej podpory EÚ, čo znamená, že sociálni partneri sú exponovaní voči možným narušeniam tohto druhu financovania.

Chudoba a sociálne vylúčenie

Podiel osôb ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením je pomerne nízky, no neklesá a určité skupiny a regióny sú obzvlášť zraniteľné. Napriek výraznému hospodárskemu rastu Slovenska zostávalo riziko chudoby alebo sociálneho vylúčenia v roku 2018 na úrovni 16,3 % (v porovnaní s priemerom EÚ na úrovni 21,9 %). Regionálne rozdiely sú značné: podiel ľudí ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením sa pohybuje od 7,9 % v Bratislave po 21,7 % na Východnom Slovensku. Určité skupiny sú v mimoriadne zraniteľnej pozícii vrátane detí zo

sociálne znevýhodnených rodín, Rómov, rodín s jedným rodičom (45,7 %) a osôb so zdravotným postihnutím (Ministerstvo financií, 2019c). Každé štvrté dieťa (vo veku 0 – 17 rokov; 23,8 %) je ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Miera rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia u rodín s tromi alebo viac deťmi bola v roku 2017 na úrovni 37,7 %, v porovnaní s úrovňou 29,2 % v EÚ.

Graf 3.3.3: Úrovně rizika chudoby a sociálního vyloučení (AROE) podľa vekových skupín

Zdroj: Eurostat

Veľká časť rómskeho obyvateľstva žije v chudobe a/alebo v zlých podmienkach bývania. V aktualizovanom atlase rómskych komunít uverejnenom v roku 2019 sa odhaduje, že 416 000 Rómov žije v 1043 koncentrovaných komunitách (Ministerstvo vnútra, 2019b). Z nich 46 500 žije v drsných podmienkach ⁽³¹⁾, čo je viac, ako v roku 2013, keď sa zbierali predchádzajúce údaje. Z 230 000 marginalizovaných Rómov sa 84,7 % nachádza pod hranicou chudoby (t. j. 3,80 EUR na deň) a 56 % je vystavených závažnej materiálnej deprivácii (v porovnaní so 7 % celkovej populácie na Slovensku; Ministerstvo vnútra, 2020) ⁽³²⁾. Systémy mikrofinancovania vlastnej výstavby prostredníctvom finančných nástrojov vykazujú niektoré veľmi osvedčené postupy, no nedosiahli dostatočne veľký rozsah. Vlastníctvo pôdy je často fragmentované alebo neznáme, čo bráni výstavbe a nevyhnutným procesom schvaľovania stavby.

⁽³¹⁾ Z nich 34 700 žije v chatrčiach, 4 900 v kontajneroch, 500 v karavanoch, 5 200 v drevených neschválených budovách a 1 200 v „ostatných“ typoch bývania.

⁽³²⁾ Podľa Agentúry Európskej únie pre základné práva (FRA) v 2016 žilo 87 % rómskej populácie pod hranicou príjmovej chudoby (FRA, 2018).

Slovensku chýba vízia do budúcnosti pre marginalizované osady. Jednotlivé politiky v oblasti vzdelávania, pracovného trhu, zdravotnej starostlivosti, bývania a finančnej inklúzie nie sú účinne koordinované (EECD 2019). Prístup k sociálnym a základným službám brzdí chýbajúca infraštruktúra. Komunity často nemajú infraštruktúru pitnej vody, prístup k elektrickým a vykurovacím systémom, cestnú infraštruktúru a cesty so spevneným povrchom. Napriek dostupným finančným prostriedkom EÚ zostáva miera využívania investičných možností zo strany obcí na riešenie týchto problémov obmedzená. Podľa nového atlasu nie sú v 183 obciach s rómskym obyvateľstvom k dispozícii žiadne zariadenia starostlivosti o deti. Okrem toho má komunitné centrum len 163 obcí a v 153 obciach organizujú komunitné aktivity cirkevné organizácie; obidva tieto prvky pomáhajú rozširovať sekundárne sociálne siete v marginalizovaných komunitách (Ministerstvo vnútra, 2019b; Hrustič T. a Podolinská T., 2010) ⁽³³⁾.

Chudoba je neustále prítomná hlavne v konkrétnych skupinách vykazujúcich nízku sociálnu mobilitu. Približne 80,4 % detí rodičov s nízkou úrovňou vzdelania je ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením, čo je výrazne vyššia úroveň, ako je priemer EÚ – 51,3 % (2018). Deti zo sociálne znevýhodnených rodín zas čelia značným prekážkam vo vzdelávaní (pozri ďalej). Pravdepodobnosť prenášania týchto nevýhod z generácie na generáciu je veľmi vysoká u rómskeho obyvateľstva, najmä u Rómov žijúcich v segregovaných osadách (OECD, 2019). V prípade rómskych detí žijúcich v koncentrovaných obytných oblastiach je takmer 70 % pravdepodobnosť, že sa stanú nezamestnanými alebo že za vykonávanie nelegálnej práce dostanú nižší plat, ako je minimálna mzda. Toto percento je oveľa vyššie ako v prípade celkovej populácie (25 %) a dokonca vyššie ako v prípade najchudobnejšieho nerómskeho obyvateľstva (45 %; OECD, 2019). Slovensku chýba systematická včasná podpora pre deti žijúce v chudobe a deti so zdravotným postihnutím (Ministerstvo financií, 2019c). Iba 8,2 % z odhadovaného počtu 14 000 detí so zdravotným postihnutím (vo veku od 0 do 7 rokov) má prístup k službám včasnej podpory (APPVI, 2019).

Najmä v rómskych komunitách je chudoba detí jedným z hlavných dôvodov na poskytovanie štátnej starostlivosti v rodinnom prostredí. Slovenský právny systém neumožňuje, aby sa deti umiestňovali do inštitucionálnej starostlivosti z dôvodu chudoby alebo deprivácie, ale výskum naznačuje, že zlé podmienky bývania sú jedným z najčastejších dôvodov umiestnenia rómskych detí do inštitucionálnej starostlivosti (Kříglerová E.G. a kol., 2015). V roku 2018 žilo v náhradnej starostlivosti 13 863 detí, z toho 37 % v ústavnej starostlivosti, pričom priemerná dĺžka pobytu mierne presahovala štyri roky.

Prístup k sociálnym službám

Rozdelenie zodpovednosti za poskytovanie sociálnych služieb medzi obcami a regiónmi je často nejasné. Vedie to k nerovnému prístupu k sociálnym službám v celej krajine. Obce sú síce povinné prijímať komunitné plány rozvoja sociálnych služieb, no často sú len formálne. Chýba spolupráca susediacich lokalít a na vnútroštátnej alebo regionálnej úrovni sa nevykonáva žiadne systematické súhrnné mapovanie a prognózovanie služieb. Finančná podpora sociálnych služieb v rámci Európskeho sociálneho fondu je v súčasnosti navyše aj fragmentovane rozložená medzi Implementačnú agentúru ministerstva práce a Úrad splnomocnenca vlády rómske komunity v rámci ministerstva vnútra, čo predstavuje duplikáciu administratívnych štruktúr. Hoci služby financované z prostriedkov EÚ, ktoré sa týkajú oblasti sociálnej práce, krízovej intervencie, komunitných centier a pomoci v oblasti zdravotnej starostlivosti, sú vo všeobecnosti vnímané pozitívne (Ministerstvo financií, 2019c), ich pokrytie je obmedzené a ich koordinácia je nedostatočná, pričom často závisia od aktívnych zainteresovaných strán, ktoré predkladajú projekty a žiadajú o financovanie z EÚ. I v tomto prípade často dochádza k oneskoreniam pri správe hotovostného toku, čo má za následky prerušenia v poskytovaní služieb. Poskytovatelia majú často obavy o dlhodobú udržateľnosť finančnej podpory, ak by došlo k postupnému ukončeniu financovania z EÚ (Škobla D. a kol., 2018). Napriek nedávno spusteným projektom financovaným z ESF sú povolania súvisiace so sociálnou prácou aj naďalej finančne neatraktívne (Európska komisia, 2019b).

Od roku 2009 podliehajú všetci poskytovatelia sociálnych služieb povinnému hodnoteniu

⁽³³⁾ Výročná správa o vykonávaní OP Ľudské zdroje za rok 2018, prioritná os 6.

kvality. Takéto posudzovanie však bolo obmedzené a doterajší výskum poukázal na následné zvýšenie kvality (Repková K., 2019). Projekt „Kvalita sociálnych služieb“ financovaný z EÚ, ktorého realizácia sa začala v júni 2019, prispieva k metodologickej podpore a usmerneniam pre verejných a neverejných poskytovateľov sociálnych služieb, ako aj hodnotiteľov kvality.

Chýbajú finančné zdroje i systematická vízia toho, ako uspokojiť rastúci dopyt po dlhodobej starostlivosti. Zodpovednosť za poskytovanie dlhodobej starostlivosti je rozdelená medzi ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, ministerstvo zdravotníctva, regionálne samosprávy, obce a neverejných poskytovateľov, pričom chýba jasné rozdelenie zodpovednosti a koordinácia medzi systémami sociálneho zabezpečenia a zdravotnej starostlivosti. Verejné výdavky na dlhodobú starostlivosť dosiahli úroveň 0,9 % HDP, čo je výrazne pod priemerom EÚ na úrovni 1,6 %. V dôsledku toho je počet pracovníkov vykonávajúcich dlhodobú starostlivosť jeden z najnižších v EÚ (OECD, 2019e).

Dlhodobú starostlivosť do veľkej miery poskytujú v rámci neformálnej starostlivosti členovia rodiny. Až 71 % ľudí s rodinným príslušníkom, ktorý si vyžaduje dlhodobú starostlivosť, zorganizovalo túto starostlivosť vlastnými silami, čo má za následok, že značná časť obyvateľstva zostáva mimo trhu práce. Iba zdravotne ťažko postihnuté osoby (odhadom 20 % osôb, ktoré potrebujú dlhodobú starostlivosť) dostáva finančnú podporu ⁽³⁴⁾ (Ministerstvo financií, 2019b). Od júla 2019 sa príspevok na starostlivosť o rodinného príslušníka zvýšil tak, aby zodpovedal minimálnej mzde. Respitné služby pre 53 000 neformálnych opatrovateľov na Slovensku (78 % z nich sú ženy), ktorí opatrojú zdravotne ťažko postihnuté osoby, však prakticky neexistujú (Filipová, 2018), čo má vplyv na ich rodiny, napr. pokiaľ ide o účasť na trhu práce, ako aj na spoločnosť (Ministerstvo financií, 2019b).

Formálnu dlhodobú starostlivosť vykonávajú aj naďalej najmä rezidenčné zariadenia a chýbajú dostatočné služby domácej alebo komunitnej starostlivosti. V roku 2017 bolo v zariadeniach sociálnych služieb 47 125 miest, pričom približne

40 % pripadalo na dôchodcov a ďalších 60 % na ľudí s rôznymi druhmi zdravotného postihnutia alebo s osobitnými potrebami (AOPP, 2018). Tento druh starostlivosti však stále trpí nedostatkom zdrojov, keďže až 20 % žiadateľov na umiestnenie čaká viac než rok. Ošetrovateľské služby, ktoré patria do kompetencie obcí, sú v súčasnosti závislé od finančných prostriedkov EÚ a kryté neudržateľným a nesystematickým spôsobom v závislosti od úspešnosti žiadostí o schválenie projektu. Percentuálny podiel starších ľudí (65+), ktorí využívajú služby domácej starostlivosti, preto zostáva pomerne nízky (6,9 % v porovnaní s 10,6 % v EÚ), zatiaľ čo počet osôb, ktoré potrebujú osobnú starostlivosť a/alebo pomoc v domácnosti, je vysoký (38,7 % v porovnaní s 26,3 % v EÚ).

Starnutie obyvateľstva pravdepodobne zhorší niektoré z vyššie uvedených problémov, najmä prístup k dlhodobej starostlivosti o starších ľudí. Index ekonomickej závislosti poproduktívnej zložky sa podľa prognóz do roku 2060 strojnásobí (oddiel 3.1). Banskobystrický kraj, jeden z najrýchlejšie starnúcich regiónov Slovenska, označil v rámci iniciatívy „Catching-Up regions“ nedostatočný systém integrovanej starostlivosti o starších za investičnú prioritu. Pilotné testovanie takéhoto modelu v spolupráci s Európskou komisiou a Svetovou bankou je naplánované na rok 2020.

Proces deinštitucionalizácie starostlivosti o osoby so zdravotným postihnutím napreduje pomaly. Významný pokrok sa dosiahol z hľadiska počtu veľkokapacitných zariadení poskytovania sociálnych služieb zapojených do tohto procesu transformácie, ktorý zahŕňa vytvorenie špecializovaných tímov a plánov. V prvej fáze projektu financovaného z prostriedkov EÚ, ktorý sa začal v tejto oblasti v auguste 2019, sa do projektu zapojilo 25 zariadení a očakáva sa, že ďalších 71 sa zapojí do skončenia projektu v októbri 2023 ⁽³⁵⁾. Plány transformácie sú predpokladom získania finančných prostriedkov z Európskeho fondu regionálneho rozvoja, ale v dôsledku oneskorení a nedostatočnej koordinácie medzi ESF a EFRR je práca niektorých zariadení redundantná a ďalšie zariadenia to odrádza od toho, aby sa zapojili. Prekážkou naďalej zostáva nedostatočná

⁽³⁴⁾ Na základe prieskumu Asociácie na ochranu práv pacientov.

⁽³⁵⁾ Vo všeobecnosti existuje 213 vysokokapacitných inštitúcií (s viac ako 40 miestami) s kumulatívnou kapacitou 15 000 miest.

koordinácia operačných programov EÚ (Európska komisia, 2019c).

Národná stratégia prevencie a riešenia bezdomovectva ešte stále nie je dokončená, hoci je potreba politických opatrení čoraz zjavnejšia. Výskum preukazuje hospodársku prijateľnosť riešenia bezdomovectva prostredníctvom verejných rozpočtov (Inštitút environmentálnej politiky, 2019) a poskytuje strategické usmernenie v oblasti prevencie a riešenia bezdomovectva (Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2018). Podiel bytov vo vlastníctve obcí je nízky (len 2,6 % v roku 2016) a v každom prípade je systém sociálneho bývania pre bezdomovcov v zásade nedostupný. Najodkázanejší obyvatelia majú k sociálnemu bývaniu iba obmedzený prístup, pretože mnohé obce, ktoré byty prenajímajú, skúmajú schopnosť potenciálneho nájomcu platiť nájomné alebo si stanovujú minimálnu úroveň príjmu. Na účely preukázania oprávnenia na poskytnutie takéhoto bývania mnohí vyžadujú aj dôkaz o trvalom pobyte a/alebo o absencii dlhov.

Vzdelávanie a zručnosti

Výsledky študentov v oblasti základných zručností sú aj naďalej slabé a pretrvávajú výrazné nerovnosti v oblasti vzdelávania. Napriek určitému zlepšeniu, ktoré sa od roku 2015 dosiahlo najmä v matematike, sú celkové výsledky žiakov stále výrazne horšie než v roku 2009 (OECD, 2019b). Podiel žiakov so slabými výsledkami je výrazne nad priemerom EÚ, ktorý sa pohybuje na úrovni 22 %. Platí to vo všetkých testovaných oblastiach (31 % v čítaní, 29 % v oblasti vedy a 25 % v matematike). Podiel žiakov s najlepšimi výsledkami v čítaní je tiež mimoriadne nízky – na úrovni 4,6 % (EÚ: 8,9 %), čo naznačuje, že vzdelávací systém nepodporuje ani veľmi potrebné zručnosti. Slovensko v roku 2018 prijalo desaťročný národný program rozvoja výchovy a vzdelávania (Ministerstvo školstva, 2018a). Jeho efektívna implementácia má zásadný význam pre to, aby sa zlepšila kvalita a inkluzívnosť systému vzdelávania. Po vyhodnotení implementácie prvého akčného plánu (2018 – 2019) a analýze odporúčania o posilnení zručností mladých ľudí v rámci stratégie OECD v oblasti zručností pre Slovensko (OECD, 2020) možno budú potrebné ďalšie politické opatrenia a zdroje.

Sociálno-ekonomické postavenie má významný vplyv na výsledky vzdelávania. Školy dostatočne neodstraňujú nerovnosti medzi študentmi, čo bráni sociálnej mobilite. Študenti so slabými a najlepšimi výsledkami, ako aj zvýhodnení a znevýhodnení študenti sa vyskytujú zhlukovite v rôznych školách, a to vo výrazne vyššej miere než v iných krajinách EÚ (OECD, 2019b), čo poukazuje na pretrvávajúcu fragmentáciu vzdelávacieho systému. Na ilustráciu: 15-roční študenti pochádzajúci zo zvýhodneného prostredia dosahujú lepšie výsledky ako študenti pochádzajúci zo znevýhodneného prostredia, a to o 106 bodov (EÚ: 95 bodov), čo zodpovedá viac ako trom rokom školskej dochádzky. Tento rozdiel zostáva od roku 2015 stabilný, ale v porovnaní s rokom 2009 sa prehĺbil o 20 bodov. Navyše chýbajú aj systémové opatrenia na predchádzanie segregácii rómskych detí vo výlučne rómskych triedach a výlučne rómskych školách, resp. na odstraňovanie takejto segregácie.

Investície do vzdelávania a odbornej prípravy sú aj naďalej nedostatočné, čo má vplyv na vzdelávacie výsledky. Výdavky verejnej správy na vzdelávanie vyjadrené ako podiel na HDP boli v roku 2017 výrazne pod priemerom EÚ: 3,8 % oproti 4,6 % (UEO 2017) ⁽³⁶⁾. Výdavky na školstvo merané vo vzťahu k celkovému verejnému rozpočtu dosiahli v roku 2017 úroveň 9,4 %, Priemer EÚ dosahoval na porovnanie úroveň 10,2 %. Riaditelia znevýhodnených škôl hlásili nedostatok personálu častejšie ako riaditelia zvýhodnených škôl a riaditelia škôl vo všeobecnosti oznamovali väčší nedostatok pomôcok, než bol priemer OECD (OECD, 2019b). Využívanie finančných prostriedkov EÚ na podporu rozvoja vzdelávania je suboptimálne a je potrebné systematické hodnotenie projektov na usmerňovanie ďalších politických opatrení a financovania. Nízke sú aj investície do odbornej prípravy učiteľov. Očakáva sa vyhodnotenie prvého akčného plánu (2018 – 2019) národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania (2018 – 2027) a vypracovanie druhého akčného plánu.

Učiteľské povolanie je naďalej málo atraktívne z dôvodu nízkych miezd a malej prestíže ⁽³⁷⁾ (Perignéthová M., 2019). Priemerné platy

⁽³⁶⁾ Spoločný zber údajov o vzdelávaní: organizácia UNESCO, štatistický úrad, OECD a Eurostat.

⁽³⁷⁾ Podiel slovenských učiteľov, ktorí si myslia, že učiteľské povolanie má v spoločnosti vážnosť, je najnižší v EÚ –

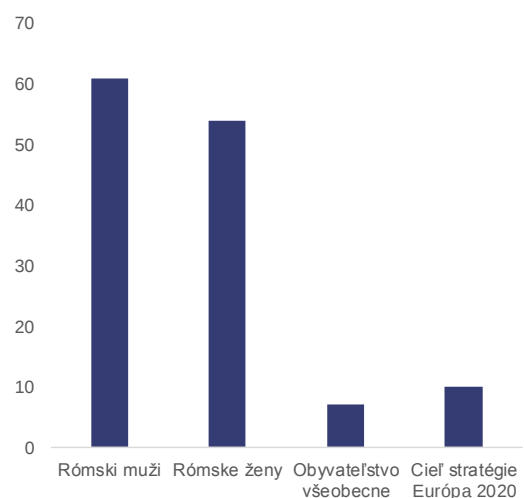
učiteľov na Slovensku stále zaostávajú za platmi iných profesií: učelia štátnych škôl budú po zavedení plánovaných zvýšení v roku 2020 zarábať len 68 % priemernej mzdy pracovníka s vysokoškolským vzdelaním pracujúceho na plný pracovný čas (Ministerstvo financií, 2019c). To je výrazne pod priemerom EÚ v roku 2017, ktorý sa pohyboval od 85 % na základnej škole až po 95 % v prípade vyššieho stredoškolského vzdelávania (OECD, 2019c). Situácia je alarmujúca najmä v Bratislavskom kraji, kde pedagógovia na základných školách zarábali v roku 2018 iba 61 % priemernej mzdy vyplácanej v danom regióne vysokoškolsky vzdelaným zamestnancom. Nedostatok štatistických údajov za jednotlivé skupiny pedagogických pracovníkov a za rozličné zložky platu sťažujú analýzy, ktoré by mohli poslúžiť na prípadnú revíziu systému odmeňovania pedagogických pracovníkov (Najvyšší kontrolný úrad, 2019). Počiatočné vzdelávanie učiteľov často nemá dostatočnú kvalitu a relevantnosť (Santiago P. a kol., 2016; OECD, 2019d) a jeho modernizácia je stále predmetom diskusie (Ministerstvo financií, 2019c). Možnosti ďalšieho profesijného rozvoja sú obmedzené (OECD, 2019c) a súvisiace pridelené zdroje sú nejasné (Ministerstvo financií, 2019d). Tieto dlhodobé trendy pravdepodobne prispeli k nedostatočnej kvalite výučby, zhoršili vplyv starnutia populácie učiteľov a odradili významný podiel mladých absolventov programov počiatočného vzdelávania učiteľov od učiteľskej praxe (Európska komisia, 2019c). Vzdelávanie a odborná príprava sa však stále radia medzi sektory s najvyššími dodatočnými potrebami pracovných síl do roku 2024 (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, 2019).

Deti zo znevýhodneného prostredia nie sú systematicky zapájané do programov vzdelávania a starostlivosti v ranom detstve. V školskom roku 2017 – 2018 bolo v prípade detí vo veku 3 – 5 rokov na vzdelávanie v ranom detstve zapísaných len 43 % detí z rodín, ktorým sa poskytuje „pomoc v hmotnej núdzi“⁽³⁸⁾ a 31,7 % z marginalizovaných rómskych komunít (Hellebrandt T. a kol., 2019). Celková miera účasti detí vo veku 4 roky a viac je 78,2 %, čo je najnižšia

miera v EÚ (95,4 %). V júni 2019 parlament schválil povinnú predškolskú dochádzku pre 5-ročné deti, ktorá začne platiť od januára 2021 (Národná rada, 2019). To bude mať pravdepodobne pozitívny vplyv na znevýhodnené deti, ak sa zabezpečí vysokokvalitné a inkluzívne prostredie.

Pretrvávajú kapacitné nedostatky v prípade zariadení poskytujúcich vzdelávanie a starostlivosť v ranom detstve, čo zhoršuje regionálne a sociálne rozdiely. V školskom roku 2018 – 2019 nebolo možné splniť približne 12 502 žiadostí o prijatie detí, a to najmä v Bratislavskom kraji. Detské škôlky sú navyše menej prístupné v obciach s vyšším podielom rómskeho obyvateľstva (Hellebrandt T. a kol., 2019). Napriek investíciám EÚ do budovania zariadení v rokoch 2014 – 2020 sa odhaduje, že možno bude potrebných ďalších 1 828 až 3 172 miest, aby sa mohol zabezpečiť zápis všetkých 5-ročných detí (Varsik S., 2019). Súčasná kapacita zariadení starostlivosti o deti do 3 rokov (207 zariadení s približne 3 500 miestami) zároveň zjavne nepostačuje na plné pokrytie populácie 175 000 detí v tomto veku. Z nezávislej analýzy navyše vyplýva, že nedostatočné kapacity postihujú najmä prijímanie 2- až 3-ročných detí (MESA, 2019). Ešte stále sa však nevykonalo komplexné mapovanie a nevypracovali sa ani dlhodobé predpovede potrieb, vďaka ktorým by sa dal úplne zistiť objem chýbajúcich kapacít pre všetky vekové skupiny.

Graf 3.3.4: Osoby, ktoré predčasne ukončili školskú dochádzku, vek 18 – 24 rokov (%)

Zdroj: Ekonomické prehľady vypracované OECD.

4,5 % v porovnaní so 17,7 % na úrovni EÚ (OECD, 2019c).

⁽³⁸⁾ Vyplácané domácnostiam, ktoré nie sú schopné zabezpečiť základné životné podmienky a nemôžu zvýšiť svoje príjmy vlastnou činnosťou (t. j. prostredníctvom práce alebo zákonných nárokov).

Miera predčasného ukončenia vzdelávania a odbornej prípravy vzrástla a je vysoká medzi znevýhodnenými skupinami. Podiel osôb, ktoré predčasne ukončili vzdelávanie a odbornú prípravu, sa v roku 2018 zvýšil na 8,6 % (4,7 % v roku 2010) a na východnom Slovensku dosahuje úroveň 13,9 %. V školskom roku 2017 – 2018 ukončilo dochádzku pred posledným rokom nižšieho sekundárneho vzdelávania 32,6 % študentov vo veku 16 rokov z rodín, ktoré dostávajú „pomoc v hmotnej núdzi“, a 37,2 % študentov vo veku 16 rokov z marginalizovaných rómskych komunít (Hellebrandt T. a kol., 2019). Okrem toho iba 51,7 % študentov vo veku 16 rokov z obidvoch týchto skupín bolo v procese formálneho vzdelávania v porovnaní s 80,3 % za celú populáciu tejto vekovej skupiny. Súčasné opatrenia zamerané na zlepšenie dochádzky žiakov a ich školských výsledkov nie sú dostatočné na to, aby sa im zabránilo v predčasnom ukončovaní vzdelávania a odbornej prípravy (Európska komisia, 2019d). Medzi ľuďmi zo znevýhodnených skupín existuje vzájomný vzťah medzi vysokou mierou predčasného ukončenia vzdelávania a odbornej prípravy a nízkym zápisom do materských škôl. Z toho vyplýva, že v týchto skupinách treba zlepšiť prístup k vzdelávaniu a starostlivosti v ranom detstve, čo je predpoklad zlepšenia dosiahnutého vzdelania.

Nízka inkluzívnosť vzdelávania zostáva veľkou výzvou. Podiel žiakov s osobitnými vzdelávacími potrebami je jeden z najvyšších v Európe, ide o takmer 20 % žiakov základných škôl. Približne 5,9 % týchto žiakov (EÚ: 1,6 %) sa vzdeláva v osobitných triedach alebo na osobitných školách. Podiel žiakov základných škôl navštevujúcich osobitné školy pre deti s duševnou poruchou presahuje vo viacerých okresoch na východe Slovenska 10 % (MESA 10, 2019). Tento trend sa týka najmä rómskeho obyvateľstva: 22,6 % rómskych detí navštevuje osobitné základné školy (Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, 2018). V januári 2019 vláda schválila aktualizovaný akčný plán pre integráciu Rómov platný do roku 2020 s rozpočtom 55,7 mil. EUR na vyrovnanie úrovne vzdelania rómskeho obyvateľstva s národným priemerom (Eurydice, 2019). Projekty začleňovania, ktoré sú podporované aj z prostriedkov EÚ, sa zameriavajú na zvyšovanie informovanosti škôl a vytváranie inkluzívnych tímov. Je však potrebné zabezpečiť ich účinné vykonávanie a hodnotenie, ako aj prijatie

udržateľných opatrení zakotvených v komplexnej stratégii. Okrem toho treba zaujať systémový prístup k riešeniu disproporčného umiestňovania rómskych detí do osobitných škôl alebo osobitných tried pre deti s duševnou poruchou alebo iným postihnutím. Stále chýba stratégia inkluzívneho vzdelávania s konkrétnymi opatreniami na odstránenie segregácie, čo takisto prispieva k zhoršovaniu výsledkov znevýhodnených študentov (OECD, 2019d).

Zvýšila sa zamestnateľnosť absolventov odborného vzdelávania a prípravy. V roku 2017 zostal celkový počet študentov vyššieho sekundárneho odborného vzdelávania a prípravy stabilný na úrovni 68,9 %, čo je výrazne nad priemerom EÚ, ktorý je na úrovni 47,8 % (údaje UEO 2017). Študentom zapísaným do odborného vzdelávania a prípravy bolo do určitej miery poskytnuté vzdelávanie na pracovisku (12 % v roku 2017). Väčšina vzdelávacích programov má vo svojom učebnom pláne praktické aspekty. Miera zamestnateľnosti čerstvých absolventov odborného vzdelávania a prípravy sa v roku 2018 výrazne zvýšila na 84,7 % (81,6 % v roku 2017), čo je výrazne nad priemerom EÚ, ktorý je na úrovni 79,5 % (výberové zisťovanie pracovných síl 2018). Vďaka odstráneniu prekážok vstupu sa duálne vzdelávanie stalo atraktívnejším pre školy aj zamestnávateľov. Napriek rastúcemu záujmu zostáva účasť na duálnom vzdelávaní problematická pre mikropodniky a malé a stredné podniky. Najmenej rozvinuté regióny – Prešov a Banská Bystrica – posilňujú väzby medzi podnikmi a školami poskytujúcimi odborné vzdelávanie a prípravu prostredníctvom účasti na iniciatíve „Catching-up regions“ podporovanej Európskou komisiou.

Rozvoj profesionálne orientovaného bakalárskeho štúdia a zavádzanie duálneho odborného vzdelávania a prípravy do systému terciárneho vzdelávania napredujú len pomaly. Projekty v rámci Európskeho sociálneho fondu zamerané na vypracovanie profesionálne orientovaného bakalárskeho štúdia sa v čase vypracúvania správy práve hodnotili. Nové profesionálne orientované bakalárske štúdiá sa opiera o konkrétne právne predpisy a duálne odborné vzdelávanie a príprava na terciárnej úrovni vychádza z národného programu pre rozvoj vzdelávania na roky 2018 – 2027. V súčasnosti však existuje len jeden profesionálny bakalársky

program, konkrétne v automobilovom odvetví. So zriadením univerzít zameraných na aplikovanú vedu, ako to navrhujú niektorí odborníci, sa momentálne nepočíta (Európska komisia, 2017). Slovensku sa na druhej strane odporúča, aby zvažilo zavedenie osobitného riadenia a mechanizmov financovania pre profesionálne orientované inštitúcie (OECD, 2020).

Miera dosiahnutého vysokoškolského vzdelávania stabilným tempom rastie, no pretrvávajú rozdiely. V roku 2018 bola vnútroštátna miera dosiahnutia terciárneho vzdelania 37,7 % (EÚ: 40,7 %). Rozdiel oproti EÚ sa časom postupne znižoval z 11,7 percentuálneho bodu v roku 2010 na iba 3,0 percentuálne body v roku 2018. Medzi Bratislavským regiónom (59,9 %) a ostatnými časťami krajiny však existujú vysoké regionálne rozdiely, pričom miera dosiahnutia terciárneho vzdelávania sa v týchto ostatných regiónoch pohybuje medzi 33,4 % až 35,2 %. Rodový rozdiel v prospech žien je na úrovni 13,5 percentuálneho bodu (priemer EÚ: 10 percentuálnych bodov). Podiel absolventov v oblastiach prírodných vied, technológií, inžinierstva a matematiky na úrovni 21,2 % je navyše naďalej pod priemerom EÚ (25,8 %; údaje UEO).

Reformné úsilie sa zameriava na zvýšenie kvality terciárneho vzdelávania, hoci obavy pretrvávajú. Nedostatky systému vysokoškolského vzdelávania sú výsledkom aspektov ako fragmentácia, vysoký odliv absolventov stredných škôl, obmedzená kvalita výučby a nedostatočná internacionalizácia a orientácia na potreby trhu práce (Európska komisia, 2019b). Inštitúcie vysokoškolského vzdelávania dosahujú v medzinárodnom porovnaní slabé výsledky a ich pozícia sa v poslednej dobe ešte zhoršila (Times Higher Education, 2020). V roku 2017 získalo akademický titul v zahraničí 13 % slovenských študentov (priemer EÚ: 3,6 %). Nezávislá slovenská akreditačná agentúra pre vysokoškolské vzdelávanie je v súčasnosti už funkčná, čo je prvým krokom k skvalitneniu vzdelávania. Pre nadchádzajúcu reformu vysokoškolského vzdelávania sú navyše relevantné nové právne predpisy prijaté v roku 2019 o systéme študijných odborov Slovenskej republiky a o rámci na udeľovanie profesorských titulov. Novela zákona o vysokoškolskom vzdelávaní poskytuje platformu na racionalizáciu siete inštitúcií vysokoškolského vzdelávania. Národný kvalifikačný rámec bol

aktualizovaný a môže pomôcť systému vzdelávania a odbornej prípravy v tom, aby sa stal flexibilnejším, keď dôjde k oficiálnemu uznaniu kvalifikačných noriem a keď sa zlepši ich zameranie na potreby trhu práce. Ešte nebol zavedený komplexný vnútroštátny systém validácie neformálne a informálne nadobudnutých zručností⁽³⁹⁾.

Napriek určitému vývoju v tejto oblasti sú údaje o relevantnosti zručností pre trh práce stále obmedzené. Údaje o nezamestnanosti a makroekonomické prognózy týkajúce sa dopytu po pracovnej sile na trhu sa nedostatočne šíria a nepoužívajú sa na reguláciu ponuky absolventov v nadväznosti na potreby trhu práce. Postupné zdokonaľovanie postupov a zlepšenie informovanosti o vyhliadkach absolventov môžu kariérnym poradcem a jednotlivým študentom pomôcť prijať informovanejšie rozhodnutia v oblasti štúdia a pri voľbe profesie („profesiometre“, „štúdiogramy“ a nový portál). Stále však nie sú k dispozícii podrobné a spoľahlivé údaje o prechode zo školy do zamestnania. O individualizovaných údajoch vychádzajúcich z informácií databázy sociálnej poisťovne sa stále ešte len diskutuje. K dispozícii neboli žiadne administratívne údaje o umiestňovaní absolventov na trhu práce.

Väčšina dospelých má aspoň vyššie stredoškolské vzdelanie, no miera celoživotného vzdelávania je nízka. V roku 2018 nemalo vyššie stredoškolské vzdelanie len 8,3 % dospelých (EÚ: 21,9 %). Miera vzdelávania dospelých je však nízka: len 4,0 % dospelých vo veku 25 – 64 rokov sa v roku 2018 zúčastnilo na programe celoživotného vzdelávania (EÚ: 11,1 %, údaje z VZPS za rok 2018). Dôležitým faktorom je tak nedostatok spravodajských informácií o pracovnom trhu, ako aj nedostatok záujmu zo strany dospelých (OECD Skills Strategy Slovak Republic).

Digitálne zručnosti sa zlepšujú, no podniky stále nemajú kvalifikovaných odborníkov v kľúčových priemyselných odvetviach. Hoci podľa indexu digitálnej ekonomiky a spoločnosti

⁽³⁹⁾ Neformálne vzdelávanie znamená vzdelávanie, ktoré sa uskutočňuje prostredníctvom plánovaných aktivít; informálne učenie sa znamená vzdelávanie, ktoré vyplýva z každodenných činností súvisiacich s prácou, rodinou alebo voľným časom a nie je organizované ani štruktúrované.

59 % dospelých má aspoň základné digitálne zručnosti, z posledného testovania spôsobilosti v oblasti IT vyplývajú nedostatky v digitálnych zručnostiach medzi mladými ľuďmi, najmä pokiaľ ide o ovládanie kancelárskeho softvéru, ako napríklad textových či tabuľkových editorov. Hoci podiel absolventov v oblasti IKT rastie (DESI, 2019), 60 % spoločností, ktoré prijali alebo sa snažili prijať špecialistov IKT, hlási pri obsadzovaní týchto pracovných miest problémy (Eurostat, 2017a). Zároveň dochádza k výraznému odlivu mozgov, keďže takmer 10 % absolventov slovenských univerzít zamieri do zahraničia, pričom v tomto ukazovateli nie sú zahrnutí slovenskí absolventi zahraničných univerzít. Cieľom novej stratégie pre digitálnu transformáciu Slovenska do roku 2030 je zreformovať systém vzdelávania tak, aby sa zlepšila zamestnateľnosť absolventov, zaviedli programy celoživotného vzdelávania a zabezpečilo, že ľudia v škole získajú relevantné digitálne zručnosti.

Rámček 3.3.1: Monitorovanie výkonnosti vzhľadom na Európsky pilier sociálnych práv

Európsky pilier sociálnych práv slúži ako kompas obnoveného procesu vzostupnej konvergenie vedúcej k lepším pracovným a životným podmienkam v Európskej únii. Stanovuje sa v ňom dvadsať základných zásad a práv v oblasti rovnakých príležitostí a prístupu na trh práce, spravodlivých pracovných podmienok a sociálnej ochrany a začlenenia.

Sociálny prehľad, o ktorý sa opiera Európsky pilier sociálnych práv, poukazuje v prípade Slovenska na určité výzvy. Rozdiely v zamestnanosti žien a mužov sú veľké a prehĺbujú sa, čo poukazuje na nízku účasť žien v reprodukčnom veku na trhu práce. Táto situácia súvisí s vysokým podielom neaktívnych žien z dôvodu starostlivosti o dieťa a obmedzenou dostupnosťou zariadení starostlivosti o deti v celej krajine. Účasť detí vo veku od 0 do 3 rokov na formálnej starostlivosti o deti zostáva jednou z najnižších v EÚ. Nedávne úsilie o zvýšenie počtu miest, ktoré sú k dispozícii, hoci vítané, výrazne nezmenilo celkový obraz. Pokiaľ ide o vzdelávanie, predčasné ukončovanie školskej dochádzky v posledných rokoch výrazne posilnilo, hoci sa pohybuje okolo priemeru EÚ.

Inkluzivnosť vzdelávania je naďalej výzvou, a to hlavne v prípade rómskych detí (ako sa podrobne vysvetľuje v hlavnom texte).

Sociálny prehľad pre Slovensko		Ciele udržateľného rozvoja
Rovnaké príležitosti a prístup na trh práce	Osoby, ktoré predčasne ukončili školskú dochádzku (% obyvateľstva vo veku 18 – 24 rokov)	4 QUALITY EDUCATION
	Mladí ľudia, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy (% obyvateľstva vo veku 15 – 24 rokov)	5 GENDER EQUALITY
	Rozdiely v zamestnanosti žien a mužov	10 REDUCED INEQUALITIES
	Pomer príjmov horného a dolného kvintilu (S80/S20)	
	Riziko chudoby alebo sociálneho vylúčenia (%)	
Dynamické trhy práce a spravodlivé pracovné podmienky	Miera zamestnanosti (% obyvateľstva vo veku 20 – 64 rokov)	8 DECENT WORK AND ECONOMIC GROWTH
	Miera nezamestnanosti (% ekonomicky aktívneho obyvateľstva vo veku 15-74 rokov)	
	Miera dlhodobej nezamestnanosti (% ekonomicky aktívneho obyvateľstva vo veku 15-74 rokov)	
	Rast HDPD na obyvateľa	
Sociálna ochrana a začlenenie	Čisté príjmy slobodného pracovníka na plný úväzok s priemernou mzdou	1 NO POVERTY
	Vplyv sociálnych transferov (iných ako dôchodkov) na znižovanie chudoby	3 GOOD HEALTH AND WELL-BEING
	Deti vo veku menej ako 3 roky navštevujúce zariadenia formálnej starostlivosti o deti	
	Subjektívne neuspokojená potreba lekárskej starostlivosti	
	Úroveň digitálnych zručností jednotlivcov	
Kritická situácia Je potrebné sledovať Stav, ktorý sa zlepšuje Dobrá stav, je potrebné sledovať Priemerný stav Nadpriemerný stav Najlepšie výsledky		

Členské štáty sú v sociálnom prehľade klasifikované podľa štatistickej metodiky, dohodnutej s výbormi EMCO a SPC. Jej prostredníctvom sa spoločne skúmajú úrovne a zmeny indikátorov v porovnaní s jednotlivými priemermi EÚ, pričom členské štáty sú klasifikované v siedmich kategóriách. Podrobnosti o metodike sú uvedené v Návrhu spoločnej správy o zamestnanosti n.rok 2020, COM(2019) 653 final; NEET: osoby, ktoré nie sú zamestnané, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy; HDPD: hrubý disponibilný príjem domácností. Aktualizácia v januári 2020. Klasifikácia úrovne digitálnych zručností jednotlivcov na základe údajov z roku 2017.

Pozitívom však je, že príjmová nerovnosť a podiel ľudí ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením sú naďalej na nízkej úrovni. Celkové číselné údaje však skrývajú výrazné rozdiely medzi regiónmi a štátmi žijúci v marginalizovaných rómskych komunitách čelia ťažkej situácii, trpia viacerými formami znevýhodnenia (pokiaľ ide o integráciu na trhu práce a prístup k službám). Úroveň príjmu priemerného pracovníka zostáva výrazne pod priemerom EÚ, hoci rýchly rast miezd a disponibilného príjmu domácností v posledných rokoch naznačuje, že dochádza ku konvergencii.

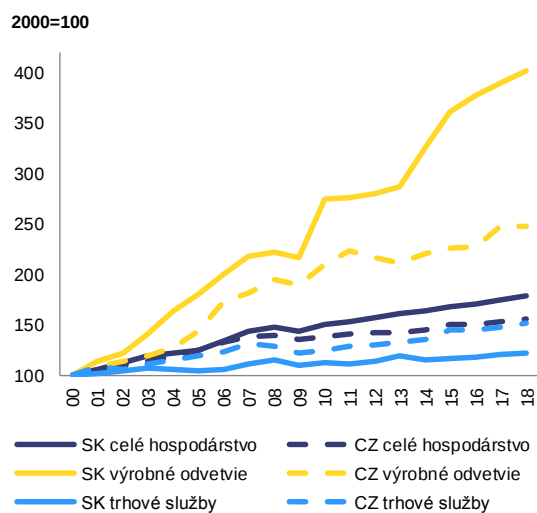
Niektoré nedávno prijaté opatrenia sú zamerané na zlepšenie účasti žien na trhu práce prostredníctvom vyváženejšieho prístupu k rodičovskej dovolenke. V dôsledku zvyšujúceho sa základu pre výpočet dávky otcovskej dovolenky a niekoľkoročných informačných kampaní sa počet otcov, ktorí čerpajú otcovskú dovolenku (28 týždňov s príjmom vo výške 75 % predchádzajúceho platu obmedzeným na 1458,50 EUR v roku 2019) zvýšil z takmer 0 % v roku 2014 na takmer 20 % v roku 2018. Tento vývoj umožnil zvyšujúcemu sa počtu matiek vrátiť sa na trh práce, čo prispelo k zvýšeniu miery zamestnanosti žien vo veku 25 – 29 rokov a 30 – 34 rokov v rámci tohto obdobia o 5 percentuálnych bodov (hoci rodový rozdiel v porovnaní s mužmi zostáva značný).

3.4. KONKURENCIESCHOPNOSŤ, REFORMY A INVESTÍCIE

3.4.1. PRODUKTIVITA A INVESTÍCIE

Rozdiely v produktivite medzi oblasťou služieb a oblasťou výroby sa neustále prehlbujú. Zatiaľ čo produktivita vo výrobe narástla od roku 2000 štvornásobne, v sektore služieb sa dosiahol rast na úrovni len približne 20 %. Vysoký rast produktivity vo výrobe pomohol zmierniť vplyv rastúcich nákladov práce na vonkajšiu konkurencieschopnosť, pretože výroba produkuje veľkú časť obchodovateľného tovaru, zatiaľ čo služby zahŕňajú mnohé neobchodovateľné činnosti (oddiel 1). Prispeli k tomu priame zahraničné investície (PZI) smerujúce do vysoko produktívnych a na vývoz zameraných zahraničných spoločností, zatiaľ čo technologická difúzia do domácich podnikov je obmedzená. Rozdiel v produktivite medzi spoločnosťami, ktoré sú lídrami na trhu, a spoločnosťami, ktoré zaostávajú, je preto naďalej výrazný, pričom horných 10 % firiem je 18-krát produktívnejších než spodných 10 % firiem. V nadväznosti na odporúčanie Rady ⁽⁴⁰⁾ Slovensko nedávno zriadilo radu pre produktivitu s cieľom monitorovať, analyzovať a hodnotiť produktivitu a konkurencieschopnosť, pričom prvá správa má vyjsť v marci 2020.

Graf 3.4.1: Produktivita práce vo výrobe v porovnaní s trhovými službami

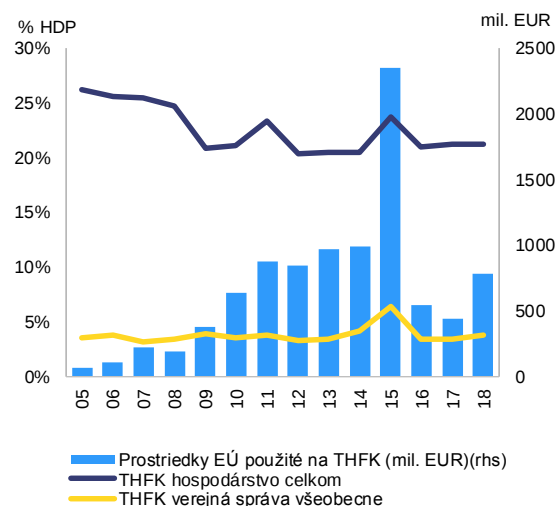

Zdroj: Eurostat, výpočty Európskej komisie

Verejné investície sú nestále a závisia od financovania z prostriedkov EÚ. V roku 2018

predstavovali 17,6 % celkových investícií, hoci ich výška je výrazne vyššia v regiónoch s nižším príjmom, najmä v dôsledku väčšieho využívania finančných prostriedkov EÚ. Táto úroveň ledva postačuje na udržanie stavu verejného kapitálu, ktorý začiatkom milénia výrazne poklesol a ktorý je pod priemerom ostatných krajín strednej a východnej Európy. Finančné prostriedky EÚ smerujúce do tvorby hrubého fixného kapitálu predstavovali v roku 2018 približne jednu štvrtinu celkových verejných investícií. Napriek tomu je miera využívania prostriedkov EÚ v súčasnosti medzi najnižšími v EÚ a predstavuje dlhodobý problém, čo vedie k jednej z najvyšších volatilit vo verejných investíciách spomedzi všetkých krajín EÚ [priemer v rokoch 2012 – 2017, Európska komisia ⁽⁴¹⁾, MMF, 2019b].

Graf 3.4.2: Vývoj v oblasti tvorby hrubého fixného kapitálu

Zdroj: AMECO, Eurostat

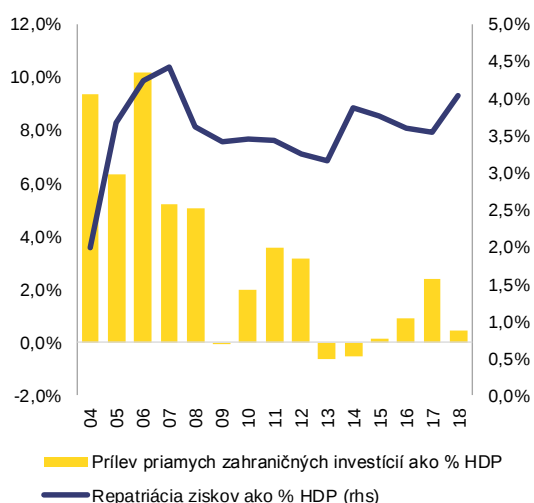
Tok priamych zahraničných investícií (PZI) sa spomalil a bežný účet trpí v dôsledku repatriácie ziskov. PZI v roku 2018 predstavovali 0,4 % HDP, čo je oveľa menej než v minulých rokoch, pričom v roku 2006 bol zaznamenaný vrchol na úrovni 10,2 %. Tento trend sa v blízkej budúcnosti pravdepodobne nezmení. V nadväznosti na to, že PZI dosahujú splatnosť, repatriácia ziskov je rozsiahlejšia a prispieva k zápornej bilancii bežného účtu. V roku 2016 smerovalo do zahraničia vo forme dividend asi 3,6 % HDP krajiny. Toto číslo je

⁽⁴⁰⁾ Odporúčanie Rady z 20. septembra 2016 týkajúce sa zriadenia národných rád pre produktivitu (Ú. v. EÚ C 349, 24.9.2016, s. 1 – 4).

⁽⁴¹⁾ Portál otvorených dát Európskych štrukturálnych a investičných fondov: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/SK#>

nižšie než v Česku, no vyššie než v Poľsku a Maďarsku. Napriek klesajúcemu trendu v oblasti PZI Slovenská agentúra pre rozvoj investícií a obchodu (SARIO) hlási, že nové investičné projekty majú tendenciu smerovať do odvetví a činností s vyššou pridanou hodnotou (11 z 26 projektov v roku 2017, v celkovej hodnote 319 miliónov EUR) a zameriavať sa na menej rozvinuté regióny (12 z celkovo 26 projektov). Určité investície boli navyše časom modernizované, keď došlo k ich rozšíreniu z výroby na spoločné centrá služieb a technológií.

Graf 3.4.3: Prílev priamych zahraničných investícií a repatriácia ziskov

Zdroj: Národná banka Slovenska

3.4.2. REGIONÁLNE ROZDIELY

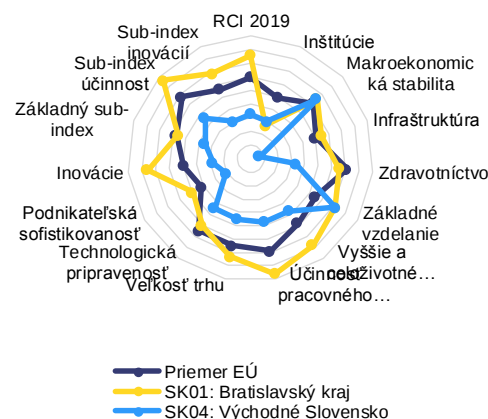
Hospodárske a sociálne rozdiely medzi regiónmi na východe a západe krajiny sú výrazné. Napriek pozitívnemu vzostupnému trendu, ktorý pri porovnaní hodnôt regionálnej konkurencieschopnosti z rokov 2016 a 2019 zaznamenali všetky štyri regióny NUTS 2 ⁽⁴²⁾, je rozdiel medzi Bratislavou a ostatnými regiónmi Slovenska stále výrazný. Podobný rozdiel existuje v prípade výdavkov na výskum a vývoj, podielu obyvateľstva s terciárnym vzdelaním a zamestnanosti vo výrobných odvetviach so stredne vyspelými a vyspelými technológiami (Európska komisia, 2019e). Pri odstraňovaní týchto rozdielov môže pomôcť riešenie kľúčových nedostatkov

⁽⁴²⁾ Európsky index regionálnej konkurencieschopnosti za rok 2019.

v oblasti infraštruktúry a posilňovanie prepojení medzi mestami, vidiekom a regionálnymi hlavnými mestami integrovaným a inkluzívnym spôsobom.

Región hlavného mesta dosahuje výsledky nad priemerom EÚ, pokiaľ ide o vysokoškolské vzdelávanie, efektívnosť trhu práce a inovácie. Bratislavský kraj je najkonkurencieschopnejším regiónom Slovenska (graf 3.4.4). Má najnižšiu mieru dlhodobej nezamestnanosti, no do tohto regiónu zároveň smeruje najvyšší počet medziregionálnej migrácie (Hudáková J., 2018). S tým sú spojené aj ďalšie problémy, ako napríklad cenovo dostupné sociálne bývanie, prístup k predškolskému vzdelávaniu a sociálnym a zdravotníckym službám (Bleha B. a kol., 2017) a transformácia na ekologickejšie miestne hospodárstvo vrátane udržateľnej verejnej dopravy a nakladania s odpadom. Bratislavský kraj dosahuje lepšie výsledky než ostatné regióny vo všetkých aspektoch výskumu a inovácií vrátane inováčnej výkonnosti a terciárneho vzdelávania. To môže mať nepriaznivý vplyv na rozvoj v oblasti výskumu a inovácií v regiónoch mimo hlavného mesta, v dôsledku čoho bude pre tieto regióny náročnejšie prilákať talentovaných zamestnancov.

Graf 3.4.4: Ukazovatele index regionálnej konkurencieschopnosti (RCI) 2019: porovnanie priemeru EÚ, Bratislavského kraja a Východného Slovenska

Zdroj: Európska komisia, Index regionálnej konkurencieschopnosti za rok 2019

Napriek vynakladanému úsiliu pretrvávajú výrazné rozdiely v regiónoch Stredného a Východného Slovenska. S podporou Európskej

komisie Slovensko vypracovalo niekoľko individualizovaných opatrení – ako napríklad stratégia prechodu Hornej Nitry na iný druh činnosti, než je ťažba uhlia (oddiel 3.5), alebo iniciatíva „dobiehajúce regióny“ (Catching-up Regions) v dvoch najmenej rozvinutých regiónoch Prešov a Banská Bystrica. Napriek týmto cieľovým opatreniam dosiahlo Slovensko len obmedzený pokrok v znižovaní štrukturálnych rozdielov, riešení nedostatku administratívnych kapacít a šírení osvedčených postupov aj do ostatných regiónov. V dôsledku toho určité vzdialené regióny, napríklad obce v okrese Snina a obce obývané marginalizovanými rómskymi komunitami, stále postrádajú základnú vodovodnú a kanalizačnú infraštruktúru, základné verejné služby a pracovné príležitosti.

Nedostatočná administratívna kapacita a koordinácia na celoštátnej a miestnej úrovni obmedzujú investičné možnosti, ktoré by prispeli k znižovaniu rozdielov. Finančné prostriedky EÚ, ktoré by mohli prispieť k transformácii menej rozvinutých oblastí na diverzifikovanejšie znalostné miestne hospodárstva sa nevyužívajú v plnej miere, pretože tieto prostriedky sa čerpajú nedostatočne, pod úrovňou dohodnutých cieľov. V prípade návrhov projektov chýba prístup zdola nahor i efektívnejšia štruktúra ich vykonávania, ktorá by podporila kvalitné miestne projekty.

Dopravná infraštruktúra

Hlavná cestná a železničná infraštruktúra transeurópskej dopravnej siete (TEN-T) si vyžaduje ďalšiu modernizáciu. Týka sa to nedokončených úsekov diaľnic D1 a D3, ako aj bratislavského diaľničného obchvatu D4, ktorý je súčasťou komplexnej siete TEN-T. V oblasti železníc zostáva prioritou modernizácia železničnej trate Žilina – Košice koridoru Rýn – Dunaj, ako aj železničná trať Kúty – Bratislava na koridore Orient/Východné Stredozemie. Po dokončení tejto siete by sa mohli prepojiť menej rozvinuté regióny (prešovský, banskobystrický a košický) s centrami rastu a mohli by sa vytvoriť miestne podnikateľské príležitosti. V procese transformácie určitých regiónov, ako napríklad uhľový región Horná Nitra, zohráva úlohu aj zlepšovanie dopravnej infraštruktúry.

3.4.3. INOVÁCIE A DIGITÁLNA TRANSFORMÁCIA

Inovácie

Investície do výskumu a vývoja sa v poslednom desaťročí zvýšili, no do veľkej miery závisia od Európskych štrukturálnych a investičných fondov (EŠIF). Asi 39 % investícií do výskumu a vývoja sa spolieha na zahraničné zdroje financovania, z čoho 89 % pochádza z prostriedkov EÚ. Oba údaje patria k najvyšším v EÚ. Celkové investície do výskumu a vývoja sa od roku 2007 zvýšili z 0,45 % HDP a v roku 2015 dosiahli vrchol na úrovni 1,16 %, pričom v roku 2018 opäť poklesli na úroveň 0,84 %. Tento vývoj možno vysvetliť najmä kolísaním verejných finančných prostriedkov na výskum a vývoj v dôsledku prechodu medzi programovými obdobiami financovania EÚ. Je to dôkaz nadmernej miery spoliehania sa krajiny na financovanie z EŠIF, v dôsledku čoho sa vynárajú otázky týkajúce sa udržateľnosti a primeranosti financovania výskumu a vývoja.

Využívanie prostriedkov v rámci operačného programu pre výskum a inovácie (OP VaI) je pomalé, čo má negatívny vplyv na výdavky na výskum a vývoj. Zrušenie rôznych výziev a administratívne nedostatky mali za následok, že v rokoch 2017 a 2018 došlo k zrušeniu viazanosti už vyčlenených prostriedkov⁽⁴³⁾. Kompenzovať sa to má vyhlásením nových výziev na mobilizáciu špičkových výskumných pracovníkov a podporu strategického výskumu. V dôsledku zdĺhavého hodnotenia, výberu a administratívnych postupov OP VaI v roku 2019 opäť nedosiahne svoje minimálne výdavkové ciele. V dôsledku zlúčenia s operačným programom Integrovaná infraštruktúra sa zabezpečilo, že v roku 2019 nedošlo k zrušeniu viazanosti už vyčlenených prostriedkov. Nasledovať by malo značné zefektívnenie systému riadenia a kontroly, aby sa predišlo ďalším stratám finančných prostriedkov EÚ vyčlenených na výskum a inovácie.

V dôsledku roztriešteného systému správy a riadenia dochádza v oblasti verejných investícií do výskumu a vývoja k neefektívnostiam. Vypracúvanie a vykonávanie politík trpí v dôsledku nedostatočnej koordinácie medzi ministerstvami

⁽⁴³⁾ Ak sa o sumu vyčlenenú na program nepožiadalo do konca tretieho roka nasledujúceho po schválení programu, akékoľvek nevyplatené finančné prostriedky prestanú byť k dispozícii pre daný program, t. j. „zruší sa ich viazanosť.“

a výkonnými agentúrami a neexistencie komplexnej dlhodobej výskumno-inovačnej stratégie. Zásadné reformy sa pravidelne odkladajú. Na zníženie fragmentácie systému verejného výskumu neboli prijaté žiadne zásadné politiky a reforma Slovenskej akadémie vied bola v poslednej fáze stopnutá. Celý ekosystém výskumu a inovácií v dôsledku toho nedosahuje dobré výsledky.

Nízka kvalita verejného výskumu obmedzuje rozvoj zručností, ako aj tvorbu a šírenie vedomostí. Existuje bludný kruh, ktorý vytvára nízka kvalita systému ⁽⁴⁴⁾ a neschopnosť prilákať študentov a výskumných pracovníkov. Iniciatívy, ako napríklad projekt ACCORD na investovanie 111 miliónov EUR do bratislavských univerzít (Univerzita Komenského a Slovenská technická univerzita) by mohli pomôcť prekonať tento bludný kruh a zlepšiť kapacitu a infraštruktúru výskumu a inovácií a zároveň prilákať študentov i výskumníkov. Zvýšiť výhody investovania do infraštruktúry môžu takisto aj cieľové opatrenia na prilákanie zahraničných talentov. Spoluprácu medzi vedcami, podnikmi ⁽⁴⁵⁾ a súkromnými investíciami do výskumu a vývoja brzdí aj nízka kvalita vedeckej základne.

Výdavky podnikov na výskum a vývoj sú príliš nízke na to, aby výraznejším spôsobom posilnili inovácie, najmä medzi malými a strednými podnikmi (MSP). Hoci v rozmedzí rokov 2009 až 2018 došlo k ich nárastu na 0,45 % HDP, intenzita výskumu a vývoja slovenských podnikov je naďalej jednou z najnižších v EÚ. Napriek významu sektora výroby stredne vyspelých technológií, ktorému dominujú nadnárodné firmy, sa Slovensku nepodarilo prilákať výraznejšie investície týchto spoločností do výskumu a vývoja. Miera domáceho vývoja technológií je nízka, ako to ilustruje aktivita v oblasti patentov, ktorá sa pohybuje medzi najnižšími v rámci EÚ. Výdavky MSP na výskum a vývoj, ktoré boli v roku 2018 na úrovni 0,14 % HDP, sú navyše menej než polovičné v porovnaní s priemerom EÚ (0,3 %). V záujme zlepšenia výskumného ekosystému MSP sa uskutočňujú

rôzne opatrenia, ktoré sú zväčša financované z európskych štrukturálnych a investičných fondov. Schopnosť MSP čerpať tieto zdroje je však v dôsledku zložitých a zdĺhavých administratívnych postupov obmedzená. V roku 2018 využilo úľavu na dani z dôvodu výskumu a vývoja 260 firiem (oddiel 3.1), v dôsledku čoho došlo k úsporám približne 72 miliónov EUR na dani z príjmov (oproti 163 spoločnostiam a 8 miliónom EUR v roku 2017; Slovak Credit Bureau, 2019). Rastúci počet podnikov a stúpajúce sumy, ako aj zapojenie mikropodnikov a malých podnikov do programu prekonallo prvotné očakávania.

Nesúlad medzi ponúkanými a požadovanými zručnosťami a regionálne rozdiely obmedzujú schopnosť Slovenska využívať výhody vyplývajúce z inteligentnej špecializácie. Po prvé, stratégia inteligentnej špecializácie plne neodzrkadľuje rozdiely medzi slovenskými regiónmi, pokiaľ ide o špecializáciu, hospodársku výkonnosť alebo potenciál výskumu a inovácií. Po druhé, technologickej transformácii hospodárstva bráni súčasný súbor zručností a slabo rozvinuté politiky pre budúce zručnosti. Nedávno sa však začala revízia stratégie s technickou podporou z programu na podporu štrukturálnych reforiem EÚ. Výsledky by sa mali premietnuť do plánovania investícií do výskumu a vývoja na obdobie po roku 2020. Významným aspektom revízie stratégie bude vytvorenie účinného a priebežného dialógu s podnikateľmi (proces podnikateľského objavovania) s cieľom vymedziť nové spôsoby rastu (oblasti inteligentnej špecializácie, v ktorých by výskum a inovácie mohli priniesť hospodársku transformáciu), identifikovať opatrenia, ktoré by zvýšili výkonnosť výskumu a inovácií, a posilniť systém správy a riadenia.

Digitálna ekonomika, automatizácia a pripojiteľnosť

Prípadné budúce technologické narušenia budú mať s veľkou pravdepodobnosťou vplyv na hospodárstvo Slovenska viac než v prípade iných krajín. Odhady sa líšia, no väčšina štúdií naznačuje, že Slovensko bude jednou z tých krajín, kde sa vplyv prejaví najsilnejšie. V závislosti od použitej metodiky sa odhaduje, že v dôsledku automatizácie by sa mohlo zmeniť 40 % až 64 % celkového súčasného počtu pracovných miest v krajine, pričom niektoré môžu dokonca zaniknúť (Szabo S., pripravuje sa). Toto číslo je vyššie

⁽⁴⁴⁾ Napríklad podiel slovenských publikácií, ktoré sú často citované (vedecké publikácie v top 10 % celosvetovo najcitovanejších vedeckých publikácií ako percentuálny podiel všetkých vedeckých publikácií krajiny) je naďalej veľmi nízky.

⁽⁴⁵⁾ Prepojenia medzi vedou a podnikmi sú stále obmedzené – verejno-súkromné vedecké spolupublikácie predstavujú len 2 % celkového počtu slovenských publikácií.

v automobilovom priemysle, ktorý je základom výrobného odvetvia krajiny, pričom zmena sa bude týkať najmä pracovných miest ako robotníci vo výrobe a operátori strojov (rámček 1.1). Slovensko by mohlo profitovať z účasti na všetkých relevantných európskych iniciatívach, ktorých cieľom je posilniť digitálny jednotný trh a podporiť spoluprácu v strategických oblastiach, ako napríklad vysokovýkonná výpočtová technika, umelá inteligencia (AI) alebo kybernetická bezpečnosť.

Automatizácia je už teraz významnou charakteristickou črtou slovenského priemyslu, čo je spôsobené vysokým podielom výroby a automobilového priemyslu. So 165 priemyselnými robotmi na 10 000 zamestnancov je Slovensko jedným z lídov v Európe i na svete, pokiaľ ide o intenzitu robotizácie. Hlavným ťažníkom tohto ukazovateľa je robotizácia automobilového priemyslu, v ktorom existuje približne 6 600 robotov na 10 000 zamestnancov, pričom v Nemecku je to asi 9 500 a v Česku 4 000. Robotická automatizácia rýchlo rastie aj v odvetví logistiky a v sektore robotov v službách.

Čoraz väčší počet výrobných spoločností podstupuje digitálnu transformáciu. Najčastejším cieľom je zvýšiť výkonnosť a zefektívniť interné procesy. Len 18 % spoločností však vykazuje vysokú alebo veľmi vysokú úroveň digitálnej intenzity ⁽⁴⁶⁾ (EÚ: 26 %) (Európska komisia, 2019f). Slovensko ešte nezriadilo centrum digitálnych inovácií a krajina zaznamenáva nedostatok zamestnancov s digitálnymi zručnosťami (pozri oddiel 3.3).

Automatizácia sa môže považovať za príležitosť, ak regulačný rámec a systém vzdelávania podporujú digitálnu transformáciu. Rozvoj digitálnych a ďalších súvisiacich zručností ľudí bude mať zásadný význam pri prispôbovaní sa technologickej zmene, a teda aj zmenám vo výrobe, poskytovaní služieb a spotrebe (pozri oddiel 3.3). Ak má Slovensko disponovať adekvátnymi nástrojmi na to, aby sa adaptovalo na tieto zmeny a posunulo vyššie v hodnotovom reťazci, vzrásť musí aj úloha výskumu a inovácií. Slovensko dosahuje obzvlášť nízke hodnotenie v prípade žiadostí o udelenie patentov *Industry 4.0*, pričom

v rozmedzí rokov 1990 až 2016 boli predložené len štyri žiadosti – pre porovnanie, v Česku to bolo 33, v Maďarsku 41 a v Poľsku 86 (údaje Európskeho patentového úradu za rok 2017). Podniky a podnikateľské združenia majú okrem toho pocit, že im pri riešení problematiky digitálnej transformácie nie je zo strany verejných inštitúcií poskytovaná podpora ⁽⁴⁷⁾. Nová stratégia pre digitálnu transformáciu Slovenska do roku 2030 a súvisiaci akčný plán na roky 2019 – 2020 majú za cieľ dosiahnuť pripravenosť krajiny na transformáciu tak, že sa stimulujú inovácie, posilní kybernetická bezpečnosť, podporí pracovný trh, zlepšia digitálne zručnosti a vybuduje silný inštitucionálny ekosystém. Táto snaha by mohla profitovať zo širšieho zapojenia iniciatív, ako napríklad Digitálnej koalície alebo nového Národného výskumného centra pre umelú inteligenciu (Slovak.AI), ktoré by mohli slúžiť ako platformy na prepojenie všetkých tých, ktorí sú v oblasti AI aktívni a ktorí o túto oblasť majú záujem.

Pripojiteľnosť sa zlepšuje, no dosahovanie pokroku je v tejto oblasti pomalé. Napriek určitému pokroku sa výsledky Slovenska v tejto oblasti v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ zhoršili. Veľkým problémom je naďalej nedostatočné pokrytie fixným základným širokopásmovým prístupom, ktorý by zabezpečil rovnaký prístup občanov k internetu. Národná stratégia pre širokopásmové pripojenie z roku 2011 je stále v platnosti, no vláda ju plánuje začiatkom roka 2020 aktualizovať tak, aby zahŕňala ciele EÚ v oblasti širokopásmového prístupu do roku 2025. Pokrytie signálom 4G je takisto pod priemerom EÚ. Slovensko však zaznamenáva značný pokrok v oblasti zvyšovania rýchleho širokopásmového pokrytia v mestských i vidieckych oblastiach (prístup novej generácie), pričom pokrytých je už 86 % domácností. Zároveň sa výrazne zlepšilo aj pokrytie ultrarýchlym širokopásmovým prístupom (80 % domácností). Cieľom telekomunikačných operátorov a vlády je do konca roku 2020 pripojiť k internetu s rýchlosťou 30 Mbit/s všetky obce v krajine. Aukcie frekvencií 5G sa ešte neuskutočnili. Orgánom tak ostáva málo času na to, aby dodržali termín a udelili frekvencie na 5G ešte

⁽⁴⁷⁾

https://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2019-32/country_report_-_slovakia_-_final_2019_0D31C79C-EC95-A759-9A4EFF789FEB2FB2_61219.pdf

⁽⁴⁶⁾ Hodnotenie v oblasti digitálnej intenzity vychádza z toho, koľko z 12 technológií spoločnosť používa. Spoločnosti, ktoré používajú aspoň sedem z uvedených digitálnych technológií, dostanú vysoké hodnotenie.

pred termínom, ktorý je stanovený na koniec júna 2020.

3.4.4. KVALITA INŠTITÚCIÍ A PODNIKATEĽSKÉ PROSTREDIE

Podnikateľské prostredie a podnikavosť

Konkurencieschopnosť podnikov Slovenska sa pomaly znižuje. V globálnej správe o konkurencieschopnosti (*Global Competitiveness Report*) krajina oproti roku 2018 spadla o jedno miesto (42. pozícia z celkovo 141) (Svetové ekonomické fórum, 2019) a v správe *Doing Business* o tri miesta (45. pozícia z celkovo 190; Svetová banka, 2019). V porovnaní s regionálnymi partnermi Slovensko dosiahlo horší výsledok než Poľsko (40.) a Česko (41.), no lepší výsledok než Maďarsko (52.). V indexe podnikateľského prostredia krajina klesla medziročne o 2,2 % (Podnikateľská aliancia Slovenska, 2019). Kvalita verejných inštitúcií Slovenska vyvoláva obavy, keďže konkurencieschopnosť sťažuje vysoká regulačná záťaž, nízka vymožitelnosť práva, pretrvávajúce obavy o nezávislosť súdnictva a polície, časté legislatívne zmeny a politická neistota. Komplikovaný systém daní a cieľ podnikateľom sťažuje život. Osobitné výzvy sa týkajú začatia podnikania (pozri ďalej v časti týkajúcej sa podpory podnikania) a zdĺhavého procesu získavania stavebných povolení (pozri oddiel 3.2). Politický vplyv znižuje schopnosť niektorých regulačných inštitúcií chrániť zdravé podnikateľské prostredie.

Podpora podnikateľského ducha je pod priemerom EÚ. Za žiaducu kariérnu voľbu považuje podnikanie len 47 % obyvateľov vo veku 18 – 64 rokov, čo je jedno z najnižších čísel v EÚ. Vysvetliť to možno nedostatočnou pripravenosťou na podnikanie a nedostatočným záujmom oň (Európska komisia, 2019g). Prispieva k tomu aj nedostatočne rozvinuté podnikateľské vzdelávanie na základnej i postsekundárnej úrovni a nízky záujem médií. Podľa prieskumu Slovak Business Agency vyše 50 % opýtaných študentov uvádza nedostatočnú prípravu v oblasti podnikateľských zručností na školách. Hoci akceleračný program tejto agentúry v súčasnosti ponúka odborné poradenstvo, kurzy odbornej prípravy a činnosti zamerané na rozvoj podnikateľského potenciálu, v školských osnovách stále chýba väčší priamy dôraz na podnikateľské zručnosti.

Spoločnosti s vysokým rastom založené na inováciách však dosahujú relatívne dobré výsledky. V roku 2016 pracovalo pre spoločnosti s vysokým rastom založené na inováciách 19 % zamestnancov spoločností s viac než 10 zamestnancami, čo je výrazne nad priemerom EÚ. V roku 2017 tvorili spoločnosti s vysokým rastom celkovo 13 % spoločností s viac než 10 zamestnancami. Ich najvyššia koncentrácia je v znalostných službách, vo výrobe so strednou a nízkou technologickou náročnosťou a v sektore dopravy a skladovania (Flachenecker a kol., pripravuje sa).

Prerozdeľovaniu zdrojov a rastu produktivity by mohlo pomôcť, ak by sa zlepšili politiky odchodu firiem z trhu a rámec pre platobnú neschopnosť. Podiel „zombie“ firiem⁽⁴⁸⁾ sa zvýšil, čo je čiastočne spôsobené neadekvátnym fungovaním rámca pre platobnú neschopnosť. Insolvenčné konania môžu trvať až štyri roky – čo je najdlhšie v EÚ – a môžu zabrať až 18 % majetku dlžníka – čo je jeden z najvyšších údajov v EÚ (Svetová banka, 2019). Okrem toho doteraz neboli použité nástroje včasného varovania a v tejto oblasti neboli zaznamenané snahy o prijatie legislatívnych opatrení. Miera využívania reštrukturalizačného konania je veľmi nízka. No a napokon 38 % opýtaných zainteresovaných strán vyhlásilo, že v tom, aby začali podnikáť, im bráni strach zo zlyhania – čo je o 5 percentuálnych bodov viac než minulý rok. Dynamika podnikania ostáva napriek tomu pomerne vysoká, ako to dokazuje ukazovateľ miery zanechania podnikania⁽⁴⁹⁾, ktorý je na úrovni 24,8 %, čo je v porovnaní s ostatnými krajinami Vyšehradskej štvorky veľmi vysoké číslo. Dokonca aj podnikateľská činnosť v ranej fáze⁽⁵⁰⁾ u žien je na úrovni 9 %, čo je jeden z najvyšších pomerov v EÚ.

Prístup k financiam je na úrovni priemeru EÚ, no nedostatočne rozvinuté sú naďalej alternatívne zdroje financovania. Prístup k finančnej podpore z verejných zdrojov sa podľa 19 % opýtaných zainteresovaných strán zhoršil –

⁽⁴⁸⁾ „Zombie“ firmy sú definované ako firmy, ktoré zaznamenali najmenej tri po sebe idúce roky záporného prevádzkového zisku a zároveň nerastú.

⁽⁴⁹⁾ Miera počtu podnikov, ktoré vstupujú na trh a vystupujú z neho.

⁽⁵⁰⁾ Celková podnikateľská činnosť v ranej fáze je podnikateľská činnosť, ktorá sa zameriava na obdobie predchádzajúce a bezprostredne nasledujúce po skutočnom vzniku spoločnosti.

o 8 percentuálnych bodov viac než v roku 2017. Miera zamietnutých úverov takisto stúpla z 8 % v roku 2016 na 13 % v roku 2018. Náklady na malé pôžičky v porovnaní s veľkými úvermi však klesli zo 45 % v roku 2013 na 28 % v roku 2018. Hoci v rokoch 2014 až 2016 došlo k výraznému nárastu investícií prostredníctvom rizikového kapitálu, tieto investície sú relatívne nízke vo všetkých fázach projektu a sú sústredené v Bratislave. V roku 2016 dosiahli investície prostredníctvom rizikového kapitálu na Slovensku 0,014 % HDP, pričom vo Švédsku je to asi 0,1 % a v Spojenom kráľovstve 0,22 %.

EÚ podporuje investície na Slovensku aj prostredníctvom Európskeho fondu pre strategické investície (EFSI). K decembru 2019 dosahovali celkové schválené finančné prostriedky v rámci EFSI 555 miliónov EUR, pričom táto suma mala zmobilizovať ďalšie investície v hodnote 1,45 miliardy EUR. Súčasná skúsenosť s finančnými nástrojmi EÚ a rozpočtovou zárukou EFSI poukázali na potrebu zjednodušiť, zracionalizovať a lepšie koordinovať nástroje investičnej podpory EÚ počas programového obdobia 2021 – 2027. Do konca roku 2020 budú EFSI a ďalšie finančné nástroje EÚ začlenené do nového programu InvestEU, ktorý presadzuje koherentnejší prístup k financovaniu politických cieľov EÚ a ktorým sa rozširuje sortiment možností vykonávania politik a implementačných partnerov s cieľom riešiť zlyhanie trhu a investičné medzery špecifické pre jednotlivé krajiny. V rámci programu InvestEU môžu členské štáty navyše vytvárať vnútroštátne útvary tak, že vyčlenia až 5 % svojich štrukturálnych fondov na podporu dodatočných záručných nástrojov, ktorými sa podporuje financovanie investícií s vyššou miestnou špecifickosťou. InvestEU bude politicky orientovaný a bude zameraný na štyri hlavné oblasti: udržateľná infraštruktúra; výskum, inovácie a digitalizácia; malé podniky a sociálne investície a zručnosti.

Jednotný trh

V oblasti transpozície právnych predpisov o jednotnom trhu dosahuje Slovensko v rámci EÚ nadpriemerné výsledky. Transponované doposiaľ neboli len dve smernice o jednotnom trhu. Slovensko je jednou z krajín, ktoré zaznamenávajú najkratšie priemerné oneskorenie transpozície v prípade meškajúcich smerníc – 2,7 mesiaca.

Slovensko však zaslalo v roku 2018 len zopár oznámení týkajúcich sa smernice o transparentnosti jednotného trhu ⁽⁵¹⁾; Komisii bolo oznámených 15 zo 713 návrhov technických právnych predpisov, t. j. 1,67 % celkového počtu. Dôvody sú naďalej nejasné. Nízka miera oznamovania potenciálne znamená, že Komisia a zainteresované strany nemali možnosť reagovať a predchádzať vzniku prekážok brániacich obchodu, ktoré môžu mať negatívny vplyv na hospodársky rast a celkové fungovanie jednotného trhu ako nástroja konkurencieschopnosti.

Profesionálne služby sú naďalej výrazne regulované, čo sťažuje hospodársku súťaž. Miera reštriktívnosti regulácie je vyššia než priemer EÚ v prípade právnikov, stavebných inžinierov a architektov (Európska komisia, 2016). Týka sa to najmä licencií a povolení, v prípade ktorých je miera reštriktívnosti oproti priemeru OECD viac než dvojnásobná (Vitale C. a kol., 2019). Neprimerané obmedzenia pretrvávajú aj v prípade patentových zástupcov, turistických sprievodcov a realitných agentov (Európska komisia, 2016). Sťažovať poskytovanie služieb na trhu môžu aj určité regulačné požiadavky kladené na profesionálne služby, ako napríklad obmedzenia týkajúce sa držby podielov, právnej formy a multidisciplinárnych činností. Týka sa to najmä právnikov. Takéto požiadavky môžu obmedzovať prístup spoločností ku kapitálu, znižovať úspory zo sortimentu a z rozsahu a obmedzovať hospodársku súťaž. Ak by sa preto pristúpilo k prepracovaniu pravidiel s cieľom stimulovať inovácie a hospodársku súťaž a zároveň by sa zachovali požiadavky na kvalitu, mohlo by to byť ekonomicky prínosné najmä vzhľadom na to, že lepšia výkonnosť obchodných služieb podporuje zároveň aj slovenský výrobný sektor, ktorý tvorí významnú časť hospodárstva krajiny.

Dôvodom na obavy sú regulačné zmeny v retailovom sektore. Hoci v nadväznosti na rozhodnutie Komisie došlo k zrušeniu dane špecifickej pre maloobchod, prijatím zákona o nevhodných podmienkach by sa mohli zvýšiť náklady na operácie a obmedziť reklama na výrobky s pôvodom mimo Slovenska. To by mohlo mať negatívny vplyv na hospodársku udržateľnosť niektorých maloobchodníkov pôsobiacich v krajine, ako aj na prístup zahraničných firiem na trh – to

⁽⁵¹⁾ Smernica (EÚ) 2015/1535, SMTD.

všetko v neprospech spotrebiteľov, pokiaľ ide o cenu a sortiment.

Verejná správa

Napriek reformnému úsiliu sa slovenská verejná správa vyznačuje oproti iným krajinám EÚ podpriemernými výsledkami. Nedostatky boli zaznamenané v týchto oblastiach: plánovanie, vypracúvanie a koordinácia politik; verejná služba a riadenie ľudských zdrojov (obe pozri nižšie); zodpovednosť vrátane kontroly korupcie; a poskytovanie služieb. Jednou z výziev v oblasti riadenia verejných financií je obstarávanie, hoci po sérii preskúmaní výdavkov a opatrení na zlepšenie dodržiavania daňových predpisov dochádza k zlepšeniu (pozri oddiel 3.1). Následkom toho je nízka miera využívania finančných prostriedkov EÚ či dokonca zrušenie viazanosti týchto prostriedkov.

Napriek určitému úsiliu je kapacita vlády v oblasti strategického plánovania a koordinácie na jednotlivých úrovniach verejnej správy obmedzená. Iniciatívy, ako napríklad vízia Slovenska do roku 2030 a stratégia udržateľného rozvoja, majú za cieľ zlepšiť strategickú súdržnosť medzi ministerstvami, no celková spolupráca by sa mohla ešte viac zlepšiť. Nedostatočná kapacita a neúčinná koordinácia medzi všetkými správnymi úrovňami navyše bráni v tom, aby sa plne prejavili reformy a investície, ktorých cieľom je korigovať regionálne rozdiely (oddiel 3.4.2). Hoci stratégie, politiky a reformy sú obvykle vhodne vypracované a komplexné, ich vykonávanie je často pomerne slabé (OECD 2020).

Pokiaľ ide o regulačný proces, stále je čo zlepšovať. Systém tvorby politiky je formálne založený na konzultáciách a dôkazoch, ale v skutočnosti majú politické rozhodnutia tendenciu riadiť sa politickými prioritami vládnych strán. Aj keď majú legislatívne iniciatívy ministerstiev jasné, písomne stanovené pravidlá a sú predmetom posudzovania vplyvu, nárast miery využívania zrýchlených parlamentných postupov negatívne ovplyvňuje tvorbu politiky založenú na dôkazoch, napríklad tak, že neumožňuje riadne posúdenie vplyvu a konzultácie so zainteresovanými stranami. Pre spoločnosti z toho často vyplývajú dodatočné náklady. Zároveň to vedie k častým zmenám regulačného rámca s vplyvom na podnikateľské prostredie. Podľa Centra lepšej regulácie je situácia

taká, že 10 zákonov s veľkým vplyvom na väčšinu MSP bolo v roku 2018 novelizovaných 32-krát.

Riadenie ľudských zdrojov v štátnej službe naďalej vykazuje problémy. Nový zákon o štátnej službe z roku 2017 prináša niekoľko pozitívnych zmien, no tieto zmeny sa nevzťahujú na zamestnancov verejných služieb⁽⁵²⁾. V štátnej službe vrcholový manažment nedokáže dostatočne motivovať zamestnancov vzhľadom na politizáciu, nedostatočné príležitosti na kariérny rast a problematický systém odmeňovania (Nemec J., 2018). Hodnotiace, testovacie a metodické centrum poskytuje programy odbornej prípravy a mentorstva s cieľom zlepšiť schopnosti zamestnancov, ale má obmedzené zdroje a je zatiaľ obmedzené iba na Bratislavu. Komprimovanú štruktúru plátov do istej miery kompenzujú rozličné príplatky, no celkovo sa zdá, že nie je primeraným spôsobom naviazaná na výkonnosť a jej hodnotenie, a poskytuje len obmedzenú motiváciu na kariérny rast (kancelária Rady pre štátnu službu, 2019). Napriek zvyšovaniu však platy stále nedokážu konkurovať platom v súkromnom sektore. Ak by sa vykonala plánovaná reforma systému odmeňovania s cieľom napraviť tieto nedostatky, mohlo by to pomôcť riešiť negatívne dôsledky. Vykonávanie etického kódexu pre štátnych zamestnancov, ktorý začal platiť v roku 2020, by tiež mohlo mať istý vplyv.

Politický vplyv znižuje schopnosť niektorých regulačných inštitúcií chrániť zdravé podnikateľské prostredie. Týka sa to najmä postupov výberu predsedov a podpredsedov regulačných inštitúcií, ako aj ich celkového fungovania. Nezávislé a zodpovedné regulačné orgány by mohli zabezpečiť efektívnejšie pridelenie zdrojov a konkurencieschopnejšie hospodárstvo. Jednou z hlavných slabín podnikateľského prostredia je vo všeobecnosti nedostatočná dôvera v inštitúcie (Transparency International Slovensko, 2017).

Poskytovanie služieb elektronickej verejnej správy sa pomaly zlepšuje, ale ich využívanie verejnosťou i úroveň informovanosti o nich sú naďalej obmedzené. 52 % občanov Slovenska, ktorí potrebujú predložiť formuláre verejným orgánom, tak robí prostredníctvom internetu (priemer EÚ: 67 %). Transparentnosť a zameranie na pohodlie používateľov digitálnych verejných

⁽⁵²⁾ Štátni zamestnanci podliehajú dvom rôznym stanovám.

služieb sa zlepšuje a v stratégii pre digitálnu transformáciu sa počíta s ďalšími pozitívnymi opatreniami. Počet osôb s aktivovanou identifikáciou prostredníctvom emailu je však stále nízky, čím dochádza k predražovaniu ceny služby na jedného obyvateľa (Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky, 2019). Podľa Najvyššieho kontrolného úradu SR využívanie vnútroštátnych a európskych finančných prostriedkov na investície do digitálnych verejných služieb nevedlo k zvýšeniu miery využívania týchto služieb občanmi. V snahe zvýšiť počet používateľov bude v roku 2020 zavedené mobilné eID a API brána. Vláda zavádza protibyrokratické opatrenia v snahe uplatniť zásadu „raz a dost“ a dosiahnuť to, aby sa skoncovalo s predkladaním určitých dokladov v papierovej forme. Obce sa však pri presadzovaní tejto zásady stretávajú s ťažkosťami (Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky, 2019). Zainteresované strany a mimovládne organizácie (zoskupené v rámci Slovensko.digital) poukazujú na to, že projekty digitalizácie vo verejnej správe často postrádajú dôkladnú analýzu, nie sú náležite pripravené, sú príliš nákladné alebo neodzrkadľujú budúci technologický vývoj.

Verejné obstarávanie

Kroky, ktoré boli prijaté na zjednodušenie verejného obstarávania, a najmä postupov overovania, sú nedostatočné. Pre potenciálnych príjemcov, ktorí by chceli čerpať prostriedky EÚ, je naďalej blokujúcim faktorom zložitosť a dĺžka postupov overovania verejného obstarávania. Snaha novelizovať slovenský zákon o verejnom obstarávaní s cieľom zefektívniť kontrolné postupy pri projektoch financovaných z prostriedkov EÚ bola zastavená.

Prijaté boli ďalšie kroky na profesionalizáciu verejného obstarávania. Vláda schválila legislatívny zámer regulovať povolanie certifikovaných úradníkov zodpovedných za verejné obstarávanie. Inštitút pre verejné obstarávanie poskytuje verejným obstarávateľom konzultačné služby s cieľom zjednotiť výklad právnych predpisov o verejnom obstarávaní. V snahe pomáhať s právnym výkladom a činnosťami odbornej prípravy na miestnej úrovni otvorí Úrad pre verejné obstarávanie do roku 2020 osem regionálnych pobočiek. Diskutuje sa o spolupráci so Združením obcí, Úniou miest a klubom regiónov s cieľom centralizovať činnosti obstarávania,

odbornej prípravy a špecializovanej podpory. Úrad pre verejné obstarávanie vydal v septembri 2019 príručku o častých chybách identifikovaných v rámci jeho kontrolnej činnosti a zároveň pripravuje aj usmernenie o konfliktoch záujmov⁵³.

Aktuálne sa vyvíja úsilie o zahrnutie aspektu environmentálnej udržateľnosti do obstarávania.

Rámec pre rozvoj a implementáciu zeleného verejného obstarávania na Slovensku sa zameriava na rozvoj metodík, odbornej prípravy a vzorových dokumentov na účely integrácie environmentálnych kritérií do verejného obstarávania. Úrad pre verejné obstarávanie spolupracuje s OECD na troch projektoch zameraných na zefektívnenie verejného obstarávania, zodpovedné obstarávanie a pružné postupy obstarávania pre IT riešenia. Zároveň vydal usmernenia na obstarávanie elektrických áut a uskutočňovanie prípravných trhových konzultácií. Od januára 2020 musí byť 6 % zdrojov v rámci verejného obstarávania vyčlenených na sociálne aspekty. Neexistuje však žiadna špecifická politika na podporu verejného obstarávania inovatívnych riešení.

Ministerstvo zdravotníctva rozširuje svoju ambicióznou centralizovanú obstarávaciu činnosť aj na štátne nemocnice.

Ústredné a spoločné obstarávanie, kvalitnejšie špecifikácie, prípravná tržová konzultácia a analýza individuálnych potrieb nemocníc už priniesli úspory vo výške 67 miliónov EUR (Inštitút pre zdravotnú politiku, 2018). Ústredné obstarávanie CT prístrojov a mamografů stimulovalo hospodársku súťaž a demolačné práce nedokončenej nemocnice Rázsochy zahŕňali aj aspekty recyklovateľnosti. Dynamický nákupný systém liekov v kombinácii s elektronickým katalógom výrazne zníži administratívne zaťaženie súvisiace s obstarávaním štandardných produktov, akými sú napríklad lieky a lekárenské výrobky. Inštitút pre zdravotnú politiku navyše začal niekoľko projektov spolupráce s českým ministerstvom zdravotníctva a nemocnicami s cieľom referenčne porovnať nové typy pomôcok, ktoré budú tvoriť súčasť projektov ústredného obstarávania. Zavedený bol nový elektronický systém schvaľovania individuálnych nemocničných nákupov, ktorého cieľom je zracionalizovať proces schvaľovania.

⁵³ Údaje sa poskytnú, keď budú k dispozícii.

Úrad pre verejné obstarávanie zavádza systém elektronického verejného obstarávania. Nová platforma elektronického obstarávania SVO v sebe spojí všetky moduly elektronického obstarávania, registra zmlúv a elektronickej fakturácie s cieľom optimalizovať procesy a generovať presné analytické údaje. Národná pracovná skupina pre obstarávanie IT prijala prvú časť stratégie obstarávania IT, pričom sa zamerala najmä na predchádzanie prípadom odkázanosti na jediného dodávateľa a ukončenie nevyvážených zmlúv z minulosti.

Súdnictvo

Pretrvávajú špecifické obavy o nezávislosť a integritu súdnictva. Nové odhalenia poukazujú na niekoľko prípadov korupcie na vysokých miestach vrátane nekalého ovplyvňovania sudcov zo strany jednotlivých členov orgánov výkonnej moci a politickej garnitúry a jednotlivých prípadov zneužívania právomocí zo strany sudcov a prokurátorov. To viedlo aj k verejným protestom a k hlasnejšiemu volaniu po tom, aby orgány zintenzívni úsilie o zníženie miery korupcie v súdnictve. V dôsledku toho bolo začatých aj niekoľko disciplinárnych konaní a trestných vyšetrovaní a niekoľkým sudcom a prokurátorom bol pozastavený výkon činnosti, resp. sa rozhodli odstúpiť. V tomto kontexte došlo podľa porovnávacieho prehľadu EÚ v oblasti justície za rok 2020 k zhoršeniu vnímanej nedôvery v nezávislosť súdnictva (Európska komisia, pripravuje sa), čo v občanoch, podnikoch a investoroch naďalej vzbudzuje obavy. Odhodlanie riešiť tieto obavy môže zároveň pomôcť pri zlepšovaní všeobecného podnikateľského prostredia a pomôcť pri zachovávaní stability v oblasti konkurencieschopnosti podnikov (MMF, 2019a).

Pokiaľ ide o efektívnosť, slovenská justícia do veľkej miery zvláda pracovný nápor. Najmä súdy naďalej fungujú efektívne, pokiaľ ide o dĺžku konaní v občianskych a obchodných prípadoch v prvostupňovom konaní (157 dní oproti 171 dňom v roku 2017) a mieru vyriešenia (130,6 % v roku 2018), pričom im v tom napomáha znížený prílev nových prípadov. Výkonnosť súdov v správnych veciach sa však znížila v dôsledku poklesu miery vyriešenia ⁽⁵⁴⁾ (96,1 % v porovnaní so 118,1 %

v roku 2017), ďalšieho nárastu času rozsúdenia (401 dní v porovnaní s 317 dňami v roku 2017) a celkového poklesu produktivity (4 886 vyriešených prípadov v roku 2018 oproti 5 950 prípadom v roku 2017). Orgány navyše uviedli, že v súvislosti so staršími prípadmi – teda tými, ktoré nie sú doriešené viac než dva roky – stále existujú určité problémy.

Úsilie o zlepšenie efektívnosti a kvality justičného systému sa za posledných 12 mesiacov zintenzívnilo. Po uverejnení komplexného funkčného preskúmania slovenského súdnictva Komisiou Rady Európy pre hodnotenie efektívnosti justície (CEPEJ, 2017) sa čoraz viac z vyše 60 cielených odporúčaní premietlo do konkrétnych politických opatrení, ktoré sa v súčasnosti vykonávajú. Patrí sem najmä zavedenie inštitútu tzv. externých/host'ujúcich sudcov na riešenie problémov dočasného nárastu pracovného vyt'azenia na jednotlivých súdoch, legislatívne opatrenia na zrušenie registrácie starých, neaktívnych prípadov presadzovania práva, ktoré len plytvajú zdrojmi, a ambiciózny projekt váženia prípadov, ako aj úsilie o modernizáciu dostupných IT nástrojov a analytických kapacít. Orgány okrem toho dosiahli pokrok pri čerpaní účelovo viazaných finančných prostriedkov z EŠIF v rámci operačného programu „účinná verejná správa“ na obdobie financovania 2014 – 2020, ktorý poskytol väčšinu finančných prostriedkov na ďalšiu reformu justície.

Korupcia

Stíhanie prípadov korupcie na vysokých miestach je naďalej problematické. Celkový počet obvinení (109 v roku 2016; 117 v roku 2017; 135 v roku 2018), obžalôb (56 v roku 2016; 54 v roku 2017; 50 v roku 2018) a odsúdení (72 v roku 2016; 98 v roku 2017; 93 v roku 2018) za trestné činy súvisiace s korupciou od roku 2016 kolíše, pričom v roku 2015 bol zaznamenaný prudký pokles [Generálna prokuratúra (GP SK), 2018]. Počet prípadov vyšetrovania korupcie na vysokých miestach sa mierne zvýšil, ale zostáva veľmi nízky. Miera presadzovania opatrení voči právnickým osobám priebežne stúpa, no len 24 % opýtaných podnikov na Slovensku sa domnieva, že právnické osoby, ktoré sa dopúšťajú korupcie, budú odhalené alebo nahlásené polícii či prokurátorovi, a len 22 % sa domnieva, že by boli obvinené alebo obžalované (EÚ: 44 % a 47 %). Spomedzi opýtaných spoločností 53 % uviedlo, že korupciu vnímajú pri

⁽⁵⁴⁾ Miera vyriešenia prípadov je pomer počtu vyriešených prípadov k počtu predložených prípadov. Miera sa ňou, či sa súd stíha zaoberať novými prípadmi.

podnikaní na Slovensku ako problém (prieskum Eurobarometra o podnikaní, 2019). Úroveň korupcie je v krajine vnímaná ako vyššia než vo väčšine krajín EÚ, pričom Slovensko dosiahlo hodnotenie 50 bodov zo 100 za posledné tri po sebe idúce roky (Transparency International, 2020). Na zlepšenie odhaľovania a analytických kapacít agentúr presadzovania práva neboli prijaté žiadne nové opatrenia. Výnimkou je reorganizácia Národnej kriminálnej agentúry v októbri 2019, ktorá však nedostala žiadne ďalšie zdroje.

Existuje priestor na zlepšenie rámca na predchádzanie korupcii a na uskutočnenie plánovaných reforiem. Slovenský akčný plán boja proti korupcii na roky 2019 až 2023 sa zameriava na riadenie rizík a analýzu rizík a zavádza sa ním sieť bezúhonných úradníkov ústrednej vlády. Vláda v septembri 2019 schválila príslušný akčný program na predchádzanie korupcii – národný program boja proti korupcii. Ochrana oznamovateľov protizákonného konania bola zreformovaná začiatkom roka 2019, no riaditeľ nového nezávislého úradu ešte nebol vymenovaný. Predošlý rámec, ktorý je stále v platnosti, vyvolával obavy v súvislosti s: veľkou diskrečnou právomocou, ktorá vyplýva z povinnosti podávať správy v dobrej viere, pretože nie všetky kategórie úradníkov majú rovnakú úroveň ochrany a neexistujú súčasne interné aj externé kanály na oznamovanie pochybení (OECD, 2017). Postup predchádzania odvetným opatreniam je navyše neprimerane zložitý. Cieľom nových právnych predpisov je riešiť tieto obavy, no v praxi možno uplatňovanie zákona posúdiť až potom, ako orgán začne svoju činnosť.

Vo verejnej správe chýbajú pravidlá týkajúce sa lobizmu, darov, nezlučiteľnosti a kontaktov s tretími stranami pri rozhodovaní. Zmluvy s lobistami sa nezaznamenávajú ani neuverejňujú. Dary nie sú systematicky evidované a zverejňované a pravidlá prijímania darov nie sú dostatočne jasné. Informácie o vyhláseniach o majetku a záujmoch nie sú k dispozícii pre verejnosť. Kódex správania pre štátnych zamestnancov nadobudol účinnosť v januári 2020 a stanovujú sa v ňom základné zásady etického správania vrátane pravidiel týkajúcich sa prijímania darov a iných výhod. Pre osoby vo vrcholných výkonných funkciách (ministri, štátni tajomníci a politickí poradcovia) však podobné pravidlá chýbajú (GRECO, 2019). Popri tom je nevyhnutné aj náležité monitorovanie a presadzovanie predpisov.

Existuje potenciál pre silnejšie etické záruky v radoch polície. Z nedávneho preskúmania, ktoré vykonala skupina GRECO⁽⁵⁵⁾, vyplynulo, že k bezpečnostným previerkam a posudzovaniu rizík nedochádza v pravidelných intervaloch a nezohľadňuje sa v nich vystavenie policajtov riziku korupcie ani požadované úrovne rizika (GRECO, 2019).

⁽⁵⁵⁾ Skupina štátov proti korupcii (GRECO) je protikorupčný orgán Rady Európy.

Rámček 3.4.1: Investičné výzvy a reformy na Slovensku

Oddiel 1. Makroekonomická perspektíva

Rast investícií sa v roku 2019 znížil v dôsledku miernejšieho hospodárskeho výhľadu a v nadväznosti na rozsiahle súkromné investície v roku 2018, ktoré boli určené najmä na výstavbu nového automobilového závodu. Podľa prognózy Komisie z jesene 2018 sa v rokoch 2020 – 2021 očakáva 2,5 – 3 % medziročný rast investícií. Predpokladá sa, že verejné investície budú zohrávať významnejšiu úlohu v strednodobom horizonte. Miera čerpania je v súčasnosti jednou z najnižších v EÚ a predstavuje dlhodobú výzvu, ktorá vedie k jednej z najvyšších volatilit vo verejných investíciách vo všetkých krajinách EÚ.

Oddiel 2. Posúdenie prekážok brániacich investíciám a prebiehajúcim reformám

Verejná správa/ Podnikateľské prostredie	Regulačná/administratívna záťaž		Finančný sektor / Dane	Zdanenie	
	Verejná správa	CSR		Prístup k financovaniu	
	Verejný obstarávanie/PPP	CSR		Výskum, vývoj a inovácie	CSR
	Justičný systém	CSR		Financovanie výskumu, vývoja a inovácií	
	Rámec pre platobnú neschopnosť			Podnikateľské služby/Regulované povolania	
	Hospodárska súťaž a regulačný rámec	CSR		Maloobchod	
Trh práce/Vzdelanie	Právne predpisy na ochranu zamestnanosti a rámec pre pracovné zmluvy		Sektorové predpisy	Stavebníctvo	
	Mzdy a stanovovanie miezd			Digitálne hospodárstvo/Telekomunikácie	CSR
	Vzdelávanie, zručnosti, celoživotné vzdelávanie	CSR		Energetika	CSR
				Doprava	CSR

Legenda:	
	Žiadne zistené prekážky pre investície
CSR	Prekážky pre investície, ktoré rieši aj určité CSR
	Žiadny pokrok
	Obmedzený pokrok

	Určitý pokrok
	Značný pokrok
	Vyriešené v plnej miere
	Zatiaľ neposúdené

Podnikateľské prostredie nie je príliš priaznivé pre investície. Niektoré reformy by mohli zlepšiť vzdelávací systém, súdnictvo, verejnú správu a verejné obstarávanie, no treba ešte odstrániť viacero prekážok (EIB, 2019). Brzdou rastu produktivity je nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily a nedostatky v infraštruktúre.

Hlavné prekážky brániace investíciám

1/ Regulačné prostredie a verejná správa naďalej brzdia. Časté zmeny legislatívneho a regulačného rámca naďalej vyvolávajú obavy. Zťažujúce pravidlá pre začínajúce podniky a zdĺhavý proces platobnej neschopnosti predstavujú prekážky pre podnikanie. Získanie stavebného povolenia je komplikované a časovo náročné. Čerpanie prostriedkov zo štrukturálnych fondov EÚ by mohlo pomôcť zvýšenie efektívnosti verejnej správy, najmä pokiaľ ide o zodpovednosť a riadenie ľudských zdrojov. Na investície má dosah aj nedostatočná úroveň hospodárskej súťaže vo verejnom obstarávaní.

2/ Infraštruktúra, ako aj udržateľná doprava, prístup k širokopásmovému pripojeniu, odpadové hospodárstvo a energetická efektívnosť nie sú stále dostatočne rozvinuté, dostatočne udržateľné a sú nerovnomerne rozložené v rámci krajiny, čo je prekážkou regionálnej konvergenie. Existuje rozdiel medzi ponukou vzdelávacích inštitúcií a potrebami trhu práce a prístup k celoživotnému vzdelávaniu je nedostatočný, čo vedie k nedostatku kvalifikovanej pracovnej sily (EIB, 2019) a vyvoláva otázku, či je Slovensko pripravené na digitálnu transformáciu. Zlepšenie prakticky zameraného vzdelávania a odbornej prípravy vrátane duálneho systému odbornej prípravy by mohlo pomôcť zmierniť regionálne rozdiely a nevhodné rozdelenie zdrojov. Fragmentované riadenie výskumu brzdí investície do výskumu a vývoja. Tieto výzvy sa týkajú najmä odvetví, ktoré by mohli zvýšiť svoju celkovú produktivitu, ako sú IKT.

3.5. ENVIRONMENTÁLNA UDRŽATEĽNOSŤ

Environmentálne tlaky a výzvy majú na udržateľný rast Slovenska negatívny vplyv.

Klimatická transformácia si vyžaduje zintenzívnenie úsilia a cieľené investície, z čoho vyplýva potreba prijať významné hospodárske a sociálne rozhodnutia. V súčasnosti plánované investície a finančné prostriedky určené na zmierňovanie zmeny klímy a prispôbenie sa jej nemusia postačovať, pričom obzvlášť nedostatočne rozvinuté sú najmä súkromné financie a kapitálové trhy. Prioritou zostávajú investície do energetickejšieho budov. Lepšie prostredie, ktoré by umožnilo konať v tejto oblasti, by mohlo pomôcť zvrátiť klesajúci trend vo využívaní energie z obnoviteľných zdrojov pri dodávke energie. Vážnym problémom pre zdravie obyvateľstva je znečistenie ovzdušia zo spaľovania tuhých palív a nárast emisií z dopravy. Slovensko sa navyše musí prispôbiť zmene klímy, a to tak, že začne riešiť rastúce riziká a počítať s nimi. Dosiahnuť v oblasti využívania prírodných zdrojov väčšiu udržateľnosť by pomohol aj prechod k obehovému hospodárstvu⁽⁵⁶⁾.

Zmena klímy a energetická transformácia

Celkové emisie skleníkových plynov sú už pod úrovňou cieľa krajiny na rok 2020, no energetická náročnosť je vyššia než priemer EÚ. Emisie skleníkových plynov časom klesajú a sú pod priemerom EÚ na obyvateľa. Na rok 2030 Slovensko ohlásilo ambicióznejšie zníženie o 20 % v sektoroch mimo ETS (ďalších 8 percentuálnych bodov) (Stratégia Zelenšie Slovensko, 2019). Toto zníženie by malo pochádzať najmä z opatrení v doprave a úspornosti budov (Stratégia Zelenšie Slovensko, 2019). Energetická náročnosť je v súčasnosti stále dosť vysoká na úrovni 0,21 kgoe/EUR (2017), v porovnaní s priemerom EÚ na úrovni 0,12 (Eurostat, 2017b). V dôsledku toho, že dochádza k zvyšovaniu spotreby energie a že regulačné zmeny boli prijaté len nedávno, je pravdepodobné, že Slovensko nedosiahne svoj cieľ v oblasti energetickej efektívnosti pri konečnej spotrebe energie a možno ani svoj cieľ v oblasti energie z obnoviteľných zdrojov na rok 2020, ktorý je 14 %. Slovensko sa podľa svojho národného energetického a klimatického plánu⁵⁷ rozhodlo stanoviť podiel energie z obnoviteľných zdrojov do

roku 2030 na 19,2 %. Konečná spotreba energie v roku 2018 predstavovala 11,1 Mtoe, t. j. 24 % nad cieľom na rok 2020⁽⁵⁸⁾. Tento trend korešponduje so zvýšením energetickej závislosti krajiny na dovoze na 65 % (Eurostat, 2017b) a so zhoršením relatívnych cien energie.

Slovensko sa potrebuje prispôbiť meniacej sa klíme. Straty súvisiace s klimatickými katastrofami a neexistencia príslušného poistenia sa stupňujú a mohli by nadobudnúť výrazné makroekonomické rozmery. Zatiaľ čo hospodárske straty spôsobené suchom, záplavami a prívalovými dažďami predstavovali v rozmedzí rokov 1980 až 2017 podľa odhadov 1,7 miliardy EUR (EEA, 2018), len 6 % z nich bolo poistených, čo znamená, že ich musel absorbovať buď štát (ako poisťovateľ poslednej inštancie), alebo samotné obete. Ročný HDP ohrozený rozsiahlymi povodňami⁽⁵⁹⁾ predstavuje v prípade Slovenska viac než 15 % (Svetová banka, 2014). Práve preto by aktíva mohla pred nepriaznivými poveternostnými vplyvmi pomôcť chrániť zvýšená miera poistenia. Vyššie investície do ekologických opatrení, ako napríklad zadržiavanie vody v mestách, ochrana pred prietrzami mračen a ochrana brehov riek, a sprístupňovanie týchto opatrení pre mestá a obce na základe posúdenia ich rizikovosti, ako aj riešenia inšpirované prírodou v lesnom hospodárstve a poľnohospodárstve by mohli pomôcť znížiť negatívny vplyv klimatických katastrof⁽⁶⁰⁾.

Pri riadení zmeny klímy a energetickej transformácii by mohla pomôcť holistická politická reakcia. Ohlásená vízia do roku 2030 a stratégia udržateľného rozvoja, ktorých cieľom je vykonať Agendu 2030 – na základe súboru šiestich celoštátnych priorít Slovenska⁽⁶¹⁾ – prostredníctvom prístupu celej štátnej správy a zriadenia nového koordinačného orgánu na úrade podpredsedu vlády by

⁽⁵⁶⁾ Úplná analýza vykonávania environmentálnych politík a právnych predpisov na Slovensku je k dispozícii na adrese: https://ec.europa.eu/environment/eir/pdf/report_sk_en.pdf.

⁵⁷ Komisia v priebehu roka 2020 posúdi konečné národné energetické a klimatické plány, ktoré Slovensko predložilo 20. decembra 2019.

⁽⁵⁸⁾ Eurostat, tabuľka SDG_07_11. Spotreba primárnych zdrojov energie bola 16,15 Mtoe, čo je pod úrovňou cieľa na rok 2020 na úrovni 16,4 Mtoe, no zaznamenaný bol vzostupný trend (Eurostat, 2017c).

⁽⁵⁹⁾ S pravdepodobnosťou výskytu raz za 100 rokov.

⁽⁶⁰⁾ Napriek investíciám dostupným z fondov EÚ (operačný program „Kvalita životného prostredia“) je uplatňovanie opatrení na zadržiavanie vody v urbanizovanom prostredí (rezidenčné oblasti obcí) slabé. Jedným z dôvodov sú, zdá sa, nevysporiadané pozemkové práva.

⁽⁶¹⁾ Celoštátne priority: i) vzdelávanie pre dôstojný život, ii) transformácia na znalostné a environmentálne udržateľné hospodárstvo, iii) znižovanie chudoby a sociálne začlenenie, iv) udržateľné osady, regióny a krajina v nadväznosti na zmenu klímy, v) právny štát, demokracia a bezpečnosť a vi) dobré zdravie.

mohli priniesť ten správny spôsob riadenia, ktorý by mohol umožniť riešiť tieto občas navzájom konfliktné ciele uceleným spôsobom. Ak by došlo k zmene motivačnej štruktúry pre výrobu a spotrebu energie – a to aj úpravou cien uhlíka –, mohla by sa tým podporiť nákladovo efektívna klimatická a energetická transformácia⁽⁶²⁾. Predpokladom úspešnej transformácie je ochrana a udržateľné využívanie prírodných zdrojov, biodiverzity a environmentálnych služieb (oddiel 3.1).

Transformácia si vyžaduje ciele investície, no dostupné finančné prostriedky nemusia postačovať, keďže súkromné financovanie je obzvlášť slabo rozvinuté. V národnom energetickom a klimatickom pláne (NEKP) sa odhaduje, že investičné potreby do roku 2030 dosiahnu 19,2 % príspevku energie z obnoviteľných zdrojov na úrovni približne 4,3 miliardy EUR a pri nákladoch na opatrenia v oblasti energetickej efektívnosti vo výške 2,2 miliardy EUR ročne (Ministerstvo hospodárstva, 2019). Finančné prostriedky z politiky súdržnosti a verejné financie sú aj naďalej hlavným zdrojom financovania ekologických investícií, čo čiastočne vedie k nadmernému spoliehaniu sa na verejné finančné prostriedky. Pokrytie investičných potrieb si vyžaduje prioritizáciu toho, kde budú verejné prostriedky vynakladané, nachádzanie dodatočných a alternatívnych zdrojov financovania a vyváženie súkromných a verejných zdrojov v snahe predísť vytesňovaniu investorov. V súčasnosti neexistujú žiadne ekologické dlhopisy, vklady či úvery, ktoré by boli naviazané na environmentálne produkty. Slovensko disponuje slabšími národnými rozvojovými bankami, kapitálovými trhmi a výskumno-vývojovými strediskami, ako aj pomerne nízkymi nákladmi na komerčné financovanie, a ako také skoro vôbec nepoužíva EFSI a inovačné fondy EÚ na iniciatívy v oblasti čistej dopravy a prepojenia odvetví. K financovaniu projektov a inštitúcií pôsobiacich v oblastiach dopravnej infraštruktúry a energetickej efektívnosti poskytuje prístup len Slovak Investment Holding⁽⁶³⁾. V roku 2018 držali poisťovne finančné aktíva v hodnote 7,8 miliardy EUR a dôchodkové fondy finančné aktíva v hodnote 9,3 miliardy EUR

(IEP, 2019), čo naznačuje potenciál. Návrh vízie Slovenska do roku 2030 a stratégie udržateľného rozvoja naznačuje, že prístup k verejným finančným nástrojom bude podmienený používaním environmentálnych kritérií. Dialóg o ekologických finančných nástrojoch s finančným sektorom by mohol pomôcť podporiť prenos poznatkov z iných krajín.

Jednou z priorít Slovenska v tejto oblasti je investovať do energeticky účinnejšieho stavebníctva. Krajina realizuje ambiciózný program obnovy bytových a verejných budov, pričom ďalšie opatrenia zamerané na rodinné domy a verejné stavby by mohli pomôcť dosiahnuť ešte väčšie ambície. Slovensko okrem toho na základe nových pravidiel Eurostatu prijalo zmluvy o energetickej efektívnosti a vypracovalo normatívne právne predpisy a vzorovú zmluvu, ktorými sa majú riadiť všetky verejné orgány. Nízke príjmy vlastníkov budov, nízka informovanosť o energetickej renovácii a nedostatok poradenských služieb sú však len niektorými z prekážok, ktoré Slovensku bránia dosiahnuť zmenu. V národnom energetickom a klimatickom pláne sa odhaduje, že do roku 2030 budú na renováciu nebytových budov potrebné 3 miliardy EUR, z čoho 1,2 miliardy EUR treba na budovy vo verejnom vlastníctve.

Ak by sa prijal vhodný regulačný rámec, mohlo by to pomôcť zvýšiť podiel energie z obnoviteľných zdrojov na dodávkach energie v krajine. Napriek tomu, že pre rok 2020 existuje záväzný cieľ 14 % pre podiel energie z obnoviteľných zdrojov, tento podiel klesol v roku 2017 už druhý rok po sebe na 11,5 % a v roku 2018 narástol len nepatrne na 11,9 %. Reformami na konci rokov 2018 a 2019 sa zaviedli aukcie a regulácia toho, ako sa spotrebitelia môžu zúčastňovať na produkcii energie z obnoviteľných zdrojov (zákon o podpore obnoviteľných zdrojov energie). Účasť na týchto aukciách by sa však dala zvýšiť tak, že by sa zlepšila ich forma a znížilo súvisiace administratívne zaťaženie, a tým by sa zvýšil podiel trhových obnoviteľných zdrojov energie v odvetví energetiky.

Vykonávanie nového rámca EÚ pre formu trhu s elektrickou energiou môže ešte viac zlepšiť fungovanie trhu s energiou. Integrácia slovenského trhu s elektrickou energiou do susedného prepojeného trhu je ďalším dôležitým krokom, ktorý môže nadviazať na už teraz dobrú regionálnu spoluprácu. Projekt ACON (*Again Connected Networks* – opäť prepojené siete) je popredný projekt inteligentných

⁽⁶²⁾ Ceny energií sú vo všeobecnosti – vrátane cien elektrickej energie pre domácnosti – nižšie než priemer EÚ. Ceny elektrickej energie pre spoločnosti sú výnimkou, pretože podľa Eurostatu boli ceny v prvom polroku 2019 oproti partnerom v regióne vysoké a mierne nad priemerom EÚ.

⁽⁶³⁾ Spoločnosť SIH spravuje *National Development Fund II* (NDF II), ktorý implementuje finančné nástroje z EŠIF v programovom období 2014 – 2020.

sietí v regióne Strednej Európy, ktorý umožňuje lepšie využívať distribučné siete a vo väčšej miere prejsť na elektrickú energiu z obnoviteľných zdrojov. Skúsenosti a know-how z projektu ACON sa môžu využiť pri vývoji projektu PCI pre inteligentné siete Danube InGrid.

Proces transformácie uhoľného regiónu Horná Nitra predstavuje štrukturálnu výzvu pre ďalší hospodársky rozvoj regiónu. Slovensko ťaží uhlie v regióne Horná Nitra, konkrétne v okresoch Prievidza a Partizánske, ktoré sú súčasťou Trenčianskeho samosprávneho kraja. Hoci je ťažba uhlia v regióne Horná Nitra na zstupe, stále je tu významným zdrojom zamestnanosti. Ťažobná spoločnosť Hornonitrianske Bane Prievidza je najväčším zamestnávateľom v regióne – zamestnáva 3 017 pracovníkov v sektore ťažby uhlia a 765 osôb v neuhľovej oblasti (2018) – a ekologická transformácia ho teda môže výrazne zasiahnuť⁽⁶⁴⁾. Za posledných 10 rokov došlo v hospodárstve regiónu Horná Nitra k diverzifikácii, takže aktuálne sú tu zastúpené aj iné odvetvia, ako napríklad automobilový priemysel a strojárstvo, výroba plastov a výroba bezpečnostných a kontrolných technológií. Miestne MSP navyše vykazujú model regionálnej špecializácie, v ktorých dochádza k pozitívnemu prekryvu so stratégiou inteligentnej špecializácie. Značný počet MSP, ktoré generujú vyššie príjmy, sa však jasne zameriava na zotrvanie v tradičných sektoroch.

S podporou z programu na podporu štrukturálnych reforiem EÚ prijala vláda v júli 2019 akčný plán transformácie regiónu Horná Nitra. V tomto kľúčovom strategickom dokumente sa predpokladá, že do roku 2023 dôjde k postupnému ukončeniu ťažby uhlia a výroby elektriny spaľovaním uhlia. V tomto pláne sa navrhuje súbor podporných opatrení pre postihnuté oblasti a spoločenstvá vrátane balíka opatrení, ktorý má uľahčiť hospodársky rast, tvorbu pracovných miest a zlepšenia infraštruktúry a obnovy životného prostredia. Aby v regióne prebehla spravodlivá transformácia, bude treba brať ohľad na sociálne problémy súvisiace s preškolením pracovníkov baní⁽⁶⁵⁾. Okrem toho sa bude musieť realizovať alternatívny zdroj vykurovania

pre viac než 50 000 obyvateľov Prievidze and Novákov.

Košický kraj so svojimi oceliarnami, ktoré produkujú množstvo emisií, bude možno takisto musieť podstúpiť štrukturálne zmeny. Košická spoločnosť US Steel je najväčším zdrojom emisií oxidu uhličitého v krajine a zároveň najvýznamnejším zamestnávateľom v regióne, keď aktuálne zamestnáva takmer 12 000 osôb. Elektráreň Vojany, ktorá zamestnáva vyše 200 osôb, bude navyše poslednou uhoľnou elektrárnou v krajine, keď do roku 2023 dôjde k uzávierke elektrárne Nováky. Na rozdiel od regiónu Horná Nitra, kde je miera nezamestnanosti nižšia než celoštátny priemer⁽⁶⁶⁾, sa Košický kraj potýka s výrazne vyššou úrovňou nezamestnanosti (7,71 %). Kľúčové priority v oblasti podpory všetkých vybraných regiónov z Fondu na spravodlivú transformáciu sú uvedené v prílohe D.

Znečistenie ovzdušia pochádzajúce zo spaľovania pevného paliva je závažným problémom pre verejné zdravie. V roku 2016 bolo vystavenie jemným tuhým časticám zodpovedné za skrátenie dĺžky života približne o 10,2 roka na 1 000 obyvateľov (PM_{2,5})⁽⁶⁷⁾ (Európska environmentálna agentúra – EEA, 2019b). Slovensko bolo jednou z tých štyroch krajín EÚ, ktoré zaznamenali najvyššie denné hodnoty tuhých častíc (PM₁₀). Spaľovanie tuhých palív v obytných oblastiach je dominantným zdrojom tuhých častíc na Slovensku a hlavným faktorom prispievajúcim k ohláseným prekročeniam limitných hodnôt kvality ovzdušia v EÚ pre tuhé častice (PM₁₀) a cieľovej hodnoty EÚ pre benzo[a]pyrén (BaP) v okolitom ovzduší. Odhaduje sa, že približne 120 000 bojlerov nespĺňa normy efektívnosti. Očakáva sa, že pilotná fáza, ktorá sa má týkať 10 000 domácností, sa začne v roku 2020⁽⁶⁸⁾. Priemyselné odvetvie a výroba elektrickej energie sú druhým najväčším zdrojom emisií tuhých častíc emitovaných na Slovensku a hlavným regionálnym zdrojom síry, pričom amoniak produkuje hlavne sektor poľnohospodárstva.

⁽⁶⁶⁾ Okres Prievidza: 4,6 %; okres Partizánske: 3,2 %.

⁽⁶⁷⁾ PM_{2,5} and PM₁₀ sú tuhé častice a čísla udávajú maximálny priemer jednotlivých častíc.

⁽⁶⁸⁾ Súvisiaca výzva na predkladanie návrhov v rámci operačného programu „Kvalita životného prostredia“ financovaného z prostriedkov EÚ bola uverejnená v septembri 2019 a jej implementácia by mala prebehnúť počas vykurovacej sezóny 2020 – 2021. Na tento pilotný projekt bolo vyčlenených 35 miliónov EUR, no bude treba vyššia čiastka.

⁽⁶⁴⁾ Podiel ťažby uhlia na celkovej zamestnanosti v regióne Horná Nitra je stále približne 5 %.

⁽⁶⁵⁾ Projekt financovaný z ESF zabezpečuje pre baníkov rekvalifikáciu a profesijné poradenstvo. Tento projekt spustí región Trenčín v spolupráci s mestami Prievidza, Handlová a Nováky začiatkom roka 2020.

Dopravný systém nie je dostatočne udržateľný.

V najväčších mestách zhoršuje situáciu v oblasti emisií oxidov dusíka nárast dopravy a vysoký počet starých, viac znečisťujúcich automobilov a tuhé častice, pričom podporný politický rámec pre túto oblasť neexistuje. Vyplýva z toho potreba dosiahnuť značné zefektívnenie dopravného systému, realizovať ciele presuny medzi druhmi dopravy a zintenzívniť multimodalitu, zlepšiť nasadzovanie vozidiel s nízkymi a nulovými emisiami ⁽⁶⁹⁾ a ďalej pokročiť pri elektrifikácii železníc. Ak sa podarí skompletizovať plány udržateľnej mobility pre verejnú dopravu na miestnej a regionálnej úrovni, pomocou osvedčených postupov – ako napríklad nižšia povolená rýchlosť alebo poplatky za vjazd – to môže prispieť k dosiahnutiu týchto cieľov. Od roku 2018 sú síce povolené nízkoemisné zóny, na Slovensku však ešte žiadne neboli vytvorené. V marci 2019 bol prijatý akčný plán na podporu elektromobility vrátane opatrení, ako napríklad zrýchlené odpisové sadzby elektrických vozidiel a nabíjajúcich staníc. Realizuje sa aj projekt zelených európskych poznávacích značiek a programy na podporu prístupných nabíjajúcich staníc a nákup elektrických vozidiel, no ich reálne využívanie je stále obmedzené. Pomôcť stimulovať používanie čistejších automobilov by mohla aj diferenciácia zdaňovania vozidiel na základe obsahu uhlíka.

Obehové hospodárstvo a prírodné zdroje

Dosiahnuť v oblasti využívania prírodných zdrojov väčšiu udržateľnosť by pomohol aj prechod k obehovjšiemu hospodárstvu. Miera využívania druhotných surovín na Slovensku ⁽⁷⁰⁾ v roku 2016 bola 4,9 %, čo je výrazne pod priemerom EÚ (11,7 %), pričom od roku 2010 sa nedosiahol takmer žiadny pokrok (Eurostat, 2019b). K ďalšej strate biodiverzity ⁽⁷¹⁾ a znečisteniu pôdy, ovzdušia a vody prispieva okrem toho aj intenzívne poľnohospodárstvo, fragmentácia krajiny a praktiky obhospodarovania lesov, ktoré majú vplyv na jednotlivé biotopy a druhy. Účinnosť novelizovaných právnych predpisov zameraných na obmedzenie ťažby dreva v lesoch sa ešte len prejaví. Prechod na obehové hospodárstvo – napríklad podporou opätovného

využívania, recyklovateľnosti a trhov s druhotnými surovinami – by mohol zvýšiť produktivitu zdrojov na Slovensku a efektívne využívanie prírodných zdrojov, generovať úspory na nákladoch a vytvoriť pracovné miesta. Hoci obehové hospodárstvo postupne púta pozornosť a v oblasti obehového hospodárstva existuje niekoľko iniciatív (Európska federácia pre udržateľné podnikanie, 2019), opatrenia v oblasti správy a riadenia, ktoré by podporovali túto transformáciu, sú nedostatočné.

Cieľom nových právnych predpisov je zvýšiť mieru recyklácie odpadu a posilniť presadzovanie pravidiel v oblasti nakladania s odpadmi.

Slovensku však naďalej hrozí riziko, že do roku 2020 nesplní cieľ v oblasti recyklácie komunálneho odpadu (50 %), keď v roku 2018 bol pomer recyklovaného odpadu 36,3 %. Miera skládkovania komunálneho odpadu je jednou z najvyšších v EÚ (55 % v roku 2018). Poplatok za skládkovanie sa v roku 2019 zvýšil s cieľom podnietiť separovaný zber. Zákon o odpadoch bol novelizovaný (naposledy v roku 2019) v snahe zlepšiť triedenie obalového komunálneho odpadu a nebalených výrobkov a posilniť pravidlá pre prevádzku a zatváranie skládok. Počínajúc rokom 2021 bude zakázané zbavovať sa odpadu skládkovaním, ak nedôjde k jeho sanácii. Slovensko je jednou z prvých krajín EÚ, ktoré zaviedli systém záloh a refundácie za jednorazové obaly na nápoje ⁽⁷²⁾. Cieľová hodnota pre ich návratnosť je približne 95 %. Odhaduje sa, že požadované investície na to, aby sa splnili recyklačné ciele EÚ pre komunálny odpad a odpady z obalov (obdobie 2021 – 2035), budú na úrovni 267 miliónov EUR. Tieto náklady predstavujú celkové investície, ktoré treba realizovať po roku 2020 na to, aby sa splnili recyklačné ciele v prípade komunálneho odpadu a odpadu z obalov prijaté v rámci balíka predpisov o obehovom hospodárstve (Eunomia, 2019).

⁽⁷²⁾ Zákon v roku 2020 nadobudne platnosť, pričom systém záloh a refundácie má podľa očakávaní byť plne funkčný od roku 2022.

⁽⁶⁹⁾ V kategórii M1 bolo zaevidovaných len 951 elektrických automobilov na batériu (BEV) a 619 plugin hybridných elektrických vozidiel (PHEV) (TESLA magazín, 2019).

⁽⁷⁰⁾ Podiel materiálu zhodnoteného a navráteného späť do hospodárstva.

⁽⁷¹⁾ V rokoch 2013 – 2018 bolo 61 % biotopov a 76 % druhov, ktoré tvoria súčasť siete *Natura 2000*, naďalej v nepriaznivom stave ochrany (EEA, 2019c).

PRÍLOHA A

Tabuľka s prehľadom

Závazky	Zhrnutie posúdenia ([1])
Odporúčania pre jednotlivé krajiny (CSR) na rok 2019	
Odporúčanie pre jednotlivé krajiny 1: Dosiahnuť strednodobý rozpočtový cieľ v roku 2020. Zabezpečiť dlhodobú udržateľnosť verejných financií, a to najmä systému zdravotnej starostlivosti a dôchodkového systému. Dosiahnuť strednodobý rozpočtový cieľ v roku 2020. Zabezpečiť dlhodobú udržateľnosť verejných financií, a to najmä systému zdravotnej starostlivosti a dôchodkového systému.	Slovensko dosiahlo obmedzený pokrok pri plnení odporúčania 1: Hodnotenie súladu s Paktom stability a rastu sa doplní na jar, keď budú k dispozícii konečné údaje za rok 2019. Obmedzený pokrok V oblasti zdravotnej starostlivosti: Ministerstvo financií realizovalo v roku 2019 tretie preskúmanie výdavkov v zdravotníctve. Vykonávanie opatrení identifikovaných v predchádzajúcich preskúmaniach výdavkov zlepšilo efektívnosť systému verejného zdravotného poistenia. Výdavky univerzitných nemocníc sa však takisto zvýšili hlavne v dôsledku automatického zvyšovania mzdových nákladov. Súčasne sa pripravuje zavedenie systému zostavovania rozpočtu podľa výkonnosti, v dôsledku ktorého by mohlo dôjsť k zlepšeniu efektivity pridelovania prostriedkov. Kabinet schválil strategické dokumenty zamerané na následnú zdravotnú starostlivosť a modernizáciu siete nemocníc. Túto reformu však parlament koncom roka 2019 neprijal. Zavádza sa aj systém platieb na základe skupín súvisiacich diagnóz (DRG). Hoci sú tieto opatrenia kľúčové, očakáva sa, že úspory, ktoré môžu priniesť, rýchlo absorbuje systém, ktorý musí čeliť okrem iného rastúcemu dopytu a ktorý generuje rozsiahle nedoplatky. V oblasti dôchodkov: Právne predpisy z roku 2019 odstránili automatickú úpravu zákonného veku odchodu do dôchodku na základe strednej dĺžky života a stanovili strop veku odchodu do dôchodku na úrovni 64 rokov, pričom ženám tiež priznávajú možnosť odísť do dôchodku o pol roka skôr za každé dieťa (rátajú sa maximálne tri deti). V dôsledku toho sa zákonný vek odchodu do dôchodku bude naďalej zvyšovať, aj keď pomalšie, a to približne až do roku 2030, kedy dosiahne úroveň 64 rokov, a potom sa stabilizuje na tejto úrovni. Oficiálne odhady vplyvu reformy ešte nie sú k dispozícii. Národná rada navyše v októbri 2019 stanovila minimálny dôchodok vo výške 33 % priemernej mzdy za dva predchádzajúce roky pre tie osoby, ktoré do systému prispievali aspoň 30 rokov,

	čím sa zrušilo predchádzajúce naviazanie na životné minimum. Hoci je táto zmena prínosom pre primeranosť dôchodkov, parlament ju prijal bez odbornej diskusie. Oslabené sú aj stimuly prispievať do dôchodkového systému viac, než je povinné minimum. Tieto reformy zvyšujú riziko ohrozujúce dlhodobú fiškálnu udržateľnosť. Odhady predbežnej komisie/pracovnej skupiny pre starnutie obyvateľstva poukazujú na zvyšovanie výdavkov v dlhodobom horizonte o 5,2 percentuálneho bodu HDP (z 8,6 % v roku 2016 na 13,8 % v roku 2070 namiesto 9,8 % v roku 2070, ako to bolo uvedené v správe o starnutí obyvateľstva z roku 2018). Kompenzačné opatrenia neboli predložené. Reformy stanovujúce strop veku odchodu do dôchodku môžu vyvinúť tlak na mieru rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia starších ľudí, ktorá v roku 2016 predstavovala 12,3 % a ešte stále patrí medzi najnižšie v EÚ, ako aj na celkovú mieru náhrady, ktorá v roku 2016 predstavovala 62 % a stále je nad priemerom EÚ. Zmena vzorca na výpočet minimálneho dôchodku zároveň môže ešte viac ohroziť dlhodobú fiškálnu udržateľnosť.
Odporúčanie pre jednotlivé krajiny 2: Zlepšiť kvalitu a inkluzívnosť vzdelávania na všetkých úrovniach a posilniť zručnosti. Zlepšiť prístup k cenovo dostupnej a kvalitnej starostlivosti o deti a dlhodobej starostlivosti. Podporovať integráciu znevýhodnených skupín, najmä Rómov.	Slovensko dosiahlo obmedzený pokrok pri plnení odporúčania 2:
Zlepšiť kvalitu a inkluzívnosť vzdelávania na všetkých úrovniach a posilniť zručnosti.	Obmedzený pokrok pri zlepšovaní prístupu ku vysoko kvalitnému a inkluzívnemu vzdelávaniu, najmä pre rómske deti, je naďalej obmedzený. Povinný vek začatia predškolskej dochádzky od 5 rokov bude zavedený od roku 2021, no aby to prinieslo očakávané výsledky, bude treba zabezpečiť kvalitné, dostupné a inkluzívne vzdelávanie v ranom detstve, a to najmä v prípade detí z marginalizovaných rómskych komunít. Napriek nedávnomu zvyšovaniu plátov sú platy učiteľov stále nízke a učiteľov je nedostatok, keďže atraktívnosť tejto profesie je nízka. Nové právne predpisy a celoštátne projekty zamerané na skvalitňovanie učiteľstva bude treba efektívne implementovať a monitorovať. Nová akreditačná agentúra a nové právne predpisy o vysokoškolskom vzdelávaní sú dobrým základom pre ďalšie, komplexnejšie reformné opatrenia v tejto oblasti.
Zlepšiť prístup k cenovo dostupnej a kvalitnej starostlivosti o deti a dlhodobej starostlivosti.	Obmedzený pokrok Počet zariadení starostlivosti o deti ďalej stúpa, a to aj za pomoci z EFRR, no neboli prijaté žiadne nové systémové opatrenia, ktoré by boli zamerané na nedostatok zariadení starostlivosti o deti,

Podporovať integráciu znevýhodnených skupín, najmä Rómov.	najmä v najpostihnutejších regiónoch (Bratislava, Košice). Rozvoju služieb dlhodobej starostlivosti bráni nedostatok strategického mapovania a plánovania na úrovni štátnej správy. Pri mapovaní týchto potrieb by mohla pomôcť nedávna novela zákona o sociálnych službách, ktorou sa zaviedol nástroj elektronického sledovania sociálnych služieb (má sa spustiť v roku 2021). Obmedzený pokrok Obmedzený pokrok bol zaznamenaný pri podpore integrácie znevýhodnených skupín obyvateľstva. V súčasnosti prebieha niekoľko projektov zameraných na integráciu Rómov, pričom v minulom roku sa miera reálneho využívania týchto aktivít zvýšila. Tieto aktivity sa však napriek tomu stále nerealizujú systematicky; ak by malo dôjsť k systematickému posunu, táto problematika by sa mala začať riešiť na celoštátnej úrovni, a nie na viac-menej miestnej <i>ad hoc</i> báze.
Odporúčanie pre jednotlivé krajiny 3: Zacieliť hospodársku politiku týkajúcu sa investícií na zdravotnú starostlivosť, výskum a inovácie, dopravu, najmä na jej udržateľnosť, na digitálnu infraštruktúru, energetickú účinnosť, konkurencieschopnosť malých a stredných podnikov a sociálne bývanie, a to s ohľadom na regionálne rozdiely. Zvýšiť vo verejnom obstarávaní uplatňovanie kritérií kvality a nákladov životného cyklu. Zamerať hospodársku politiku súvisiacu s investíciami na zdravotnú starostlivosť;	Slovensko dosiahlo obmedzený pokrok pri plnení odporúčania 3: Obmedzený pokrok V oblasti „materiálnej“ infraštruktúry (napr. nemocnice) je kľúčovým predpokladom pre reálne zintenzívnenie verejných investícií do zdravotníctva vypracovanie stredno- až dlhodobej investičnej stratégie. Veľkú časť takejto stratégie vypracovali slovenské orgány v oblasti zdravotníctva v rámci svojho reformného návrhu týkajúceho sa funkčného a geografického prekonfigurovania celoštátnej siete nemocníc, v ktorom sa uvádza koncentrovanejšia sieť 46 nemocníc optimálne rozmiestnených po celej krajine. Prijímanie tejto reformy však bolo v decembri 2019 zastavené. Keďže od prijatia tejto reformy závisí výrazné zvýšenie miery investícií do infraštruktúry verejného zdravotníctva, predpoklady pre vykonanie tohto odporúčania sa prakticky ešte nedostavili. Ďalším chýbajúcim prvkom, ktorý by pomohol reálne zintenzívniť verejné investície do zdravotníckej infraštruktúry, je problematika dlhu nemocníc. V situácii, keď sú zariadenia starostlivosti zodpovedné za svoje vlastné kapitálové investície, výška dlhu verejných nemocníc neustále rastie, a to aj napriek

	niekoľkým kolám splatenia dlhov zo štátneho rozpočtu. V dôsledku toho sú v slovenskom zdravotníctve hlavným zdrojom investícií do „materiálnej“ infraštruktúry naďalej finančné prostriedky EÚ, a to tak v prípade zariadení nemocničnej, ako aj ambulantnej starostlivosti. Investície do „mäkkej“ infraštruktúry (t. j. ľudský kapitál) zaznamenali v poslednom roku pomerne väčší pokrok. V nadväznosti na nedávne projekcie, v ktorých sa predpokladá značný nedostatok zdravotníckych pracovníkov do roku 2030, vláda zintenzívnila úsilie zamerané na prilákanie zdravotníckych pracovníkov v budúcnosti a zlepšenie ich zotrvania vo verejnom zdravotníctve. Pokiaľ ide o investície do prevádzky verejného zdravotníctva, začal sa realizovať národný onkologický program vypracovaný v roku 2018. Medzi prvé opatrenia zavedené v roku 2019 patrí pilotný projekt skríningu na rakovinu hrubého čreva a konečníka a vymedzenie kvalitatívnych noriem pre mamografické centrá. Investície do podpory všeobecného zdravia a prevencie ochorení sú stále pomerne nízke, ako to ukazuje pomer zdravotných výdavkov na preventívnu starostlivosť, ktorý je pod priemerom EÚ. Majúc na pamäti, že pri vykonávaní tohto konkrétneho odporúčania sa predpokladá existencia viacročného časového horizontu, medzročný pokrok sa posudzuje celkovo ako „obmedzený“ na základe päťbodovej hodnotiacej stupnice, ktorú vymedzil Výbor pre sociálnu ochranu.
výskum a inovácie;	Obmedzený pokrok Orgány zvýšili sumy prípustné na daňový odpočet výdavkov na výskum a vývoj. Závislosť od finančných prostriedkov EÚ a nedosiahnutie cieľov v oblasti výdavkov stanovených v operačnom programe sú však prekážkou pre investície do výskumu a vývoja.
doprava, najmä jej udržateľnosť;	Obmedzený pokrok V marci 2019 bol prijatý akčný plán na podporu elektromobility vrátane opatrení, ako napríklad zrýchlené odpisové sadzby elektrických vozidiel a nabíjacích staníc. Realizuje sa aj projekt zelených európskych poznávacích značiek a programy na podporu prístupných nabíjacích staníc a nákup elektrických vozidiel. Ich reálne využívanie je však doposiaľ stále obmedzené.
digitálna infraštruktúra;	Obmedzený pokrok Vláda a telekomunikační operátori si stanovili cieľ zaviesť rýchly internet do všetkých slovenských miest. Vláda sa formálne dohodla s operátormi, že biele miesta na mape pokrytia sa pokryjú širokopásmovým pripojením, a informovala, že tento plán uspokojivo napreduje. Aukcie 5G meškajú.

energetická efektívnosť,	Určitý pokrok Investície do renovácie viacbytových budov prinášajú dobré výsledky, a Slovensko je tak na dobrej ceste k splneniu svojich ambiciózných národných cieľov na rok 2020. Renovácia verejných budov a rodinných domov však, zdá sa, zaostáva. Dodatočné opatrenia treba realizovať aj v iných oblastiach energetickej efektívnosti (napr. zvyšovanie energetickej efektívnosti produktívnych MSP). V týchto oblastiach sa dostupné nástroje financovania zdajú veľmi nízke v porovnaní s dostupnými finančnými aktivitami (napr. poisťovní alebo dôchodkových fondov).
konkurencieschopnosť malých a stredných podnikov	Obmedzený pokrok Napriek schváleniu troch balíkov opatrení zameraných na zjednodušenie podnikateľského prostredia Slovensko v medzinárodných rebríčkoch konkurencieschopnosti neustále klesá. Podpora podnikateľského ducha je pod priemerom EÚ. Vysoké regulačné zaťaženie, časté legislatívne zmeny a nedostatočné vykonávanie prijatých reforiem sú všetko faktory, ktoré prispievajú k zníženiu konkurencieschopnosti. Vláda nedávno schválila návrh akčného plánu týkajúceho sa stratégie hospodárskej politiky do roku 2030, ktorá pozostáva z 31 opatrení zameraných na zlepšenie podnikateľského prostredia.
a sociálne bývanie, pri zohľadnení regionálnych rozdielov.	Obmedzený pokrok V rámci operačného programu Ľudské zdroje sa momentálne pripravujú opatrenia na podporu sociálneho bývania prostredníctvom sociálneho podnikania. Stále však nie je jasné, ako a či vôbec sa budú realizovať.
Zvýšiť vo verejnom obstarávaní uplatňovanie kritérií kvality a nákladov životného cyklu.	Určitý pokrok Stúpa záujem verejných obstarávateľov o intenzívnejšie využívanie kvalitatívnych kritérií a kalkulácie nákladov na životný cyklus. Úrad pre verejné obstarávanie a ústredný koordinálny orgán vyvíjajú veľké úsilie v snahe poskytnúť príslušnú metodiku a odbornú prípravu. Výsledky sa prejavia až neskôr, pretože krivky učenia a vykonávania sú časovo náročné.
Odporúčanie pre jednotlivé krajiny 4: Naďalej zlepšovať účinnosť súdneho systému a zamerať sa na posilnenie jeho nezávislosti, a to aj pri vymenúvaní sudcov. Zvýšiť úsilie zamerané na odhaľovanie a stíhanie korupcie, a to najmä v prípadoch korupcie veľkého rozsahu.	Slovensko dosiahlo určitý pokrok pri plnení odporúčania 4.
Naďalej zlepšovať účinnosť súdneho systému a zamerať sa na posilnenie jeho nezávislosti, a to aj pri vymenúvaní sudcov.	Určitý pokrok Slovensko zaznamenalo určitý pokrok pri zvyšovaní účinnosti justičného systému, najmä pokiaľ ide o kvalitu a efektívnosť. Pokiaľ ide o posilnenie nezávislosti súdnictva vrátane vymenúvania sudcov, jedným z pozitívnych zistení je,

Zvýšiť úsilie zamerané na odhaľovanie a stíhanie korupcie, a to najmä v prípadoch korupcie veľkého rozsahu.	že slovenská prezidentka 10. októbra 2019 vymenovala zostávajúcich šesť sudcov Ústavného súdu SR, čím úspešne ukončila patovú situáciu, ktorá existovala od februára 2019. Ústavný súd SR je aktuálne zložený z 13 sudcov, ako je to stanovené v ústave SR, a je teda plne uznášaniaschopný. V druhom polroku 2019 sa však naďalej prehlbovali dlhodobé obavy v súvislosti s celkovou integritou justície na Slovensku v dôsledku čoraz väčšieho počtu dôkazov, že medzi vysoko postavenými zločincami a politickou garnitúrou a jednotlivými sudcami a prokurátormi vrátane bývalého generálneho prokurátora existujú úzke väzby. Slabé vnímanie nezávislosti súdnictva tak pre Slovensko naďalej predstavuje najzávažnejší problém a krajina v tejto oblasti figuruje na spodných priečkach pomyselného rebríčka členských štátov EÚ. Obmedzený pokrok Najnovšie štatistiky trestných činov ukazujú kolísanie údajov, no nevyplýva z nich žiadne jednoznačné zlepšenie. Údajne dochádza k zintenzívneniu snáh o trestanie právnických osôb (6 prípadov v roku 2019).
Stratégia Európa 2020 (národné ciele a pokrok)	
Cieľ týkajúci sa miery zamestnanosti uvedený v národnom programe reforiem: 72 %.	Miera zamestnanosti už dosiahla cieľovú hodnotu v prvom štvrtroku 2018 (72,1 %) a v druhom štvrtroku 2019 pokračovala v raste približne na 73,3 %.
Cieľ v oblasti výskumu a vývoja stanovený v národnom programe reforiem: 1,2 % HDP	Celkové výdavky na výskum a vývoj v roku 2018 predstavovali 0,84 % HDP a v súčasnosti sa nejaví ako realistické, že sa dosiahne cieľ 1,2 %. Ekosystému výskumu a inovácií chýba podpora vo forme verejných i súkromných investícií. Nárast investícií však musia sprevádzať príslušné reformy, aby sa slovenský systém výskumu a inovácií začal uberať správnym smerom.
Národný cieľ v oblasti emisií skleníkových plynov: +13 % v roku 2020 v porovnaní s rokom 2005 (v odvetviach nezahrnutých do systému EÚ na obchodovanie s emisiami).	Na rok 2020 sa predpokladá, že emisie budú 20 % pod úrovňou z roku 2005. Slovensko by tým pádom dosiahlo cieľ na rok 2020. Cieľ na rok 2018 (priebežný): +10 % oproti roku 2005: V roku 2018 boli emisie 5 % pod úrovňou z roku 2005.
Cieľ týkajúci sa energie z obnoviteľných zdrojov do roku 2020: 14 %	V roku 2018 bol na Slovensku podiel energie z obnoviteľných zdrojov na hrubej konečnej spotrebe 11,9 %. Po dvoch rokoch prepadu tohto podielu to znamená miernu stabilizáciu, no nárast by bolo treba

	počas zostávajúceho obdobia výrazne urýchliť, najmä vzhľadom na predpokladané zvyšovanie dopytu.
Energetická efektívnosť, ciele spotreby energie do roku 2020: Cieľ Slovenska v oblasti energetickej efektívnosti do roku 2020 je 16,4 Mtoe vyjadrený v primárnej energetickej spotrebe (9,0 Mtoe v konečnej spotrebe energie).	Spotreba primárnych zdrojov energie v roku 2018 predstavovala 15,8 Mtoe, teda stále pod úrovňou cieľa EÚ na rok 2020, ale vyššia než v roku 2016. Konečná spotreba energie bola 11,1 Mtoe, teda bol zaznamenaný trend, pri ktorom by bolo dosiahnutie cieľa na rok 2020 veľmi nepravdepodobné. Na udržanie spotreby primárnych zdrojov energie treba vynaložiť väčšie úsilie a zvážiť ďalšie opatrenia na kontrolu a podstatné zníženie spotreby primárnych zdrojov energie.
Cieľ týkajúci sa predčasného ukončovania školskej dochádzky/odbornej prípravy: 6 %.	Miera predčasného ukončenia školskej dochádzky je na vzostupe a existujú veľké regionálne rozdiely. Miera predčasného ukončenia školskej dochádzky je na úrovni 8,6 %, teda stále pod priemerom EÚ, no oproti roku 2012 (5,3 %) bolo zaznamenané výrazné zhoršenie. Údaje Eurostatu poukazujú na značné regionálne rozdiely. Najvyšší a najrýchlejší nárast miery predčasného ukončenia školskej dochádzky možno pozorovať na východe krajiny, kde je táto miera takmer 14 %, zatiaľ čo na západe krajiny je tento ukazovateľ na úrovni 6,3 %.
Cieľ terciárneho vzdelania: 40 % populácie vo veku 30 – 34 rokov.	Miera dosiahnutého terciárneho vzdelania stabilným tempom rastie. Od roku 2010 narástla o 11,7 percentuálneho bodu na 37,7 % v roku 2018, čím sa priblížila k cieľovej hodnote. Rozdiel oproti priemeru EÚ sa časom postupne znižoval z 15,3 percentuálneho bodu v roku 2007 na iba 3 percentuálne body v roku 2018. Ženy (44,6 %), v prípade ktorých bol národný cieľ splnený, výrazne prekročili mieru zaznamenanú v prípade mužov (31,1 %). Rodový rozdiel v prospech žien je na úrovni 13,5 percentuálneho bodu a je nad priemerom EÚ, ktorý je na úrovni 10,1 percentuálneho bodu.
Znížiť počet osôb žijúcich v chudobe alebo sociálnom vylúčení na 17,2 % (oproti 20,6 % v roku 2008)	Počet osôb ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením bol v roku 2018 naďalej 16,3 %. Regionálne rozdiely sú výrazné a do veľkej miery má na ne vplyv vysoká úroveň chudoby marginalizovaných rómskych komunít.

([1]) Na posúdenie pokroku pri vykonávaní odporúčaní pre jednotlivé krajiny sa využívajú tieto kategórie:

Žiadny pokrok: Členský štát dôveryhodne neoznámil ani neprijal žiadne opatrenia na riešenie odporúčaní pre jednotlivé krajiny. Táto kategória zahŕňa zoznam typických situácií, ktoré sa majú interpretovať individuálne s ohľadom na podmienky špecifické pre jednotlivé krajiny. Patria sem:

- neboli oznámené žiadne právne, administratívne ani rozpočtové opatrenia
- v národnom programe reforiem
- alebo inej oficiálnej komunikácii národnému parlamentu/príslušným parlamentným výborom, Európskej komisii
- alebo verejne (napr. v tlačovom vyhlásení alebo informácii na webovom sídle vlády);
- vládny ani zákonodarný orgán neprezentovali žiadne nelegislatívne akty;
- členský štát podnikol prvotné kroky na riešenie odporúčania pre jednotlivé krajiny, ako je napríklad zadanie štúdie alebo zriadenie študijnej skupiny s cieľom analyzovať možné opatrenia, ktoré by sa mali prijať (pokiaľ sa v odporúčaní výslovne nežiadať usmernenia alebo prieskumné činnosti). Neboli však navrhnuté žiadne jasne vymedzené opatrenia na riešenie odporúčaní pre jednotlivé krajiny.

Obmedzený pokrok: Členský štát:

- oznámil určité opatrenia, ale týmito opatreniami sa odporúčania pre jednotlivé krajiny riešia len v obmedzenej miere a/alebo
- predložil legislatívne akty vo vládnom alebo zákonodarnom orgáne, ale tieto opatrenia ešte neboli prijaté a je potrebné značné ďalšie nelegislatívne úsilie, kým sa odporúčania pre jednotlivé krajiny vykonajú,
- predložil nelegislatívne akty, ale nenadviazal na ne v rámci vykonávania nevyhnutného na riešenie odporúčaní pre jednotlivé krajiny.

Určitý pokrok: Členský štát prijal opatrenia,

- ktoré čiastočne prispeli k riešeniu odporúčaní pre jednotlivé krajiny a/alebo
- ktorými sa riešia odporúčania pre jednotlivé krajiny, na úplné vyriešenie odporúčaní je však stále potrebné značné úsilie, pretože spomedzi opatrení boli vykonané len niektoré. Opatrenie alebo opatrenia prijal napríklad národný parlament alebo boli prijaté ministerským rozhodnutím, neprijali sa však žiadne vykonávacie rozhodnutia.

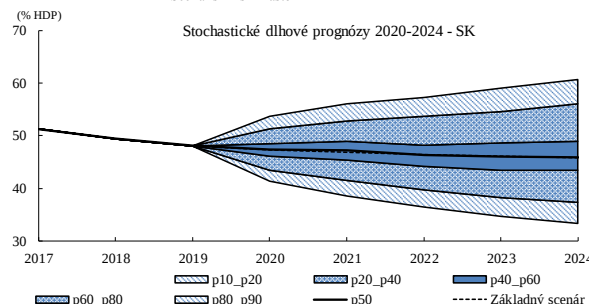
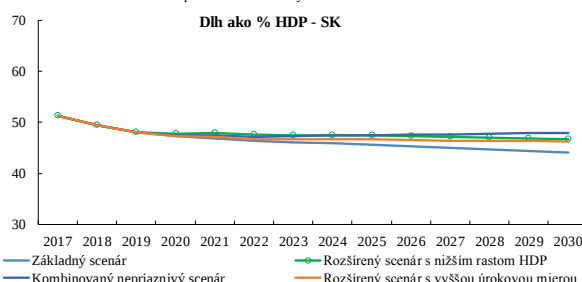
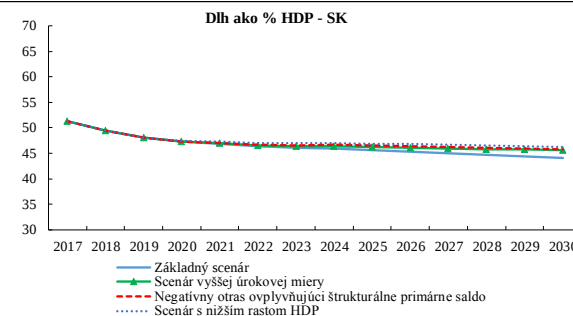
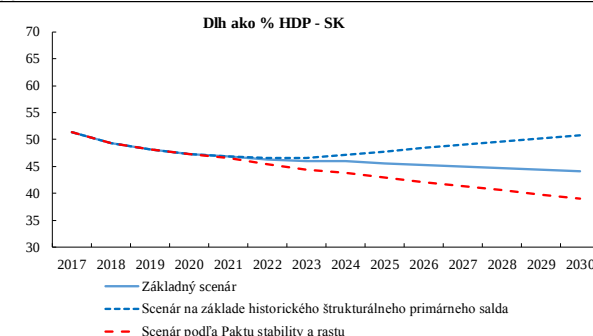
Významný pokrok: Členský štát prijal opatrenia, ktoré výrazne prispeli k riešeniu odporúčaní pre jednotlivé krajiny, pričom väčšina z nich bola vykonaná.

Úplné vykonanie: Členský štát náležite vykonal všetky opatrenia potrebné na riešenie odporúčaní pre jednotlivé krajiny.

PRÍLOHA B

Analýza Komisie týkajúca sa udržateľnosti dlhovej služby a fiškálne riziká

Projekcie vývoja dlhu verejných financií podľa základného scenára, alternatívnych scenárov a testov citlivosti													
SK - Projekcie vývoja dlhu - základný scenár													
Pomer hrubého dlhu	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Zmeny pomeru (-1+2+3) z čoho:	-1,9	-1,3	-0,8	-0,4	-0,5	-0,3	-0,1	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
(1) Primárne saldo (1.1+1.2+1.3)	0,3	0,3	0,0	-0,2	-0,4	-0,5	-0,7	-0,7	-0,8	-0,8	-0,9	-1,0	-1,0
(1.1) Štrukturálne primárne saldo (1.1.1-1.1.2+1.1.3)	-0,4	-0,4	-0,6	-0,8	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7	-0,8	-0,8	-0,9	-1,0	-1,0
(1.1.1) Štrukturálne primárne saldo (pred nákl. na starostlivosť)	-0,4	-0,4	-0,6	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8
(1.1.2) Náklady na starostlivosť obyvateľstva					0,0	-0,1	-0,1	0,0	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2
(1.1.3) Iné (dane a prír. z majetku)					0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
(1.2) Cyklická zložka	0,7	0,7	0,6	0,6	0,4	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
(1.3) Jednorazové a iné dočasné opatrenia	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
(2) Efekt snehovej gule (2.1+2.2+2.3)	-1,6	-1,2	-1,2	-1,2	-0,9	-0,8	-0,8	-1,1	-1,1	-1,2	-1,2	-1,2	-1,3
(2.1) Úrokové náklady	1,3	1,2	1,1	1,1	1,0	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7
(2.2) Rastový efekt	-1,9	-1,3	-1,2	-1,2	-0,9	-0,8	-0,8	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-1,1	-1,1
(2.3) Inflačný efekt	-1,0	-1,2	-1,1	-1,0	-1,0	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9
(3) Zosúladienie dlhu a deficitu	0,0	0,2	0,3	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Krátkodobé		Strednodobé		Analýza udržateľnosti dlhovej služby (podrobnosti)							Analýza udržateľnosti dlhovej služby		Dlhodobé	
		S1		Zákl. scenár	Scenár na zákl. hist. štrukturálneho salda	Nižší rast HDP	Vyššia úroková miera	Negatívny otras ovplyvňujúci štrukturálne primárne saldo	Stochastické prognózy			S2		
NÍZKE (S0 = 0,3)	NÍZKE	NÍZKE (S1 = -1,8)	Kategória rizika	NÍZKE	NÍZKE	NÍZKE	NÍZKE	NÍZKE	STREDNÉ	NÍZKE	STREDNÉ (S2 = 3,8)	STREDNÉ		
			Úroveň dlhu (2030)	44,1	50,7	46,3	45,7	45,7						
			Rok dlhového vrcholu	2019	2030	2019	2019	2019						
			Percentilová úroveň	70,0%	78,0%									
			Pravdepodobnosť vyššieho dlhu					42,1%						
			Práve					27,3%						

Poznámka: Ďalšie informácie sa nachádzajú v dokumente Európskej komisie s názvom „Debt Sustainability Monitor“ (Monitorovanie udržateľnosti dlhu, DSM) z roku 2019.

[1] V prvej tabuľke sú prezentované projekcie podľa základného scenára bez zmeny fiškálnej politiky. Znáznomená je prognóza dynamiky dlhu verejných financií a jej rozčlenenie medzi primárne saldo, efekt snehovej gule a zosúladienie dlhu a deficitu. Efektom snehovej gule sa meria čistý vplyv vyvažujúcich efektov úrokových sadzieb, inflácie, rastu reálneho HDP (a výmenných kurzov v niektorých krajinách). Zosúladienie dlhu a deficitu zahŕňa rozdiely v hotovostnom účtovaní a účtovaní časového rozlíšenia, čistú akumuláciu aktív, ako aj ocenenie a iné reziduálne účinky.

[2] Graf ukazuje rad testov citlivosti podľa základného scenára, ako aj podľa alternatívnych politických scenárov, najmä: scenár na základe historického štrukturálneho primárneho salda (kde historické štrukturálne primárne saldo je stanovené na úrovni jeho historického priemeru), scenár na základe Paktu stability a rastu (SGP) (kde sa predpokladá, že fiškálna politika sa vyvíja v súlade s hlavnými ustanoveniami SGP), scenár vyšších úrokových sadzieb (+1 perc. bod oproti základnému scenáru), scenár s nižším rastom HDP (-0,5 perc. bodu oproti základnému scenáru) a scenár negatívneho otrasu ovplyvňujúceho štrukturálne primárne saldo (kalibrovaný na základe prognózovanej zmeny). Kombinovaný nepriaznivý scenár a rozšírené testy citlivosti (na úrokovú mieru a rast) sú uvedené tiež, ako aj stochastické projekcie. Podrobné informácie o návrhu týchto projekcií možno nájsť v správe o finančnej stabilite 2018 a v DSM 2019.

[3] V druhej tabuľke je prezentovaná celková klasifikácia fiškálnych rizík počas krátkodobého, strednodobého a dlhodobého horizontu.

a) V prípade krátkodobého horizontu je riziková kategória (nízke/vysoké) založená na ukazovateli S0. S0 je ukazovateľ včasného varovania o fiškálnych otrasoch v nadchádzajúcom roku, založený na 25 fiškálnych premenných a premenných finančnej konkurencieschopnosti, ktoré sa v minulosti ukázali ako popredné ukazovatele fiškálnych otrasov. Kritická prahová hodnota, nad ktorou dochádza k signalizovaniu fiškálnych problémov, je 0,46.

b) V prípade strednodobého horizontu je riziková kategória (nízke/stredné/vysoké) založená na spoločnom využití ukazovateľa S1 a výsledkov analýzy udržateľnosti dlhovej služby. Ukazovateľom S1 sa meria požadovaná fiškálna úprava (kumulovaná za 5 rokov po prognózovanom horizonte a následne udržiavaná na tejto úrovni) s cieľom dosiahnuť do roku 2034 pomer dlhu k HDP na úrovni 60 %. Použitie kritické hodnoty sú 0 a 2,5 perc. bodu HDP. Klasifikácia podľa analýzy udržateľnosti dlhovej služby vychádza z výsledkov piatich deterministických scenárov (základný scenár, scenár na základe historického štrukturálneho primárneho salda, scenár s vyššou úrokovou mierou, scenár s nižším rastom HDP a scenár negatívneho otrasu ovplyvňujúceho štrukturálne primárne saldo) a zo stochastických projekcií. Používajú sa rozličné kritériá, ako napríklad predpokladaná úroveň dlhu, smerovanie dlhu, realistikosť fiškálnych predpokladov, pravdepodobnosť stabilizácie dlhu a rozsah neistoty.

c) V prípade dlhodobého horizontu je riziková kategória (nízke/stredné/vysoké) založená na spoločnom využití ukazovateľa S2 a výsledkov analýzy udržateľnosti dlhovej služby. Ukazovateľom S2 sa meria okamžitá a trvalá fiškálna úprava požadovaná na stabilizáciu pomeru dlhu k HDP počas nekonečného horizontu vrátane nákladov na starostlivosť obyvateľstva. Použitie kritické hodnoty sú 2 a 6 perc. bodov HDP. Výsledky analýzy udržateľnosti dlhovej služby sa používajú na ďalšiu kvalifikáciu klasifikácie dlhodobých rizík, najmä v tých prípadoch, keď sa identifikuje zraniteľnosť dlhu (stredná/vysoká riziková kategória podľa analýzy udržateľnosti dlhovej služby).

PRÍLOHA C

Štandardné tabuľky

Tabuľka C.1: Ukazovatele finančného trhu

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Celkové aktíva bankového sektora (% HDP) ⁽¹⁾	84,2	86,6	90,3	91,9	91,4	90,8
Podiel aktív piatich najväčších bánk (% celkových aktív)	70,7	72,3	72,7	74,5	75,6	-
Zahraničné vlastníctvo bankového systému (% celkových aktív) ⁽²⁾	84,3	85,1	83,6	84,4	84,9	85,2
Ukazovatele finančného zdravia: ⁽²⁾						
- nesplácané úvery (% všetkých úverov)	5,2	4,4	4,6	3,7	3,2	3,1
- miera kapitálovej primeranosti (%)	17,3	17,7	18,0	18,6	17,8	18,2
- rentabilita vlastného kapitálu (%) ⁽³⁾	9,2	9,7	9,9	9,3	9,3	8,5
Bankové úvery pre súkromný sektor (medziročná zmena v %) ⁽¹⁾	7,4	10,4	10,0	10,3	9,4	7,6
Úvery na bývanie (medziročná zmena v %) ⁽¹⁾	13,6	13,8	14,4	12,8	11,5	9,6
Pomer úverov k vkladom ⁽²⁾	92,7	90,3	90,5	96,2	98,5	101,5
Likvidita centrálnej banky ako % záväzkov ⁽¹⁾	1,1	1,2	1,3	1,7	1,7	1,5
Súkromný dlh (% HDP)	79,0	80,6	88,6	94,5	90,9	-
Hrubý zahraničný dlh (% HDP)(2) - verejný	37,8	33,3	32,9	32,4	30,9	31,5
- súkromný	30,6	30,8	33,1	38,2	35,0	33,2
Rozpätie dlhodobých úrokových sadzieb verzus Bund (bázické body)*	90,8	38,9	45,3	59,9	48,9	50,6
Rozpätie swapov na kreditné zlyhanie štátnych dlhopisov (5-ročné)*	53,3	44,9	39,2	38,8	40,9	41,1

(1) Posledné údaje za 3. štvrťrok 2019. Zahŕňa nielen banky, ale aj všetky peňažné finančné inštitúcie okrem centrálnych bánk.

(2) Posledné údaje za 2. štvrťrok 2019.

(3) Štvrťročné hodnoty sú prepočítané na ročný základ.

* Merané v bázických bodoch.

Zdroj: Európska komisia (dlhodobé úrokové sadzby); Svetová banka (hrubý zahraničný dlh); Eurostat (súkromný dlh); ECB (všetky ostatné ukazovatele).

Tabuľka C.2: Hlavné ukazovatele sociálneho prehľadu

	2014	2015	2016	2017	2018	2019 ⁽⁵⁾
Rovnosť príležitostí a prístup na trh práce						
Osoby, ktoré predčasne ukončili vzdelávanie a odbornú prípravu (% obyvateľstva vo veku 18 – 24 rokov)	6,7	6,9	7,4	9,3	8,6	:
Rodové rozdiely v zamestnanosti (pps)	14,6	14,7	14,2	12,8	13,7	13,0
Príjmová nerovnosť meraná ako pomer príjmov horného a dolného kvintilu (S80/S20)	3,9	3,5	3,6	3,5	3,0	:
Miera ohrozenia chudobou alebo sociálnym vylúčením ⁽¹⁾ (AROE)	18,4	18,4	18,1	16,3	16,3	:
Mladí ľudia, ktorí nie sú zamestnaní ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy (% obyvateľstva vo veku 15 – 24 rokov)	12,8	13,7	12,3	12,1	10,2	:
Dynamické trhy práce a spravodlivé pracovné podmienky						
Miera zamestnanosti (20 – 64 rokov)	65,9	67,7	69,8	71,1	72,4	73,3
Miera nezamestnanosti ⁽²⁾ (15 – 74 rokov)	13,2	11,5	9,7	8,1	6,5	5,7
Miera dlhodobej nezamestnanosti (% ekonomicky činného obyvateľstva)	9,3	7,6	5,8	5,1	4,0	3,4
Hrubý disponibilný príjem domácnosti v reálnom vyjadrení na obyvateľa ⁽³⁾ (Index 2008=100)	101,3	105,8	109,6	113,5	118,5	:
Čisté ročné príjmy slobodného bezdetného pracovníka na plný úväzok, ktorý zarába priemernú mzdu (úroveň v PPS, priemer za tri roky)	11698	12106	12446	:	:	:
Čisté ročné príjmy slobodného bezdetného pracovníka na plný úväzok, ktorý zarába priemernú mzdu (percentuálna zmena, v reálnom vyjadrení, priemer za tri roky)	1,07	2,35	3,08	:	:	:
Verejná podpora / Sociálna ochrana a inklúzia						
Vplyv sociálnych transferov (okrem dôchodkov) na znižovanie chudoby ⁽⁴⁾	35,7	35,3	31,0	29,1	31,1	:
Deti vo veku menej ako 3 roky navštevujúce zariadenia formálnej starostlivosti o deti	6,5	1,1	0,5	0,6	1,4	:
Subjektívne neuspokojená potreba lekárskej starostlivosti	2,1	2,1	2,3	2,4	2,6	:
Osoby so základnými alebo pokročilejšími všeobecnými digitálnymi zručnosťami (% obyvateľstva vo veku 16 – 74 rokov)	:	53,0	55,0	59,0	:	:

(1) Osoby ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením (AROE): osoby, ktoré sú ohrozené chudobou (AROP) a/alebo trpia závažnou materiálnou depriváciou a/alebo žijú v domácnostiach s nulovou alebo veľmi nízkou intenzitou práce.

(2) Medzi nezamestnané osoby patria všetci, ktorí neboli zamestnaní, ale ktorí si aktívne hľadali prácu a boli pripravení začať pracovať okamžite alebo do dvoch týždňov.

(3) Hrubý disponibilný príjem je vymedzený v neupravenom vyjadrení, podľa návrhu spoločnej správy o zamestnanosti 2019.

(4) Zníženie percentuálneho podielu miery rizika chudoby v dôsledku sociálnych transferov (vypočítané porovnaním mier rizika chudoby pred sociálnymi transfermi s mierami po transferoch; dôchodky sa vo výpočtoch nepovažujú za sociálne transfery).

(5) Priemer prvých troch štvrtín 2019 v prípade miery zamestnanosti, miery dlhodobej nezamestnanosti a rozdielu v zamestnanosti žien a mužov.

Zdroj: Eurostat

Tabuľka C.3: Ukazovatele trhu práce a vzdelávania

Ukazovatele na pracovnom trhu	2014	2015	2016	2017	2018	2019 ⁽⁴⁾
Miera ekonomickej aktivity obyvateľstva (vo veku 15 – 64 rokov)	70,3	70,9	71,9	72,1	72,4	72,6
Zamestnanie na súčasnej pozícii podľa trvania						
<i>Od 0 do 11 mesiacov</i>	9,6	11,7	12,0	12,3	11,0	:
<i>Od 12 do 23 mesiacov</i>	7,3	8,2	8,6	9,0	9,1	:
<i>Od 24 do 59 mesiacov</i>	17,8	16,3	16,9	16,7	17,9	:
<i>60 mesiacov alebo dlhšie</i>	65,3	63,8	62,5	62,0	62,0	:
Rast zamestnanosti* (zmena v % oproti minulému roku)	1,4	2,0	2,4	2,2	2,0	1,4
Miera zamestnanosti žien (% ženského obyvateľstva vo veku 20 – 64 rokov)	58,6	60,3	62,7	64,7	65,5	66,8
Miera zamestnanosti mužov (% mužského obyvateľstva vo veku 20 – 64 rokov)	73,2	75,0	76,9	77,5	79,2	79,8
Miera zamestnanosti starších pracovníkov* (% obyvateľstva vo veku 55 – 64 rokov)	44,8	47,0	49,0	53,0	54,2	56,6
Zamestnanie na čiastočný úväzok* (% celkového zamestnaného obyvateľstva vo veku 15 – 64 rokov)	5,1	5,8	5,8	5,8	4,9	4,4
Zamestnanie na dobu určitú* (% pracovníkov so zmluvou na dobu určitú vo veku 15 – 64 rokov)	8,8	10,5	9,9	9,4	8,1	7,6
Miera prechodu z krátkodobého zamestnania na trvalé zamestnanie (priemer za tri roky)	39,4	35,7	36,0	:	:	:
Miera nezamestnanosti mladých ľudí (% ekonomicky aktívneho obyvateľstva vo veku 15 – 24 rokov)	29,7	26,5	22,2	18,9	14,9	15,3
Rodový rozdiel v zamestnaní na čiastočný úväzok	3,0	4,1	3,8	4,1	3,7	3,3
Rozdiel v odmeňovaní žien a mužov ⁽¹⁾ (v neupravenej forme)	19,7	19,6	19,0	19,8	:	:
Ukazovatele v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Účasť dospelých na vzdelávaní (% obyvateľstva vo veku 25 – 64 rokov zúčastňujúceho sa na vzdelávaní a odbornej príprave)	3,1	3,1	2,9	3,4	4,0	:
Nedostatky vo vzdelávaní ⁽²⁾	:	27,7	:	:	25,1	:
Miera dosiahnutého terciárneho vzdelania (% celkového obyvateľstva vo veku 30 – 34 rokov s ukončeným terciárnym vzdelaním)	26,9	28,4	31,5	34,3	37,7	:
Rozdiely vo výkonnosti vysvetlené sociálno-ekonomickým postavením študentov ⁽³⁾	:	:	:	:	17,5	:

* Ukazovateľ mimo hodnotiacej tabuľky.

(1) Rozdiel medzi priemerným hrubým hodinovým zárobkom platených zamestnancov a platených zamestnankýň vyjadrený ako percentuálny podiel priemerného hrubého hodinového zárobku platených zamestnancov. Definuje sa ako „neupravený“, pretože nie je upravený o rozdelenie jednotlivých charakteristických znakov (a teda poskytuje celkový obraz o platových nerovnostiach medzi mužmi a ženami). Zahŕňa sú všetci zamestnanci pracujúci vo firmách s desiatimi alebo viacerými zamestnancami bez obmedzenia veku a odpracovaných hodín.

(2) Výsledky PISA (OECD) pre nedostatočné výsledky 15-ročných študentov v matematike.

(3) Vplyv sociálno-ekonomickej situácie na hodnotenie PISA (OECD). Hodnota za rok 2018 zachytáva čítanie.

(4) Priemer prvých troch štvrtí rokov 2019. Údaje o miere nezamestnanosti mladých ľudí sú sezónne upravené.

Zdroj: Eurostat, OECD.

Tabuľka C.4: Ukazovatele sociálneho začlenenia a zdravia

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Výdavky na dávky sociálneho zabezpečenia* (% HDP)						
Nemocenská/zdravotnícka starostlivosť	5,5	5,5	5,5	5,8	5,6	:
Zdravotné postihnutie	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	:
Starobné a pozostalostné dôchodky	7,9	8,2	8,1	8,0	8,1	:
Rodinné/detské dávky	1,7	1,7	1,6	1,6	1,6	:
Nezamestnanosť	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	:
Príspevky na bývanie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	:
Sociálne vylúčenie inde neuvedené	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	:
Celkom	17,8	17,9	17,5	17,9	17,7	:
z toho: dávky vyplácané po overení príjmu	0,9	0,9	0,8	0,7	0,7	:
Výdavky verejnej správy podľa funkcií (% HDP)						
Sociálne zabezpečenie	15,3	15,1	15,0	15,1	14,5	:
Zdravotná starostlivosť	6,8	7,0	7,1	7,4	7,1	:
Vzdelanie	4,0	4,1	4,2	3,8	3,8	:
Hotovostné výdavky na zdravotnú starostlivosť	23,3	18,0	18,4	18,2	18,7	:
Deti ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením (% obyvateľstva vo veku 0 – 17 rokov)*	25,5	23,6	24,9	24,4	22,5	23,8
Miera rizika chudoby ⁽¹⁾ (% celkového obyvateľstva)	12,8	12,6	12,3	12,7	12,4	12,2
Miera rizika chudoby zamestnaných (% zamestnaných osôb)	5,7	5,7	6,0	6,5	6,3	6,0
Miera závažnej materiálnej deprivácie ⁽²⁾ (% celkového obyvateľstva)	10,2	9,9	9,0	8,2	7,0	:
Miera závažnej deprivácie v oblasti bývania ⁽³⁾ , podľa vlastného vzťahu						
Vlastník, s hypotékou alebo úverom	3,9	1,6	3,2	2,0	1,5	0,3
Nájomník, trhový nájom	9,1	9,4	7,6	6,0	11,1	7,9
Podiel osôb žijúcich v domácnostiach s nízkou intenzitou práce ⁽⁴⁾ (% osôb vo veku 0 – 59)	7,6	7,1	7,1	6,5	5,4	5,2
Hranice chudoby, vyjadrené v národnej mene v stálych cenách*	3478	3465	3530	3553	3689	3780
Stredná dĺžka života v zdraví						
Ženy	3,7	3,6	3,8	4,2	4,1	:
Muži	4,2	4,3	4,1	4,5	3,8	:
Celková miera náhrady dôchodkových príjmov ⁽⁵⁾	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Index digitálneho hospodárstva a spoločnosti (DESI) – aspekt miery pripojenia ⁽⁶⁾	:	30,8	36,4	39,7	45,9	49,4
Giniho koeficient pred zaplatením daní a transferov*	41,3	43,2	39,8	40,5	40,3	:
Giniho koeficient po zaplatení daní a transferov*	24,2	26,1	23,7	24,3	23,2	:

* Ukazovateľ mimo hodnotiacej tabuľky.

(1) Miera rizika chudoby (AROP): podiel osôb s ekvivalentným disponibilným príjmom pod 60 % národného mediánu ekvivalentného príjmu.

(2) Podiel osôb, ktorých sa týkajú aspoň štyri z týchto foriem núdze: nemôžu si dovoliť i) zaplatiť nájomné alebo účty za služby spojené s bývaním, ii) mať v dome primerané teplo, iii) zvládajú nečakané výdavky, iv) jesť každý druhý deň mäso, rybu alebo rovnocennú proteínovú stravu, v) mať raz do roka týždeň dovolenky mimo domova, vi) auto, vii) práčku, viii) farebný televízor alebo ix) telefón.

(3) Percentuálny podiel celkovej populácie žijúcej v preplnených obydliach a vykazujúcej znaky deprivácie v oblasti bývania.

(4) Ľudia žijúci v domácnosti s veľmi nízkou intenzitou práce: podiel osôb vo veku 0 až 59 rokov žijúcich v domácnostiach, v ktorých dospeli (s výnimkou závislých detí) v predchádzajúcich 12 mesiacoch pracovali menej než 20 % svojho celkového pracovného potenciálu.

(5) Pomer mediánu individuálnych hrubých dôchodkových príjmov osôb vo vekovej kategórii 65 – 74 rokov k mediánu individuálnych hrubých zárobkov osôb vo vekovej kategórii 50 – 59 rokov.

(6) Zloženie ukazovateľa pripojiteľnosti: Pevné širokopásmové pripojenie (18,5 %), mobilné širokopásmové pripojenie (35 %), rýchle širokopásmové pripojenie (18,5 %), ultrarýchle širokopásmové pripojenie (18,5 %), index cien širokopásmového pripojenia (9,5 %); údaje z digitálnej hodnotiacej tabuľky.

Zdroj: Eurostat, OECD

Tabuľka C.5: Ukazovatele výkonnosti produktových trhov a politické ukazovatele

Ukazovatele výkonnosti	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Rast produktivity práce na osobu ⁽¹⁾ (t/t-1) v %						
Rast produktivity práce v priemysle	-1,11	14,38	6,10	-4,45	-2,77	11,17
Rast produktivity práce v stavebníctve	-12,28	9,09	1,29	-2,14	7,61	-4,42
Rast produktivity práce v trhových službách	3,61	-5,75	1,83	0,60	2,02	1,28
Rast indexu jednotkových nákladov práce (ULC) ⁽²⁾ (t/t-1) v %						
Rast indexu jednotkových nákladov práce v priemysle	4,45	-9,22	-1,22	7,57	10,29	-2,58
Rast indexu jednotkových nákladov práce v stavebníctve	14,97	-7,77	3,90	4,04	-4,49	9,69
Rast indexu jednotkových nákladov práce v trhových službách	-2,08	8,47	2,24	0,39	4,30	4,10
Podnikateľské prostredie	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Čas potrebný na vynútenie plnenia zmlúv ⁽³⁾ (dní)	615	775	775	775	775	775
Čas potrebný na založenie firmy ⁽³⁾ (dní)	33,5	26,5	26,5	26,5	26,5	26,5
Výsledok žiadosti MSP o bankové úvery ⁽⁴⁾	1,07	0,83	0,65	0,61	0,74	0,63
Výskum a inovácie	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Intenzita výskumu a vývoja	0,82	0,88	1,16	0,79	0,89	0,84
Výdavky verejnej správy na vzdelávanie vyjadrené ako % HDP	4,00	4,10	4,20	3,80	3,80	:
Zamestnané osoby s terciárnym vzdelaním a/alebo osoby zamestnané vo vedeckom a technologickom odvetví ako % celkovej zamestnanosti	37	37	37	38	38	40
Obyvateľstvo s ukončením terciárnym vzdelaním ⁽⁵⁾	18	18	19	20	21	22
Mladí ľudia s vyšším sekundárnym vzdelaním ⁽⁶⁾	91	91	91	90	89	89
Obchodná bilancia výrobkov v oblasti špičkových technológií ako % HDP	-5,30	-5,06	-5,72	-6,03	-4,15	-4,12
Trhy s produktmi a službami a konkurencia	2003	2008	2013			2018*
OECD regulácia trhu s produktmi ⁽⁷⁾ , celkom	2,18	1,62	1,29			1,52
OECD regulácia trhu s produktmi ⁽⁷⁾ , maloobchod	1,14	1,04	1,75			1,54
OECD regulácia trhu s produktmi ⁽⁷⁾ , profesionálne služby ⁽⁸⁾	:	:	2,90			2,78
OECD regulácia trhu s produktmi ⁽⁷⁾ , sieťové odvetvia ⁽⁹⁾	3,33	2,28	1,88			1,41

*Hoci sú hodnoty ukazovateľa z rokov 2003 až 2013 porovnateľné, v roku 2018 sa metodika výrazne zmenila. V dôsledku toho minulé ročníky nemožno porovnávať s ukazovateľmi PMR z roku 2018.

(1) Pridaná hodnota v stálych cenách delená počtom zamestnaných osôb.

(2) Odmeňovanie zamestnancov v bežných cenách delené pridanou hodnotou v stálych cenách.

(3) Podrobné údaje o metodikách vrátane predpokladov pre tento ukazovateľ sú k dispozícii tu:

<http://www.doingbusiness.org/methodology>.

(4) Priemer z odpovedí na otázku Q7B_a. „[Bankový úver]: ak ste požiadali o tento typ financovania a pokúsili ste sa ho vyjednať v priebehu posledných šiestich mesiacov, aký bol výsledok?“ Odpovede boli hodnotené takto: 0 v prípade schválenia v plnej výške, 1 v prípade schválenia 75 % a viac, 2 v prípade schválenia menej ako 75 %, 3 v prípade neschválenia alebo zamietnutia; v prípade žiadosti, ktorá ešte nie je vybavená alebo ktorej výsledok respondent nepozná, kódované ako chýbajúce hodnoty.

(5) Percentuálny podiel obyvateľov vo veku 15 – 64 rokov, ktorí ukončili terciárne vzdelávanie.

(6) Percentuálny podiel obyvateľov vo veku 20 – 24 rokov, ktorí dosiahli aspoň vyššie sekundárne vzdelanie.

(7) Index: 0 = neregulované; 6 = najviac regulované. Podrobné údaje o metodikách ukazovateľov OECD týkajúcich sa regulácie trhu s produktmi sú k dispozícii tu: <http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm>.

Upozorňujeme, že hodnoty ukazovateľa z rokov 2003 až 2013 sú porovnateľné, no v roku 2018 sa metodika výrazne zmenila, vzhľadom na čo minulé ročníky nemožno porovnávať s ukazovateľmi PMR z roku 2018.

(8) Jednoduchý priemer ukazovateľov regulácie právnikov, účtovníkov, architektov a inžinierov.

(9) Súhrnné ukazovatele OECD o regulácii v odvetví energetiky, dopravy a komunikácií (ETCR).

Zdroj: Európska komisia; Svetová banka – Doing Business (Podnikanie) (vymáhanie zmlúv a čas potrebný na založenie podniku);

OECD (ukazovatele regulácie trhu s produktmi); SAFE (výsledky žiadostí MSP o bankové úvery).

Tabuľka C.6: Ekologický rast

		2013	2014	2015	2016	2017	2018
Makroekonomické ukazovatele							
Energetická intenzita	kgoe / €	0,23	0,21	0,21	0,21	0,21	-
Uhlíková intenzita	kg / €	0,59	0,55	0,54	0,53	0,53	-
Intenzita využívania zdrojov (recipročná hodnota k produktivite zdrojov)	kg / €	0,86	0,92	0,89	0,92	0,87	0,94
Intenzita odpadu	kg / €	-	0,12	-	0,13	-	-
Energetická bilancia obchodu	% HDP	-6,0	-4,0	-3,0	-2,5	-2,9	-4,0
Váha energie v harmonizovanom indexe spotrebiteľských cien	%	16,48	16,18	15,54	14,87	14,35	14,83
Rozdiel medzi zmenou ceny energie a infláciou	perc. bod	-1,9	-2,0	-2,0	-2,4	-5,7	-0,7
Reálne náklady na jednotku energie	% pridanej hodnoty	29,5	25,4	24,6	23,9	-	-
Pomer environmentálnych daní k daniam z práce	pomer	0,24	0,24	0,23	0,23	0,21	-
Environmentálne dane	% HDP	2,4	2,4	2,4	2,5	2,5	2,5
Sektorové ukazovatele							
Energetická náročnosť priemyslu	kgoe / €	0,15	0,13	0,13	0,13	0,13	-
Reálne náklady na jednotku energie vo výrobnom priemysle s výnimkou spracovateľského	% pridanej hodnoty	22,0	21,1	20,7	20,2	-	-
Podiel energeticky náročných priemyselných odvetví v hospodárstve	% HDP	12,52	14,23	14,91	14,56	16,89	18,34
Ceny elektriny pre stredne veľkých priemyselných používateľov	€/ kWh	0,13	0,12	0,11	0,11	0,11	0,12
Ceny plynu pre stredne veľkých priemyselných používateľov	€/ kWh	0,04	0,04	0,03	0,03	0,03	0,03
Verejný výskum a vývoj v oblasti energetiky	% HDP	0,00	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00
Verejný výskum a vývoj v oblasti ochrany životného prostredia	% HDP	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Miera recyklácie komunálneho odpadu	%	10,8	10,3	14,9	23,0	29,8	36,3
Podiel emisií skleníkových plynov, na ktoré sa vzťahuje ETS*	%	50,9	51,4	51,3	51,8	50,9	50,3
Energetická náročnosť dopravy	kgoe / €	0,70	0,51	0,44	0,55	0,59	-
Uhlíková náročnosť dopravy	kg / €	1,12	0,81	0,76	0,89	0,87	0,91
Bezpečnosť dodávok energie							
Závislosť od dovozu energie	%	60,8	62,1	60,1	60,6	64,8	-
Index agregovanej koncentrácie dodávateľov	HHI	68,3	69,1	67,8	65,5	66,9	-
Diverzifikácia energetického mixu	HHI	21,8	21,1	20,5	20,3	20,4	-

Všetky makroukazovatele intenzity sú vyjadrené ako pomer fyzického množstva k HDP (v cenách z roku 2010).

Energetická náročnosť: hrubá domáca spotreba energie (v kgoe) delená HDP (v EUR)

Uhlíková náročnosť: emisie skleníkových plynov (v kg ekvivalentov CO₂) delené HDP (v EUR).

Intenzita využívania zdrojov: domáca spotreba surovín (v kg) delená HDP (v EUR).

Intenzita odpadu: odpad (v kg) delený HDP (v EUR).

Energetická bilancia obchodu: bilancia vývozu a dovozu energie vyjadrená ako % HDP.

Váha energie v harmonizovanom indexe spotrebiteľských cien (HICP): podiel „energetických“ položiek v spotrebnom koši používaných na vytvorenie HICP.

Rozdiel medzi zmenou ceny energie a infláciou: energetická zložka HICP a celková inflácia podľa HICP (ročná zmena v %).

Reálne jednotkové náklady na energiu: reálne jednotkové náklady na energiu ako % celkovej pridanej hodnoty pre ekonomiku.

Energetická náročnosť priemyslu: finálna spotreba energie v priemysle (v kgoe) delená hrubou pridanou hodnotou priemyslu (v EUR v roku 2010).

Reálne jednotkové náklady na energiu vo výrobnom odvetví okrem rafinácie: reálne náklady pre spracovateľský priemysel ako % pridanej hodnoty.

Podiel energeticky náročných priemyselných odvetví v hospodárstve: podiel hrubej pridanej hodnoty energeticky náročných priemyselných odvetví na HDP.

Ceny elektriny a plynu pre stredne veľkých priemyselných používateľov: spotrebné pásmo 500 – 2 000 MWh a 10 000 – 100 000 GJ; údaje bez DPH.

Pomer recyklácie komunálneho odpadu: pomer recyklovaného a kompostovaného komunálneho odpadu k celkovému komunálnemu odpadu.

Verejný výskum a vývoj v oblasti energetiky alebo životného prostredia: výdavky štátnej správy na výskum a vývoj pre tieto kategórie ako % HDP.

Podiel emisií skleníkových plynov, na ktoré sa vzťahuje systém EÚ na obchodovanie s emisiami (ETS) (okrem letectva): na základe emisií skleníkových plynov.

(s výnimkou využívania pôdy, zmien vo využívaní pôdy a lesného hospodárstva) podľa údajov, ktoré členské štáty oznamujú Európskej environmentálnej agentúre.

Energetická náročnosť dopravy: konečná spotreba energie dopravných činností vrátane medzinárodnej leteckej dopravy (kgoe) vydelená hrubou pridanou hodnotou v sektore dopravy a skladovania (v cenách v EUR z roku 2010).

Uhlíková náročnosť dopravy: Emisie skleníkových plynov v sektore dopravy a skladovania vydelené hrubou pridanou hodnotou v sektore dopravy a skladovania (v cenách v EUR z roku 2010).

Závislosť od dovozu energie: čistý dovoz energie delený hrubou domácou spotrebou energie vrátane spotreby medzinárodného lodného a leteckého paliva.

Index agregovanej koncentrácie dodávateľov: Herfindahlov index pre ropu, zemný plyn a uhlie. Nižšie hodnoty označujú väčšiu diverzifikáciu a v dôsledku toho aj menšie riziko.

Diverzifikácia energetického mixu: Herfindahlov index pre zemný plyn, celkové ropné produkty, jadrové palivo, energie z obnoviteľných zdrojov a tuhé palivá. Nižšie hodnoty označujú väčšiu diverzifikáciu.

* Európska komisia a Európska environmentálna agentúra – predbežné údaje za rok 2018.

Zdroj: Európska komisia a Európska environmentálna agentúra (podiel emisií skleníkových plynov, na ktoré sa vzťahuje ETS); Európska komisia (environmentálne dane oproti daniam z práce a HDP); Eurostat (všetky ostatné ukazovatele).

PRÍLOHA D

Investičné poradenstvo v súvislosti s Fondom na spravodlivú transformáciu na roky 2021 – 2027 pre Slovensko

Vychádzajúc z návrhu Komisie sú v tejto prílohe ⁽⁷³⁾ prezentované predbežné stanoviská útvarov Komisie týkajúce sa prioritných investičných oblastí a rámcových podmienok pre účinné plnenie investícií na Slovensku v rámci Fondu na spravodlivú transformáciu na obdobie 2021 – 2027. Tieto prioritné investičné oblasti sú odvodené zo širšej analýzy území, ktoré čelia vážnym sociálno-ekonomickým výzvam majúcim pôvod v procese transformácie smerom na klimaticky neutrálne hospodárstvo Únie do roku 2050, ako sa posudzuje v tejto správe. Táto príloha poskytuje základ pre dialóg medzi Slovenskom a útvarmi Komisie, ako aj príslušné usmernenia pre členské štáty na vypracúvanie ich plánov spravodlivej transformácie územia, ktoré budú tvoriť základ pre programovanie Fondu na spravodlivú transformáciu. Investície z Fondu na spravodlivú transformáciu sú doplnkom k investíciám v rámci financovania z politiky súdržnosti, pre ktoré bolo usmernenie poskytnuté vo forme prílohy D k správe o Slovensku za rok 2019 ⁽⁷⁴⁾.

Trenčiansky kraj má pred sebou niekoľko hospodárskych a sociálnych problémov, pokiaľ ide o transformáciu na klimaticky neutrálne hospodárstvo. V regióne Horná Nitra (okresy Prievidza a Partizánske) je v činnostiach ťažby uhlia priamo zamestnaných vyše 4 000 osôb, ktoré tvoria dodávateľský reťazec pre uhoľnú elektrárňu Nováky, ktorá sa má z dôvodov ekologickej efektívnosti do roku 2023 uzavrieť. S oblasťou ťažby uhlia nepriamo súvisí ďalších asi 1 000 pracovných miest. V Trenčianskom kraji navyše sídli aj na uhlik veľmi náročný výrobca cementu (Považská cementárň Ladce).

V Košickom kraji je významným zdrojom emisií CO₂ výroba ocele – spoločnosť US Steel je najväčším individuálnym producentom emisií CO₂ na Slovensku. Ďalšími významnými zamestnávateľmi v už aj tak pomerne hospodársky slabom regióne sú uhoľná elektrárň Vojany a cementárň v Turni nad Bodvou.

Na základe tohto predbežného posúdenia sa zdá odôvodnené, aby Fond na spravodlivú transformáciu svoje pôsobenie sústreďoval na tieto regióny, pričom by mal využívať stratégie pre inteligentnú špecializáciu, ktoré predstavujú dôležitý rámec na stanovenie priorit v oblasti inovácií a podpory hospodárskej transformácie.

V snahe zvládnuť výzvy súvisiace s transformáciou a podporiť udržateľnú konkurencieschopnosť týchto regiónov sa identifikovali investičné potreby s vysokou prioritou. Kľúčové akcie Fondu na spravodlivú transformáciu by sa mohli zameriavať najmä na:

- investície do regenerácie a dekontaminácie lokalít, obnovy pôdy a projektov na zmenu účelu;
- investície do výskumných a inovačných činností a podpora transferu pokročilých technológií;
- zvyšovanie úrovne zručností a rekvalifikácia pracovníkov;
- investície do zavádzania technológií a infraštruktúry na cenovo dostupnú čistú energiu, investície v oblasti znižovania emisií skleníkových plynov, energetickej efektívnosti a energie z obnoviteľných zdrojov;
- technická pomoc.

V snahe zvýšiť mieru využívania digitálnych verejných služieb boli identifikované prioritné investičné potreby. Kľúčové akcie Fondu na spravodlivú transformáciu by sa mohli zameriavať najmä na:

- digitalizácia a digitálna pripojiteľnosť.

S cieľom ďalej podporiť udržateľný regionálny a miestny rozvoj boli identifikované príslušné investičné potreby. Kľúčové akcie Fondu na spravodlivú transformáciu by sa mohli zameriavať najmä na:

- investície do vytvárania nových firiem, a to aj prostredníctvom podnikateľských inkubátorov a konzultačných služieb;
- investície do posilňovania obehového hospodárstva, a to aj prostredníctvom predchádzania vzniku odpadu, jeho znižovania, efektívneho využívania zdrojov, opätovného využívania, opravy a recyklácie.

⁽⁷³⁾ Táto príloha sa má posudzovať v spojení s návrhom Komisie na nariadenie Európskeho parlamentu a Rady o Fonde na spravodlivú transformáciu na roky 2021 – 2027 [COM(2020) 22] a návrhom Komisie na nariadenie Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa stanovujú spoločné ustanovenia o Európskom fonde regionálneho rozvoja, Európskom sociálnom fonde plus, Kohéznom fonde a Európskom námornom a rybárskom fonde a rozpočtové pravidlá pre uvedené fondy, ako aj pre Fond pre azyl a migráciu, Fond pre vnútornú bezpečnosť a Nástroj na riadenie hraníc a víza [COM(2020) 23]).

⁽⁷⁴⁾ SWD(2019) 1024 final.

Očakáva sa, že regióny Trenčín a Košice zaznamenajú výrazný pokles pracovných miest, ktorý sa nemusí dať v plnej miere kompenzovať zakladaním a rozvojom malých a stredných podnikov. Vo výnimočných prípadoch – a ak je to potrebné na vykonávanie plánu spravodlivej transformácie územia – by sa preto mohla zvážiť podpora produktívnych investícií do veľkých podnikov.

Priemyselné lokality v týchto regiónoch navyše vykonávajú činnosti uvedené v prílohe I k smernici 2003/87/ES, zamestnávajú značný počet pracovníkov a ich činnosť je ohrozená v dôsledku toho, že produkujú veľké množstvo skleníkových plynov. Zvážiť by sa preto mohla podpora pre investície zamerané na zníženie emisií, a to za predpokladu, že sa s ich pomocou dosiahne výrazné zníženie emisií (ktoré by boli podstatne nižšie ako príslušné referenčné hodnoty používané na voľné pridelovanie podľa smernice 2003/87/ES), a za podmienky, že tieto investície budú zlučiteľné s európskou zelenou dohodou.

PRÍLOHA E

Pokrok pri dosahovaní cieľov udržateľného rozvoja (SDG)

Posúdenie krátkodobého pokroku Slovenska pri plnení cieľov udržateľného rozvoja ⁽⁷⁵⁾

Tabuľka E.1 obsahuje údaje pre Slovensko a EÚ28, pokiaľ ide o ukazovatele zahrnuté do súboru ukazovateľov EÚ v oblasti cieľov udržateľného rozvoja, ktorý používa Eurostat na [monitorovanie pokroku smerom k dosiahnutiu cieľov udržateľného rozvoja v kontexte EÚ](#) ⁽⁷⁶⁾. Keďže krátkodobý trend sa na úrovni EÚ hodnotí počas 5-ročného obdobia, prezentovaná je hodnota na začiatku obdobia i najnovšia dostupná hodnota. Ukazovatele sa pravidelne aktualizujú v [osobitnom oddiele SDI](#) na webovom sídle Eurostatu.

Tabuľka E.1: Ukazovatele na meranie pokroku Slovenska pri plnení cieľov udržateľného rozvoja

Cieľ udrž. rozvoja/ podoblasť	Ukazovateľ	Jednotka	Slovensko				EÚ28			
			Počiatočný rok	hodnota	Posledný rok	hodnota	Počiatočný rok	hodnota	Posledný rok	hodnota
Cieľ udržateľného rozvoja 1 – Žiadna chudoba										
Viacozmerná chudoba	Osoby ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením	% obyvateľstva	2013	19,8	2018	16,3	2013	24,6	2018	21,9
	Osoby ohrozené príjmovou chudobou po sociálnych transferoch	% obyvateľstva	2013	12,8	2018	12,2	2013	16,7	2018	17,1
	Osoby trpiace závažnou materiálnou depriváciou	% obyvateľstva	2013	10,2	2018	7,0	2013	9,6	2018	5,8
	Osoby žijúce v domácnostiach s veľmi nízkou intenzitou práce	% obyvateľstva vo veku od 0 do 59 rokov	2013	7,6	2018	5,2	2013	11,0	2018	8,8
	Miera pracujúcich ohrozených chudobou	% obyvateľstva vo veku 18 rokov a viac	2013	5,7	2018	6,0	2013	9,0	2018	9,5
Základné potreby	Obyvateľstvo žijúce v obydliach so zatekajúcou strechou, vlnkými stenami, podlahou alebo základmi alebo s hnilobou v oknách alebo na podlahe	% obyvateľstva	2013	7,5	2018	5,1	2013	15,6	2018	13,9
	Subjektívne neuspokojená potreba lekárskej starostlivosti	% obyvateľstva vo veku 16 rokov a viac	2013	1,9	2018	2,6	2013	3,7	2018	2,0
	Obyvateľstvo, ktoré nemá vo svojej domácnosti vaňu, sprchu ani vnútorný splachovací záchod	% obyvateľstva	2013	0,2	2018	1,0	2013	2,2	2018	1,7
	Obyvateľstvo, ktoré nedokáže udržiavať domácnosť primerane vykúrenú	% obyvateľstva	2013	5,4	2018	4,8	2013	10,7	2018	7,3
	Miera preplnenia obydli	% obyvateľstva	2013	39,8	2018	35,5	2013	17,0	2018	15,5
Cieľ udržateľného rozvoja 2 – Úplné odstránenie hladu										
Podvýživa	Miera obezity	% obyvateľstva vo veku 18 rokov a viac	2014	16,3	2017	14,4	2014	15,9	2017	15,2
Udržateľná poľnohospodárska výroba	Poľnohospodársky príjem z faktorov na ročnú pracovnú jednotku (AWU)	EUR, reťazené objemy (2010)	2012	12 499	2017	19 212	2012	14 865	2017	17 304
	Štátna podpora poľnohospodárskeho výskumu a vývoja	mil. EUR	2014	9,7	2019	10,2	2013	3 048,6	2018	3 242,5
	Plocha s ekologickým poľnohospodárstvom	% využitej poľnohospodárskej pôdy	2013	8,2	2018	9,9	2013	5,7	2018	7,5
	Hrubá bilancia dusíka na poľnohospodárskych pôdach	kg/hektár	2012	41	2017	27	2010	49	2015	51
Environmentálny vplyv poľnohospodárskej výroby	Emisie amoniaku z poľnohospodárstva	kg/hektár využitej poľnohospodárskej pôdy	2012	15,1	2017	12,6	2011	19,7	2016	20,3
	Dusičnaný v podzemnej vode	mg NO ₃ /liter	2012	12,9	2017	13,2	2012	19,2	2017	19,1
	Odhadovaná erózia pôdy vodou	km ²	2010	2 159,3	2016	2 084,3	2010	207 232,2	2016	205 294,5
	Spoločný index viáčta žijúceho na poľnohospodárskej pôde	index 2000 = 100	neuv.	:	neuv.	:	2013	83,9	2018	80,7
Cieľ udržateľného rozvoja 3 – Dobré zdravie a blahobyt ľudí										
Život v zdraví	Očakávaná dĺžka života pri narodení	roky	2012	76,3	2017	77,3	2012	80,3	2017	80,9
	Podiel osôb v dobrom alebo veľmi dobrom subjektívnom zdraví	% obyvateľstva vo veku 16 rokov a viac	2013	66,1	2018	66,7	2013	67,3	2018	69,2
Determinanty zdravia	Prevalencia fajčenia	% obyvateľstva vo veku 15 rokov a viac	2012	23	2017	26	2014	26	2017	26
	Miera obezity	% obyvateľstva vo veku 18 rokov a viac	2014	16,3	2017	14,4	2014	15,9	2017	15,2
	Obyvateľstvo žijúce v domácnostiach, ktoré sa domnievajú, že trpia nadmerným hlukom	% obyvateľstva	2013	15,1	2018	11,2	2013	18,8	2018	18,3
	Vystavenie znečisteniu ovzdušia tuhými časticami (PM _{2,5})	µg/m ³	2012	22,7	2017	17,5	2012	16,8	2017	14,1
Príčiny úmrtnosti	Miera úmrtnosti v dôsledku chronických chorôb	počet na 100 000 obyvateľov vo veku do 65 rokov	2011	210,2	2016	183,1	2011	132,5	2016	119,0
	Miera úmrtnosti v dôsledku tuberkulózy, HIV a hepatitídy	počet na 100 000 obyvateľov	2011	0,8	2016	1,2	2011	3,4	2016	2,6
	Počet osôb usmrtených pri pracovných úrazoch	počet na 100 000 zamestnaných osôb	2012	2,17	2017	2,00	2012	1,91	2017	1,65
	Počet osôb usmrtených pri dopravných nehodách	počet usmrtených osôb	2012	352	2017	276	2012	28 231	2017	25 257
Prístup k zdravotnej starostlivosti	Subjektívne neuspokojená potreba lekárskej starostlivosti	% obyvateľstva vo veku 16 rokov a viac	2013	1,9	2018	2,6	2013	3,7	2018	2,0

(pokračovanie na ďalšej strane)

⁽⁷⁵⁾ Údaje získané z databázy Eurostatu 9. februára 2020 (oficiálny súbor ukazovateľov EÚ týkajúcich sa cieľov udržateľného rozvoja; pozri <https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/main-tables>).

⁽⁷⁶⁾ Súbor ukazovateľov EÚ v oblasti cieľov udržateľného rozvoja je v čo najväčšej možnej miere zosúladený so zoznamom globálnych ukazovateľov OSN, pričom treba poznamenať, že ukazovatele OSN sa vyberajú na účely podávania správ na celosvetovej úrovni, a nie sú teda vždy relevantné v kontexte EÚ. Ukazovatele EÚ týkajúce sa cieľov udržateľného rozvoja majú silné väzby na politické iniciatívy EÚ.

Tabuľka (pokračovanie)

Cieľ udrž. rozvoja/ podoblast'	Ukazovateľ	Jednotka	Slovensko				EÚ28			
			Počiatočný		Posledný		Počiatočný		Posledný	
			rok	hodnota	rok	hodnota	rok	hodnota	rok	hodnota
Cieľ udržateľného rozvoja 4 – Kvalitné vzdelávanie										
Základné vzdelávanie	Osoby, ktoré predčasne ukončili školskú dochádzku	% obyvateľstva vo veku od 18 do 24 rokov	2013	6,4	2018	8,6	2013	11,9	2018	10,6
	Účasť na vzdelávaní v ranom detstve	% vekovej skupiny od 4 rokov do začiatku povinnej školskej dochádzky	2012	77,1	2017	78,2	2012	94,0	2017	95,4
	Nedostatočné výsledky v čítaní	% študentov vo veku 15 rokov	2015	32,1	2018	31,4	2015	19,7	2018	21,7
	Mladí ľudia, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy	% obyvateľstva vo veku od 15 do 29 rokov	2013	19,0	2018	14,6	2013	15,9	2018	12,9
Terciárne vzdelávanie	Dosiahnuté terciárne vzdelanie	% obyvateľstva vo veku od 30 do 34 rokov	2013	26,9	2018	37,7	2013	37,1	2018	40,7
	Miera zamestnanosti čerstvých absolventov	% obyvateľstva vo veku od 20 do 34 rokov	2013	70,3	2018	83,4	2013	75,4	2018	81,7
Vzdelávanie dospelých	Účasť dospelých na vzdelávaní	% obyvateľstva vo veku od 25 do 64 rokov	2013	3,1	2018	4,0	2013	10,7	2018	11,1
Cieľ udržateľného rozvoja 5 – Rodová rovnosť										
Rodovo motivované násilie	Fyzické a sexuálne násilie páchané na ženách zaznamenané v priebehu 12 mesiacov pred opýtaním	% žien	neuv.	:	2012	10	neuv.	:	2012	8
Vzdelávanie	Rodový rozdiel u osôb, ktoré predčasne ukončili školskú dochádzku	percentuálne body, osoby vo veku 18 – 24 rokov	2013	0,6	2018	0,5	2013	3,4	2018	3,3
	Rodový rozdiel v dosiahnutom terciárnom vzdelaní	percentuálne body, osoby vo veku 30 – 34 rokov	2013	9,5	2018	13,5	2013	8,5	2018	10,1
	Rodový rozdiel v zamestnanosti čerstvých absolventov	percentuálne body, osoby vo veku 20 – 34 rokov	2013	5,1	2018	15,8	2013	4,4	2018	3,4
	Rozdiel v odmeňovaní žien a mužov v neupravenej forme	% priemerného hrubého hodinového zárobku mužov	2012	20,8	2017	19,8	2012	17,4	2017	16,0
Zamestnanosť	Rozdiely v zamestnanosti žien a mužov	percentuálne body, osoby vo veku 20 – 64 rokov	2013	14,4	2018	13,7	2013	11,7	2018	11,6
	Rodový rozdiel v ekonomicky neaktívnom obyvateľstve v dôsledku opatrovateľských povinností	percentuálne body, osoby vo veku 20 – 64 rokov	2013	27,7	2018	32,2	2013	25,5	2018	27,1
	Počet kresiel obsadených ženami v národnom parlamente a vláde	% kresiel	2014	20,0	2019	20,7	2014	27,2	2019	31,5
Vedúce pozície	Počet žien vo vrcholovom manažmente	% členiek predstavenstva	2014	18,2	2019	28,1	2014	20,2	2019	27,8
Cieľ udržateľného rozvoja 6 – Čistá voda a sanitácia										
Sanitácia	Obyvateľstvo, ktoré nemá vo svojej domácnosti vaňu, sprchu ani vnútorný splachovací záchod	% obyvateľstva	2013	0,2	2018	1,0	2013	2,2	2018	1,7
	Obyvateľstvo, ktoré je pripojené minimálne na sekundárnu úpravu odpadovej vody	% obyvateľstva	neuv.	:	2017	65,0	neuv.	:	neuv.	:
Kvalita vody	Biochemická spotreba kyslíka v riekach	mg O ₂ /liter	2012	2,60	2017	2,34	2012	2,06	2017	2,00
	Dusičnany v podzemnej vode	mg NO ₃ /liter	2012	12,9	2017	13,2	2012	19,2	2017	19,1
	Fosfáty v riekach	mg PO ₄ /liter	2012	0,113	2017	0,089	2012	0,096	2017	0,093
	Vnútrozemské vody určené na kúpanie s výbornou kvalitou vody	% lokalít určených na kúpanie s výbornou kvalitou vody	2013	72,7	2018	56,3	2013	76,5	2018	80,8
Efektívnosť využitia vody	Index využívania vody	% dlhodobého priemeru dostupnej vody (LTAA)	2012	0,8	2017	0,7	neuv.	:	neuv.	:
Cieľ udržateľného rozvoja 7 – Cenovo dostupná a čistá energia										
Spotreba energie	Primárna energetická spotreba	mil. ton ropného ekvivalentu (Mtoe)	2013	15,7	2018	15,8	2013	1 577,4	2018	1 551,9
	Konečná spotreba energie	mil. ton ropného ekvivalentu (Mtoe)	2013	10,6	2018	11,1	2013	1 115,5	2018	1 124,1
	Konečná spotreba energie v domácnostiach na obyvateľa	kgoe	2013	397	2018	378	2013	605	2018	552
	Produktivita energií	EUR/kgoe	2013	4,3	2018	5,0	2013	7,6	2018	8,5
	Intenzita emisií skleníkových plynov pri spotrebe energie	index 2000 = 100	2012	88,0	2017	83,0	2012	91,5	2017	86,5
Zásobovanie energiou	Podiel energie z obnoviteľných zdrojov na hrubej konečnej spotrebe energie	%	2013	10,1	2018	11,9	2013	15,4	2018	18,0
	Závislosť od dovozu energie	% dovozu hrubej dostupnej energie	2013	60,8	2018	63,7	2013	53,2	2018	55,7
Prístup k cenovo dostupnej energii	Obyvateľstvo, ktoré nedokáže udržiavať domácnosť primerane vykúrenú	% obyvateľstva	2013	5,4	2018	4,8	2013	10,7	2018	7,3

(pokračovanie na ďalšej strane)

Tabuľka (pokračovanie)

Cieľ udrž. rozvoja/ podoblast'	Ukazovateľ	Jednotka	Slovensko				EÚ28			
			Počiatočný		Posledný		Počiatočný		Posledný	
			rok	hodnota	rok	hodnota	rok	hodnota	rok	hodnota
Cieľ udržateľného rozvoja 8 – Dôstojná práca a hospodársky rast										
Udržateľný hospodársky rast	Reálny HDP na obyvateľa	EUR na obyvateľa, reťazené objemy (2010)	2013	13 270	2018	15 560	2013	25 750	2018	28 280
	Podiel investícií na HDP	% HDP	2013	20,5	2018	21,2	2013	19,5	2018	20,9
	Produktivita zdrojov	EUR/kg, reťazené objemy (2010)	2013	1,16	2018	1,07	2013	1,98	2018	2,04
Zamestnanosť	Mladí ľudia, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy	% obyvateľstva vo veku od 15 do 29 rokov	2013	19,0	2018	14,6	2013	15,9	2018	12,9
	Miera zamestnanosti	% obyvateľstva vo veku od 20 do 64 rokov	2013	65,0	2018	72,4	2013	68,4	2018	73,2
	Miera dlhodobej nezamestnanosti	% ekonomicky aktívneho obyvateľstva	2013	10,0	2018	4,0	2013	5,1	2018	2,9
	Rodový rozdiel v ekonomicky neaktívnom obyvateľstve v dôsledku opatrovateľských povinností	percentuálne body, osoby vo veku 20 – 64 rokov	2013	27,7	2018	32,2	2013	25,5	2018	27,1
Dôstojná práca	Počet osôb usmernených pri pracovných úrazoch	počet na 100 000 zamestnaných osôb	2012	2,17	2017	2,00	2012	1,91	2017	1,65
	Miera pracujúcich ohrozených chudobou	% obyvateľstva	2013	5,7	2018	6	2013	9	2018	9,5
Cieľ udržateľného rozvoja 9 – Priemysel, inovácie a infraštruktúra										
Výskum, vývoj a inovácie	Hrubé domáce výdavky na výskum a vývoj	% HDP	2013	0,82	2018	0,84	2013	2,01	2018	2,12
	Zamestnanosť vo výrobe s vysokou a stredne vysokou technologickou náročnosťou a v znalostných službách	% celkovej zamestnanosti	2013	42,6	2018	45,8	2013	45,0	2018	46,1
	Zamestnanci výskumu a vývoja	% ekonomicky aktívneho obyvateľstva	2013	0,64	2018	0,75	2013	1,15	2018	1,36
	Patentové prihlášky na Európsky patentový úrad (EPO)	počet	2012	45	2017	55	2012	56 772	2017	54 649
Udržateľná doprava	Podiel autobusov a vlakov na celkovej preprave cestujúcich	% celkových osobokilometrov vo vnútrozemí	2012	22,7	2017	25,6	2012	17,2	2017	16,7
	Podiel železničných tratí a vnútrozemských vodných ciest na celkovej preprave nákladu	% celkových tonokilometrov vo vnútrozemskej preprave nákladu	2012	41,3	2017	36,5	2012	25,4	2017	23,3
	Priemerné emisie CO ₂ na km z nových osobných automobilov	g CO ₂ /km	2013	135,1	2018	127,7	2014	123,4	2018	120,4
	Cieľ udržateľného rozvoja 10 – Odstraňovanie nerovnosti									
Nerovnosti v rámci krajín	Relatívny prepad mediánu príjmov v riziku chudoby	% odchýlka od prahovej hodnoty chudoby	2013	24,1	2018	25,6	2013	23,8	2018	24,6
	Rozdelenie príjmov	pomer príjmov horného a dolného kvintilu	2013	3,6	2018	3,0	2013	5,0	2018	5,2
	Podiel príjmu zo spodných 40 % obyvateľstva	% príjmov	2013	24,5	2018	26,2	2013	21,1	2018	21,0
	Osoby ohrozené príjmovou chudobou po sociálnych transferoch	% obyvateľstva	2013	12,8	2018	12,2	2013	16,7	2018	17,1
Nerovnosti medzi krajinami	HDP na obyvateľa upravený o kúpnu silu	Reálne výdavky na obyvateľa (v PPS)	2013	20 600	2018	22 600	2013	26 800	2018	31 000
	Upravený hrubý disponibilný príjem domácností na obyvateľa	Štandard kúpnej sily (PPS) na obyvateľa	2013	14 656	2018	17 691	2013	20 392	2018	22 824
	Financovanie rozvojových krajín	mil. EUR, bežné ceny	2012	62	2017	106	2012	147 962	2017	155 224
	Dovoz z rozvojových krajín	mil. EUR, bežné ceny	2013	4 780	2018	6 919	2013	817 475	2018	1 013 981
Migrácia a sociálne začlenenie	Žiadosti o azyl	Kladné vybavenie v prevej inštancií, na milión obyvateľov	2013	13	2018	8	2013	213	2018	424
Cieľ udržateľného rozvoja 11 – Udržateľné mestá a komunity										
Kvalita života v mestách a obciach	Miera preplnenia obydlií	% obyvateľstva	2013	39,8	2018	35,5	2013	17,0	2018	15,5
	Obyvateľstvo žijúce v domácnostiach, ktoré sa domnievajú, že trpia nadmerným hlukom	% obyvateľstva	2013	15,1	2018	11,2	2013	18,8	2018	18,3
	Vystavenie znečisteniu ovzdušia tuhými časticami (PM _{2,5})	µg/m ³	2012	22,7	2017	17,5	2012	16,8	2017	14,1
	Obyvateľstvo žijúce v bydliskoch so zatekajúcou strechou, vlnkými stenami, podlahou alebo základmi alebo s hnilobou v oknách alebo na podlahe	% obyvateľstva	2013	7,5	2018	5,1	2013	15,6	2018	13,9
	Obyvateľstvo hlásiace výskyt trestných činov, násillia alebo vandalizmu vo svojej oblasti	% obyvateľstva	2013	8,9	2018	4,8	2013	14,5	2018	12,7
Udržateľná mobilita	Počet osôb usmernených pri dopravných nehodách	počet usmernených osôb	2012	352	2017	276	2012	28 231	2017	25 257
	Podiel autobusov a vlakov na celkovej preprave cestujúcich	% celkových osobokilometrov vo vnútrozemí	2012	22,7	2017	25,6	2012	17,2	2017	16,7
Nepriaznivé environmentálne vplyvy	Osídlenie na obyvateľa	m ²	2009	538,3	2015	536,2	2012	625,0	2015	653,7
	Pomer recyklácie komunálneho odpadu	% celkovo vygenerovaného odpadu	2013	10,8	2018	36,3	2013	41,7	2018	47,0
	Obyvateľstvo, ktoré je pripojené minimálne na sekundárnu úpravu odpadovej vody	% obyvateľstva	neuv.	:	2017	65,0	neuv.	:	neuv.	:

(pokračovanie na ďalšej strane)

Tabuľka (pokračovanie)

Cieľ udrž. rozvoja/ podoblast'	Ukazovateľ	Jednotka	Slovensko				EÚ28			
			Počiatočný rok	hodnota	Posledný rok	hodnota	Počiatočný rok	hodnota	Posledný rok	hodnota
Cieľ udržateľného rozvoja 12 – Zodpovedná spotreba a výroba										
Oddelenie environmentálnych vplyvov od hospodárskeho rastu	Spotreba toxických látok	mil. ton	neuv.	:	neuv.	:	2013	300,3	2018	313,9
	Produktivita zdrojov	EUR/kg, reťazené objemy (2010)	2013	1,16	2018	1,07	2013	1,98	2018	2,04
	Priemerné emisie CO ₂ na km z nových osobných automobilov	g CO ₂ /km	2013	135,1	2018	127,7	2014	123,4	2018	120,4
	Produktivita energií	EUR/kgoe	2013	4,3	2018	5,0	2013	7,6	2018	8,5
Spotreba energie	Primárna energetická spotreba	mil. ton ropného ekvivalentu (Mtoe)	2013	15,7	2018	15,8	2013	1 577,4	2018	1 551,9
	Konečná spotreba energie	mil. ton ropného ekvivalentu (Mtoe)	2013	10,6	2018	11,1	2013	1 115,5	2018	1 124,1
	Podiel energie z obnoviteľných zdrojov na hrubej konečnej spotrebe energie	%	2013	10,1	2018	11,9	2013	15,4	2018	18,0
Vznik odpadu a nakladanie s ním	Miera obehového využívania materiálov	% materiálu vstupujúceho do domáceho použitia	2012	4,1	2017	5,1	2012	11,5	2017	11,7
	Vznik odpadu okrem hlavného minerálneho odpadu	kg/obyvateľa	2012	1 250	2016	1 459	2012	1 716	2016	1 772
	Miera recyklácie odpadu okrem hlavného minerálneho odpadu	% celkovo zhodnoteného odpadu	2012	40	2016	44	2012	55	2016	57
Cieľ udržateľného rozvoja 13 – Opatrenia v oblasti klímy										
Zmierňovanie zmeny klímy	Emisie skleníkových plynov	index 1990 = 100	2012	58,8	2017	59,2	2012	82,1	2017	78,3
	Intenzita emisií skleníkových plynov pri spotrebe energie	index 2000 = 100	2012	88,0	2017	83,0	2012	91,5	2017	86,5
	Primárna energetická spotreba	mil. ton ropného ekvivalentu (Mtoe)	2013	15,7	2018	15,8	2013	1 577,4	2018	1 551,9
	Konečná spotreba energie	mil. ton ropného ekvivalentu (Mtoe)	2013	10,6	2018	11,1	2013	1 115,5	2018	1 124,1
	Podiel energie z obnoviteľných zdrojov na hrubej konečnej spotrebe energie	%	2013	10,1	2018	11,9	2013	15,4	2018	18,0
	Priemerné emisie CO ₂ na km z nových osobných automobilov	g CO ₂ /km	2013	135,1	2018	127,7	2014	123,4	2018	120,4
Vplyv na klímu	Európska stredná hodnota odchýlky teploty v blízkosti povrchu	teplotná odchýlka v °C v porovnaní s priemerom za roky 1850 – 1899	neuv.	:	neuv.	:	2013	1,4	2018	2,1
	Hospodárske straty súvisiace so zmenou klímy	mld. EUR, v hodnotách z roku 2017	neuv.	:	neuv.	:	2012	2 719	2017	2 649
	Priemerná kyslosť oceánov	hodnota pH	neuv.	:	neuv.	:	2013	8,06	2018	8,06
Podpora opatrení v oblasti klímy	Príspevok k medzinárodnému záväzku vo výške 100 mld. USD v oblasti výdavkov na klímu	mil. EUR, bežné ceny	neuv.	:	2017	3,6	neuv.	:	2017	20 388,7
Cieľ udržateľného rozvoja 14 – Život pod vodou										
Zdravie oceánov	Pobrežné vody určené na kúpanie s výbornou kvalitou vody	% lokalít určených na kúpanie s výbornou kvalitou vody	neuv.	:	neuv.	:	2013	85,5	2018	87,1
	Priemerná kyslosť oceánov	hodnota pH	neuv.	:	neuv.	:	2013	8,06	2018	8,06
Ochrana morí	Plocha morských lokalít označených v rámci sústavy NATURA 2000	km ²	neuv.	:	neuv.	:	2013	251 566	2018	551 899
Udržateľné rybárstvo	Odhadované trendy v biomase populácie rýb	index 2003 = 100	neuv.	:	neuv.	:	2012	110,0	2017	136,0
	Posúdené populácie rýb, ktoré prekračujú rybolovnú úmrtnosť pri maximálnom udržateľnom výnose (FMSY)	% populácie, ktoré prekračujú rybolovnú úmrtnosť pri maximálnom udržateľnom výnose (F>F _{MSY})	neuv.	:	neuv.	:	2012	52,9	2017	42,7
Cieľ udržateľného rozvoja 15 – Život na pevnine										
Stav ekosystémov	Podiel lesnatej plochy	% celkovej rozlohy	2009	45,8	2015	48,7	2012	40,3	2015	41,6
	Biochemická spotreba kyslíka v riekach	mg O ₂ /liter	2012	2,60	2017	2,34	2012	2,06	2017	2,00
	Dusičnany v podzemnej vode	mg NO ₃ /liter	2012	12,9	2017	13,2	2012	19,2	2017	19,1
	Fosfáty v riekach	mg PO ₄ /liter	2012	0,113	2017	0,089	2012	0,096	2017	0,093
Degradácia pôdy	Index nepriepustnosti pôdy	index 2006 = 100	2009	101,9	2015	106,3	2009	101,7	2015	104,2
	Odhadovaná erózia pôdy vodou	km ²	2010	2 159,3	2016	2 084,3	2010	207 232,2	2016	205 294,5
	Osídlenie na obyvateľa	m ²	2009	538,3	2015	536,2	2012	625,0	2015	653,7
Biodiverzita	Plocha pozemných lokalít označených v rámci sústavy NATURA 2000	km ²	2013	14 442	2018	14 633	2013	787 766	2018	784 252
	Index bežných druhov vtákov	index 2000 = 100	neuv.	:	neuv.	:	2013	94,7	2018	93,5
	Index motýľov trávneho porastu	index 2000 = 100	neuv.	:	neuv.	:	2012	72,2	2017	74,1

(pokračovanie na ďalšej strane)

Tabuľka (pokračovanie)

Cieľ udrž. rozvoja/ podoblast'	Ukazovateľ	Jednotka	Slovensko				EÚ28			
			Počiatočný		Posledný		Počiatočný		Posledný	
			rok	hodnota	rok	hodnota	rok	hodnota	rok	hodnota
Cieľ udržateľného rozvoja 16 – Mier, spravodlivosť a silné inštitúcie										
Mier a osobná bezpečnosť	Miera úmrtnosti v dôsledku zabitia	počet na 100 000 obyvateľov	2011	1,5	2016	0,7	2011	0,9	2016	0,6
	Obyvateľstvo hlásiace výskyt trestných činov, násillia alebo vandalizmu vo svojej oblasti	% obyvateľstva	2013	8,9	2018	4,8	2013	14,5	2018	12,7
	Fyzické a sexuálne násillie páchané na ženách zaznamenané v priebehu 12 mesiacov pred opýtaním	% žien	neuv.	:	2012	10	neuv.	:	2012	8
Prístup k spravodlivosti	Celkové výdavky verejnej správy na súdy	mil. EUR	2012	216	2017	223	2012	48 381	2017	51 027
	Vnímanie nezávislosti súdnictva	% obyvateľstva	2016	21	2019	28	2016	52	2019	56
Dôvera v inštitúcie	Index vnímania korupcie	stupnica hodnotenia od 0 (vysoká korupcia) po 100 (veľmi čisté)	2013	47	2018	50	neuv.	:	neuv.	:
	Počet obyvateľov dôverujúcich Európskemu parlamentu	% obyvateľstva	2013	56	2018	46	2013	39	2018	48
Cieľ udržateľného rozvoja 17 – Partnerstvá pri dosahovaní cieľov										
Globálne partnerstvo	Oficiálna rozvojová pomoc ako podiel hrubého národného dôchodku	% HND	2013	0,09	2018	0,13	2013	0,43	2018	0,48
	Financovanie EÚ pre rozvojové krajiny	mil. EUR, bežné ceny	2012	62	2017	106	2012	147 962	2017	155 224
	Dovoz EÚ z rozvojových krajín	mil. EUR, bežné ceny	2013	4 780	2018	6 919	2013	817 475	2018	1 013 981
Finančné riadenie v rámci EÚ	Hrubý dlh verejnej správy	% HDP	2013	54,7	2018	49,4	2013	86,3	2018	80,4
	Podiel environmentálnych daní a daní z práce na celkových daňových príjmoch	% celkových daňových príjmov	2013	7,9	2018	7,3	2013	6,4	2018	6,1

Zdroj: Eurostat

ODKAZY

AOPP (2018), *Priplatky, nespokojnosť s personálom aj nedostatok kapacít v zariadeniach. Aj to odhalil prieskum o dlhodobej starostlivosti*, (<https://aopp.sk/clanok/priplatky-nespokojnost-s-personalom-aj-nedostatok-kapacit-v-zariadeniach-aj-odhalil-prieskum-o-dlhodobej-starostlivosti>).

Barrios S. a kol. (2015), „The fiscal impact of work-related tax expenditures in Europe“ (Fiškálny vplyv daňových výdavkov súvisiacich s prácou v Európe), *European Economy Economic Papers No 545*, február, Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, Luxemburg (https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/economic_paper/2015/pdf/ecp545_en.pdf).

Bleha B. a kol. (2017), *Štúdia demografického potenciálu hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislavy do roku 2050*, Infostat, Bratislava (<https://bratislava.blob.core.windows.net/media/Default/Dokumenty/Stranky/Chcem%20vediet/Študia%20demografického%20potenciálu%20Bratislavy.PDF>).

Podnikateľská aliancia Slovenska (2019), *Index podnikateľského prostredia* (<https://www.alianciapas.sk/category/ipp/>).

Prieskum Eurobarometra o podnikaní (2019), (<https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/General/index>).

Centrum sociálneho a ekonomického výskumu/CASE (2018), *Study and Reports on the VAT GAP in the EU-28 Member States: 2019 Final Report (TAXUD/2015/CC/131)* (Štúdia a správy o výpadku príjmov z DPH v členských štátoch EÚ28: záverečná správa za rok 2019) (https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/2018_vat_gap_report_en.pdf).

CEPEJ (2017), *Report: Efficiency and Quality of the Slovak judicial system, Assessment and recommendations on the basis of CEPEJ tools* (Správa: Efektivita a kvalita slovenského súdnictva, posúdenie a odporúčania na základe nástrojov CEPEJ), Európska komisia pre efektívnosť justície, Rada Európy, Brusel (<https://rm.coe.int/slovakia-assessment-report-on-efficiency-and-quality-of-the-slovak-jud/16807915c9>).

Rada pre rozpočtovú zodpovednosť (2019), *Správa o dlhodobej udržateľnosti verejných financií 2018*, sekretariát Rady pre rozpočtovú zodpovednosť, Bratislava (rozpocetovarada.sk/download2/eng_sustainability_report_2019_zhrnutie_final.pdf).

DESI (2019), Digitálny jednotný trh, vizualizácie DESI (

Drahokoupil J. and Fabo B. (2019), *The limits of foreign-led growth: Demand for digital skills by foreign and domestic firms in Slovakia* (Limity rastu vyvolaného zahraničím: dopyt po digitálnych zručnostiach v zahraničných a domácich firmách na Slovensku), pracovné a diskusné dokumenty WP 7/2019, odbor pre výskum, Národná banka Slovenska (<https://ideas.repec.org/p/svk/wpaper/1065.html>).

EIB (2019), *EIB Group survey on investment and investment finance 2019 country overview Slovakia* (Prieskum skupiny EIB o investíciách a investičnom financovaní, 2019, prehľad o krajine, Slovensko), Brusel (https://www.eib.org/attachments/efs/eibis_2019_slovakia_en.pdf).

Eunomia (2019), *Study on investment needs in the waste sector and on the financing of municipal waste management in Member States* (Štúdia o investičných potrebách v sektore odpadu a o financovaní nakladania s komunálnym odpadom v členských štátoch), Úrad pre publikácie Európskej únie, Luxemburg (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4d5f8355-bcad-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF>).

Európska centrálna banka (ECB) (2019), *Opinion of the European Central Bank of 26 November 2019 on increasing the special levy on selected financial institutions* (Stanovisko Európskej centrálnej banky z 26. novembra 2019 k zvyšovaniu osobitného odvodu pre vybrané finančné inštitúcie), (CON/2019/40) (https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/en_con_2019_40_sign.pdf).

Európska komisia (2015), Harvan P. a kol., „The impact of rapid credit growth on Slovakia’s housing market“ (Vplyv rýchleho rastu úverov na slovenský trh s bývaním), *Economic brief No. 006*, december 2015 (https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/eb006_en_2.pdf).

Európska komisia (2016): *Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov o odporúčaniach reforiem v oblasti regulácie odborných služieb [COM(2016) 820 final] a sprievodný pracovný dokument útvarov Komisie [SWD(2016) 436 final]*, Brusel (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016SC0436&from=DE>).

Európska komisia (2017), Monitor vzdelávania a odbornej prípravy za rok 2017 – analýza krajiny (Slovensko). Úrad pre publikácie Európskej únie, Luxemburg (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6e709b4c-bac0-11e7-a7f8-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-115380245>).

Európska komisia (2018a): „Správa o fiškálnej udržateľnosti 2018“, *Institutional Paper No. 094*, január 2019, Úrad pre publikácie Európskej únie, Luxemburg (https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/fiscal-sustainability-report-2018_en).

Európska komisia (2018b): *Pension Adequacy report 2018: Current and future income adequacy in the old age in the EU (Správa o primeranosti dôchodkov 2018: súčasná a budúca primeranosť starobných dôchodkov v EÚ)*, Úrad pre publikácie Európskej únie, Luxemburg (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f0e89c3f-7821-11e8-ac6a-01aa75ed71a1/language-en>).

Európska komisia (2019a), „Joint Report on Health Care and Long-Term Care Systems & Fiscal Sustainability – Country Documents 2019 Update“ (Spoločná správa o systémoch zdravotnej starostlivosti a dlhodobej starostlivosti & fiškálna udržateľnosť – dokumenty o krajinách, aktualizácia za rok 2019), *Institutional paper No. 105*, jún 2019. Úrad pre publikácie Európskej únie, Luxemburg (https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip105_en.pdf).

Európska komisia (2019b), *Pracovný dokument útvarov Komisie – Správa o krajine – Slovensko 2019*, SWD(2019) 1024 final, Brusel, Úrad pre publikácie Európskej únie, Luxemburg (https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-slovakia_en.pdf).

Európska komisia (2019c), Monitor vzdelávania a odbornej prípravy za rok 2019, Slovensko. Úrad pre publikácie Európskej únie, Luxemburg (https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-slovakia_en.pdf).

Európska komisia (2019d), *Assessment of the Implementation of the 2011 Council Recommendation on Policies to Reduce Early School Leaving. Case study: Slovakia* (Posúdenie vykonávania odporúčania Rady z roku 2011 o politikách na zníženie počtu detí predčasne opúšťajúcich školskú dochádzku. Prípadová štúdia: Slovensko), Úrad pre publikácie Európskej únie, Luxemburg (<https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/72f0303e-cf8e-11e9-b4bf-01aa75ed71a1>).

Európska komisia (2019e): *Regionálny prehľad výsledkov inovácie 2019*, Úrad pre publikácie Európskej únie, Luxemburg (<https://ec.europa.eu/growth/sites/growth/files/ris2019.pdf>).

Európska komisia (2019f): *Digitálna hodnotiaci tabuľka 2019* (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digital-scoreboard>).

Európska komisia (2019g): *Výročná správa o európskych MSP, 2018/2019, Výskum, vývoj a inovácie v MSP*, Úrad pre publikácie Európskej únie, Luxemburg (https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review_en).

Európska komisia (2020a): „The Debt Sustainability Monitor 2019“ (Monitor udržateľnosti dlhovej služby 2019), *Institutional Paper No. xxx*, január 2020. Úrad pre publikácie Európskej únie, Luxemburg.

Európska komisia (pripravuje sa), *Porovnávací prehľad EÚ v oblasti justície 2020, oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskej centrálnej banke, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov [COM(2020) XXXX]*, Brusel.

Európska environmentálna agentúra – EEA (2019a), *Economic losses from climate-related extremes in Europe* (Hospodárske straty z extrémnych klimatických udalostí v Európe), posúdenie ukazovateľov, Kodaň (<https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/direct-losses-from-weather-disasters-3/assessment-2>).

Európska environmentálna agentúra (EEA) (2019b), *Kvalita ovzdušia v Európe – správa za rok 2019; strany 32 – 33 a tabuľka 10.2*, Úrad pre publikácie Európskej únie, Luxemburg (<https://www.eea.europa.eu/publications/air-quality-in-europe-2019>)

Európska environmentálna agentúra (2019c), *Súhrnné prehľady krajín podľa článku 17*, (<https://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/state-of-nature-in-the-eu/article-17-national-summaries>).

European Sustainable Business Federation (2019), *Circular Economy update: overview of circular economy in Europe (2019)* [Aktualizácia informácií o obehovom hospodárstve: prehľad obehového hospodárstva v Európe (2019)], Econpreneur.eu, Brusel (<https://ecopreneur.eu/wp-content/uploads/2019/09/Ecopreneur-Circular-Economy-Update-report-2019.pdf>).

Eurostat (2017a), *ICT specialists – statistics on hard-to-fill vacancies in enterprises, 2017* (Špecialisti IKT – štatistické údaje o ťažko obsaditeľných voľných pracovných miestach v podnikoch, 2017) (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/ICT_specialists_-_statistics_on_hard-to-fill_vacancies_in_enterprises).

Eurostat (2017b), *Tabuľka o produktivite energie (T2020_RD310)*, (https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=t2020_rd310).

Eurostat (2017c), *Tabuľka o spotrebe primárnych zdrojov energie (SDG_07_10)*, (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_07_10/default/table?lang=en).

Eurostat (2019a): Population change – Demographic balance and crude rates at national level (*Zmeny obyvateľstva – demografický stav a surové údaje jednotlivých krajín*) (https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_gind&lang=en).

Eurostat (2019b), *Ukazovatele obehového hospodárstva*, (<https://ec.europa.eu/eurostat/web/circular-economy/indicators>).

Eurostat (2019c), *Sustainable development in the European Union – Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context – 2019 edition* (Udržateľný rozvoj v Európskej únii – Správa o monitorovaní pokroku pri plnení cieľov udržateľného rozvoja – vydanie 2019), (<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/KS-02-19-165>).

Eurydice (2019), *Eurypedia, National Education Systems – Slovakia* (Eurypédia, národné vzdelávacie systémy – Slovensko) (https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/slovakia_en) a (<https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23492/2>).

Flachenecker a kol. (pripravuje sa), *High Growth Enterprises: demographics, financing & policy measures* (Podniky s vysokým rastom: demografia, financovanie a politické opatrenia), Technická správa JRC, Spoločné výskumné centrum, Brusel.

FRA (2018): *Second European Union Minorities and Discrimination Survey, Roma – Selected findings* (Druhý prieskum EÚ týkajúci sa menšín a diskriminácie, Rómovia – vybrané zistenia), Úrad pre publikácie Európskej únie, Luxemburg (https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2016-eu-minorities-survey-roma-selected-findings_en.pdf).

Fredriksson G. a kol. (2018), „Is the European automotive industry ready for the global electric vehicle revolution“ (*Je európsky automobilový priemysel pripravený na globálnu revolúciu v oblasti elektrických vozidiel?*), *Policy Contribution Issue No. 26*, december 2018, Bruegel (http://bruegel.org/wp-content/uploads/2018/12/PC-26_2018.pdf).

Generálna prokuratúra (GP SK) (2018), *Správa o činnosti Úradu špeciálnej prokuratúry a poznatky Úradu špeciálnej prokuratúry o stave zákonnosti za rok 2018*, Bratislava (<https://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti/sprava-o-cinnosti-uradu-specialnej-prokuratury-a-poznatky-uradu-specialnej-prokuratury-o-st-3a46.html>).

GRECO (2019), *Fifth evaluation round, Preventing corruption and promoting integrity in central governments (top executive functions) and law enforcement agencies, Evaluation Report, Slovak Republic* [Piate kolo hodnotení, predchádzanie korupcii a podpora integrity v ústredných vládach (najvyšší výkonní pracovníci) a agentúrach presadzovania práva, hodnotiaca správa, Slovenská republika], Skupina štátov proti korupcii (GRECO), Rada Európy, Štrasburg (<https://rm.coe.int/grecoeval5rep-2018-9-final-eng-slovakrep-public/168096d061>).

Stratégia Zelenšie Slovensko (2019), *Zelenšie Slovensko: Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030* (https://www.minzp.sk/files/iep/03_vlastny_material_envirostrategia2030_def.pdf).

Hellebrandt T. a kol. (2019): *Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením*. Priebežná správa. Ministerstvo financií, Útvár hodnoty za peniaze (<https://www.minedu.sk/data/att/14208.pdf>).

Hrustič T. a Podolinská T. (2010), *Boh medzi bariérami. Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou*. Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied, Bratislava.

Hudáková J. (2018). Analýza internej migrácie vo vybraných krajoch Slovenska, Ministerstvo financií, Inštitút finančnej politiky, Bratislava (<https://www.mfsr.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/publikacie-ifp/komentare/komentare-z-roku-2019/nova-web-stranka.html>).

IEP (2019), *Zelené financovanie pre zelenšie Slovensko*, Inštitút environmentálnej politiky, Ministerstvo životného prostredia, Bratislava (https://www.minzp.sk/files/iep/2019_3_zelene_financovanie_pre_zelensie_slovensko.pdf).

Inštitút zdravotnej politiky (2018), *Revízia výdavkov na zdravotníctvo II – Priebežná správa*, Bratislava (<https://www.mfsr.sk/files/archiv/uhp/3370/76/Revizia-vydavkov-zdravotnictvo-II.pdf>).

Medzinárodný menový fond (MMF) (2019a): *Slovak Republic: 2019 Article IV Consultation* (Slovenská republika: konzultácia na základe článku IV z roku 2019). (<https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2019/07/11/Slovak-Republic-2019-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-47103>).

MMF (2019b), „Slovak Republic: Technical Assistance Report – Public Investment Management Assessment“ (Slovenská republika: správa o technickej pomoci – posúdenie riadenia verejných investícií), *IMF Country Report No. 19/330*, október 2019, Vydavateľstvo MMF, Washington (<https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2019/10/30/Slovak-Republic-Technical-Assistance-Report-Public-Investment-Management-Assessment-48773>).

Inštitút finančnej politiky (IFP) (2019), Blesková správa IFP – Nezamestnanosť stagnovala aj v auguste, Ministerstvo financií, Bratislava.

Inštitút environmentálnej politiky (2019), „Práca s ľuďmi bez domova prináša ovocie celej spoločnosti – Analýza vplyvu aktivít OZ Vagus na verejné financie“, *Ekonomická analýza 6*, Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky, Bratislava (https://www.minzp.sk/files/iep/praca_s_ludmi bez domova prinasa_ovocie_celej_spolocnosti_iep_opevs.pdf)

Inštitút pre výskum práce a rodiny (IVPR) (2018), *Návrh cieľov koncepcie prevencie a riešenia bezdomovectva*, Bratislava (<https://www.ceit.sk/IVPR/index.php>)

Kešelová a kol., 2018: Daniela Kešelová, Darina Ondrušová, Jana Urdziková: Kvalita služieb zamestnanosti: Individualizované služby zamestnanosti a vybrané skupiny uchádzačov o zamestnanie Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava 2018. (https://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2018/Keselova/kvalita_sluzieb_zamestnanosti_keselova_2018.pdf).

Kríglerová E.G. a kol. (2015): Kríglerová E.G., Chudžíková A., Medľová K., 2015: *Štátne deti na jednej lodi? Rómske deti v detských domovoch*. CVEK, Bratislava (<http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/11/Statne-deti-na-jednej-lodi.pdf>).

MESA10 (2019), *To dá rozum* (2019). *Analýza zistení o stave školstva na Slovensku*. Európsky sociálny fond – Operačný program, Účinná verejná správa (<https://analiza.todarozum.sk/docs/>).

Ministerstvo hospodárstva (2019), *Integrovaný národný energetický a klimatický plán vypracovaný na základe nariadenia Európskeho parlamentu a Rady 2018/1999 o správe a riadení energetickej únie a opatreniach v oblasti klímy na roky 2021 – 2030*, Bratislava.

Ministerstvo školstva (2018a), *Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania, Kvalitné a dostupné vzdelanie pre Slovensko, NPRVV, 2018 – 2027* (<https://www.minedu.sk/data/att/13285.pdf>).

Ministerstvo financií (2018), *Daňový report SR 2018 (október 2018)*, Inštitút finančnej politiky, Bratislava (<https://www.mfsr.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/publikacie-ifp/ekonomicke-analyzy/50-danovy-report-slovenskej-republiky-2018-oktober-2018-2.html>), s. 49.

Ministerstvo financií (2019a), *Návrh rozpočtového plánu Slovenskej republiky na rok 2020*; (https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/2020_dbp_sk_sk.pdf).

Ministerstvo financií (2019b): *Hodnota za peniaze: Revízia výdavkov na zdravotníctvo II – Záverečná správa*, október 2019, Bratislava (<https://www.mfsr.sk/sk/financie/hodnota-za-peniaze/revizia-vydavkov/zdravotnictvo/>).

Ministerstvo financií (2019c), *Hodnota za peniaze: Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením, 24. 1. 2019, Útvár hodnoty za peniaze*, Bratislava (<https://www.mfsr.sk/sk/financie/hodnota-za-peniaze/revizia-vydavkov/ohrozene-skupiny/>).

Ministerstvo financií (2019d): *Národný program reforiem Slovenskej republiky 2019* (<https://www.finance.gov.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/strategicke-materialy/narodny-program-reforiem/narodnyprogram-reforiem.html>).

Ministerstvo zdravotníctva (2018), *Informácia o stave zdravotníckeho personálu v Slovenskej republike – nové znenie*, Bratislava (<https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23194/1>).

Ministerstvo vnútra (2019a), *Výročná správa finančnej spravodajskej jednotky za rok 2018*, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Prezídium Policajného zboru, Národná kriminálna agentúra, Finančná spravodajská jednotka, Bratislava (https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/fsj/VS_2018.pdf).

Ministerstvo vnútra (2019b): *Atlas rómskych komunít 2019* (<http://www.minv.sk/?atlas-romskych-komunit-2019>).

Ministerstvo vnútra (2020), *Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity 2020: Chudobou je ohrozených až 85 % domácností z marginalizovaných rómskych komunít, ukazuje nový výskum EU SILC MRK*, (http://www.minv.sk/?spravy_rk&sprava=chudobou-je-ohrozenych-az-85-domacnosti-z-marginalizovanych-romskych-komunit-ukazuje-novy-vyskum-eu-silc-mrk).

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny (2019), *Potreby trhu práce v odvetviach a zamestnaniach do roku 2024*, Trendy práce (<https://www.trendyprace.sk/sk/trendy-trhu-prace/sk-trendy/zamestnania>).

Müller T. a kol. (2019): Müller T., Vandaele K. a Waddington, J., *Collective bargaining in Europe: towards and endgame* (Kolektívne vyjednávanie v Európe: smerom ku konkrétnym výsledkom), Európsky odborový inštitút, Brusel (<https://www.etui.org/Publications2/Books/Collective-bargaining-in-Europe-towards-an-endgame.-Volume-I-II-III-and-IV>).

Asociácia poskytovateľov a podporovateľov včasnej intervencie (APPVI) (2019) (<https://asociaciavi.sk/>)

Národná banka Slovenska (NBS) (2019), *Správa o finančnej stabilite – november 2019*, Bratislava (https://www.nbs.sk/_img/Documents/ZAKLNBS/PUBLIK/SFS/protected/SFS_112019.pdf).

Národná banka Slovenska (NBS) (2019b), *Správa o finančnej stabilite – máj 2019*, Bratislava (https://www.nbs.sk/_img/Documents/ZAKLNBS/PUBLIK/SFS/protected/SFS_052019.pdf).

Národná rada (2019), *zákon o zmene zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon)* (<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=468868>).

Nemec J. (2018). *Public administration characteristics and performance in EU28: Slovakia* (Charakteristické znaky a výsledky verejnej správy v EÚ28: Slovensko) (<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8123&furtherPubs=yes>). OECD (2017), *Assessment of key anti-corruption related legislation in the Slovak Republic* (Posúdenie kľúčových právnych predpisov pre boj proti korupcii v Slovenskej republike), OECD Publishing, Paríž (<https://www.oecd.org/governance/ethics/Assessment-anti-corruption-legislation-Slovak-Republic.pdf>).

OECD (2019), *2019 OECD Economic Survey of the Slovak Republic: Towards and innovative and inclusive society* (Hospodársky prieskum Slovenskej republiky v rámci OECD za rok 2019: Smerom k inovatívnej a inkluzívnej spoločnosti), OECD Publishing, Paríž (https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-slovak-republic-2019_eo_surveys-svk-2019-en#page1).

OECD (2019b), *Country Note: Programme for International Student Assessment (PISA), Results from PISA 2018, Slovak Republic* (Poznámka ku krajine: Program pre medzinárodné hodnotenie žiakov PISA,

výsledky PISA 2018, Slovenská republika), OECD Publishing, Paríž
(https://www.oecd.org/pisa/publications/PISA2018_CN_SVK.pdf)

OECD (2019c): *Country Note: Education at a Glance 2019 – Slovakia* (Poznámka ku krajine: Vzdelávanie v kocke 2019 – Slovensko), OECD Publishing, Paríž. (https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_SVK.pdf).

OECD (2019d): *TALIS 2018 Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners, TALIS* (Výsledky TALIS 2018 – zväzok I: Učitelia a vedúci škôl ako účastníci celoživotného vzdelávania – TALIS). OECD Publishing, Paríž (<http://www.oecd.org/education/talis/>).

OECD a Európske stredisko pre monitorovanie politík a systémov v oblasti zdravia (2019): *Slovakia – Country Health Profile 2019, State of Health in the EU* (Slovensko – zdravotný profil krajiny za rok 2019, stav zdravia v EÚ), OECD Publishing, Paríž/Európske stredisko pre monitorovanie politík a systémov v oblasti zdravia, Brusel (https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/state/docs/2019_chp_sk_english.pdf)

OECD (2020), *Skills Strategy Slovak Republic: Assessment and Recommendations* (Stratégia zručností v Slovenskej republike: posúdenie a odporúčania), OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paríž (<https://doi.org/10.1787/bb688e68-en>).

Kancelária Rady pre štátnu službu (2019), *Správa o stave a vývoji štátnej služby*,
https://radaprestatnusluzbu.vlada.gov.sk/data/files/7194_sprava-o-stave-a-vyvoji-ss-2018.pdf

Pavlínek P. (2014), *Whose success? The state-foreign capital nexus and the development of the automotive industry in Slovakia* (Čí úspech? Súvis medzi štátom a zahraničným kapitálom a rozvoj automobilového priemyslu na Slovensku), Sage Journals (<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0969776414557965>).

Perignéthová M. (2019), *Atraktivita učiteľského povolania – výsledky kvalitatívneho prieskumu*, Inštitút vzdelávacej politiky, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, k dispozícii na adrese
<https://www.minedu.sk/komentar-032019-atraktivita-ucitelskeho-povolania/>

Polish Economic Institute (Poľský ekonomický inštitút – PEI) (2019), *The automotive industry in the Visegrad Group countries* (Automobilový priemysel v krajinách Vyšehradskej štvorky), Varšava
(http://pie.net.pl/wp-content/uploads/2019/08/PIE-Raport_Automotive.pdf).

Price Waterhouse and Coopers (PWC) (2019): *Automotive Supplier Survey 2019* (Prieskum v oblasti automobilových dodávateľov 2019) (<https://www.pwc.com/sk/en/odvetvia/automobilovy-priemysel/pwc-automotive-supplier-survey-2019.html>).

Repková K. (2019): *Zavádzanie podmienok kvality sociálnych služieb – prieskum stavu implementácie u poskytovateľov sociálnych služieb*, Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava.
(https://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2019/Repkova/zavadzanie_podmienok_kvality_socialnych_sluzieb_repkova_2019.pdf).

Santiago P. a kol. (2016): *OECD Reviews of School Resources: Slovak Republic* (Prehľad školských zdrojov v rámci OECD – Slovenská republika), OECD Publishing, Paríž
(www.oecd.org/education/school/OECD%20Reviews%20of%20School%20Resources%20-%20Slovak%20Republic%20-%20Summary.pdf).

Škobla D. a kol., (2018), Škobla D., Hrustič T. a Poduška O., *Evaluácia dopadu terénnej sociálnej práce 2018, Zhrenutie záverečnej správy*,
(https://www.academia.edu/39641587/EVALUÁCIA_DOPADU_TERÉNNEJ_SOCIÁLNEJ_PRÁCE_2018_Zhrenutie_záverečnej_správy).

Slovak Credit Bureau (2019), TASR na základe analýzy CRIF, *Superodpočet si vlni uplatnilo zatiaľ 260 subjektov* (<https://www.vssr.sk/clanok-z-titulky/superodpocet-si-vlni-uplatnilo-zatial-260-subjektov-spravodajstvo-10-2019.htm>).

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (2018), *Správa o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike za rok 2017*, Bratislava (<http://www.snslp.sk/CCMS/files/Spr%C3%A1va%20o%20%C4%BDP%202017%20finalna%20uprava.pdf>).

Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky (2019), *Sú učitelia motivovaní k podávaniu kvalitných výkonov? Odmeňovanie pedagogických zamestnancov na základných školách* (Analytický komentár), Bratislava (<https://www.nku.gov.sk/documents/10157/1460168/Odme%C5%88ovanie+pedagogick%C3%BDch+zamestnancov+na+Z%C3%A1kladn%C3%BDch+%C5%A1kol%C3%A1ch>).

Szabo S. (pripravuje sa), „Transition to Industry 4.0 in the Visegrád countries“ (*Prechod na Industry 4.0 v krajinách Vyšehradskej štvorky*), *European Economy Economic Briefs*, vydanie xxxx, Úrad pre publikácie Európskej únie, Luxemburg.

Szcurek M. a Tomaszewski M. (2017), *The Slovak Republic diagnostic paper: Assessing progress and challenges in developing a sustainable market economy* (Diagnostický dokument o Slovenskej republike: Posudzovanie pokroku a výziev pri rozvoji udržateľného trhového hospodárstva), Európska banka pre obnovu a rozvoj, Londýn (<https://www.ebrd.com/publications/country-diagnostics>).

Tesla magazín (2019), *MH SR zverejnilo štatistiky elektromobilov a hybridov registrovaných na Slovensku* (<https://www.teslamagazin.sk/elektromobily-plug-in-hybridov-pocet-slovensko-registracie/>).

Times Higher Education (2020), *The world university rankings* (Celosvetový ranking univerzít) (<https://www.timeshighereducation.com/student/where-to-study/study-in-slovakia#survey-answer>).

Transparency International Slovensko (2017), *Slovenské kontrolné a regulačné úrady potrebujú viac nezávislosti* (<https://transparency.sk/sk/slovenske-kontrolne-regulacne-urady-potrebuju-viac-nezavislosti/>).

Transparency International (2020), *Corruption perceptions index 2019* (Index vnímania korupcie) (<https://www.transparency.org/cpi2019>).

Transport & Environment (T&E) (2019): *Electric Surge: Carmakers' electric car plans across Europe 2019 – 2025* (Vzostup elektrických vozidiel: Plány výrobcov elektrických vozidiel v celej Európe) (https://www.transportenvironment.org/sites/te/files/publications/2019_07_TE_electric_cars_report_final.pdf).

UBS (2017): „Q-series: UBS Evidence Lab Electric Car Teardown – Disruption ahead?“ (<https://neo.ubs.com/shared/d1mFW2YvNRvHXA/>).

Varsik S. (2019): *Držím ti miesto. Analýza kapacít materských škôl pre 5-ročné deti*. Ministerstvo školstva, Inštitút vzdelávacej politiky, Bratislava (<https://www.minedu.sk/data/att/15248.pdf>).

Vitale C.; a kol. (2019), „2018 Update of the OECD PMR Indicators and Database – Policy Insights for OECD Countries“ (Aktualizácia ukazovateľov a databázy OECD PMR za rok 2018 – politický prehľad krajín OECD), *OECD Economics Department Working Papers No. XXX*, pripravuje sa, OECD Publishing, Paríž (<https://www.oecd.org/economy/reform/indicators-of-product-market-regulation/>).

Svetová banka (2014), *Europe and Central Asia Country Risk Profiles for Floods and Earthquakes* (Európa a stredná Ázia – rizikové profily krajín – záplavy a zemetrasenia), Global Facility For Disaster Reduction

and Recovery, Skupina Svetovej banky, Washington (<https://www.gfdr.org/sites/default/files/publication/-Europe%20and%20Central%20Asia%20Country%20Risk%20Profiles%20for%20Floods%20and%20Earthquakes%20smaller.pdf>).

Svetová banka (2018). *Expanding GP competencies in the Slovak Republic: policy routes and recommendations (Rozširovanie kompetencií všeobecných lekárov na Slovensku: politické spôsoby a odporúčania)*. (http://www.zvld.sk/wp-content/uploads/2017/11/Slovakia_GP_service_profile_FOR_EDITORS.pdf).

Svetová banka (2019): *Doing business 2019, training for reform* (Podnikanie 2019, tréning na reformu) (<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Profiles/Regional/DB2019/OECD-High-Income.pdf>).

Svetové ekonomické fórum (2019), *The global competitiveness report* (Globálna správa o konkurencieschopnosti), Ženeva (http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf).